OKUL ÖNCESİ ÇOCUKLARININ İNSAN ve AİLE RESMİ ÇİZİMLERİNİN DEĞERLENDİRİLMESİ

Gülçin GÜVEN

OKUL ÖNCESİ ÇOCUKLARININ İNSAN ve AİLE RESMİ ÇİZİMLERİNİN DEĞERLENDİRİLMESİ

Gülçin GÜVEN

ISBN
978-605-7537-22-5

© Copyright 2018, Eğiten Kitap Yayıncılık Org. Tic. Ltd. Şti.
Bu kitabın basım, yayın, satış hakları Eğiten Kitap Yayın Organizasyon Ltd. Şti.'ne aittir. Anılan kuruluşun izni alınmadan kitabın tümü ya da bölümleri fotokopi yoluyla, mekanik, elektronik, manyetik ya da başka yöntemlerle çoğaltılamaz, basılamaz, dağıtılamaz.

Genel Yayın Yönetmeni, Aydın TEKİN
Genel Yayın Koordinatörü, Özgür DOĞAN
Grafik Tasarım, Ali DEZKAH
Baskı, Eğiten Matbaacılık
Ankara, 2018
Yayınevi Sertifika No, 29377
Matbaa Sertifika No, 29377

Eğiten Kitap

Mutlu Mah. İmam Alim Sultan Cad. 103/15-A • Türközü/Ankara
T: 0312 433 08 93 (pbx) • F: 0312 433 07 92
www.egitenkitap.com • egitenkitap@gmail.com
https://www.facebook.com/Egiten

* Bu yayın, Marmara Üniversitesi Eğitim Bilimleri Enstitüsü İlköğretim Anabilim Dalı'nda 2009 yılında Yrd. Doç. Dr. Oya RAMAZAN'ın danışmanlığında yürütülen Gülçin GÜVEN'in doktora tezinden üretilmiştir.

ÖNSÖZ

Resim, çocuğun kendi duygu ve düşüncelerinin bir ürünü olduğu için okul öncesi dönemde çok önemlidir. Kendiliğinden ve doğal yapıya sahip olan çocukların çizimleri, kendince düzenlemeye çalıştığı iç dünyasının açıklayış biçimidir. Çocukların duygularını, düşüncelerini, aile hayatlarını ifade eden resim, bize çocukların zihinlerine pencere açmamızı sağlamaktadır. Çocuk, gördüklerini, algıladıklarını, düşüncelerini ve her şeyi ifade etmek için çizgiler çizer.

Bu araştırmada, ailesinin yanında ve kurumda kalan 4–6 yaş grubu okul öncesi çocuklarının insan ve aile resmi çizimlerinin değerlendirilmesi amaçlanmıştır.

Çalışma konumun belirlenmesi, planlanması ve sonlandırılmasındaki yol göstericiliği ve desteği için Sayın hocam ve danışmanım Yrd. Doç. Dr. Oya RAMAZAN'a teşekkür ederim.

Araştırmamın ilk gününden itibaren bana yol gösterip kütüphanesini açan, ışık tutan ve beni destekleyen Sayın hocam Prof. Dr. Haluk YAVUZER'e teşekkür ederim.

Her zaman her durumda her türlü zorluğu aşmamda desteklerini hiçbir zaman esirgemeyen daima yanımda duran can dostum Öğr. Gör. Kadriye Efe AZKESKİN'e sonsuz teşekkürler.

Çalışmam boyunca benden fedakarlık etmek zorunda kalan en değerli varlığım biricik kızım Alara'ya teşekkür ederim.

Her konuda beni destekleyen, sabırları, anlayışları ve sevgileri için annem ve anneanneme teşekkürler. Hayatta olmasa da hep yanımda hissettiğim babama teşekkür ederim.

ÖZET

OKUL ÖNCESİ ÇOCUKLARININ İNSAN VE AİLE RESMİ ÇİZİMLERİNİN DEĞERLENDİRİLMESİ

Çocuklar resim yapmayı keşfetmek, problem çözmek ya da fikir ve gözlemlere görsel bir biçim vermek amacıyla kullanmaktadırlar. Çocuk resimlerinde hem bilinçli hem de bilinçsiz anlamlar taşıyan çocuğa özgü ifadeler bulunmaktadır. Bu ifadeler çocukların birçok farklı yönünü temsil ederler. Çocuk resimlerinin; çocukların psikolojik durumlarını, kişilerarası ilişkilerini ve çeşitli duyguları sergileyerek iç dünyalarını yansıttıkları düşünülmektedir.

Bu araştırmada, ailesinin yanında ve kurumda kalan okul öncesi çocuklarının (4–6 yaş) insan ve aile resmi çizimlerinin değerlendirilmesi amaçlanmıştır. Bu değerlendirmenin yapılabilmesi için çocuklara Goodenough-Harris İnsan Çiz Testi uygulanmış ve çocuklardan aile resmi yapmaları istenmiştir. Çocukların demografik özelliklerine (yaş, cinsiyet, anne-baba öğrenim durumu, ailedeki çocuk sayısı, kaçıncı çocuk olduğu vb.) ilişkin bilgileri elde etmek amacıyla araştırmacı tarafından geliştirilen olan 19 soruluk Kişisel Bilgi Formu; çocuk ile ilgili detaylı bilgi alabilmek için de Yavuzer tarafından geliştirilen Anamnez Formu araştırmacı tarafından ebeveyn ile yapılan yüzyüze görüşme yoluyla doldurulmuştur. Ailesinin yanında yaşayan çocuklara ait Okul Öncesi Davranış Ölçeği (ODÖ) öğretmenler; Sosyal Hizmetler ve Çocuk Esirgeme Kurumu'nda yaşayan çocukların Okul Öncesi Davranış Ölçeği (ODÖ) de eğitimci/psikolog/bakıcı anneleri tarafından doldurulmuştur.

İstanbul ve Sakarya illerindeki devlet ve özel okul öncesi eğitim kurumlarına devam eden 4, 5 ve 6 yaş grubu 1421 çocuk; İstanbul Bahçelievler ile Göztepe Semiha Şakir Sosyal Hizmetler ve Çocuk Esirgeme Kurumlarında, İstanbul Bolluca Çocuk Köyü, İzmir Urla Barbaros Çocuk Sitesi'nde yaşayan 4, 5 ve 6 yaş grubu 99 çocuk olmak üzere toplam 1520 çocuk araştırmanın örneklemini oluşturmaktadır.

Yapılan araştırmada elde edilen bulgulardan genel olarak aşağıdaki sonuçlara ulaşılmıştır;

- Çocukların çizim becerileri bilişsel gelişimlerine paralel olarak gelişmektedirler.
- Çocuklar çizimlerinde duygu, düşünce, istek ve özlemlerini ifade etmektedirler.
- Cinsiyet çocuk çizimleri üzerinde önemli bir etkendir ve kız çocuklarının çizim becerileri erkek çocuklara göre daha gelişmiştir.

- 4 yaş grubu çocuklarının kelemle tanışma heyecanı üst seviyededir ve bu yaş grubundaki çocuklar çizimlerini pekiştirmek için çabalamaktadırlar.
- 5 -6 yaş grubu çocuklarının çevreyle etkileşiminin oldukça yoğun olduğu bir dönemdir ve bu dönemde çizime olan ilgi azalmaktadırlar.
- Daha az hareketli çocuklar kendilerini çizim yoluyla diğer çocuklara göre daha fazla ifade etmektedir ve enerjilerini çizim yoluyla boşlatmaktadırlar.
- Duygusal olarak bazen zedelenen ve bazen hayal kuran çocukların çizim becerileri diğer çocuklara göre daha çok gelişmiştir.
- Kurumda kalan çocuklarla aile yanında kalan çocuklar arasında çok büyük farklılıklar olmamakla birlikte kurumda kalan çocuklar çizim becerileriyle ilişkili olarak literatürün aksine cinsiyet faktöründen etkilenmemektedir.
- Kurumda kalan çocuklar, aile özlemlerini resimlerine yansıtmaktadırlar.

Bu araştırmanın konuyla ilgili yapılacak diğer araştırmalara ışık tutması beklenmektedir.

Anahtar Sözcükler: Okul öncesi, çizim, insan resmi çizimi, aile resmi çizimi, resim

ABSTRACT

EVALUATION OF THE HUMAN AND FAMILY DRAWINGS OF PRE - SCHOOL CHILDREN

Children draw pictures in order to discover, solve problems or to illustrate their ideas and observations. In child drawings, there are expressions, which have both conscious and subconscious meanings, peculiar to child. Those expressions represent various different sides of children. It is thought that child drawings reflect children's inner world by displaying their psychological moods, interpersonal relationships and various emotions.

In this research, evaluation of human and family related drawings of pre-school children (4-6 years old), who are living with family and living in the dorms of social services has been aimed. To be able to do this evaluation Goodenough-Harris Human Drawing Test has applied to children and they are asked to draw family picture. 19-question Personal Information Form, which is developed by the researcher to obtain the information about children's demographic characteristics (age, gender, academic background of parents, the number of children in family, which child is s/he in the order etc.), and Anamnez form, which is developed by Yavuzer to obtain information about child in details have been filled by the researcher through face-to-face interview with parent. Pre-school Attitude Test has been filled by teachers for children, who are living with their family, and by educators/psychologists/caretakers for children, who are living in Social Services and Society for the Protection of Children (SSSPC) foundation's dorms.

Gathering 4-5-6-year age-group 1421 children going to state and private pre-school education foundations in İstanbul and Sakarya with 4-5-6-year age-group 99 children living in İstanbul Bahçelievler and Göztepe Semiha Şakir Social Services and Society for the Protection of Children foundations, İstanbul Bolluca Child Village and İzmir Urla Barbaros Child Complex, in total 1520 children have constituted the sample of the research.

The results are as follows:

- Children's drawing skills develop parallel to their cognitive development.
- Children express their feelings, ideas, wills and longings in their drawings.
- Gender is an important factor on child drawings, and female children's drawing skills are more developed than male childrens.

- 4-year age-group children's excitement of becoming acquainted with pencil is at very high levels and children in that age group are trying to reinforce their drawings.
- 5-6-year age-group is a period that children are in a considerably intensive interaction with environment and in that period, the interest on drawing decreases.
- Less active children express themselves via drawing to the other children and discharge their energy through drawing.
- Drawing skills of children, who are sometimes hurt emotionally and who sometimes dream are more developed than the other children.
- As well as there are not big differences between the children living in SSSPC's dorms and children living with family, in terms of their drawing skills, children living in SSSPC's dorms are not affected by the gender factor on the contrary to the literature.
- Children, who live in SSSPC's dorms, reflect their family longings to their drawings.

This research is expected to enlighten the other researches which will be done about the subject.

Key Words: pre-school, drawing, human drawing, family drawing, picture

İÇİNDEKİLER

ÖNSÖZ **v**
ÖZET **vii**
ABSTRACT **ix**
İÇİNDEKİLER **xi**
TABLO LİSTESİ **xiii**

BÖLÜM 1 **1**

GİRİŞ 1
1.1. PROBLEM 2
1.1 Alt Problemler 2
1.2. ÖNEM 3
1.3. SINIRLILIKLAR 4

BÖLÜM 2 **5**

2.1. ÇOCUK RESMİNİN İNCELENMESİNİN TARİHÇESİ 5
İLGİLİ ALANYAZIN 5
2.2. ÇOCUK RESMİNE İLİŞKİN GÖRÜŞLER 7
2.2.1. Gelişimsel Yaklaşımlar (Developmental Approaches)/Oyun Olarak Çizim 7
2.2.2. Projektif Yaklaşımlar 10
2.2.3. Sanatsal (Artistik) Yaklaşımlar 11
2.2.4. Sembolik Yaklaşımlar 14
2.3. ÇOCUK RESMİNİN GELİŞİM AŞAMALARI 15
2.3.1. Karalama Dönemi (2–4 yaş) 16
2.3.2. Şema Öncesi Dönem (4–7 yaş) 21
2.3.3. Şematik Dönem (7–9 yaş) 26
2.3.4. Gerçekçilik (Gruplaşma) Dönemi (9–12 yaş) 28
2.3.5. Görünürde Doğalcılık Dönemi (Mantık Dönemi/12–14 yaş) 29
2.4. ÇOCUK RESMİNİN ÖZELLİKLERİ 29
2.4.1. Renk 29
2.4.2. Simetri 30
2.4.3. Orantı 30
2.4.4. Figürler ve Kompozisyon 31
2.4.5. Duygusal Göstergeler 33

2.4.6. Özel Belirti ve İşaretler 33
2.4.6.1 Büyüklük 33
2.4.6.2 Abartılı Çizgiler ve Figür Eklenmesi 34
2.4.6.3 Eksik Bırakılan Çizgiler ve Figürler: 34
2.5. İNSAN RESMİ ÇİZİMİ 36
2.6. AİLE KAVRAMI 38
2.6.1. Ailenin Temel Görevleri 38
2.6.2. Ailenin İşlevleri 39
2.6.3. Sağlıklı Aile 40
2.7. AİLE RESMİ ÇİZİMİ 40
2.8. KORUNMAYA MUHTAÇ ÇOCUKLAR 44
2.9. İLGİLİ ARAŞTIRMALAR 46

BÖLÜM 3 67

YÖNTEM 67
3.1. ARAŞTIRMA MODELİ 67
3.2. EVREN VE ÖRNEKLEM 67
3.2.1. Evren 67
3.2.2. Örneklem 67
3.3. VERİLERİN TOPLANMASI 67
3.3.1 Veri Toplama Araçları 67
3.3.1.1 Kişisel Bilgi Formu 67
3.3.1.2 Goodenough-Harris Bir İnsan Çiz Testi 68
3.3.1.3 Aile Resmi 68
3.3.1.4 Okul Öncesi Davranış Ölçeği (ODÖ) 68
3.3.1.5 Anamnez Formu 68
3.3.2 Uygulama 69
3.4 VERİLERİN ÇÖZÜMÜ VE YORUMLANMASI 70

BÖLÜM 4 71

BULGULAR 71
4.1. KİŞİSEL BİLGİLER FORMUNA YÖNELİK BULGULAR 71
4.2. AİLESİNİN YANINDA ve KURUMDA KALAN ÇOCUKLARIN İNSAN ve AİLE RESMİ ÇİZİMLERİNİN DEĞERLENDİRİLMESİNE YÖNELİK BULGULAR 80

BÖLÜM 5 189

SONUÇLAR VE ÖNERİLER 189
5.1. SONUÇ ve TARTIŞMA 189
5.2. ÖNERİLER 206
KAYNAKÇA 209

TABLO LİSTESİ

Tablo 1; Ailesinin Yanında ve Kurumda Kalan Çocukların Kronolojik Yaş Gruplarına Göre Dağılımı 71

Tablo 2; Ailesinin Yanında ve Kurumda Kalan Çocukların Cinsiyetlerine Göre Dağılımı 72

Tablo 3; Ailesinin Yanında Kalan Çocukların Sosyo-Ekonomik Düzey Değişkenine Göre Dağılımı 72

Tablo 4; Ailesinin Yanında ve Kurumda Kalan Çocukların Kronolojik Yaş ve Cinsiyetlerine Göre Çapraz Dağılımı 72

Tablo 5; Ailesinin Yanında Kalan Çocukların Kronolojik Yaş ve Sosyo-Ekonomik Düzeylerine Göre Çapraz Dağılımı 74

Tablo 6; Ailesinin Yanında ve Kurumda Kalan Çocukların Kaçıncı Çocuk Olduklarına Göre Dağılımı 75

Tablo 7; Ailesinin Yanında Kalan Çocukların Evde Yaşayan Aile Bireylerine Göre Dağılımı 75

Tablo 8; Ailesinin Yanında ve Kurumda Kalan Çocukların Annelerinin Öğrenim Durumlarına Göre Dağılımı 76

Tablo 9; Ailesinin Yanında ve Kurumda Kalan Çocukların Babalarının Öğrenim Durumlarına Göre Dağılımı 76

Tablo 10; Ailesinin Yanında ve Kurumda Kalan Çocukların Annelerinin Yaşlarına Göre Dağılımı 77

Tablo 11; Ailesinin Yanında ve Kurumda Kalan Çocukların Babalarının Yaşlarına Göre Dağılımı 77

Tablo 12; Ailesinin Yanında ve Kurumda Kalan Çocukların Anne-Babalarının Medeni Durumlarına Göre Dağılımı 78

Tablo 13; Ailesinin Yanında ve Kurumda Kalan Çocukların Annelerinin Mesleklerine Göre Dağılımı 78

Tablo 14; Ailesinin Yanında ve Kurumda Kalan Çocukların Babalarının Mesleklerine Göre Dağılımı 79

Tablo 15; Ailesinin Yanında ve Kurumda Kalan Çocukların Annelerinin Çalışma Durumlarına Göre Dağılımı 79

Tablo 16; Ailesinin Yanında ve Kurumda Kalan Çocukların Babalarının Çalışma Durumlarına Göre Dağılımı 79

Tablo 17; Ailesinin Yanında Kalan Çocukların Goodenough-Harris İnsan Çiz Testi Nokta Ölçeği Adam Ham, Standart, Yüzde Sıra Puanlarının Yaş Değişkenine Göre Farklılaşıp

Farklılaşmadığını Belirlemek Üzere Yapılan Bağımsız Grup t Testi Sonuçları 80

Tablo 18; Ailesinin Yanında Kalan Çocukların Goodenough-Harris İnsan Çiz Testi Nokta Ölçeği Kadın Ham, Standart, Yüzde Sıra Puanlarının Yaş Değişkenine Göre Farklılaşıp Farklılaşmadığını Belirlemek Üzere Yapılan Bağımsız Grup t Testi Sonuçları 82

Tablo 19; Ailesinin Yanında Kalan Çocukların Goodenough-Harris İnsan Çiz Testi Nokta Ölçeği Kendi Ham, Standart, Yüzde Sıra Puanlarının Yaş Değişkenine Göre Farklılaşıp Farklılaşmadığını Belirlemek Üzere Yapılan Bağımsız Grup t Testi Sonuçları 84

Tablo 20; Ailesinin Yanında Kalan Çocukların Goodenough-Harris İnsan Çiz Testi Kalite Ölçeği Adam Ham, Standart, Yüzde Sıra Puanlarının V. ve VI. Yaş Aralığı Değişkenine Göre Farklılaşıp Farklılaşmadığını Belirlemek Üzere Yapılan Bağımsız Grup t Testi Sonuçları 86

Tablo 21; Ailesinin Yanında Kalan Çocukların Goodenough-Harris İnsan Çiz Testi Kalite Ölçeği Kadın Ham, Standart, Yüzde Sıra Puanlarının V. ve VI. Yaş Aralığı Değişkenine Göre Farklılaşıp Farklılaşmadığını Belirlemek Üzere Yapılan Bağımsız Grup t Testi Sonuçları 87

Tablo 22; Ailesinin Yanında Kalan 4 Yaş Grubu Çocukların Goodenough-Harris İnsan Çiz Testi Nokta Ölçeği Adam Ham, Standart, Yüzde Sıra Puanlarının Cinsiyet Değişkenine Göre Farklılaşıp Farklılaşmadığını Belirlemek Üzere Yapılan Bağımsız Grup t Testi Sonuçları 88

Tablo 23; Ailesinin Yanında Kalan 4 Yaş Grubu Çocukların Goodenough-Harris İnsan Çiz Testi Nokta Ölçeği Kadın Ham, Standart, Yüzde Sıra Puanlarının Cinsiyet Değişkenine Göre Farklılaşıp Farklılaşmadığını Belirlemek Üzere Yapılan Bağımsız Grup t Testi Sonuçları 88

Tablo 24; Ailesinin Yanında Kalan 4 Yaş Grubu Çocukların Goodenough-Harris İnsan Çiz Testi Nokta Ölçeği Kendi Ham, Standart, Yüzde Sıra Puanlarının Cinsiyet Değişkenine Göre Farklılaşıp Farklılaşmadığını Belirlemek Üzere Yapılan Bağımsız Grup t Testi Sonuçları 89

Tablo 25; Ailesinin Yanında Kalan 5 Yaş Grubu Çocukların Goodenough-Harris İnsan Çiz Testi Nokta Ölçeği Adam Ham, Standart, Yüzde Sıra Puanlarının Cinsiyet Değişkenine Göre Farklılaşıp Farklılaşmadığını Belirlemek Üzere Yapılan Bağımsız Grup t Testi Sonuçları 89

Tablo 26; Ailesinin Yanında Kalan 5 Yaş Grubu Çocukların Goodenough-Harris İnsan Çiz Testi Nokta Ölçeği Kadın Ham, Standart, Yüzde Sıra Puanlarının Cinsiyet Değişkenine Göre Farklılaşıp Farklılaşmadığını Belirlemek Üzere Yapılan Bağımsız Grup t Testi Sonuçları 90

Tablo 27; Ailesinin Yanında Kalan 5 Yaş Grubu Çocukların Goodenough-Harris İnsan Çiz Testi Nokta Ölçeği Kendi Ham, Standart, Yüzde Sıra Puanlarının Cinsiyet Değişkenine Göre Farklılaşıp Farklılaşmadığını Belirlemek Üzere Yapılan Bağımsız Grup t Testi Sonuçları 90

Tablo 28; Ailesinin Yanında Kalan 5 Yaş Grubu Çocukların Goodenough-Harris İnsan Çiz Testi Kalite Ölçeği Adam Ham, Standart, Yüzde Sıra Puanlarının Cinsiyet Değişkenine Göre Farklılaşıp Farklılaşmadığını Belirlemek Üzere Yapılan Bağımsız Grup t Testi Sonuçları 91

Tablo 29; Ailesinin Yanında Kalan 5 Yaş Grubu Çocukların Goodenough-Harris İnsan Çiz Testi Kalite Ölçeği Kadın Ham, Standart, Yüzde Sıra Puanlarının Cinsiyet Değişkenine Göre Farklılaşıp Farklılaşmadığını Belirlemek Üzere Yapılan Bağımsız Grup t Testi Sonuçları 91

Tablo 30; Ailesinin Yanında Kalan 6 Yaş Grubu Çocukların Goodenough-Harris İnsan Çiz Testi Nokta Ölçeği Kadın Ham, Standart, Yüzde Sıra Puanlarının Cinsiyet Değişkenine Göre Farklılaşıp Farklılaşmadığını Belirlemek Üzere Yapılan Bağımsız Grup t Testi Sonuçları 92

Tablo 31; Ailesinin Yanında Kalan 6 Yaş Grubu Çocukların Goodenough-Harris İnsan Çiz Testi Nokta Ölçeği Kendi Ham, Standart, Yüzde Sıra Puanlarının Cinsiyet Değişkenine Göre Farklılaşıp Farklılaşmadığını Belirlemek Üzere Yapılan Bağımsız Grup t Testi Sonuçları 92

Tablo 32; Ailesinin Yanında Kalan 6 Yaş Grubu Çocukların Goodenough-Harris İnsan Çiz Testi Kalite Ölçeği Kadın Ham, Standart, Yüzde Sıra Puanlarının Cinsiyet Değişkenine Göre Farklılaşıp Farklılaşmadığını Belirlemek Üzere Yapılan Bağımsız Grup t Testi Sonuçları 93

Tablo 33-a; Ailesinin Yanında Kalan Çocukların Goodenough-Harris İnsan Çiz Testi Nokta Ölçeği Adam Ham Puanlarının Sosyo-Ekonomik Düzey Değişkenine Göre Farklılaşıp Farklılaşmadığını Belirlemek Üzere Yapılan Tek Yönlü Varyans Analizi (Anova) Sonuçları 93

Tablo 33-b; Test Puanlarının Sosyo-Ekonomik Düzey Değişkenine Göre Hangi Alt Gruplar Arasında Farklılaştığını Belirlemek Üzere Post-Hoc Scheffe Testi Sonuçları 94

Tablo 34-a; Ailesinin Yanında Kalan Çocukların Goodenough-Harris İnsan Çiz Testi Nokta Ölçeği Adam Standart Puanlarının Sosyo-Ekonomik Düzey Değişkenine Göre Farklılaşıp Farklılaşmadığını Belirlemek Üzere Yapılan Tek Yönlü Varyans Analizi (Anova) Sonuçları 94

Tablo 34-b; Test Puanlarının Sosyo-Ekonomik Düzey Değişkenine Göre Hangi Alt Gruplar Arasında Farklılaştığını Belirlemek Üzere Post-Hoc Scheffe Testi Sonuçları 95

Tablo 35-a; Ailesinin Yanında Kalan Çocukların Goodenough-Harris İnsan Çiz Testi Nokta Ölçeği Adam Yüzde Sıra Puanlarının Sosyo-Ekonomik Düzey Değişkenine Göre Farklılaşıp Farklılaşmadığını Belirlemek Üzere Yapılan Tek Yönlü Varyans Analizi (Anova) Sonuçları 95

Tablo 35-b; Test Puanlarının Sosyo-Ekonomik Düzey Değişkenine Göre Hangi Alt Gruplar Arasında Farklılaştığını Belirlemek Üzere Post-Hoc Tamhane's T2 Testi Sonuçları 96

Tablo 36-a; Ailesinin Yanında Kalan Çocukların Goodenough-Harris İnsan Çiz Testi Nokta Ölçeği Kadın Ham Puanlarının Sosyo-Ekonomik Düzey Değişkenine Göre Farklılaşıp Farklılaşmadığını Belirlemek Üzere Yapılan Tek Yönlü Varyans Analizi (Anova) Sonuçları 96

Tablo 36-b; Test Puanlarının Sosyo-Ekonomik Düzey Değişkenine Göre Hangi Alt Gruplar Arasında Farklılaştığını Belirlemek Üzere Post-Hoc Tamhane's T2 Testi Sonuçları 97

Tablo 37-a; Ailesinin Yanında Kalan Çocukların Goodenough-Harris İnsan Çiz Testi Nokta Ölçeği Kadın Standart Puanlarının Sosyo-Ekonomik Düzey Değişkenine Göre Farklılaşıp Farklılaşmadığını Belirlemek Üzere Yapılan Tek Yönlü Varyans Analizi (Anova) Sonuçları 98

Tablo 37-b; Test Puanlarının Sosyo-Ekonomik Düzey Değişkenine Göre Hangi Alt Gruplar Arasında Farklılaştığını Belirlemek Üzere Post-Hoc Scheffe Testi Sonuçları98

Tablo 38-a; Ailesinin Yanında Kalan Çocukların Goodenough-Harris İnsan Çiz Testi Nokta Ölçeği Kadın Yüzde Sıra Puanlarının Sosyo-Ekonomik Düzey Değişkenine Göre Farklılaşıp Farklılaşmadığını Belirlemek Üzere Yapılan Tek Yönlü Varyans Analizi (Anova) Sonuçları 99

Tablo 38-b;Test Puanlarının Sosyo-Ekonomik Düzey Değişkenine Göre Hangi Alt Gruplar Arasında Farklılaştığını Belirlemek Üzere Post-Hoc Tamhane's T2 Testi Sonuçları 99

Tablo 39-a; Ailesinin Yanında Kalan Çocukların Goodenough-Harris İnsan Çiz Testi Nokta Ölçeği Kendi Ham Puanlarının Sosyo-Ekonomik Düzey Değişkenine Göre Farklılaşıp Farklılaşmadığını Belirlemek Üzere Yapılan Tek Yönlü Varyans Analizi (Anova) Sonuçları 100

Tablo 39-b; Test Puanlarının Sosyo-Ekonomik Düzey Değişkenine Göre Hangi Alt Gruplar Arasında Farklılaştığını Belirlemek Üzere Post-Hoc Scheffe Testi Sonuçları 101

Tablo 40-a; Ailesinin Yanında Kalan Çocukların Goodenough-Harris İnsan Çiz Testi Nokta Ölçeği Kendi Standart Puanlarının Sosyo-Ekonomik Düzey Değişkenine Göre Farklılaşıp Farklılaşmadığını Belirlemek Üzere Yapılan Tek Yönlü Varyans Analizi (Anova) Sonuçları 101

Tablo 40-b; Test Puanlarının Sosyo-Ekonomik Düzey Değişkenine Göre Hangi Alt Gruplar Arasında Farklılaştığını Belirlemek Üzere Post-Hoc Tamhane's T2 Testi Sonuçları 102

Tablo 41-a; Ailesinin Yanında Kalan Çocukların Goodenough-Harris İnsan Çiz Testi Nokta Ölçeği Kendi Yüzde Sıra Puanlarının Sosyo-Ekonomik Düzey Değişkenine Göre Farklılaşıp Farklılaşmadığını Belirlemek Üzere Yapılan Tek Yönlü Varyans Analizi (Anova) Sonuçları 102

Tablo 41-b; Test Puanlarının Sosyo-Ekonomik Düzey Değişkenine Göre Hangi Alt Gruplar Arasında Farklılaştığını Belirlemek Üzere Post-Hoc Tamhane's T2 Testi Sonuçları 103

Tablo 42-a; Ailesinin Yanında Kalan Çocukların Goodenough-Harris İnsan Çiz Testi Kalite Ölçeği Adam Ham Puanlarının Sosyo-Ekonomik Düzey Değişkenine Göre Farklılaşıp Farklılaşmadığını Belirlemek Üzere Yapılan Tek Yönlü Varyans Analizi (Anova) Sonuçları 103

Tablo 42-b; Test Puanlarının Sosyo-Ekonomik Düzey Değişkenine Göre Hangi Alt Gruplar Arasında Farklılaştığını Belirlemek Üzere Post-Hoc Scheffe Testi Sonuçları 104

Tablo 43-a; Ailesinin Yanında Kalan Çocukların Goodenough-Harris İnsan Çiz Testi Kalite Ölçeği Adam Standart Puanlarının Sosyo-Ekonomik Düzey Değişkenine Göre

Farklılaşıp Farklılaşmadığını Belirlemek Üzere Yapılan Tek Yönlü Varyans Analizi (Anova) Sonuçları 105

Tablo 43-b; Test Puanlarının Sosyo-Ekonomik Düzey Değişkenine Göre Hangi Alt Gruplar Arasında Farklılaştığını Belirlemek Üzere Post-Hoc Scheffe Testi Sonuçları 105

Tablo 44-a; Ailesinin Yanında Kalan Çocukların Goodenough-Harris İnsan Çiz Testi Kalite Ölçeği Adam Yüzde Sıra Puanlarının Sosyo-Ekonomik Düzey Değişkenine Göre Farklılaşıp Farklılaşmadığını Belirlemek Üzere Yapılan Tek Yönlü Varyans Analizi (Anova) Sonuçları 106

Tablo 44-b; Test Puanlarının Sosyo-Ekonomik Düzey Değişkenine Göre Hangi Alt Gruplar Arasında Farklılaştığını Belirlemek Üzere Post-Hoc Scheffe Testi Sonuçları 107

Tablo 45-a; Ailesinin Yanında Kalan Çocukların Goodenough-Harris İnsan Çiz Testi Kalite Ölçeği Kadın Ham Puanlarının Sosyo-Ekonomik Düzey Değişkenine Göre Farklılaşıp Farklılaşmadığını Belirlemek Üzere Yapılan Tek Yönlü Varyans Analizi (Anova) Sonuçları 107

Tablo 45-b; Test Puanlarının Sosyo-Ekonomik Düzey Değişkenine Göre Hangi Alt Gruplar Arasında Farklılaştığını Belirlemek Üzere Post-Hoc Tamhane's T2 Testi Sonuçları 108

Tablo 46-a; Ailesinin Yanında Kalan Çocukların Goodenough-Harris İnsan Çiz Testi Kalite Ölçeği Kadın Standart Puanlarının Sosyo-Ekonomik Düzey Değişkenine Göre Farklılaşıp Farklılaşmadığını Belirlemek Üzere Yapılan Tek Yönlü Varyans Analizi (Anova) Sonuçları 108

Tablo 46-b; Test Puanlarının Sosyo-Ekonomik Düzey Değişkenine Göre Hangi Alt Gruplar Arasında Farklılaştığını Belirlemek Üzere Post-Hoc Scheffe Testi Sonuçları 109

Tablo 47-a; Ailesinin Yanında Kalan Çocukların Goodenough-Harris İnsan Çiz Testi Kalite Ölçeği Kadın Yüzde Sıra Puanlarının Sosyo-Ekonomik Düzey Değişkenine Göre Farklılaşıp Farklılaşmadığını Belirlemek Üzere Yapılan Tek Yönlü Varyans Analizi (Anova) Sonuçları 109

Tablo 47-b; Test Puanlarının Sosyo-Ekonomik Düzey Değişkenine Göre Hangi Alt Gruplar Arasında Farklılaştığını Belirlemek Üzere Post-Hoc Scheffe Testi Sonuçları 110

Tablo 48; Ailesinin Yanında Kalan Çocukların Goodenough-Harris İnsan Çiz Testi Nokta Ölçeği Kendi Ham, Standart, Yüzde Sıra Puanlarının Ailedeki Çocuk Sırası Değişkenine Göre Farklılaşıp Farklılaşmadığını Belirlemek Üzere Yapılan Bağımsız Grup t Testi Sonuçları 110

Tablo 49; Ailesinin Yanında Kalan Çocukların Goodenough-Harris İnsan Çiz Testi Nokta Ölçeği Adam Ham, Standart, Yüzde Sıra Puanlarının Evde Yaşayan Aile Bireyleri Değişkenine Göre Farklılaşıp Farklılaşmadığını Belirlemek Üzere Yapılan Bağımsız Grup t Testi Sonuçları 111

Tablo 50; Ailesinin Yanında Kalan Çocukların Goodenough-Harris İnsan Çiz Testi Nokta Ölçeği Kadın Ham, Standart, Yüzde Sıra Puanlarının Evde Yaşayan Aile Bireyleri

Değişkenine Göre Farklılaşıp Farklılaşmadığını Belirlemek Üzere Yapılan Bağımsız Grup t Testi Sonuçları 111

Tablo 51; Ailesinin Yanında Kalan Çocukların Goodenough-Harris İnsan Çiz Testi Nokta Ölçeği Kendi Ham, Standart, Yüzde Sıra Puanlarının Evde Yaşayan Aile Bireyleri Değişkenine Göre Farklılaşıp Farklılaşmadığını Belirlemek Üzere Yapılan Bağımsız Grup t Testi Sonuçları 112

Tablo 52-a; Ailesinin Yanında Kalan Çocukların Goodenough-Harris İnsan Çiz Testi Nokta Ölçeği Adam Standart Puanlarının Annelerinin Öğrenim Durumu Değişkenine Göre Farklılaşıp Farklılaşmadığını Belirlemek Üzere Yapılan Tek Yönlü Varyans Analizi (Anova) Sonuçları 112

Tablo 52-b; Test Puanlarının Annelerin Öğrenim Durumu Değişkenine Göre Hangi Alt Gruplar Arasında Farklılaştığını Belirlemek Üzere Post-Hoc Scheffe Testi Sonuçları113

Tablo 53-a; Ailesinin Yanında Kalan Çocukların Goodenough-Harris İnsan Çiz Testi Nokta Ölçeği Adam Yüzde Sıra Puanlarının Annelerinin Öğrenim Durumu Değişkenine Göre Farklılaşıp Farklılaşmadığını Belirlemek Üzere Yapılan Tek Yönlü Varyans Analizi (Anova) Sonuçları 114

Tablo 53-b; Test Puanlarının Annelerin Öğrenim Durumu Değişkenine Göre Hangi Alt Gruplar Arasında Farklılaştığını Belirlemek Üzere Post-Hoc Tamhane's T2 Testi Sonuçları 114

Tablo 54-a; Ailesinin Yanında Kalan Çocukların Goodenough-Harris İnsan Çiz Testi Nokta Ölçeği Kadın Ham Puanlarının Annelerinin Öğrenim Durumu Değişkenine Göre Farklılaşıp Farklılaşmadığını Belirlemek Üzere Yapılan Tek Yönlü Varyans Analizi (Anova) Sonuçları 115

Tablo 54-b; Test Puanlarının Annelerin Öğrenim Durumu Değişkenine Göre Hangi Alt Gruplar Arasında Farklılaştığını Belirlemek Üzere Post-Hoc Tamhane's T2 Testi Sonuçları 116

Tablo 55-a; Ailesinin Yanında Kalan Çocukların Goodenough-Harris İnsan Çiz Testi Nokta Ölçeği Kadın Standart Puanlarının Annelerinin Öğrenim Durumu Değişkenine Göre Farklılaşıp Farklılaşmadığını Belirlemek Üzere Yapılan Tek Yönlü Varyans Analizi (Anova) Sonuçları 116

Tablo 55-b; Test Puanlarının Annelerin Öğrenim Durumu Değişkenine Göre Hangi Alt Gruplar Arasında Farklılaştığını Belirlemek Üzere Post-Hoc Scheffe Testi Sonuçları 117

Tablo 56-a; Ailesinin Yanında Kalan Çocukların Goodenough-Harris İnsan Çiz Testi Nokta Ölçeği Kadın Yüzde Sıra Puanlarının Annelerinin Öğrenim Durumu Değişkenine Göre Farklılaşıp Farklılaşmadığını Belirlemek Üzere Yapılan Tek Yönlü Varyans Analizi (Anova) Sonuçları 118

Tablo 56-b; Test Puanlarının Annelerin Öğrenim Durumu Değişkenine Göre Hangi Alt Gruplar Arasında Farklılaştığını Belirlemek Üzere Post-Hoc Tamhane's T2 Testi Sonuçları 119

Tablo 57-a; Ailesinin Yanında Kalan Çocukların Goodenough-Harris İnsan Çiz Testi Nokta Ölçeği Kendi Standart Puanlarının Annelerinin Öğrenim Durumu Değişkenine Göre Farklılaşıp Farklılaşmadığını Belirlemek Üzere Yapılan Tek Yönlü Varyans Analizi

(Anova) Sonuçları 119

Tablo 57-b; Test Puanlarının Annelerin Öğrenim Durumu Değişkenine Göre Hangi Alt Gruplar Arasında Farklılaştığını Belirlemek Üzere Post-Hoc Tamhane's T2 Testi Sonuçları 120

Tablo 58-a; Ailesinin Yanında Kalan Çocukların Goodenough-Harris İnsan Çiz Testi Nokta Ölçeği Kendi Yüzde Sıra Puanlarının Annelerinin Öğrenim Durumu Değişkenine Göre Farklılaşıp Farklılaşmadığını Belirlemek Üzere Yapılan Tek Yönlü Varyans Analizi (Anova) Sonuçları 121

Tablo 58-b; Test Puanlarının Annelerin Öğrenim Durumu Değişkenine Göre Hangi Alt Gruplar Arasında Farklılaştığını Belirlemek Üzere Post-Hoc Tamhane's T2 Testi Sonuçları 122

Tablo 59-a; Ailesinin Yanında Kalan Çocukların Goodenough-Harris İnsan Çiz Testi Kalite Ölçeği Adam Ham Puanlarının Annelerinin Öğrenim Durumu Değişkenine Göre Farklılaşıp Farklılaşmadığını Belirlemek Üzere Yapılan Tek Yönlü Varyans Analizi (Anova) Sonuçları 122

Tablo 59-b; Test Puanlarının Annelerin Öğrenim Durumu Değişkenine Göre Hangi Alt Gruplar Arasında Farklılaştığını Belirlemek Üzere Post-Hoc Scheffe Testi Sonuçları 123

Tablo 60-a; Ailesinin Yanında Kalan Çocukların Goodenough-Harris İnsan Çiz Testi Kalite Ölçeği Adam Standart Puanlarının Annelerinin Öğrenim Durumu Değişkenine Göre Farklılaşıp Farklılaşmadığını Belirlemek Üzere Yapılan Tek Yönlü Varyans Analizi (Anova) Sonuçları 124

Tablo 60-b; Test Puanlarının Annelerin Öğrenim Durumu Değişkenine Göre Hangi Alt Gruplar Arasında Farklılaştığını Belirlemek Üzere Post-Hoc Scheffe Testi Sonuçları 125

Tablo 61-a; Ailesinin Yanında Kalan Çocukların Goodenough-Harris İnsan Çiz Testi Kalite Ölçeği Adam Yüzde Sıra Puanlarının Annelerinin Öğrenim Durumu Değişkenine Göre Farklılaşıp Farklılaşmadığını Belirlemek Üzere Yapılan Tek Yönlü Varyans Analizi (Anova) Sonuçları 125

Tablo 61-b; Test Puanlarının Annelerin Öğrenim Durumu Değişkenine Göre Hangi Alt Gruplar Arasında Farklılaştığını Belirlemek Üzere Post-Hoc Tamhane's T2 Testi Sonuçları 126

Tablo 62-a; Ailesinin Yanında Kalan Çocukların Goodenough-Harris İnsan Çiz Testi Kalite Ölçeği Kadın Ham Puanlarının Annelerinin Öğrenim Durumu Değişkenine Göre Farklılaşıp Farklılaşmadığını Belirlemek Üzere Yapılan Tek Yönlü Varyans Analizi (Anova) Sonuçları 127

Tablo 62-b; Test Puanlarının Annelerin Öğrenim Durumu Değişkenine Göre Hangi Alt Gruplar Arasında Farklılaştığını Belirlemek Üzere Post-Hoc Tamhane's T2 Testi Sonuçları 128

Tablo 63-a; Ailesinin Yanında Kalan Çocukların Goodenough-Harris İnsan Çiz Testi Kalite Ölçeği Kadın Standart Puanlarının Annelerinin Öğrenim Durumu Değişkenine Göre Farklılaşıp Farklılaşmadığını Belirlemek Üzere Yapılan Tek Yönlü Varyans Analizi (Anova) Sonuçları 128

Tablo 63-b; Test Puanlarının Annelerin Öğrenim Durumu Değişkenine Göre Hangi Alt Gruplar Arasında Farklılaştığını Belirlemek Üzere Post-Hoc Scheffe Testi Sonuçları129

Tablo 64-a; Ailesinin Yanında Kalan Çocukların Goodenough-Harris İnsan Çiz Testi Kalite Ölçeği Kadın Yüzde Sıra Puanlarının Annelerinin Öğrenim Durumu Değişkenine Göre Farklılaşıp Farklılaşmadığını Belirlemek Üzere Yapılan Tek Yönlü Varyans Analizi (Anova) Sonuçları 130

Tablo 64-b; Test Puanlarının Annelerin Öğrenim Durumu Değişkenine Göre Hangi Alt Gruplar Arasında Farklılaştığını Belirlemek Üzere Post-Hoc Scheffe Testi Sonuçları131

Tablo 65-a; Ailesinin Yanında Kalan Çocukların Goodenough-Harris İnsan Çiz Testi Nokta Ölçeği Adam Ham Puanlarının Babalarının Öğrenim Durumu Değişkenine Göre Farklılaşıp Farklılaşmadığını Belirlemek Üzere Yapılan Tek Yönlü Varyans Analizi (Anova) Sonuçları 131

Tablo 65-b; Test Puanlarının Babaların Öğrenim Durumu Değişkenine Göre Hangi Alt Gruplar Arasında Farklılaştığını Belirlemek Üzere Post-Hoc Scheffe Testi Sonuçları132

Tablo 66-a; Ailesinin Yanında Kalan Çocukların Goodenough-Harris İnsan Çiz Testi Nokta Ölçeği Adam Standart Puanlarının Babalarının Öğrenim Durumu Değişkenine Göre Farklılaşıp Farklılaşmadığını Belirlemek Üzere Yapılan Tek Yönlü Varyans Analizi (Anova) Sonuçları 133

Tablo 66-b; Test Puanlarının Babaların Öğrenim Durumu Değişkenine Göre Hangi Alt Gruplar Arasında Farklılaştığını Belirlemek Üzere Post-Hoc Scheffe Testi Sonuçları134

Tablo 67-a; Ailesinin Yanında Kalan Çocukların Goodenough-Harris İnsan Çiz Testi Nokta Ölçeği Adam Yüzde Sıra Puanlarının Babalarının Öğrenim Durumu Değişkenine Göre Farklılaşıp Farklılaşmadığını Belirlemek Üzere Yapılan Tek Yönlü Varyans Analizi (Anova) Sonuçları 134

Tablo 67-b; Test Puanlarının Babaların Öğrenim Durumu Değişkenine Göre Hangi Alt Gruplar Arasında Farklılaştığını Belirlemek Üzere Post-Hoc Tamhane's T2 Testi Sonuçları 135

Tablo 68-a; Ailesinin Yanında Kalan Çocukların Goodenough-Harris İnsan Çiz Testi Nokta Ölçeği Kadın Ham Puanlarının Babalarının Öğrenim Durumu Değişkenine Göre Farklılaşıp Farklılaşmadığını Belirlemek Üzere Yapılan Tek Yönlü Varyans Analizi (Anova) Sonuçları 136

Tablo 68-b; Test Puanlarının Babaların Öğrenim Durumu Değişkenine Göre Hangi Alt Gruplar Arasında Farklılaştığını Belirlemek Üzere Post-Hoc Tamhane's T2 Testi Sonuçları 137

Tablo 69-a; Ailesinin Yanında Kalan Çocukların Goodenough-Harris İnsan Çiz Testi Nokta Ölçeği Kadın Standart Puanlarının Babalarının Öğrenim Durumu Değişkenine Göre Farklılaşıp Farklılaşmadığını Belirlemek Üzere Yapılan Tek Yönlü Varyans Analizi (Anova) Sonuçları 137

Tablo 69-b; Test Puanlarının Babaların Öğrenim Durumu Değişkenine Göre Hangi Alt Gruplar Arasında Farklılaştığını Belirlemek Üzere Post-Hoc Scheffe Testi Sonuçları138

Tablo 70-a; Ailesinin Yanında Kalan Çocukların Goodenough-Harris İnsan Çiz Testi Nokta Ölçeği Kadın Yüzde Sıra Puanlarının Babalarının Öğrenim Durumu Değişkenine

Göre Farklılaşıp Farklılaşmadığını Belirlemek Üzere Yapılan Tek Yönlü Varyans Analizi (Anova) Sonuçları 139

Tablo 70-b; Test Puanlarının Babaların Öğrenim Durumu Değişkenine Göre Hangi Alt Gruplar Arasında Farklılaştığını Belirlemek Üzere Post-Hoc Tamhane's T2 Testi Sonuçları 140

Tablo 71-a; Ailesinin Yanında Kalan Çocukların Goodenough-Harris İnsan Çiz Testi Nokta Ölçeği Kendi Ham Puanlarının Babalarının Öğrenim Durumu Değişkenine Göre Farklılaşıp Farklılaşmadığını Belirlemek Üzere Yapılan Tek Yönlü Varyans Analizi (Anova) Sonuçları 140

Tablo 71-b; Test Puanlarının Babaların Öğrenim Durumu Değişkenine Göre Hangi Alt Gruplar Arasında Farklılaştığını Belirlemek Üzere Post-Hoc Scheffe Testi Sonuçları 141

Tablo 72-a; Ailesinin Yanında Kalan Çocukların Goodenough-Harris İnsan Çiz Testi Nokta Ölçeği Kendi Standart Puanlarının Babalarının Öğrenim Durumu Değişkenine Göre Farklılaşıp Farklılaşmadığını Belirlemek Üzere Yapılan Tek Yönlü Varyans Analizi (Anova) Sonuçları 142

Tablo 72-b; Test Puanlarının Babaların Öğrenim Durumu Değişkenine Göre Hangi Alt Gruplar Arasında Farklılaştığını Belirlemek Üzere Post-Hoc Scheffe Testi Sonuçları 143

Tablo 73-a; Ailesinin Yanında Kalan Çocukların Goodenough-Harris İnsan Çiz Testi Nokta Ölçeği Kendi Yüzde Sıra Puanlarının Babalarının Öğrenim Durumu Değişkenine Göre Farklılaşıp Farklılaşmadığını Belirlemek Üzere Yapılan Tek Yönlü Varyans Analizi (Anova) Sonuçları 143

Tablo 73-b; Test Puanlarının Babaların Öğrenim Durumu Değişkenine Göre Hangi Alt Gruplar Arasında Farklılaştığını Belirlemek Üzere Post-Hoc Tamhane's T2 Testi Sonuçları 144

Tablo 74-a; Ailesinin Yanında Kalan Çocukların Goodenough-Harris İnsan Çiz Testi Kalite Ölçeği Adam Ham Puanlarının Babalarının Öğrenim Durumu Değişkenine Göre Farklılaşıp Farklılaşmadığını Belirlemek Üzere Yapılan Tek Yönlü Varyans Analizi (Anova) Sonuçları 145

Tablo 74-b; Test Puanlarının Babaların Öğrenim Durumu Değişkenine Göre Hangi Alt Gruplar Arasında Farklılaştığını Belirlemek Üzere Post-Hoc Scheffe Testi Sonuçları 146

Tablo 75-a; Ailesinin Yanında Kalan Çocukların Goodenough-Harris İnsan Çiz Testi Kalite Ölçeği Adam Standart Puanlarının Babalarının Öğrenim Durumu Değişkenine Göre Farklılaşıp Farklılaşmadığını Belirlemek Üzere Yapılan Tek Yönlü Varyans Analizi (Anova) Sonuçları 146

Tablo 75-b; Test Puanlarının Babaların Öğrenim Durumu Değişkenine Göre Hangi Alt Gruplar Arasında Farklılaştığını Belirlemek Üzere Post-Hoc Scheffe Testi Sonuçları 147

Tablo 76-a; Ailesinin Yanında Kalan Çocukların Goodenough-Harris İnsan Çiz Testi Kalite Ölçeği Adam Yüzde Sıra Puanlarının Babalarının Öğrenim Durumu Değişkenine Göre Farklılaşıp Farklılaşmadığını Belirlemek Üzere Yapılan Tek Yönlü Varyans Analizi (Anova) Sonuçları 148

Tablo 76-b; Test Puanlarının Babaların Öğrenim Durumu Değişkenine Göre Hangi Alt Gruplar Arasında Farklılaştığını Belirlemek Üzere Post-Hoc Tamhane's T2 Testi Sonuçları 149

Tablo 77-a; Ailesinin Yanında Kalan Çocukların Goodenough-Harris İnsan Çiz Testi Kalite Ölçeği Kadın Ham Puanlarının Babalarının Öğrenim Durumu Değişkenine Göre Farklılaşıp Farklılaşmadığını Belirlemek Üzere Yapılan Tek Yönlü Varyans Analizi (Anova) Sonuçları 149

Tablo 77-b; Test Puanlarının Babaların Öğrenim Durumu Değişkenine Göre Hangi Alt Gruplar Arasında Farklılaştığını Belirlemek Üzere Post-Hoc Tamhane's T2 Testi Sonuçları 150

Tablo 78-a; Ailesinin Yanında Kalan Çocukların Goodenough-Harris İnsan Çiz Testi Kalite Ölçeği Kadın Standart Puanlarının Babalarının Öğrenim Durumu Değişkenine Göre Farklılaşıp Farklılaşmadığını Belirlemek Üzere Yapılan Tek Yönlü Varyans Analizi (Anova) Sonuçları 151

Tablo 78-b; Test Puanlarının Babaların Öğrenim Durumu Değişkenine Göre Hangi Alt Gruplar Arasında Farklılaştığını Belirlemek Üzere Post-Hoc Tamhane's T2 Testi Sonuçları 152

Tablo 79-a; Ailesinin Yanında Kalan Çocukların Goodenough-Harris İnsan Çiz Testi Kalite Ölçeği Kadın Yüzde Sıra Puanlarının Babalarının Öğrenim Durumu Değişkenine Göre Farklılaşıp Farklılaşmadığını Belirlemek Üzere Yapılan Tek Yönlü Varyans Analizi (Anova) Sonuçları 152

Tablo 79-b; Test Puanlarının Babaların Öğrenim Durumu Değişkenine Göre Hangi Alt Gruplar Arasında Farklılaştığını Belirlemek Üzere Post-Hoc Scheffe Testi Sonuçları 153

Tablo 80-a;Ailesinin Yanında Kalan Çocukların Goodenough-Harris İnsan Çiz Testi Nokta Ölçeği Adam Ham Puanlarının Annelerinin Yaş Değişkenine Göre Farklılaşıp Farklılaşmadığını Belirlemek Üzere Yapılan Tek Yönlü Varyans Analizi (Anova) Sonuçları 154

Tablo 80-b; Test Puanlarının Annelerin Yaş Değişkenine Göre Hangi Alt Gruplar Arasında Farklılaştığını Belirlemek Üzere Post-Hoc Scheffe Testi Sonuçları 154

Tablo 81-a; Ailesinin Yanında Kalan Çocukların Goodenough-Harris İnsan Çiz Testi Nokta Ölçeği Adam Standart Puanlarının Annelerinin Yaş Değişkenine Göre Farklılaşıp Farklılaşmadığını Belirlemek Üzere Yapılan Tek Yönlü Varyans Analizi (Anova) Sonuçları 155

Tablo 81-b; Test Puanlarının Annelerin Yaş Değişkenine Göre Hangi Alt Gruplar Arasında Farklılaştığını Belirlemek Üzere Post-Hoc Scheffe Testi Sonuçları 155

Tablo 82-a; Ailesinin Yanında Kalan Çocukların Goodenough-Harris İnsan Çiz Testi Nokta Ölçeği Adam Yüzde Sıra Puanlarının Annelerinin Yaş Değişkenine Göre Farklılaşıp Farklılaşmadığını Belirlemek Üzere Yapılan Tek Yönlü Varyans Analizi (Anova) Sonuçları 156

Tablo 82-b; Test Puanlarının Annelerin Yaş Değişkenine Göre Hangi Alt Gruplar Arasında Farklılaştığını Belirlemek Üzere Post-Hoc Tamhane's T2 Testi Sonuçları 156

Tablo 83-a; Ailesinin Yanında Kalan Çocukların Goodenough-Harris İnsan Çiz Testi Nokta Ölçeği Kadın Ham Puanlarının Annelerinin Yaş Değişkenine Göre Farklılaşıp Farklılaşmadığını Belirlemek Üzere Yapılan Tek Yönlü Varyans Analizi (Anova) Sonuçları 157

Tablo 83-b; Test Puanlarının Annelerin Yaş Değişkenine Göre Hangi Alt Gruplar Arasında Farklılaştığını Belirlemek Üzere Post-Hoc Scheffe Testi Sonuçları 158

Tablo 84-a; Ailesinin Yanında Kalan Çocukların Goodenough-Harris İnsan Çiz Testi Nokta Ölçeği Kadın Standart Puanlarının Annelerinin Yaş Değişkenine Göre Farklılaşıp Farklılaşmadığını Belirlemek Üzere Yapılan Tek Yönlü Varyans Analizi (Anova) Sonuçları 158

Tablo 84-b; Test Puanlarının Annelerin Yaş Değişkenine Göre Hangi Alt Gruplar Arasında Farklılaştığını Belirlemek Üzere Post-Hoc Tamhane's T2 Testi Sonuçları 159

Tablo 85-a; Ailesinin Yanında Kalan Çocukların Goodenough-Harris İnsan Çiz Testi Nokta Ölçeği Kadın Yüzde Sıra Puanlarının Annelerinin Yaş Değişkenine Göre Farklılaşıp Farklılaşmadığını Belirlemek Üzere Yapılan Tek Yönlü Varyans Analizi (Anova) Sonuçları 159

Tablo 85-b; Test Puanlarının Annelerin Yaş Değişkenine Göre Hangi Alt Gruplar Arasında Farklılaştığını Belirlemek Üzere Post-Hoc Tamhane's T2 Testi Sonuçları 160

Tablo 86-a; Ailesinin Yanında Kalan Çocukların Goodenough-Harris İnsan Çiz Testi Nokta Ölçeği Kendi Standart Puanlarının Annelerinin Yaş Değişkenine Göre Farklılaşıp Farklılaşmadığını Belirlemek Üzere Yapılan Tek Yönlü Varyans Analizi (Anova) Sonuçları 160

Tablo 86-b; Test Puanlarının Annelerin Yaş Değişkenine Göre Hangi Alt Gruplar Arasında Farklılaştığını Belirlemek Üzere Post-Hoc Scheffe Testi Sonuçları 161

Tablo 87-a; Ailesinin Yanında Kalan Çocukların Goodenough-Harris İnsan Çiz Testi Nokta Ölçeği Kendi Yüzde Sıra Puanlarının Annelerinin Yaş Değişkenine Göre Farklılaşıp Farklılaşmadığını Belirlemek Üzere Yapılan Tek Yönlü Varyans Analizi (Anova) Sonuçları 161

Tablo 87-b; Test Puanlarının Annelerin Yaş Değişkenine Göre Hangi Alt Gruplar Arasında Farklılaştığını Belirlemek Üzere Post-Hoc Tamhane's T2 Testi Sonuçları 162

Tablo 88-a; Ailesinin Yanında Kalan Çocukların Goodenough-Harris İnsan Çiz Testi Kalite Ölçeği Kadın Ham Puanlarının Annelerinin Yaş Değişkenine Göre Farklılaşıp Farklılaşmadığını Belirlemek Üzere Yapılan Tek Yönlü Varyans Analizi (Anova) Sonuçları 162

Tablo 88-b; Test Puanlarının Annelerin Yaş Değişkenine Göre Hangi Alt Gruplar Arasında Farklılaştığını Belirlemek Üzere Post-Hoc Scheffe Testi Sonuçları 163

Tablo 89; Ailesinin Yanında Kalan Çocukların Goodenough-Harris İnsan Çiz Testi Nokta Ölçeği Adam Ham, Standart, Yüzde Sıra Puanlarının Annenin Çalışma Durumu Değişkenine Göre Farklılaşıp Farklılaşmadığını Belirlemek Üzere Yapılan Bağımsız Grup t Testi Sonuçları 163

Tablo 90; Ailesinin Yanında Kalan Çocukların Goodenough-Harris İnsan Çiz Testi Nokta Ölçeği Kadın Ham, Standart, Yüzde Sıra Puanlarının Annenin Çalışma Durumu Değişkenine Göre Farklılaşıp Farklılaşmadığını Belirlemek Üzere Yapılan Bağımsız Grup t Testi Sonuçları 164

Tablo 91; Ailesinin Yanında Kalan Çocukların Goodenough-Harris İnsan Çiz Testi Nokta Ölçeği Kendi Ham, Standart, Yüzde Sıra Puanlarının Annenin Çalışma Durumu

Değişkenine Göre Farklılaşıp Farklılaşmadığını Belirlemek Üzere Yapılan Bağımsız Grup t Testi Sonuçları 164

Tablo 92; Ailesinin Yanında Kalan Çocukların Goodenough-Harris İnsan Çiz Testi Kalite Ölçeği Adam Ham, Standart, Yüzde Sıra Puanlarının Annenin Çalışma Durumu Değişkenine Göre Farklılaşıp Farklılaşmadığını Belirlemek Üzere Yapılan Bağımsız Grup t Testi Sonuçları 165

Tablo 93; Ailesinin Yanında Kalan Çocukların Goodenough-Harris İnsan Çiz Testi Kalite Ölçeği Kadın Ham, Standart, Yüzde Sıra Puanlarının Annenin Çalışma Durumu Değişkenine Göre Farklılaşıp Farklılaşmadığını Belirlemek Üzere Yapılan Bağımsız Grup t Testi Sonuçları 165

Tablo 94; Kurumda Kalan Çocukların Goodenough-Harris İnsan Çiz Testi Nokta Ölçeği Adam Ham, Standart, Yüzde Sıra Puanlarının Yaş Değişkenine Göre Farklılaşıp Farklılaşmadığını Belirlemek Üzere Yapılan Bağımsız Grup t Testi Sonuçları 166

Tablo 95; Kurumda Kalan Çocukların Goodenough-Harris İnsan Çiz Testi Nokta Ölçeği Kadın Ham, Standart, Yüzde Sıra Puanlarının Yaş Değişkenine Göre Farklılaşıp Farklılaşmadığını Belirlemek Üzere Yapılan Bağımsız Grup t Testi Sonuçları 166

Tablo 96; Kurumda Kalan Çocukların Goodenough-Harris İnsan Çiz Testi Nokta Ölçeği Kendi Ham, Standart, Yüzde Sıra Puanlarının Yaş Değişkenine Göre Farklılaşıp Farklılaşmadığını Belirlemek Üzere Yapılan Bağımsız Grup t Testi Sonuçları 167

Tablo 97; Kurumda Kalan Çocukların Goodenough-Harris İnsan Çiz Testi Nokta Ölçeği Adam Ham, Standart, Yüzde Sıra Puanlarının Yaş Değişkenine Göre Farklılaşıp Farklılaşmadığını Belirlemek Üzere Yapılan Bağımsız Grup t Testi Sonuçları 167

Tablo 98; Kurumda Kalan Çocukların Goodenough-Harris İnsan Çiz Testi Nokta Ölçeği Kadın Ham, Standart, Yüzde Sıra Puanlarının Yaş Değişkenine Göre Farklılaşıp Farklılaşmadığını Belirlemek Üzere Yapılan Bağımsız Grup t Testi Sonuçları 168

Tablo 99; Kurumda Kalan Çocukların Goodenough-Harris İnsan Çiz Testi Nokta Ölçeği Kendi Ham, Standart, Yüzde Sıra Puanlarının Yaş Değişkenine Göre Farklılaşıp Farklılaşmadığını Belirlemek Üzere Yapılan Bağımsız Grup t Testi Sonuçları 168

Tablo 100; Kurumda Kalan Çocukların Goodenough-Harris İnsan Çiz Testi Kalite Ölçeği Adam Ham, Standart, Yüzde Sıra Puanlarının Yaş Değişkenine Göre Farklılaşıp Farklılaşmadığını Belirlemek Üzere Yapılan Bağımsız Grup t Testi Sonuçları 169

Tablo 101; Kurumda Kalan Çocukların Goodenough-Harris İnsan Çiz Testi Kalite Ölçeği Kadın Ham, Standart, Yüzde Sıra Puanlarının Yaş Değişkenine Göre Farklılaşıp Farklılaşmadığını Belirlemek Üzere Yapılan Bağımsız Grup t Testi Sonuçları 169

Tablo 102; Kurumda Kalan Çocukların Goodenough-Harris İnsan Çiz Testi Nokta Ölçeği Kadın Ham, Standart, Yüzde Sıra Puanlarının Cinsiyet Değişkenine Göre Farklılaşıp Farklılaşmadığını Belirlemek Üzere Yapılan Bağımsız Grup t Testi Sonuçları 170

Tablo 103; Kurumda Kalan Çocukların Goodenough-Harris İnsan Çiz Testi Nokta Ölçeği Kendi Ham, Standart, Yüzde Sıra Puanlarının Cinsiyet Değişkenine Göre Farklılaşıp Farklılaşmadığını Belirlemek Üzere Yapılan Bağımsız Grup t Testi Sonuçları 170

Tablo 104; Ailesinin Yanında Kalan Çocukların Goodenough-Harris İnsan Çiz Testi Nokta Ölçeği Adam Ham, Standart, Yüzde Sıra Puanlarının Resimde Organların

Durumu Değişkenine Göre Farklılaşıp Farklılaşmadığını Belirlemek Üzere Yapılan Bağımsız Grup t Testi Sonuçları 171

Tablo 105; Ailesinin Yanında Kalan Çocukların Goodenough-Harris İnsan Çiz Testi Nokta Ölçeği Kadın Ham, Standart, Yüzde Sıra Puanlarının Resimde Organların Durumu Değişkenine Göre Farklılaşıp Farklılaşmadığını Belirlemek Üzere Yapılan Bağımsız Grup t Testi Sonuçları 171

Tablo 106; Ailesinin Yanında Kalan Çocukların Goodenough-Harris İnsan Çiz Testi Nokta Ölçeği Kendi Ham, Standart, Yüzde Sıra Puanlarının Resimde Organların Durumu Değişkenine Göre Farklılaşıp Farklılaşmadığını Belirlemek Üzere Yapılan Bağımsız Grup t Testi Sonuçları 172

Tablo 107; Ailesinin Yanında Kalan Çocukların Goodenough-Harris İnsan Çiz Testi Kalite Ölçeği Kadın Ham, Standart, Yüzde Sıra Puanlarının Resimde Organların Durumu Değişkenine Göre Farklılaşıp Farklılaşmadığını Belirlemek Üzere Yapılan Bağımsız Grup t Testi Sonuçları 172

Tablo 108; Kurumda Kalan Çocukların Goodenough-Harris İnsan Çiz Testi Nokta Ölçeği Adam Ham, Standart, Yüzde Sıra Puanlarının Çocuğun Resimde Yer Alma Değişkenine Göre Farklılaşıp Farklılaşmadığını Belirlemek Üzere Yapılan Bağımsız Grup t Testi Sonuçları 173

Tablo 109; Kurumda Kalan Çocukların Goodenough-Harris İnsan Çiz Testi Nokta Ölçeği Kadın Ham, Standart, Yüzde Sıra Puanlarının Çocuğun Resimde Yer Alma Değişkenine Göre Farklılaşıp Farklılaşmadığını Belirlemek Üzere Yapılan Bağımsız Grup t Testi Sonuçları 173

Tablo 110; Kurumda Kalan Çocukların Goodenough-Harris İnsan Çiz Testi Nokta Ölçeği Kendi Ham, Standart, Yüzde Sıra Puanlarının Çocuğun Resimde Yer Alma Değişkenine Göre Farklılaşıp Farklılaşmadığını Belirlemek Üzere Yapılan Bağımsız Grup t Testi Sonuçları 174

Tablo 111; Kurumda Kalan Çocukların Goodenough-Harris İnsan Çiz Testi Nokta Ölçeği Adam Ham, Standart, Yüzde Sıra Puanlarının Annenin Resimde Yer Alma Durumu Değişkenine Göre Farklılaşıp Farklılaşmadığını Belirlemek Üzere Yapılan Bağımsız Grup t Testi Sonuçları 174

Tablo 112; Kurumda Kalan Çocukların Goodenough-Harris İnsan Çiz Testi Nokta Ölçeği Kadın Ham, Standart, Yüzde Sıra Puanlarının Annenin Resimde Yer Alma Durumu Değişkenine Göre Farklılaşıp Farklılaşmadığını Belirlemek Üzere Yapılan Bağımsız Grup t Testi Sonuçları 175

Tablo 113; Kurumda Kalan Çocukların Goodenough-Harris İnsan Çiz Testi Kalite Ölçeği Adam Ham, Standart, Yüzde Sıra Puanlarının Annenin Resimde Yer Alma Durumu Değişkenine Göre Farklılaşıp Farklılaşmadığını Belirlemek Üzere Yapılan Bağımsız Grup t Testi Sonuçları 175

Tablo 114; Kurumda Kalan Çocukların Goodenough-Harris İnsan Çiz Testi Nokta Ölçeği Adam Ham, Standart, Yüzde Sıra Puanlarının Babanın Resimde Yer Alma Durumu Değişkenine Göre Farklılaşıp Farklılaşmadığını Belirlemek Üzere Yapılan Bağımsız Grup t Testi Sonuçları 176

Tablo 115; Kurumda Kalan Çocukların Goodenough-Harris İnsan Çiz Testi Nokta Ölçeği Kadın Ham, Standart, Yüzde Sıra Puanlarının Babanın Resimde Yer Alma Durumu Değişkenine Göre Farklılaşıp Farklılaşmadığını Belirlemek Üzere Yapılan Bağımsız Grup t Testi Sonuçları 176

Tablo 116; Kurumda Kalan Çocukların Goodenough-Harris İnsan Çiz Testi Kalite Ölçeği Adam Ham, Standart, Yüzde Sıra Puanlarının Babanın Resimde Yer Alma Durumu Değişkenine Göre Farklılaşıp Farklılaşmadığını Belirlemek Üzere Yapılan Bağımsız Grup t Testi Sonuçları 177

Tablo 117; Ailesinin Yanında Kalan Çocukların Goodenough-Harris İnsan Çiz Testi Nokta Ölçeği Adam Ham, Standart, Yüzde Sıra Puanlarının Duygu Durumu Değişkenine Göre Farklılaşıp Farklılaşmadığını Belirlemek Üzere Yapılan Bağımsız Grup t Testi Sonuçları 177

Tablo 118; Ailesinin Yanında Kalan Çocukların Goodenough-Harris İnsan Çiz Testi Nokta Ölçeği Kadın Ham, Standart, Yüzde Sıra Puanlarının Duygu Durumu Değişkenine Göre Farklılaşıp Farklılaşmadığını Belirlemek Üzere Yapılan Bağımsız Grup t Testi Sonuçları 178

Tablo 119; Ailesinin Yanında Kalan Çocukların Goodenough-Harris İnsan Çiz Testi Nokta Ölçeği Kendi Ham, Standart, Yüzde Sıra Puanlarının Duygu Durumu Değişkenine Göre Farklılaşıp Farklılaşmadığını Belirlemek Üzere Yapılan Bağımsız Grup t Testi Sonuçları 178

Tablo 120; Ailesinin Yanında Kalan Çocukların Goodenough-Harris İnsan Çiz Testi Kalite Ölçeği Kadın Ham, Standart, Yüzde Sıra Puanlarının Duygu Durumu Değişkenine Göre Farklılaşıp Farklılaşmadığını Belirlemek Üzere Yapılan Bağımsız Grup t Testi Sonuçları 179

Tablo 121; Ailesinin Yanında Kalan Çocukların Goodenough-Harris İnsan Çiz Testi Nokta Ölçeği Adam Ham, Standart, Yüzde Sıra Puanlarının Çocuğun Hayal Kurma Durumu Değişkenine Göre Farklılaşıp Farklılaşmadığını Belirlemek Üzere Yapılan Bağımsız Grup t Testi Sonuçları 179

Tablo 122; Ailesinin Yanında Kalan Çocukların Goodenough-Harris İnsan Çiz Testi Nokta Ölçeği Kadın Ham, Standart, Yüzde Sıra Puanlarının Çocuğun Hayal Kurma Durumu Değişkenine Göre Farklılaşıp Farklılaşmadığını Belirlemek Üzere Yapılan Bağımsız Grup t Testi Sonuçları 180

Tablo 123; Ailesinin Yanında Kalan Çocukların Goodenough-Harris İnsan Çiz Testi Kalite Ölçeği Adam Ham, Standart, Yüzde Sıra Puanlarının Çocuğun Hayal Kurma Durumu Değişkenine Göre Farklılaşıp Farklılaşmadığını Belirlemek Üzere Yapılan Bağımsız Grup t Testi Sonuçları 180

Tablo 124; Ailesinin Yanında Kalan Çocukların Goodenough-Harris İnsan Çiz Testi Kalite Ölçeği Kadın Ham, Standart, Yüzde Sıra Puanlarının Çocuğun Hayal Kurma Durumu Değişkenine Göre Farklılaşıp Farklılaşmadığını Belirlemek Üzere Yapılan Bağımsız Grup t Testi Sonuçları 181

Tablo 125; Ailesinin Yanında Kalan Çocukların Goodenough-Harris İnsan Çiz Testi Nokta Ölçeği Adam Ham, Standart, Yüzde Sıra Puanlarının Çocuğun Hareketlilik

Durumu Değişkenine Göre Farklılaşıp Farklılaşmadığını Belirlemek Üzere Yapılan Bağımsız Grup t Testi Sonuçları 181

Tablo 126; Ailesinin Yanında Kalan Çocukların Goodenough- Harris İnsan Çiz Testi Nokta Ölçeği Kadın Ham, Standart, Yüzde Sıra Puanlarının Çocuğun Hareketlilik Durumu Değişkenine Göre Farklılaşıp Farklılaşmadığını Belirlemek Üzere Yapılan Bağımsız Grup t Testi Sonuçları 182

Tablo 127; Ailesinin Yanında Kalan Çocukların Goodenough-Harris İnsan Çiz Testi Nokta Ölçeği Kendi Ham, Standart, Yüzde Sıra Puanlarının Çocuğun Hareketlilik Durumu Değişkenine Göre Farklılaşıp Farklılaşmadığını Belirlemek Üzere Yapılan Bağımsız Grup t Testi Sonuçları 182

Tablo 128; Ailesinin Yanında Kalan Çocukların Goodenough-Harris İnsan Çiz Testi Kalite Ölçeği Kadın Ham, Standart, Yüzde Sıra Puanlarının Çocuğun Hareketlilik Durumu Değişkenine Göre Farklılaşıp Farklılaşmadığını Belirlemek Üzere Yapılan Bağımsız Grup t Testi Sonuçları 183

Tablo 129; Ailesinin Yanında Olup Anne-Babası Ayrı Olan Çocuklar ile Kurumda Kalan Çocukların Goodenough-Harris İnsan Çiz Testi Nokta Ölçeği Adam Ham, Standart, Yüzde Sıra Puanlarının Farklılaşıp Farklılaşmadığını Belirlemek Üzere Yapılan Bağımsız Grup t Testi Sonuçları 184

Tablo 130; Ailesinin Yanında Olup Anne-Babası Ayrı Olan Çocuklar ile Kurumda Kalan Çocukların Goodenough-Harris İnsan Çiz Testi Nokta Ölçeği Kadın Ham, Standart, Yüzde Sıra Puanlarının Farklılaşıp Farklılaşmadığını Belirlemek Üzere Yapılan Bağımsız Grup t Testi Sonuçları 184

Tablo 131; Ailesinin Yanında Olup Anne-Babası Ayrı Olan Çocuklar ile Kurumda Kalan Çocukların Goodenough-Harris İnsan Çiz Testi Nokta Ölçeği Kendi Ham, Standart, Yüzde Sıra Puanlarının Farklılaşıp Farklılaşmadığını Belirlemek Üzere Yapılan Bağımsız Grup t Testi Sonuçları 185

Tablo 132; Ailesinin Yanında Olup Anne-Babası Ayrı Olan Çocuklar ile Kurumda Kalan Çocukların Goodenough-Harris İnsan Çiz Testi Kalite Ölçeği Adam Ham, Standart, Yüzde Sıra Puanlarının Farklılaşıp Farklılaşmadığını Belirlemek Üzere Yapılan Bağımsız Grup t Testi Sonuçları 185

Tablo 133; Ailesinin Yanında Olup Anne-Babası Ayrı Olan Çocuklar ile Kurumda Kalan Çocukların Goodenough-Harris İnsan Çiz Testi Kalite Ölçeği Kadın Ham, Standart, Yüzde Sıra Puanlarının Farklılaşıp Farklılaşmadığını Belirlemek Üzere Yapılan Bağımsız Grup t Testi Sonuçları 186

BÖLÜM 1

GİRİŞ

Resim yapabilmek, insan beyninin bilişsel süreçlerinin bütünleştirilmesi içinde işlenerek, hafızaya alınmış görsel bir uyarana ince kas yeteneği ile cevap verilebilmesidir. Hafıza, resim çiziminde gerekli olan bilgi-işlem becerisindeki gelişimsel değişikliklerin oluşması sürecinde önemli bir yapıdır. Bireylerin çevreyi doğru biçimde algılayıp, hatırlayıp, yönlendirebilme/değiştirebilme ve bunların zihinsel temsillerini oluşturabilme yetenekleri vardır. Hafıza gelişimi, bilişsel yapıların gelişimini kontrol etmektedir. Hatırlama becerisi, olay ve olguların zengin biçimde zihinsel temsillerinin oluşumu ile geliştirilebilir. Bu temsiller çocuğun zihinsel temsillerinin aynasıdır. Bu yüzdendir ki, çocukların zihinsel temsillerinin resimleri aracılığıyla incelenmesi onların bilgi yapılarının gelişimlerinin daha iyi anlaşılmasına olanak sağlayabilmektedir.

Çocuklar oldukça küçük yaşlarda gelişigüzel basit karalamalar gerçekleştirmekte ve daha sonra bunlara bilişsel öğeler katmaya başlamaktadırlar. Olgunlaşma ve artan ustalıkla çocuklar önce nesneleri algıladıklarından çok bildikleri gibi çizerler, daha sonra ise perspektifi içeren görsel gerçeklikleri anlamayı becerebilirler.

Çocuğun çizgi gelişimi zekâ gelişimi ile doğru orantılıdır. İlk başlarda karalama ile başlayan çizimlerden şekillere, şekillerden basit figürlere ve en sonunda da detaylı figürlere doğru bir ilerleme kaydeder. Bu gelişim evrenseldir ve genellikle bir aşama gerçekleşmeden diğerine geçiş olmaz, ancak çizilen figürlerde bireysel farklılıklar görülebilir. Bu bireysel farklılıkların yanı sıra çocukların yaşamlarında karşılaştıkları bir takım sorunlar veya olayların etkileri de çizimlerine yansıyabilmektedir (Koppitz, 1984, s. 35–69).

Çocukların çizim sırasında gerekli motor fonksiyonları yerine getirebilmeleri için küçük kas becerilerinin ve el-göz koordinasyonlarının gelişmiş olması gerekir. Yaklaşık iki yaşından itibaren çocuklar sadece kâğıdı değil yerleri, duvarları, eşyaları kısaca düz buldukları tüm zeminleri karalarlar. İlk başlarda bu karalamalarda farkındalık ve planlama olmamasına rağmen çocuklar büyüyüp geliştikçe birkaç karalamadan sonra çizim hareketlerinde bir tutarlılık sergilemeye başlarlar. Ayrıca çocuk, çok temiz ve saf bir duyarlılık ile zengin bir hayal gücüne sahiptir ve bunlar çizimlerinde de görülebilir.

Çizim çocuklar için oldukça özel ve ayırt edici bir durumda hatırlamaya yardımcı olmaktadır. Daha tanıdık, sıradan olaylarda çizim çocukların daha az bilgi aktarımına ve daha çok hata yapmalarına yol açmaktadır. Duygusal içerikli olaylar çocuklar için ayırt edici ve etkileyici özel durumlardır. Dolayısıyla bu gibi durumlarda çizimin anlatmaya olumlu etkileri ortaya çıkmaktadır.

Resim çizimi çocuklar tarafından sevilerek gerçekleştirilen, eğlenceli biçimde hoşça vakit geçirilen bir etkinliktir ve okuma-yazma ve sözel beceri gerektirmemektedir. Çocuk resimleri sayesinde çocukların sosyal konumları, değerleri, beklenti ve umutları hakkında zengin bilgilere ulaşabilmek mümkündür. Çocuk resimlerinin doğası gereği içinde yaşadığı toplumun ve kültürün ortak öğelerini yansıtıcı öğeler taşımaktadır. Yapılan çok sayıda araştırma çocukların kendi kendilerini ve ailelerini çizdikleri resimlerinde de ilişkilerinin duygusal örüntüsü hakkında kayda değer bilgiler elde edilebileceğini ortaya koymuştur.

Çizim sürecinde duygusal ve iletişimsel yapılar var olduğundan dolayı oldukça fazla sayıda profesyonel ortamlarda çocuk resimleri sürekli olarak kullanılmaktadır. Eğitimciler ve ebeveynler çocuklarının çizdikleri resimlere bakarak onların gelişim düzeyleri, sağlık durumları ve duygusal dünyaları hakkında ipuçları yakalamaya daha fazla bilgi edinmeye çalışmaktadırlar.

Erken ve orta çocukluk dönemlerinde çocuklar çizim sürecindeki motor etkinliklerden büyük bir haz duymaktadırlar. Dili henüz tam ve etkin olarak kullanamadıklarından kendilerini ifade etme şekillerinden biri de resimleridir. Çocuk çizimlerinin çocukların duygusal durumları hakkında bilgi toplamak için kullanılabileceği ve çocuklarda çizim gelişiminin ifade edici dil ve iletişim becerileri gelişimine katkılarının önemi literatürde vurgulanmaktadır. Çocukların çizimleri doğal bir yapıya sahip olduğundan dolayı, çizdikleri resimler onların zihinlerine pencere açmamızı sağlamaktadır. Çocuklar çizdikleri resimlerde kendilerini anlatmalarının yanı sıra duygularını, düşüncelerini, öğrendiklerini ve etkilendiklerini konuları yansıtmaktadırlar.

1.1. PROBLEM

Çocuklar resim yapmayı keşfetmek, problem çözmek ya da fikir ve gözlemlere görsel bir biçim vermek amacıyla kullanmaktadırlar. Resimle çocuğun kendini ifade edişinde hem bilinçli hem de bilinçsiz anlamlar taşıyan kişiye özel ifadeler bulunmaktadır. Ayrıca onları yaratan çocukların birçok farklı yönünü temsil ederler. Çocuk resimlerinin, çocukların psikolojik durumlarını, kişilerarası ilişkilerini ve çeşitli duyguları sergileyerek iç dünyalarını yansıttıkları düşünülmektedir. Ailesinin yanında ve kurumda kalan 4–6 yaş okul öncesi dönem çocuklarının insan ve aile resmi çizimlerinin değerlendirilerek karşılaştırılması bu araştırmanın problemini oluşturmaktadır. Bu değerlendirmenin yapılabilmesi için çocuklara Goodenough-Harris İnsan Çiz Testi uygulanmış ve çocuklardan aile resmi yapmaları istenmiştir.

1.1 Alt Problemler

Bu araştırmada, ailesinin yanında ve kurumda kalan okul öncesi çocuklarının (4–6 yaş) insan ve aile resmi çizimlerinin değerlendirilmesi amaçlanmıştır. Araştırmanın alt amaçları aşağıdaki gibi belirlenmiştir:

1. Ailesinin yanında kalan çocukların "Goodenough-Harris İnsan Çiz Testi Puanları" demografik özelliklerine (yaş, cinsiyet, sosyo-ekonomik düzey, çocuk sırası, evde yaşayan aile bireyleri sayısı, anne öğrenim durumu, baba öğrenim duru-

mu, annenin yaş durumu, annenin çalışma durumu) göre farklılaşmakta mıdır?

2. Kurumda kalan çocukların "Goodenough-Harris İnsan Çiz Testi Puanları" demografik özelliklerine (yaş, cinsiyet) göre farklılaşmakta mıdır?
3. Ailesinin yanında kalan çocukların "Goodenough-Harris İnsan Çiz Testi Puanları" ile "Aile Resmi Kriterleri" arasında fark var mıdır?
4. Kurumda kalan çocukların "Goodenough-Harris İnsan Çiz Testi Puanları" ile "Aile Resmi Kriterleri" arasında fark var mıdır?
5. Ailesinin yanında kalan çocukların "Goodenough-Harris İnsan Çiz Testi Puanları" ile "Anamnez Formu" arasında fark var mıdır?
6. Ailesinin yanında olup anne-babası ayrı olan çocuklar ile kurumda kalan çocukların "Goodenough-Harris İnsan Çiz Testi Puanları"nın arasında fark var mıdır?
7. Ailesinin yanında kalan çocukların "Aile Resmi Kriterleri" ile "Okul Öncesi Davranış Ölçeği" puanları arasında fark var mıdır?
8. Kurumda kalan çocukların "Aile Resmi Kriterleri" ile "Okul Öncesi Davranış Ölçeği" puanları arasında fark var mıdır?

1.2. ÖNEM

Resim, bireyin kendince düzenlemeye çalıştığı, iç dünyasını açıklayış biçimidir. Çocukların çizimleri kendiliğinden ve doğal yapıya sahiptir ve onların duygularını, düşüncelerini, aile hayatlarını ifade eder. Bu yüzden de bu resimler bize çocukların zihinlerine pencere açmamızı sağlamaktadır. Çocuk için resim konuşmak gibidir. Çocuk, gördüklerini, algıladıklarını, düşüncelerini ve her şeyi ifade etmek için çizgiler çizer. Çocukların çizimleri, onların duygusal durumları hakkında bilgi toplamanın yanı sıra çizim gelişiminin ifade edici dil ve iletişim becerileri gelişimine de katkıları açısından önemli bir yer tutmaktadır.

Literatür incelendiğinde çocukların çizdikleri insan figürlerinin bilişsel gelişimleri ile ilgili en çok bilgi sağlayan araçlar olduğu görülmektedir. Aynı zamanda çocukların insan figürü çizimlerinde yansıttıkları bilişsel gelişimlerinin sosyal dünyalarını da yansıttıkları bilinmektedir. Çocuklar, kendilerini ve ailelerini çizdikleri resimlerde ilişkilerinin duygusal örüntüsü hakkında kayda değer bilgiler ortaya koymaktadırlar. Çocuklar erken yaşlardan itibaren mutluluk, üzüntü ve kızgınlık gibi yaşadıkları duygusal durumların sebep ve sonuçlarını anlayabilirler. Ancak henüz tam olarak gelişmemiş ifade edici dil yeteneği ve hafızadaki bilgileri hatırlama becerilerindeki yoksunluktan dolayı yaşadıkları deneyimlerini büyük çocuk ve yetişkinlere oranla oldukça kısa biçimde aktarmaktadırlar. Dolayısıyla deneyimleriyle ilgili akıllarında olan tüm bilgileri yansıtamazlar. Ancak çizim süreci hem olayları hatırlamalarını kolaylaştırır hem de gelişimsel yetersizliklerini bertaraf etmelerine olanak sağlar. Yapılan çalışmalarla kurumlarda yaşayan çocukların ailesinin yanında yaşayan çocuklara oranla iki kat daha fazla akut ve kronik fiziksel bozukluklar yaşadıkları, çeşitli psikolojik, duygusal ve gelişim problemleri ile öğrenme sorunlarıyla karşı karşıya

kaldıkları tespit edilmiştir. Tüm bu bilgilerden hareketle bu araştırmada elde edilen bulgularla çocukların insan ve aile resmi çizimlerinin ailesinin yanında ve kurumda yaşayan çocukları tanımada ne derece önemli olduğuna dikkat çekileceği düşünülmektedir. Ayrıca elde edilen bulguların çocuk çizimlerine yönelik yapılacak araştırmalara da temel oluşturacağı düşünülmektedir.

1.3. SINIRLILIKLAR

Bu araştırmanın;

- Örneklemi İstanbul ve Sakarya illerindeki devlet ve özel okul öncesi eğitim kurumlarına devam eden, İstanbul ve İzmir'deki Sosyal Hizmetler ve Çocuk Esirgeme Kurumu ile Çocuk Köyleri'nde yaşayan 4, 5 ve 6 yaş grubu çocukları ile
- Uygulama süresi 2006–2007 ve 2007–2008 eğitim-öğretim yılları ile
- Bulgualrı Okul Öncesi Davranış Ölçeği ile örneklemdeki çocukların çizdikleri insna ve ilae resimlerinden elde edilen verilerin analizi ile sınırlıdır.

İLGİLİ ALANYAZIN

BÖLÜM 2

2.1. ÇOCUK RESMİNİN İNCELENMESİNİN TARİHÇESİ

Resim, sözlü anlatımın yetersiz kaldığı durumlarda çocukların kendilerini ifade etmesine yardımcı olabilir. Çocuk resimleri ile yapılan çalışmalar, psikiyatri, psikoloji, resimle terapi ve eğitim alanlarında oldukça uzun bir geçmişe sahiptir. Çocuk resimlerine eskiden beri olan bu ilgi, kendilerini ifade etmek için çocukların resimleri nasıl kullandıkları üzerine, çocuklara resim yaptırarak çalışan klinisyenlere, danışmanlara ve öğretmenlere gerekli bilgilerin toplanmasına da yardımcı olmuştur (Malchiodi, 2005, s. 23).

Çocuk sanatının hem çocuk hem de çocuk sanatından hoşlanan yetişkin için öznel bir değer taşıdığı keşfedilmiş, çocuğun hayal gücünü, iç dünyasını ve görsel çevre deneyimini geliştirecek eğitimsel değere sahip olduğu ortaya konmuştur.

Küçük çocukların kendiliğinden yaptıkları çizimlerin, çocuğun gelişimsel psikolojisine ışık tutmada kullanılabileceği düşüncesi yeni değildir. Bu düşünce psikolojinin yeni yeni bilim dalı olduğu yıllarda, başka bir deyişle, 19. yüzyıl sonlarında ortaya çıkmıştır (Harris, 1963, s.10).

Çocuk sanatına olan ilginin 1885–1920 yılları arasında oldukça fazla olduğu dikkati çekmektedir. Bu dönemde birçok değişik ülkede kendiliğinden, spontan çizilmiş olan çocuk resimlerini biriktirme, onları betimleme ve sınıflandırma çabaları görülmüştür. Önceleri birçok araştırmacı tarafından çocuk resminin onun zihnindeki imajın kopyası olduğu görüşü savunuluyor, bu nedenle de çocuk resmi çocuğun duygu ve düşüncelerinin bir penceresi olarak kabul ediliyordu. Bu dönemde çok sayıdaki çocuk resmi üzerinde araştırmalar yapılmış, resimler sosyo-kültürel yapıya göre de sınıflandırılmıştır (Yavuzer, 2005, s.22; Thomas & Silk, 1990, s.27).

Çocuk resmi ile ilgili ilk hareket, daha önce var olan sanat eğitimi yöntemlerinden yola çıkarak, Stanley Hall'ın öncülüğünde 1880 yılında Amerika'da oluşan "Çocuk Hareketi"nde (Child Study Movement) görülür. Bu hareketin amacı, çocuk resimleri ile psikoloji arasında ilişki kurmaktır. Sanat eğitiminde duyguların ifade edilmesini sağlayan Freud'un görüşleri olmuştur. Freudçu düşünceye göre, sanat eğer yerinde uygulanırsa çocuğun zihinsel sağlığına yardım eder, onun gerilimini hafifletir, sözle anlatamadığını sanat yoluyla anlatmasına yardım eder. Sanat eğitimcileri, çocuğun bilinçaltı tutkularının yüzeye çıkmasında sanatı kullanır ve böylece sanat ruh boşaltımının hizmetine girer (Arısoy, 1994, s. 7).

Çocuk resimleri üzerine yapılmış bilinen en eski çalışma, 1885 yılında Ebenezer Cooke adlı araştırmacı tarafından yayınlanan makaledir. Cooke bu çalışmasında, re-

simsel gelişimin birbirini izleyen evrelerini yaptığı gözlemlerine dayanarak tanımlamış, ayrıca okullardaki sanat eğitiminin çocuğun ilgi alanına ve düşünsel yapısına daha uygun hale getirilmesi gerektiğini savunmuştur. 1887 yılında ise Corrado Ricci, bir grup İtalyan çocuğun çizimlerini rapor halinde yayımlamıştır. Ricci'nin bu koleksiyonu çocuk resimleri üzerine yapılan çalışmaları örneklemesi bakımından belki de elimizdeki en eski kaynaktır (Harris, 1963, s.10).

Çocuk resmiyle ilgili önemli görüşlerin başında, çocuk resmini gelişim aşamalarına göre sınıflandıran görüşler gelir. Belki de çocuk resmiyle ilgili yapılan ilk araştırmaların elde etmiş olduğu en büyük başarı, çocuk resminin gelişim aşamalarını temel alarak sınıflandırma girişimidir. Çocuk resmindeki bu gelişim aşamalarını tanımlama konusunda özellikle Kerschensteiner, Rouma ve Luquet'nin önemli katkıları olmuştur. Kerschensteiner (1905), Almanya'daki okul çocuklarının binlerce resmi üzerinde yaptığı inceleme sonunda, yaşları da göz önünde bulundurarak üç temel kategoriye ulaşmıştır:

1. Şematik resimler
2. Görsel görünüşe göre çizilen resimler
3. Üç boyutlu mekânı temsil eden resimler (akt. Yavuzer, 2005, s.22).

Rouma (1913), okul çocuklarının resimlerini zaman içinde incelemiş ve insan figürünün resmedilmesinde birbirinden farklı 10 evre belirlemiştir. Belki de bu ilk sınıflandırmaların en önemlisi Luquet (1913, 1927) tarafından yapılmıştır. Luquet'nin 5 gelişim evresinden oluşan sınıflandırmasının önemi, kısmen birleştirici bir kuramı içermesinden, kısmen de Piaget'nin daha sonraki çalışmalarını etkilemesindendir (Yavuzer, 2005, s.22).

Luquet (1927)'e göre çizim gelişimi aşağıda belirtilmiş olan 5 aşamada gerçekleşmektedir.

1. Karalama ve plansız dizayn oluşturma
2. Gelişigüzel gerçeklik
3. Zihinsel gerçeklik
4. Görsel gerçeklik
5. Bildiğini çizme

Luquet, resimlerini gerçekçi olma amacıyla çizen çocuğun, herhangi bir nesnenin gerçekçi temsilini oluşturmaya çalıştığını ifade etmektedir ve çok küçük yaştaki çocukların bile gördüklerini çizebildiklerini belirtmekte fakat resimden resme bu becerinin değiştiğini vurgulamaktadır. Luquet resmin yorumlanmasında, "çocuğun grafik becerilerindeki gelişim evreleri", "resmin düzenlenmesi" ve "çocuğun gerçekçiliğe ilişkin amaçlarının gelişim evreleri" olmak üzere üç olguyu dikkate almaktadır (akt: Harris, 1963, s. 12).

Çocuk resmini araştırmalarına konu edinen Löwenfeld'in çalışmaları özellikle psikoloji biliminin yardımıyla sanat eğitimini bilimsel bir temele oturtma çabalarında önemli bir yer alır. Löwenfeld çocuğun çizgisel gelişim evrelerini onun bir bütün olan çok yönlü gelişimiyle birleştirir. Çocuklar ilk çizimlerinden başlayarak belirli

yaşlarda yine belirli grafik özellikler sergileyerek gelişirler. Löwenfeld, görmeyen ya da az gören çocuklar üzerinde çalışmıştır. Löwenfeld, görsel ve dokunsal tipler adı altında 2 gruptan söz eder. Görsel tip, eşyanın görüntüsüyle ilgilidir, gözleriyle algılayan, "seyirci" tiplerdir. Bir yaşantıyı gazetesi için röportaj yapan biri gibi betimlerler. Dokunsal tip için ise her şeyden önce eserine kendi iç dünyasının yansıması önemlidir. Dış dünyaya dair algılarının dokunabilirliğiyle kendi öznel yaşantılarından bir bireşim yaratmaya çalışır. Görsel tipin tam karşıtı olan dokunsal tip için önemli olan daha çok yaşantısı hakkında duyduğu duygulardır, anlatımı o yaşantıya olan duygusal katılmasının sonuçlarıdır (Yavuzer, 2005; Kırışoğlu, 2005; San, 1979).

Eğitimci ve psikologlar yüzyılı aşkın süredir çocukların çizimlerini yeteneklerini ölçmek ve gelişimlerini değerlendirmek amacıyla kullanıyorlardı. 1926 yılında Florence Goodenough, çocuk çizimlerinin çocukların bilişsel becerilerini ve gelişimlerini yansıttığını deneysel olarak ortaya koymuştur. Goodenough, zekâ yönünden ileri düzeydeki çocukların resimlerinde daha fazla gerçekçi detayların sergilendiği temel varsayımı doğrultusunda "Adam Çizme Testi" ve bilişsel puanlama sistemini geliştirmiştir. Bu test 1949 yılında Karen Machover tarafından "İnsan Çizme Testi" olarak modifiye edilmiştir. Harris (1963)'e göre ise bu sistem okuma-yazma bilmeyen öğrencilerin bilişsel beceriler bakımından değerlendirilmesinin gerekli olduğu durumlarda zekâ ölçümlerinin gerçekleştirilebilmesi için, sözel olmayan yöntemler arasında oldukça uygun bir yöntemdir. Goodenough ve Harris (1963) bu sisteme yönelik revizyonlar gerçekleştirerek yeni sistemde testin adı Goodenough-Harris Çizim Testi erkek (71 madde) ve kadın (73) figürleri için ayrı ayrı kriterler listesi içermektedir. Bu kriterlerin doğru puanlanmasının ayrıntılı biçimde açıklandığı 32 sayfalık açıklama listesi mevcuttur (Abell, Briesen, Watz, 1996, s. 67).

2.2. ÇOCUK RESMİNE İLİŞKİN GÖRÜŞLER

Resim, çocuğun dünyasında özel ve önemli bir yer tutmaktadır. Resmin çocukların kendilerini ifade edebildiği en önemli yollardan biri olduğu inkâr edilemez. Çocukların resim etkinliğinden aldıkları doyumu, bilim adamları çeşitli kuramlarla farklı biçimlerde açıklamaktadırlar.

Çocuk resmine kuramsal açıdan bakan görüşler şöyle özetlenebilir:

2.2.1. Gelişimsel Yaklaşımlar (Developmental Approaches)/Oyun Olarak Çizim

Çocuk resimleriyle ilgili en önemli görüşlerin başında gelişimsel yaklaşım gelmektedir. Çocuklara göre çizme, oyun oynamanın bir çeşididir. Çocuklar yalnız başlarına oyuncakları ve diğer materyallerle oynadıkları gibi resim yapma etkinliğine de istekli olarak başlayıp benimsemektedirler (Thomas & Silk, 1990, s. 59).

Kerschensteiner, 1903 yılında Münih'teki halk okullarının eğitim programını yeniden düzenlemekle görevlendirildikten sonra çocuk resimleriyle çalışmaya başladı. Münih ve çevresinde 100 000 resim toplayıp çocuk resimlerini 3 kategoriye ayırmıştır;

Yalın şematik çizimler,

Görsel gerçekliğe yakın çizimler,

Üç boyutluluk etkisi verilmeye çalışılan çizimler.

1913 yılında da Rouma anaokulu ve ilkokul çocukları tarafından yapılan resimlerin incelendiği bir araştırma yapmış ve insan figürünün resmedilmesini merkeze alıp bu konuda ortaya çıkan gelişim evrelerini tespit etmiştir.

Çocuğun resim çizme amacına yanıt arayan gelişimsel yaklaşımlardan biri de **Fazla Enerji Kuramı'dır.** 18. Yüzyıl şair ve filozofu Friedrich von Schiller kuramın öncüsü olarak görülmektedir (Rubin ve diğerleri, 1983). Bu kurama göre, aktif olmak insanın doğal yapısıyla ilişkilidir ve oyun fazla enerjiyi dışarı atmanın bir yolu olarak görülebilir (Yavuzer, 2005, s.24). Çünkü çocuklar temel ihtiyaçları karşılamak için enerji harcamazlar ve biriken enerji oyun sonucunda atılabilir (Rubin, 1983). Herbert Spencer (1873) da, Schiller gibi oyunu, çocuklar için enerjinin atıldığı ve fiziksel aktiviteye dönüştüğü bir araç olarak görmektedir (akt: Evans ve Pellegrini, 1997, s.230). Bu kuram, çizim konusunda herhangi bir açıklama getirmez, çünkü çizim oldukça az "bedensel enerji" harcamayı gerektirir (Yavuzer, 2005, s.24). O halde çocuğun oyunla birlikte aktif olabileceği ve çizim odaklı etkinlikleri içeren öğrenme ortamları tercih edilmelidir.

Alıştırma Öncesi Kuramı ise oyunun çocuğa ileri ergenlik dönemlerinde faydalı olacak becerileri uygulama fırsatı ve yeteneklerini geliştirme olanağı verdiğini savunur. "Alıştırma Öncesi Kuramı"nı resme uygularsak sanat çalışmalarının çocukların geleceklerinde çok önemli olacak bazı yeteneklerini kullanmalarını ve geliştirmelerini sağlayan bir faaliyet olduğu sonucuna varabiliriz (Yavuzer, 2005, s. 24).

Oyun üzerine ileri sürülmüş bir biyolojik kuram da **"Yineleme (Recapitulation) Kuramı"**dır. Bu kuramda oyunun, atalarımız açısından önem taşıyan içgüdüsel etkinliklerin provası olduğu ileri sürülür. Hall'a göre oyun, çağdaş toplumda sorun yaratabilecek ilkel güdülere (örneğin saldırganlık) bir boşalma, dışa vurum yolu sağladığı için önemlidir. Çizme işleminin kendisi içgüdüsel etkinliklerin provası olmasa da çizimler ilkel içgüdülerin simgesel bir biçimde dışa vurulmasını sağlayabilir. Örneğin askerlerin ve savaşların resimlerini çizen bir çocuğun ilkel saldırganlık dürtülerini tekrar ederek onları yüzeye çıkarttığı söylenebilir. Bu ilginç görüş oyun ve çizimle ilgili psiko-analitik kuramlarda değişik bir kılık içinde yeniden karşımıza çıkar. Yineleme Kuramı, çevresel ve kültürel etkileri ihmal ettiği için eleştirilebilir (Yavuzer, 2005, s. 24).

Piaget'nin bilişsel gelişim hakkındaki görüşleri ve kuramı çocuk çizimlerinde gelişimsel yaklaşımı ön plana çıkartmaktadır. Çocuk resimlerini çocuğun dünyayı temsil etme becerilerine ilişkin kuramına kanıt olarak kullanmıştır. Piaget, çocuk çizimlerini sembolik oyun ve zihinsel tasarımların arasında bir konuma yerleştirmektedir. Piaget'ye göre çocuklarda bilişsel gelişim büyük ölçüde biyolojik olgunlaşmaya bağlı olarak belirli bir hızla belirli aşamalarda gerçekleşmektedir. Piaget'ye göre bilişsel gelişimde yaşanılan deneyim ve tecrübelerin rolü sınırlıdır. Kendisi çevre ile

etkileşimin özümseme (assimilation) veya uyumsama (accommodation) çevreyi önceden sahip olduğu bilişsel yapı ve bilgilerle anlamladırmaya çalışmaktadır. Yaşanılan yeni bir deneyim önceden var olan bilişsel yapılarla özümsenemiyorsa, bu yapılar yeniden uyumsama süreciyle yeniden yapılandırılmaktadır (Thomas & Silk, 1990, s.s. 61–62).

Günlük yaşamı boyunca çocuklar yaşadıkları sosyal ve fiziksel dünyayı sürekli uyumsama ihtiyacı duymaktadırlar. Çünkü çocukların duygusal ve zihinsel dengeye ihtiyaçları vardır. Piaget'ye göre bu denge ihtiyacı dıştan gelen bir zorlama değildir ve aynı zamanda özümseme için fırsatlar yaratır. Oyun, özümseme içeren en temel etkinliktir. Sembolik oyunlarda çocuklar olayları ve önemli deneyimleri tekrar yaşar ve bu sayede yaşantılarını anlamlandırır. Piaget'ye göre çocuk çizimlerinin bazıları çocukların kendilerince, dıştan zorlama olmadan oyun amaçlı çizilmekte ve özümseme için fırsatlar yaratmaktadır. Bu yüzdendir ki Piaget küçük çocukların karalamalarını "saf oyun" olarak kabul etmektedir. Sanatın terapi olarak kullanılma mantığını Piaget'nin özümseme kavramıyla benzerliği söz konusudur (Thomas & Silk, 1990, s.61- 63).

Piaget, temelde çocuk çizimlerine kuramsal bir katkıda bulunmamış; çizimleri kullanarak çocuklardaki mekân kavramının nasıl geliştiğini anlamaya çalışmıştır. Piaget'ye göre, Luquet'in gelişim dönemleri, çocuğun mekân kavramının gelişimini de açıklamaktadır (Sayıl, 1988, s.80). Bu aşamaların her birini tipik olarak gösteren çizimleri Piaget, çocuktaki mekânsal geometri kavramının gelişmesini doğru olarak yansıtan kanıtlar olarak kabul etmiştir (Yavuzer, 2005, s.25). Zihinsel gerçekçilik, çocukların topolojik mekân anlayışına, görsel gerçekçilik ise projektif mekân anlayışına paraleldir ve çizimler, zihinsel imgenin kâğıt üzerine yansıması olarak görülmektedir. Bu görüşe göre belli bir mekânsal kavrama ilişkin zihinsel imge oluşmamışsa doğru çizim de yapılamamaktadır (Bayraktar, Sayıl, 1988, s.80).

Çocuk resimlerini gelişimci bir yaklaşımla açıklayan Cyrill Burt, çizimi bir çeşit bireysel dışavurum, konuşma ve yazmanın yetersiz olduğu durumlarda işe yarar bir eylem olarak tanımlar. Çizim ne dil ne de aritmetiktir. Çocuğun kurgulama gücüne çizimin değerli bir katkısı vardır. Burt, çizimin gelişimsel aşamalarının olduğunu ifade eder. Bu aşamalar; Karalama Dönemi, Çizgi Dönemi, Betimleyici Simgesellik, Betimleyici Gerçekçilik, Görsel Gerçekçilik, Gerileme Dönemi, Sanatçı Yanın Yeniden Canlanma Dönemi.

Çocukların çizimlerini inceleyerek dönemler halinde açıklayan ilk araştırmacılardan biri Luquet'dir. Luquet (1927), kuramsal açıklamalarını, çalışmalarından elde ettiği gelişimsel düzey farklılıklarına dayandırmıştır. 5 yaşındaki bir çocuk ne yapacağına karar vererek çizime başlamasına rağmen bütünü oluşturacak çizgileri doğru olarak yerleştiremez ve bu döneme "başarısız gerçekçilik" denir. 5 yaşından sonraki "zihinsel gerçekçilik" döneminde ise çocuklar, gördüklerini değil bildiklerini çizerler. Yalnızca bakış açısından görülenin çizildiği son aşama ise yaklaşık 8 yaşında ulaşılan "görsel gerçekçilik" dönemidir (Bayraktar, Sayıl, 1988, s.80).

Yetişkinlerin grafik yeteneklerindeki gelişimin temelini çocukların çizim aktiviteleri oluşturmaktadır. Arnheim, erken çocukluk döneminde gerçekleştirilen çizim etkinliklerinin tüm öğrenme alanlarındaki görsel eğitimin önemli bir parçası olduğunu öne sürmektedir. Aynı zamanda çizim esnasında resimsel sembol sisteminin kullanımına yönelik etkinlik ve deneyimlerin çocukların matematik ve yazılı dile ilişkin diğer sembolleri kazanım süreçlerine olumlu katkıları gerçekleşebilmektedir (Thomas & Silk, 1990, s. 61).

2.2.2. Projektif Yaklaşımlar

Freud ve Jung, semboller ve kişilikler arasındaki karşılıklı bağlantılarla ilgilenmişlerdir. Freud, imgelerin unutulmuş ya da bastırılmış anıları temsil ettiğini ve bu sembollerin rüyalar veya resimle anlatılarak ortaya çıkabileceğini çalışmalarında gözlemlemiştir. Freud, çalışmalarından elde ettiği gözlemler sonucunda resimle anlatımın insanın iç dünyasını anlamaya giden bir yol olduğuna inanmıştır. Daha sonra yaptığı çalışmalarla da resimle anlatımın insanın iç dünyasını yansıttığını doğrulamıştır.

Çocuk resimlerine ilgi her zaman olmuş, ama bu yöndeki resmi araştırmalar yüzyılın başında akıl hastalarının resimlerine artan ilgi ile Freud ve Jung'un çalışmalarının artan ünüyle ortaya çıkmıştır. Çocukların resimlerine ve akıl hastalarının yarattığı resimlere gösterilen merak, o sıradaki çocuk psikolojisinin gelişimine koşuttu. Çocukların resimle anlatımları üstüne yapılan ilk çalışmalar, farklı yaşlarda çocukların yaptıklarını gözlemlemeye odaklanmıştı (Malchiodi, 2005, s.25).

Freud'un kuramına göre çocukların çizimleri bilinçaltı istek ve korkularından oldukça etkilenmektedir. Çizimlerde isteklerin açıklaması sembolik ya da değişik form ve yapıda gerçekleşebilmektedir. Bu duruma Hammer'ın ergenlik çağındaki bir kız çocuğun çizdiği ev resmi verilmektedir. Belirtilen kızın evinde sürekli ve şiddetli tartışmalar gerçekleşmektedir. Kız çocuğu çizdiği ev resminde bacasından sürekli dumanların estiğini yansıtmaktadır. Bu resimde çizilen dumanların kız çocuğunun yoğun duygu durumunu yansıttığı kabul edilmektedir. Çizilen resimlerde duyguların yansıtıldığı varsayımı çocuk resimlerinin duygusal uyum düzeylerini test etmek, belirlemek için yaygın biçimde kullanılmasına temel oluşturmuştur (Thomas & Silk, 1990, s. 64).

Çizim konusunda psikoanalitik kuramın önemli yaklaşımlarından biri de bilinçaltı istek ve duyguların çizimler yoluyla zararsız biçimde dışa vurulmasıdır. Aksi takdirde dışa vurulmayan bu duygu ve isteklerin tehlikeli sonuçlar doğurabileceği söz konusudur. Çizimlerin tedavi edici etkilerinin söz konusu olduğu bu yaklaşımda oyun kuramlarından "rekapitilasyon" kuramına paralel iddialar öne sürülmektedir. Bu kurama göre oyun içsel güdü ve dürtülerin tehlikesiz biçimde dışavurumunu sağlamaktadır. Bu görüş sanat terapisinin temelini oluşturmaktadır (Thomas & Silk, 1990, s.s. 64–65).

Resimlerin kişiliği ve ruhsal uyumu değerlendirmede kullanılması, klinik psikoloji ve psikiyatride projektif yöntemlerin daha geniş bir şekilde kullanılmasına ne-

den olmuştur. Projektif yöntemlere (Rorschach Mürekkep Lekesi Testi gibi) benzer biçimde resimlerin de kişilik değerlendirilmesinde kullanılması bilimsel çözümlemeden çok, sezgisel ve öznel izlenimlere dayanıyordu. Bunun sonucu olarak resimlerde duyguların dışa vurulmasının değerlendirilmesinde tutarlı ve geçerli bir sistemin ortaya çıkması çok yavaş oldu (Yavuzer, 2005, s.27).

2.2.3. Sanatsal (Artistik) Yaklaşımlar

Çocuk resimleri sanatsal açıdan yetişkinlerin ölçülerine göre değerlendirilir ve çocuklar bu ölçüyü yakalama yolunda eğitilirdi. Çocuk resimlerine dikkatin çekilmesi ilk olarak 20. yüzyılın başında, her türlü olağandışı görüntünün sanata girdiği, akademik ölçülerin reddedildiği ve sanatsal yaratmada yeni kaynaklar arandığı zamana rastlar. Çocuk resmi, ilkellerin resimleri ve halk sanatı estetik kaynak olarak keşfedilir. Estetik değer ölçüsü yaratıcılığa, ilkele ve gerçek anlatıma yöneldiğinde, çocuk resimleri de kendilerine özgü estetikleri doğrultusunda değerlendirilmeye başlanır (Kırışoğlu, 2005, s.57).

Paris caddelerinde Grafitti'ler üzerine bir araştırma yöneten ve resimlerinde çocuksu imgeleriyle dikkat çeken Jean Debuffet çocuk resimlerini biriktirmiştir. Debuffet'in bu çalışmaları sonucunda çocuk resimleri sanatçılar için esin kaynağı oluşturmuştur. Çocuk resimlerine ilgi gösteren Alman dışavurucudardan Kandinsky ve Klee, çocuk resimlerindeki içtenlikli özün bu resimleri yetişkin sanatı düzeyine getirdiğini söylerler. Klee 1912'de bir dergiye yazdığı yazıda, sanatın ilk izlerinin etnografya müzeleriyle anaokullarında bulunduğunu, çocukların dışardan herhangi bir yardım almadan ürettikleri resimlerle birer sanat örneği sunduklarını belirtir (Kırışoğlu, 2005, s.57).

Çocuk resimlerini sanatsal bir yaklaşımla ele alan önemli araştırmacılardan biri olan Löwenfeld, çocuk sanatı ile yetişkin sanatı arasındaki ayrıma dikkat çekerek sanatın, birleştirici ve hareketli bir etkinlik olarak çocukların eğitiminde önemli bir rol oynadığını söyler. Çizme, boyama ve kurgulama gibi etkinliklerin yer aldığı karmaşık süreçte, çocuk çevresinde gördüğü çeşitli elemanları anlamlı ve yeni bir bütünlüğe dönüştürür (Löwenfeld & Brittain, 1975, s. 7–8).

Löwenfeld'e göre, sanatsal yaratıcılık deneyimini oluşturan en temel unsurlardan biri sanatçı ile çevre arasındaki ilişkidir. Löwenfeld için sanat, çocuğun yaratıcılığını ve zihinsel gelişimini sağlayan bir araçtır. Her ne kadar yetişkinlerin yaşamında olduğu gibi çocuğun yaşamında da sanat önemli bir değere sahipse de, esas önemli olan çocuğun bir insan olarak görmesi, düşünüp yorumlaması ve bu yetilerinin gelişimidir. Sanat bu noktada sadece aracı olabilir. Öyleyse, sanat eğitiminde önemli olan ortaya çıkan ürün değildir. Aksine, yaratıcılık sürecini, yani çocuğun hissettiklerini, algılayıp düşündüklerini ifade etmesi daha önemlidir (Löwenfeld & Brittain, 1975, s. 4–5).

Arnheim (1956) çizimlerdeki görsel dengenin evrensel ve doğal olarak tatmin edici etkisinin varlığını iddia etmektedir. Arnheim gerek çocuk gerek yetişkin çizimlerindeki görsel denge ile ilgili analizler gerçekleştirmiştir. Görsel denge unsuru

resmin kompozisyonuna ilişkindir. İyi bir kompozisyona sahip olan resimde genel olarak resmin bütün kenarlardan eşit uzaklıklarda olması gerekir. Arnheim'a göre, "iyi form" doğuştan yetenekli olmaktır. Doğuştan estetik yeteneği olma fikri Arnheim'ın Gestalt teorisi ile uyuşmaktadır. Bu kurama göre algılarımızın tümü "gruplama", "yakınlık" vb. doğuştan sahip olduğumuz organizasyon prensiplerince şekillenmektedir. Bu prensiplerden biri de "simetri" ilkesidir. Çocukların da özellikle ikili simetriye sahip formlara karşı ilgisi ve tercihleri ettikleri görülmektedir (Thomas & Silk, 1990, s. 66).

Arnheim, sanatın görsel algı ve görsel düşünce ile ilişkisini inceler. Arnheim'e göre, "çizdiklerimiz bir kopya değil orijinalin bazı özelliklerini yansıtarak onunla benzeşen bir eşdeğeridir". Bu eşdeğeri oluşturan parçalar orijinalin ana çatısından çıkarılır, böylece orijinali nasıl algıladığımız ortaya koyulur. Örneğin; insan figürünün ana çatısı dikey bir eksen ile verilebilir; işte çocuğun çizimlerinde anlatmaya çalıştığı bu dikeyliktir. Öte yandan insan figüründeki yatay çizgilerin çocuk tarafından ihmal edilebilir olduğu görülür. İnsan figüründeki kol ve bacaklar yön ve biçim açısından birbirine çok benzer. Rudolf Arnheim'e göre çizilen objenin parçaları ve bu parçaların yerleştirilmesinde önemli olan, ana çatıya uygun düşme kaygısı ile düzen ve denge arayışıdır. Arnheim, çocuğun hangi gelişim döneminde olursa olsun biçimsel düzene dikkat ettiğini vurgulamıştır (Goodnow, 1977, s.23-24.).

Rhoda Kellogg da Arnheim'ın düşüncelerini paylaşarak çocuğun her gelişim döneminde biçimsel düzene dikkat ettiğini vurgulamıştır. Rhoda Kellogg (1970) çocukların, ilgi çekici temel biçimlerin resimlerini yaptıklarını savunmuştur. Bunu doğrulamak için daireler, çaprazlar gibi basit formların her yerden ve her kültürel geçmişten gelen çocukların resimlerinde yer aldığını öne sürer (Yavuzer, 2005, s.27).

Kellogg (1970), resim çizen çocuklardaki "motor memnuniyeti" ve "görsel memnuniyeti" fark etmiştir. Motor memnuniyeti, çocuğun karalamalar yaparken hissettiği ve çizim sonucu ortaya çıkan ürününü görme memnuniyetidir. Kellogg (1970), görsel parçaların baskın olması gerektiğini çünkü çocukların işaretleme yapamadıkları kalem veya tebeşir nedeniyle çok çabuk resim çizmeyi bıraktıklarını iddia etmektedir (Thomas & Silk, 1990, s. 65–66).

2 ila 4 yaş arasındaki çocuklar tarafından yapılmış binlerce resmi inceleyen Kellogg, 20 çeşit birleşik ve tek karalama biçimi belirlemiştir. Bunlardan en önemlileri; benekler (lekeler), dikey çizgiler, yatay çizgiler, verev çizgiler, kavisli çizgiler, zikzak çizgiler, yay (helezon) ve fırıldak şeklindeki çizgilerdir (San, 1979, s. 108).

Rhoda Kellogg (1970) çocukların çizimlerinin temel formlar dışında aslen çekici olduğunu düşünen bir diğer yuvarlağın içindeki çarpı (mandala) gibi basit şekillerin her yaş grubunda ve farklı kültürlerde olduğunu göstermiştir. Kellogg "ilk görsel sıra" nın doğuştan ve evrensel olduğunu, erken resim döneminde bu çeşit motiflerin dünyanın her yerinde olduğunu göstermiştir (Thomas & Silk, 1990, s.66). Mandala**,** Sanskritçe "daire" anlamına gelmektedir. Doğu felsefesinde "mandala" evrenin sembolü; Jung psikolojisinde ise insan ruhu ile aklın birliğini temsil eder. Çocuklar tarafından yapılan "mandala" lar ise "greek cross" (daire içinde çapraz)larla bölünen

dairelerden oluşmaktadır. "Mandala" çocuğun sanatsal faaliyetlerinde soyuttan-somuta (güneş, insan resimleri vb.) geçişin ifadesidir ve yetişkin ile çocuk sanatı arasında köprü görevi görmektedir (Yavuzer, 2005, s. 29).

Rhoda Kellogg, çocuğun resimsel gelişimindeki en önemli devrenin "karalama dönemi" olduğuna işaret eder. Kellogg'a göre, basit çizgi formasyonları şeklinde tanımlanabilecek karalamalar her çizimde görülebilir. Karalamalar, göz kontrolü eşliğinde ya da göz kontrolü olmadan kendiliğinden gerçekleştirilen tüm işaretleri kapsamaktadır. Göz kontrolü ile gerçekleştirilen karalamalarda görsel etkilerin sayısı artmaktadır. Fakat her çizimin yapı, şekil, dizayn veya dil sembolü temel çizgi birimlerini kapsayan karalama bölümlerine ayrılabilir (Kellogg, 1970, s.18–20).

Rhoda Kellogg çocuğun sanatsal gelişimini üç temel dönem doğrultusunda incelemektedir:

1. Anlamsız, basit karalamalar dönemi (Basic Scribbles)
2. Belirgin şekiller dönemi (Placement Patterns)
3. Anlamlı şekiller dönemi (Diagrams)

Çocuğun sanatsal gelişiminin ilk devresine rastlayan anlamsız karalamalar, 2 yaş civarında yerini üzerinde çalışılan kâğıdın sınırlarıyla orantılı basit şekillere, daire ya da dikdörtgenler şeklinde tanımlanabilecek diyagramlara bırakır. Daha sonra bu diyagramlar uçlarından birleştirilerek türlü "kombinasyonlar" oluşturulur. Zamanla bunlardan bir kaçı daha çok tercih edilerek tekrar tekrar çizilmeye başlanır ve küçük değişikliklere uğratılarak insan ve obje çizimine adapte edilir. 4 yaş civarında bu aşamaları geçirmiş çocuğun biçime ilişkin algısı gelişmiş demektir (Goodnow, 1977, s.25).

4 yaşına doğru çocuklar insan, hayvan, bina vb. resimlerini çizerek yeni bir aşamaya ulaşırlar. Ancak hangi aşamada olurlarsa olsunlar çocukların çalışmalarında belirgin şekilleri oluşturdukları ve bundukları devreye ilişkin çizgilere yer verdikleri görülür. Çocuğun sanat anlayışı geliştikçe oluşan yeni çizgilerin yanı sıra, erken dönemlerde görülen özellikler de varlıklarını sürdürürler (Yavuzer, 2005, s.28).

Özetle, çocuk resimlerine sanatsal ve estetik yönden yaklaşanlar;

1. Araştırmacılar, 5–7 yaş çocuklarının resimleri ile modern sanatçıların kullandığı çocuksu imgeleri karşılaştırarak ilkellerde ve halk sanatında sanatın ve estetiğin yalın ve saf kökenini bulmuşlardır.
2. "Özoluşum süreci soygelişim sürecini açıklar" savından hareket eden kimi araştırmacılar, karalamalardan doğayı yansıtmaya kadar çocuğun yaşadığı çizgisel gelişim evrelerini, Batıda Mağara resminden Rönesans'a kadar sanatın değişim sürecini açıklayıcı temel olarak almışlardır.
3. Sanat organizmanın psiko-biyolojik bir ürünüdür. Bu ürünün oluşmasında çocuğun, sanatçının, sıradan insanın zamana, yere ve yaşa bakılmaksızın sergiledikleri davranışlar, kişiyi ussal ve ruhsal yönden bütünler. Bu bağlamda çocuk resminin yetişkin sanatından bir farkı yoktur. Ancak çocuk resmi sanatçınınkine göre daha az detaylandırılmıştır.

4. Çocuk resimleri yetişkinlerinkinden çok ayrı bir oluşumdur. Tıpkı yetişkinlerinkinden çok ayrı nitelikte yapıları olduğu gibi. Bu nedenle çocuk resmi yetişkin sanatından bağımsız bir sanattır.

Çocuk resmine bu değişik yaklaşımlar içinde, bir gurup bu resimleri yetişkinlerin sanatından bağımsız bir sanat formu olarak görürken, bir öteki gurup sanatın ilk, katıksız ve yalın formu olarak tanımlar (Kırışoğlu, 2005, s. 60–61).

2.2.4. Sembolik Yaklaşımlar

Resimler semboller ve keyfi kodlardır ve bir resimde görülenler dünya ile ilgili algılamalardaki spesifik ilişkileri taşıyacağı anlamına gelmez. Goodman (1976) bu görüşün en önemli isimlerinden birisidir. Goodman'a göre resimleri oluşturan işaretler dildeki gibi okunmalıdır. Grafiksel semboller ile resmedilen konu arasında bir bağlantı kurmak gereksizdir (Thomas & Silk, 1990, s.43).

Bir resim ile ilgili en sade gerçek, bir nesneyi sunması, onun için bir sembol olması, ona işaret etmesidir; benzerlik derecesi referansın gerekliliğini oluşturmak için yeterli değildir. Bir resim bir nesneyi gösterir. Belirtme, sunmanın temel konusudur ve benzerlikten bağımsızdır (Goodman 1976, s.5).

Çocuk için bir köpeğin resmi ile köpek kelimesi birer semboldür ve fiziksel olarak gerçek bir köpek ile köpek resminin benzer olması gerekmemektedir. Eğer bir köpek resmi bizi ikna edecek kadar gerçeğine benziyor ise bu bir alışkanlıktır. İngilizcedeki kelimelerin anlamlarını öğrendiğimiz gibi çizilen resimlere sanatsal boyut katmayı da öğrenmekteyiz (Thomas & Silk, 1990, s.43).

Resimdeki içerik, yaşanmış bir deneyimi yansıtır. Bu yaşanmış deneyimin anısı ya da sembolü resimde açık olarak vardır. Resim yalnızca yapısal tipi, karakteri ya da zekâyı yansıtan bir yapıt değil, aynı zamanda geçmişteki ya da şimdiki yaşanmış öğeleri içeren tam bir kişiliğin yansımasıdır. Her resim sembolik bir bilmece olarak öznenin duygusal halini, onun bilinçdışı hareket etme ya da cevap verme biçimini ifade eder. Marette'e göre, resimde rastlantı yoktur. Bir resmi çözümlemek demek, mekânın kullanılış biçiminde, çizilen her objede, görünür içeriğinden başka bir anlam araştırmak, kişiliğin derinliklerini anlatan sembolleri ortaya çıkarmak demektir (Yavuzer, 2005, s.30).

Hochberg ve Brooks (1962) resimde obje tanımlama deneyimi olmayan 19 aylık çocukların "objenin kendini tanımlamada" olduğu gibi "sıralı çizimlerden benzer objeleri seçme"de de başarılı olduğunu saptamışlardır. Bu çalışma Goodman'ın teorisini destekler niteliktedir. Çocuklar resim eğitimi almadan da resimleri etiketleyebilmektedir. Nitekim kültürlerarası yapılan on araştırmada, resmin bilinmediği ya da yaygın olmadığı toplum ve kültürlerde nesneyi tanımanın hızlı ve öğrenilmemiş olduğunu öne sürmektedir. Birçok resim, tasvir edilen nesnelerin hızlı tanımlanması için gerçek dünyadan algılarla desteklenen bilgiler sunar. Resimlerin alışılagelmiş sembolik kodlardan başka bir şey olmadığı düşüncesinin benimsenmemesine rağmen, Goodman mantığında bazı resimsel özelliklerin çoğunlukla alışılagelmiş anlamı olabileceği de unutulmamalıdır. Kültürlerarası çalışmaların sonuçlarından da

anlaşıldığı gibi hareketi gösteren resimsel araçlar batı kültüründe daha yaygındır. Ve bu resimsel araçlar diğer kültürlerden olan insanlar tarafından yanlış anlaşılmıştır. Buna ek olarak resimler, nesnelerin temsili olduğu gibi duygu ve düşüncelerin ifadesi de olabilir. Bir düşüncenin sembolü olan soyut resimler doğrudan algılanamazlar ve nesnenin görüntüsünü yapılandırdığı gibi düşüncenin görüntüsünü yapılandıramazlar. Bu nedenle soyut resimlerle ve kısmen alışkanlıklarla belirlenen yorumlarla yapılan resim analizi, duygu ve düşüncelerin ifadesinde portelerden daha etkili olabilir (Friedman & Stevenson, 1980).

Çizimi, nesnelerin görüntüsünden çok, görsel ve duyusal deneyimleri birlikte aktaran tatmin edici bir sembol üretmek şeklinde tanımlayan Arnheim (1974), resimde sembolleri kullanarak ortaya konan sanatsal ifadenin evrensel olarak tatmin edici olduğunu vurgulamıştır. Kellogg (1970) çocuk resminin sembolize etme amacı olduğunu belirtmiştir. Selfe (1983) buna benzer bir sav öne sürerek, çizimin amacının, görsel ve duygusal deneyimlerin çocuğu tatmin edecek biçimde sembolize edilmesi olduğunu söylemiştir. Benzer bir başka görüş de Gardner (1980) tarafından, çizimin sebebinin duyguları ifade etmek olduğu şeklinde açıklanmıştır. Löwenfeld ise kendini sanatla ifade etmenin büyük bir tatmin sağladığını ve bunun resim yapmanın en önemli nedeni olduğunu ifade etmiştir (Yavuzer, 2005, s.30–31).

2.3. ÇOCUK RESMİNİN GELİŞİM AŞAMALARI

Çocuk resimlerinin sistematik bir gelişme çizgisi izlediğine dikkati ilk çeken Gustaf Britsch'tir. Britsch, bu resimlerin kendi kuralları içinde basitten karmaşığa doğru organik bir biçimde geliştiğini söyler. Aynı görüşü paylaşan Arnheim'e göre çocuk resimlerindeki gelişme bir olgudur. Bu gelişme algısal ayrımsama süreci içinde gerçekleşir. Çocuk resimleri gerçek bir yaratmadır. Çocuk gördüğü nesnenin yapısal bir eş değerini resimlerinde yaratır. Gelişme ayrımsanmamıştan, ayrımsanmışa doğru olur. Çocuk bildiğini değil, gördüğünü çizer. Arnheim, çocuğun çizgisiyle algısı arasında bağlantıyı kurarken bu işlemin ussal yanı ile birlikte gelişimsel yanını da vurgular. Çocuk resimlerindeki kimi özellikler (oransızlık, düzleme, röntgen resim vb.) çocuk tarafından iki boyutlu resim düzlemi üzerinde üçüncü boyutu yaratmada bulunmuş özgün çözümlerdir (Kırışoğlu, 2005, s.75).

Löwenfeld'in gelişim evrelerine yaklaşımı, doğallık konusunda Gestalt'cılarla (Britsch ve Arnheim) aynı yöndedir. O da bu evreleri gelişimin, doğal bir sonucu olarak alır. Ayrıldığı nokta çocuğun algısını ve yaratıcılığını, etkileyecek her türlü etmenden kaçınması ve sanatsal davranışın toplumsal ve araçsal işlevlerine ağırlık vermesidir. Ussal gelişim, kimlik sorunu ve yaratıcılık bu gelişmenin sağlıklı olmasıyla koşutluk gösterir. Bu resimler çocuğun toplumsal, ussal, bedensel, ruhsal, çizgisel, yaratıcı, tüm yaşantısının göstergesidir. Dışarıdan herhangi bir etki bu gelişmenin doğal akışını engeller (Kırışoğlu, 2005, s.75).

Zaman zaman duran ama daha sonra yerini bir sonraki evreye bırakan bu sanat gelişimini belirtmek ve anlatmak oldukça zordur. Yalnız sanatın sürekli gelişen bir süreç olduğunu belirlemek yerinde olur. Her çocuğun bir sanat evresinden diğerine aynı zamanda ulaşması söz konusu değildir. Ancak yine de çocukların hemen

hemen hepsi -üstün ve geri zekâlı çocukların dışına- gelişimin diğer yüzlerinde olduğu gibi sanatın gelişimi açısından da aynı yaşlarda aynı evrelerden geçerler (Yavuzer, 2005, s.31).

Çok genel bir yargıda bulunacak olursak çocuklar büyüdükçe resimleri daha ayrıntılı, daha oranlı ve daha gerçekçi olur. Bununla birlikte resimlerinin gelişmesi açısından her evrede çocukların yaptıkları resimleri niteleyen bazı çarpıcı ve çok ayırıcı özellikler bulunur.

Çocuk resmindeki gelişimi beş evrede ele almak mümkündür:

1. Karalama Dönemi (2–4 yaş)
2. Şema Öncesi Dönem (4–7 yaş)
3. Şematik Dönem (7–9 yaş)
4. Gerçekçilik (Gruplaşma) Dönemi (9–12 yaş)
5. Görünürde Doğalcılık Dönemi (12–14 yaş) (Yavuzer, 2005, s.31).

2.3.1. Karalama Dönemi (2–4 yaş)

İnsanın duyusal algılayıcı sistemleri; görme, işitme, koklama, tatma, yüzeysel ve derin dokunma, ısı, basınç ve ağrıyı algılayabilmedir. İnsanın duyusal uyarılmalara yanıt verme organları ise kasları ve salgı üreten dokularıdır. Kasları sayesinde insan eğilir, kalkar, sağa sola döner, kollarını kullanabilir, yürür, koşar, tekme atar, merdiven iner-çıkar, pedal çevirir. İnsan hareketleri arasında, bu kaba motor hareketlerden başka, uzayda zaman ve mekânda incelik gerektiren ince motor hareketlerin ayrı bir yeri ve önemi vardır; iğneye iplik geçirmek, düğme açıp-kapamak, fiyonk yapmak, vida sökmek, telefon tuşlarına basmak, tenis ve basket topunu hedefe yöneltebilmek ve beyinde şekillenen sesi notalara, notaları piyano tuşlarına ve hayal gücünü fırça darbeleri ile tuvale aktarmak gibi (Keskin, 2007, s.11).

Resim yapabilmek, insan beyninin bilişsel entegrasyonu içinde işlenerek, hafızaya alınmış duyusal bir uyarana (genellikle görsel bir duyum), ince motor yeteneği ile yanıt verebilmesidir. O halde, resim çizebilmek için (1) duyusal (görsel) bir algının fark edilebilmesi, (2) bu uyaranı işleyip, organize ederek ve kavramlara somutlaştırarak istendiğinde, geri çağırabilme yeteneğinde olan hafızaya sahip bir beyne ve (3) zaman ve mekânda ince bir koordinasyon gösterebilme yeteneğinde kas aktivitesine ihtiyaç vardır (Keskin, 2007, s.11).

Çocuklar sayfaya işaretler yapmaya yaklaşık 18 ay civarında başlarlar. Bu evre, Karalama Evresi olarak tanımlanabilir. Birçok araştırmacıya göre bu yaşlardaki karalamalar amaçsız ve koordinesiz el hareketleri değildir, yapının farkında olunduğunu yansıtır ve artan el-göz koordinasyonu içerir. Kellogg çalışmasında 8000'den fazla çocuk resmini toplamış ve analiz etmiştir. Çalışmasında 20 temel karalama tipi ve 17 yerleştirme yapısı (resimlerin sayfadaki yeri) tespit etmiştir. Kellogg, çocukların karalamalarını görsel dengeyi sağlayacak biçimde kâğıda yerleştirdiklerini ve karalamalarını bir öncekinin üzerine yerleştirdiklerini belirtmiştir (Thomas & Silk, 1990, s.34–35).

Genel olarak araştırmacıların üzerinde uzlaştığı konu ise ilk karalamaların herhangi bir şeyi temsil etmediği yönündedir. Hem Luquet hem de Piaget ilk çizimlerin sadece oyun ve egzersiz olduğunu düşünmektedirler. Arnheim (1956) benzer görüşleri savunmaktadır. İlk çizimler bir şeyi "temsil etmez" ancak "motor hareketlerini" sunar. Çocuk sayfada düzenli olarak kolunu hareket ettirir, ancak aynı zamanda kâğıt üzerindeki işaretler dikkatini çeker (Thomas & Silk, 1990, s.35).

Karalama evresinden önce çocuk, bir eşyanın üzerine ıslak parmağı ile çizdiği çizgilerle, kum üzerinde arkasından bir sopa çekerek yürüdüğünde meydana gelen çizgileri tren ya da ray olarak isimlendirir. Kâğıt üzerine ilk karalamaları yaptığı zaman da kalemin izlerini tren, yol ya da koşu olarak adlandırır. Luquet' nin deyişiyle çocuk, grafik anlatışlara başlar, anlatırken çizer, çizerken anlatır. Tam şekilleriyle, düzgün bir biçimde çizilmesi zor olan hikâyesinin bazı ayrıntılarını kısa karalamalarla işaret etmek ona yeterli gelir. Çocuğa göre çizmek, elin hareketlerini kâğıda dökmektir. Yaşamın ilk yıllarında "keşif" ve "icat" girişimleri içinde olan, çocuk her şeye dokunur, dokunduğu objeler arasında kâğıt da bulunur. Eli amaçsız bir şekilde kâğıt üzerinde dolaşırken çizgiler bırakır. Çocuk oluşan çizgileri görür ve onların yaratıcısı olduğunu anlar. Bu istem dışı eseri, yetişkin anlamsız bulabilir, fakat çocuk için bu, faaliyetinin bir ürünü, kişiliğinin yansımasıdır. Böylece o yaratıcı gücünün bilincine varır. Başlangıçta rastlantısal olan bu yaratıcı güç, zamanla yeniden canlandırılmak istenen bir zevkin kaynağı olur (Yavuzer, 2005, s.33).

On sekizinci ayda, çocuk kalemi ilk üç parmağı ile tutarak çiziktirmeye başlar. Ortalama bir iki yıl kadar daha çiziktirmeye devam eder. Çiziktirmeden kastedilen, çizgilerin kontrolsüzlüğüdür. Bu dönemde, çizgiler parmakların değil, adeta kolların gövdeye bağlandıkları üst kısımlarının kontrolündedir. Esasında, bu yaşta kalemin elin ilk üç parmağı ile kullanılması da devamlılık göstermez. Çocuk, kalemi ilk üç parmağının arasından alarak sık sık avucu ile tutar. Kalemin bu şekilde kullanımı ile daha rahattır. Kalemi avucu ile de tutsa, ilk üç parmağı ile de tutsa, kolu nereye iterse, kalemin orayı çizdiği ilk çizgilerinden kolayca anlaşılır. Kolun kullanılması kaba motor bir harekettir. El ve özellikle parmakların kullanılması ince motor hareketlerdir. Bu yaş çocuğunun çizgilerine bakıldığında, ince motor hareketlerin yetersizliğini anlamak zor değildir (Keskin, 2007, s.18).

Henüz çorbasını dökmeden ağzına götüremeyen, düğmelerini ilikleyemeyen, fermuarını açıp kapayamayan iki yaş çocuğundan, doğal olarak yeterince ince ve kontrollü çizgiler de beklenemez. Ancak, on sekiz ay çocuğundan farklı olarak, kalemin kâğıda sert inişleri azalarak kaybolur. İnce motor yeteneğinin uzayda konum belirleyecek kadar gelişmesi ile çizgilerin başlangıç noktasından itibaren kontrollü bir devamlılık göstermeye başladığı gözlenir. Bu, parmakların kullanımına yansıyan ilk ince motor koordinasyon göstergesidir. Kalemin az çok kontrollü kullanıldığı bu çizgilerin devamlılığının kısa süre sonra kaybolduğu, çizgilerin sağa sola savrulmasından anlaşılır. Bu acelecilik, bu dönemde dikkat süresinin dakikalarla sınırlı olmasından kaynaklanır. Dikkati dağılan çocuk, 2–3 dakika sonra resim yapmaktan sıkılır ve işi aceleciliğe döker. Kâğıdı kalemi bir tarafa bırakır, bir başka uyaranın peşinden gider (Keskin, 2007, s.20).

Zaman içinde çocuk, deneye deneye kalemi isteğine uygun bir biçimde yönlendirebilecektir. Dik, yuvarlak, kırık çizgiler birbirinin üzerine gelmiş ve karışmışken zamanla şekiller farklılaşmaya başlayacaktır (Yavuzer, 2005, s.33).

Yuvarlaklar yapmaktan sıkılan ve başaramayan çocuk köşeli, sert veya zayıf çizgiler çizer ve kalemin ucuna yüklenir. Oluşan noktalar yeni bir başarıyı doğurur. Çocuk yeteneğini geliştirinceye kadar mekanik olarak üretmek ister. Yuvarlaklarına noktaları ve diğerlerini ekler, ağlamasına jestleri eklediği gibi. Eğer ilk çabasının beğenildiğini görürse, karşısındakileri memnun etmek ve beğeni kazanmak için benzer bir resim yapar ya da yapmayı dener (Yavuzer, 2005, s.34).

2,5 yaşından itibaren çocukların çizdikleri resimlerin bazı şeyleri sunduğu açıktır. Çocuk resim yapmaya başlamadan önce amacını söyler, resminin anlamı artık bitmeden önce bellidir. Luquet, bu yaş grubundaki çocukların zaman içerisinde resimlerinin anlamının farklılaştığını ve açıkladıkları niyetin dışında da çizimler yapabildiklerini belirtmektedir (Thomas & Silk, 1990, s.36).

Kellogg'a göre farklılaşmamış ve düzensiz şekiller daire, kare, üçgen ve çarpı olarak tanımlanırlar. Bu şekiller taslak olarak çizilir ve genelde biri diğerinin üzerine gelir. Bunun sonucu olarak Kellogg (1970) bu durumu kaynaştırma/birleştirme (combines) olarak adlandırır. "Kaynaştırmaya" örnek olabilecek sıkça rastlanan çarpı ile dairenin üst üste gelmesidir, buna Kellogg "mandala" demektedir. Bunun "iyi" bir şekil olduğunu iddia eder. Kellogg çocukların bu şekilleri tercihlerinin düzen arayışı, çizimlerinin genelinde denge ve harmoni sağladığına inanmaktadır (Thomas & Silk, 1990, s.36).

Genelde çocuklar, yaklaşık iki yaşında karalamaya başlar ve bu etkinlikleri dört yaşına basıncaya kadar sürdürürler (Yavuzer, 2005, s.37). Bazı çocukta uzun sürer, bazısında ise kısa sürede biçimli veya anlamlı çizgilere dönüşür. Düzenli çizgiye başlayan çocuk zekâ ve el arasında oluşan kontrollü bir çizgi evrenine girmiş demektir. O çizdiği çizgilerle hareketleri arasında bir bağlantının varlığını keşfetmiştir. Artık bundan sonra çocuk hareketlerini kontrol etmek üzere çizgilerini istediği yönde çizebilmektedir. Bu ustalık gerektiren deney ona yalnız güven sağlamaz, ayrıca kinetik yol ile neler ortaya çıkarabileceğine bir tanıktır. Bir gün çocuk yaptığı çizgileri adlandırmaya başlar (Kehnemuyi, 1995, s.22). Anaokulu öğrencisinin hala karalama ile uğraşması, çocuğun, kendi yaş düzeyinin altındaki bir etkinliği sürdürmesi anlamını taşır. Bu durum, bir beceri eksikliğinden çok bir gelişim sorunu olarak değerlendirilebilir. Büyük bir olasılıkla, hala karalama evresini sürdürmekte olan çocuk, akranlarının düzeyindeki psiko-sosyal olgunluğa sahip olamayacak ve onların gerçekleştirdikleri bazı etkinlikleri başaramayacaktır (Yavuzer, 2005, s.37).

Çocuklar karalama devresindeki ilk işaretlerle tasarladıkları resimleri yapabileceklerinin genellikle farkına varamazlar. Çocuklar, çizim yüzeyinde kollarını sık sık ileri geri döndürürler ve bazen de resim, yapılan yüzeyin dışına çıkarak rastgele çizimler şeklinde görülür. Zamanla çocuklar kollarının hareketleriyle yaptıkları çizimler arasındaki ilişkiyi fark ederler. Bu keşif, çocuklara özel bir zevk veren belli

çizgilerin tekrarlanması ve çizgilerini denetim altına almalarıyla gelişir (Artut, 2004, s. 29–30).

Linderman'a (1997) göre, çocukların tüm bu çizgisel aktiviteleri, kendi içinde farklı gelişim basamaklarını oluşturur. Bunlar:

İsimsiz karalamalar (Discorderly scribbling): Çizgiler gelişigüzeldir. Geniş kol hareketleri ile çizim yaparlar.

Kontrollü karalamalar (Controlled scribbling): Kontrollü çizgiler çocuklarda motor koordinasyonunun gelişmesiyle gerçekleşir. Yani çocuklar, kol hareketi ile çizgiler (en, boy, diyagonal, dairesel) arasındaki ilişkiyi fark ederler.

İsimlendirilen karalamalar (Naming of scribbling): Çocuklar, yaptıkları karalamaları bir nesne ya da obje olarak adlandırmaya başlarlar (Aslında bu çizgiler hiçbir nesne veya objeye benzemez, onlar hala bir karalamadır). Çocukların bu şekildeki davranışları önemli bir gelişmedir. Bu, onların şekiller ile ilgili düşünmeye başladıklarına işaret eder. Çevrelerindeki yaşam ile ilişki kurarlar, şekillerin yapılarını algılarlar. Bazı geometrik formları bir nesne veya bir insan figürü olarak isimlendirirler. Örneğin, "Baba" kavramını çemberin içinden aşağıya doğru uzanan iki çizgi (bacaklar) olarak betimleyebilirler (Artut, 2004, s.30).

Pek çok araştırmacıya göre bu karalamalar, amaçsız ve eşgüdümsüz hareketler değildir. Tersine örüntülerin (desenlerin) farkında olunduğunu ve göz-el eşgüdümünün giderek arttığını gösterir. Araştırma amacıyla yıllarca toplanan 8000 kadar çocuk resmini inceleyen Rhoda Kellogg, Çocukların Sanatını Çözümleme (Analyzing Children's Art) adlı yapıtında 20 temel karalama türünden söz eder. Kellogg'a göre, tek çizgi ya da çok çizgilerden oluşan bu karalama tekniklerinde temel ilke, göz kontrolü olsun ya da olmasın kendiliğinden yapılan bir hareketin ürünü olmalarıdır (Yavuzer, 2005, s.35).

Gesell'in araştırmalarına göre, 3 yaş ve sonrasına rastlayan karalama döneminde çocuk bol renkli boya kalemi ister, kalemle çizdiğinde cisimlere benzer çizgileri daha belirgindir, fırça ile boyadığında ise fırça darbeleri artık çeşitli ve ritmiktir, bazen bütün bir sayfayı tek bir renkle kaplayabilir ya da değişik renkleri büyük lekeler halinde kullanır. Çocuk resimle uğraşırken kendini yoğun bir biçimde verir, kâğıdını başkasıyla paylaşmaktan hoşlanmaz, bitirdiği resmine, arada pek bir benzerlik olmasa da bir ad takabilir, yaptığı işten mutluluk ve gurur duyar. Bu ad takma, çocuğun eseriyle ilgili olarak düşünmeye başladığının ilk belirtisidir. Çocuk eserinin kendi deneyimleriyle ilişkisini kurma gereksiniminin bilincine varmıştır (San, 1977, s.96).

Üç yaş çocuğunun çizgileri, iki yaş çocuğunun çizgilerine göre seyrekleşir. Çizgilerin başlangıcı ve devamı kalemin kâğıda daha yumuşak ve kontrollü temasını yansıtır. Kol gücü yerini giderek parmakların ince hareketlerine bırakmaktadır. Çizgilerdeki bu kontrollü kararlılık ince motor hareketlerdeki gelişmenin işaretleridir. Çizgilerdeki bu özen, resmin anlatımına yansımaz. Çizgiler, çiziktirmeden öteye geçemez. Çevreyi algılamaya başlayan beynin, duyusal imajları yorum yeteneği he-

nüz parmakların ince motor hareketlerine yansıyacak kadar gelişmemiştir (Keskin, 2007, s.21). 3 yaş çocuğu çok tipik olarak adam resmini bir kafa olarak çizer, zira bu yaştaki çocuğa en önemli görünen kısım kafadır. Gözler, burun ve ağız genellikle yüze yerleştirilecektir. Bu evredeki tipik bir insan figürü çizimi, başı gösteren bir daire ve bacakları gösteren iki çizgiden oluşur (Yavuzer, 2005, s.38).

3,5 yaş sonrasında çocuklar resimlerindeki detaylara diğerleri ile olan ilişkilerini de katarlar. Bu düzeydeki resimlerinin çoğu basit formüller üzerine kuruludur. Örneğin, bu seviyede tipik bir insan figürü kafa için yuvarlak ve ayaklar için iki çizgi ile oluşturulur. Yüz içerisinde göz, ağız gibi detaylar kullanılabilir. Bu çeşit iribaş (tadpole) figürü basit olmasına rağmen yetişkinler tarafından oldukça etkileyici ve tatlı bir ilgi ile karşılanır. Her şekil herhangi bir şey için kullanılmaktadır, örneğin daireler, kafa, vücut, göz, el veya burun kullanılabilir. Şüphesiz, iribaş şemalar değişik amaçlar için kullanılabilmektedir, farklı insanların veya istenildiğinde hayvanların işareti olabilmektedir (Thomas & Silk, 1990, s.37).

Üçüncü yaşın ortalarına doğru parmaklar beyinden aldığı komutlara yavaş yavaş uymaya başlar. Eğri çizgilerin az çok birleşmesinden oluşmuş bir baş ve ondan çıkan çizgilerde kol, bacak ve saçlar ayırt edilir. Görsel uyaranlar ile beyne aktarılan insan şekli, artık beyinde yorumlanabilmekte ve bu yorum parmaklara aktarılarak çizgilerle ifade edilebilmektedir. Yani, parmakların tek tek ve birlikte hareket edebilmeleri, beynin hareketi önceden planlama yeteneği ile zaman ve mekânda hassasiyet kazanır. Çocuk beynindeki yorumu, ince motorunun gelişmişliği seviyesinde çizgilerine aktarılabilir. İlk insan figürünün kolları, başın bir bölgesinden, bacakları başka bir bölgesinden çıkar. Boyun ve gövde dikkatten kaçmaktadır. Başta ağız ve gözleri temsil eden yine eğri çizgilerden oluşmuş daireler görülür. Çocuk bunları karşısına bir insan modeli alarak yapmaz. Belleğine aldığı insanı resmeder. Bu, beynin bilişsel, yani algılama, organize ederek kaydetme ve tekrar kullanabilme yeteneğindeki hafızanın gelişmekte olduğunun ilk sinyalidir. Ayrıca, bir imajı birebir bir çizgi ile ifade edebiliyor olması da sembolleştirme yeteneğinin gelişimini gösterir. İlk sembolleştirme; ismine yanıt verme ve ilk kelimeler ile birlikte, lisanın anlama ve anlatma aşamalarında belirir. Bir imajın birebir çizgi ile sembolleştirmesi, lisan yeteneğinin sembolleştirme aşamasından iki-iki buçuk yıl kadar geç, yaklaşık 3,5 yaşlarında ortaya çıkar. Çocuk canlı bir objeyi değil, hafızasına kaydettiği bir imajı çizgilerinde sembolize eder. Bu ise, beynin gerçek bir bilişsel yeteneğidir ve bilişsel yetenek basamaklarına paralel bir gelişme gösterir (Keskin, 2007, s.22).

Kellogg'a göre çocuk resmindeki diğer önemli şekiller güneş, daire ve ışınlardır. Örneğin, dairenin büyük grafik potansiyeli bulunmaktadır ve en sonunda insan figürünü oluşturacak bir şekildir. "Sunum öncesi basamağı" (pre-representational stape)'nın şekillerindeki karakteristikler daha sonra birleşerek resmi oluşturacaktır. Güneş figürü daha sonra elleri olan insan figürü olarak çizilebilir (Thomas & Silk, 1990, s.37).

Resimlerinde figürleri kullanmaya başlayan 3,5 yaş çocukları bazen resimlerindeki bazı parçaları koordine edemezler. Örneğin, gözleri gövde iskeletinin dışında

çizebilirler. Luquet (1913), bu durumu "başarısız realizm" (failed realism) olarak adlandırmış, Freeman (1980) ise bu durumu "sentetik yetersizlik" (synthetic incapability) olarak tanımlamıştır. Sentetik yetersizliğin sebebinin resimdeki elemanların yanlış ilişkilendirmesi olarak değil, bu elemanlar arasında ilişki olmamasından kaynaklandığını söyler (Thomas & Silk, 1990, s.37).

Üçüncü yaşın sonlarına doğru burun belirir. İnsan figüründe, çocuğun en çok dikkatini çeken baştır. Başta en çok işlenen ise yüzdür. Hatta özenle portre çalışılır. İnsan yüzündeki detayları fark edebilmek dikkat gerektirir. Bu detayları çizmek için sabır göstermek ise dikkat süresinin yeterliliğinin işaretidir. Bu her iki yetenek, yani dikkat ve yeterli dikkat süresi ilerideki akademik başarının ilk yapı taşlarıdır. Öğrenebilmek için çocuğun hem dikkate hem de bu dikkati bir alanda bir süre toplayabilmeye ihtiyacı olacaktır (Keskin, 2007, s.24).

Dört yaşında taklit yeteneğinin ortaya çıkması, çocuğun çizgilerine yansır. Fark edebildiklerini çizgilerinde taklit etmeye çabalar. Çocuk çevresinde fark edebildiklerini inceler ve hafızasına kaydeder. Bunu, resimlerindeki detaylardan anlamak mümkündür. Başta; kulaklar ve giderek göz bebekleri belirir. En çarpıcı değişiklik başa boyunsuz eklenmiş gövdedir. Kol ve bacaklar artık baştan değil gövdeden çıkar. Kollarda bir-iki parmaklı eller ve bacaklarda da ayaklar görülür. Gövdede düğme gibi bir ayrıntı bile bu dönem için sürpriz değildir (Keskin, 2007, s.25).

Karalama döneminin özelliklerini aşağıdaki gibi özetleyebiliriz:

- 3 yaş çocuğunun çizgileri anlamsız, omuzdan hareketli, kuvvetli, sağdan sola doğrudur.
- Çizgiler düzensiz fakat amaçlı ve dikkat merkezlidir.
- Denetimsiz, kısa süreli, spontane boyamalar yaptığı görülür.
- Renk kavramı yoktur, renkleri kısa fırça darbeleriyle kullanırlar.
- 4 yaş çocuğunun artık görsel kontrolü gelişmiştir. İnsan figürü çiziminde detaylar çizmeye başlar (eller, kulaklar, saç, ağız ve diş).

2.3.2. Şema Öncesi Dönem (4–7 yaş)

Çocuk dört yaşına doğru görsel uyaranların beyinde oluşan imajlarını ilk kez taklit edebilmeye başlar. Harflerin ilk taklitleri ortaya çıkar. Taklit yeteneğine birebir eşleme yeteneği eklendiğinde resimde sembolleştirme yeteneği ortaya çıkmış olur. Bu yeteneklerin ortaya çıkış sırası, esasında beyinde motor alanların gelişme sırasını takip eder (Keskin, 2007, s.23).

Şema öncesi evresinde çocuk, canlandırmak istediği obje ya da kavramla ilişki kurma kaygısını yaşamaya başlar. Bu ona büyük bir doyum sağlar (Yavuzer, 2005, s.41).

Bu yeni resimler, yalnızca çocuk için değil, aynı zamanda ana-baba ve öğretmen için de önemlidir; çünkü böylelikle, ellerinde, çocuğun düşünme sürecinin somut bir kaydı bulunur (Yavuzer, 2005, s.41).

Bu dönemde çocuk, resmine belli bir şeyi çizmek için başlar, ancak çizme süreci içerisinde konuyu pek çok kez değiştirebilir. Nesneler arasındaki ayrımları ayırt edebilme yetisinin henüz sınırlı olmasından dolayı çocuk simgeleri değiştirmede zorlanmaz ve bunu kolayca yapar. Buna kavram değişmesi diyebiliriz. Ayrıca çocuk resminin bu döneminin özellikle ilk zamanlarında resimde hareket görülmemektedir

Löwenfeld'e göre, şematik devre diye adlandırılan beş yaşlarına rastlayan dönemde; insan figürü için belirlenmiş simgelerin (stereotip) sık sık tekrarlanması, figür ve nesnelerin, kâğıdın altında yer alan bir çizgi üzerine sıralanması görülmektedir.

Bu gelişim aşamasında, çocuk dış dünya ile kurduğu ilişkisini zenginleştirerek yeni kavramlar peşindedir, çizdiği, canlandırdığı simgeler de durmadan değişmektedir. Düz çizgi karalamaları insan kolu, bacak ve gövdesi; yuvarlak çizgiler ise baş veya yüz olmaktadır. Bugün çizdiği insan figürü ile ertesi gün çizeceği insan figürü birbirinden ayrıdır. Bu simge çeşitleme coşkusu 6 yaşa yaklaştıkça durulur, çocuk kendine has bir insan tipi yaratma isteğine girer. Biçimi bilinçli bir şekilde ortaya koyabilme olanağına kavuştuğundan dolayı çocuk, değişik bir resim anlatımına girmiş olmaktadır. Doğal olarak, bu yalnızca insan figürü için değil, aynı zamanda ev ve ağaç figürleri için de geçerlidir (Löwenfeld, 1971).

Genellikle dört yaşından itibaren çocuklar öğrenme ve konuşabilme yetisine paralel olarak tanımlanabilecek nitelikte çizimler gerçekleştirebilirler. Ancak kesin olarak bunların ne olduğu konusunda net bir düşünceye sahip olmak oldukça zordur. Çizim sürecinde onlar için en önemli konu, insan figürü çizim deneyimleridir. Çizimlerinde "çöp adam" diye tanımlanan resimler görülür. Bu resimlerde büyükçe yuvarlak bir baş, iki iri veya nokta şeklinde gözler, ağzı ifade eden yatay eğri bir çizgi ve kafadan çıkan kol ve bacaklar tipik özelliklerdir. Dolayısıyla insan figürleri kaba formlar şeklinde sembolik olup, vücut oranları gerçek dışıdır. Çocuğa göre önemli sayılan konular öncelik taşır ve bu çizimleri büyük ve orantısız olarak resimlerinde ifade eder. Ancak bu çizimler sadece insan figürleriyle sınırlı değildir. Yakın çevresinde en çok ilgisini çeken ev, ağaç ve otomobil gibi varlıkları da benzer şekilde betimlemeye çalışırlar. Bunlar kâğıt üzerinde gelişi güzel yer alırlar (Artut, 2004, s.15).

Dördüncü yaşın ortalarında, baş nihayet gövdeye bir boyun ile birleşir. Bu yaşta dikkat çeken en önemli ayrıntı çöp çocuğun artık çöp olmayıp, etli butlu tombik bir çocuk olduğudur. Gövdede özenle kıyafetler, başta şapka seçilir. Bel ortaya çıkar, düğmeler belirir. Yüzdeki mimiklerde hareket ve canlılık vardır. Bu detaylar erkeklerden önce kızlarda ortaya çıkar. Bu yaşta yeteneklere yansıyan cinsiyet farkı, çocuğun cinse özgü oyuncak tercihinde de görülmeye başlar. Beşinci yaşta resme, renk uyumu ve estetik gelir. Çocuğun renkleri tanıması da bu yaş civarında olur. Mimiklerde anlam vardır. Kişiler genellikle gülümser. Saçlar özenle taranır. Saç ve kıyafetlerde hayal ürünü estetik çizgiler dikkat çeker. Çöp çocuk artık yeterince ete bürünür (Keskin, 2007, s.26).

Erkek çocuklarda yüz ve kıyafetlerde görülen burun delikleri, göz bebekleri, düğmeler ve kıyafet kıvrımları gibi ince detaylar ve estetik kavram daha geç gelişir.

Erkek çocuklarda, detay ve estetik içeren çizgilerin geç görülmesine karşılık, bazı gelişmeler aradaki gecikmeyi kapatırcasına süratle ortaya çıkar. Örneğin, aynı çocuğa ait resimlerde, gövdeye bağlanan kol ve bacaklı çöp çocuktan, başa boyunla bağlanan gövde ve ete bürünmüş tombik çocuğa geçiş, 3 ay gibi kısa sürede oluşur. Kız çocuklarının gerisinde uzun bir süre durağan seyreden bir aşama, erkek çocuklarda adeta bir sıçrama ile arayı kapatmaktadır (Keskin, 2007, s.27). Bu dönemde dairesel ve uzunlamasına çizgilerin biçimlenmeye başladığı görülür. 5–6 yaşlarında çocuk kendi duygu ve düşüncelerini ortaya koyacak girişimlerde bulunur. En sevdiği konu, insan figürüdür (Yavuzer, 2005, s.42).

5 yaş çocuklarının çoğunluğu bir kafa ve bir gövde çizerler. Kafada gözler, bir burun ve bir ağız olur, kollar ve bacaklar ise artık gövdeden çıkar. Burt'e göre bu yaşta insan figürü oldukça doğru olarak çizilir, ancak bu, taslak biçiminde simgesel bir şemadır (Yavuzer, 2005, s.42).

Beşinci yaşın sonlarına doğru parmakların sayısı beşe yaklaşır, ayaklarda ayakkabı görülmeye başlar. Dudaklar, burun delikleri, kulak kıvrımları, göz bebekleri, kahküller, kaşlar ve kıyafetin bordürleri ortaya çıkar. Resimlerde ayrı cinsiyetler seçilmeye başlar. Erkek çocuklar genellikle erkek figürü, kızlar ise kız figürü çizmeyi tercih ederler (Keskin, 2007, s.28). Çocuk, neyin resmini yapmak istediğini önceden bilir ve çoğunlukla amaçlı resim yapar.

Bu yaş grubundaki çocukların çizimlerinde daha gerçekçi ölçüler ve detaylar yansıtılmaya başlanır. İnsan figüründe baş ve boyun ayrılmaya başlar. Aynı zamanda eller, parmaklar, giysiler vb. ilave detaylar çizimlere eklenmeye başlanır (Thomas & Silk, 1990, s.38).

İnsanoğlu uzaydaki konumunu, sinir sistemini kas ve eklemlerindeki derin duygusal algılama sistemleri ile algılar. İnsan bu yeteneği ile bastığı zemini algılayabilir, karanlıkta merdiven çıkabilir. Bu yaşta, uzaydaki konum algılamasının yeterince geliştiği, çocuğun rahatlıkla merdiven inip çıkmasından, pedal çevirmesinden anlaşılır. Ancak, çocuğun uzaydaki üç boyutlu konumunu algılayabilmesi, uzayda üç boyutu resmedilmesini sağlamaz. Resimde, boyutlar arasındaki oran ve uzayın üç boyutlu ifadesi olan perspektif anlatım bu yaşta henüz yoktur ve daha uzun süre de ortaya çıkmayacaktır. Perspektif ve orantı ilk kez on birinci yaşta görülür (Keskin, 2007, s.26).

Çocuk altı yaşından itibaren okul öncesinin son dönemlerini yaşamaktadır. Genel gelişim düzeyi ile birlikte öğrenme becerisinde de yeni değişkenlikler ve işlevler kazandığından önceki resimlerindeki sembolik özelliklerin, yerini artık şemasal özelliklere ve somut düşünme becerilerine bıraktığı görülür. Kâğıt yüzeyinin doldurulmasında amaçlı ve anlamlı belirtiler fark edilir. Sürekli arayış içerisinde olduklarından, oluşturmaya çalıştıkları sembollerde değişkenlikler görülebilir (Artut, 2004, s.16).

Altıncı yaşta çocuk artık karşı cinsin tamamen farkındadır. Bu nedenle, aynı cinse özgü oyunlar kurar, böylece kendi cinsi ile özdeşleşir. Cins farkı portre çalışmalarına da yansır. Kendi cinsi ile haşır neşir olan taraflar doğal olarak kendi cinslerinin port-

relerini çizerler. Göz bebekleri, burun delikleri, dişler, gülüşler ve hatta dil unutulmaz ve çizilir (Keskin, 2007, s.29). Çocuk 6 yaşına yaklaştıkça resimlerindeki oranlar daha gerçekçi olmaya başlar. Mekân içinde nesneleri yerleştirmesinde de bir ilerleme göze çarpar. Ayrıntılar çoğalır, sayfanın orasına burasına dağıttığı figür ya da öğeler bir merkez çevresinde toplanmaya başlar ya da yer çizgisi dediğimiz alttaki çizgi üzerine daha anlamlı biçimde dizilir (Yavuzer, 2005, s. 44).

Yedinci yaşta çocuk iyi bir gözlemci olduğu kadar, iyi de bir taklitçidir. Meslekler dikkatini çeker. Onları hem oyunlarında taklit eder hem de onları resmeder (Keskin, 2007, s.29).

Geleneksel görüşe göre, bu dönemde çocuğun arka arkaya duran nesneleri ayrı ayrı çizmesi, gördüklerini değil, bildiklerini çizmesinden kaynaklanmaktadır. Ancak Bayraktar ve Sayıl (1988) yaptıkları araştırmalarında 5–7 yaş arasındaki çocukların derinlik çizimlerindeki başarısızlıklarını sadece geleneksel görüşün, zihinsel gerçekçilik kavramıyla açıklamanın yeterli olmadığını ortaya koymuşlardır. Zihinsel gerçekçilik döneminde olduğu varsayılan çocuklar her zaman bildiklerini çizmemektedirler. Koşullar, gördüklerini çizmeleri gerektiğini anlatır duruma getirildiğinde başarıları artmaktadır. Çocukların çizimlerinin gerçek anlamda değerlendirilebilmesi için çizimlerin, bilişsel, sosyal, duygusal ve güdüsel yönlerinin birlikte dikkate alınması gerektiği anlaşılmaktadır.

Genel olarak çocuklar büyüdükçe çizdikleri resimler daha realistik olmaktadır. Ancak 5–7 yaş arasındaki çocukların çizimleri görünmüyor olsa da var olduğunu bildikleri elemanları içermektedir. Bu sonuca "saydamlık" (transparency) veya "x ışınları" çizimleri denir. Bu durum Luquet'in "entelektüel realizm" olarak adlandırdığı basamaktır. Freeman (1980) "x ışınlı" çizimleri iki tip olarak ifade etmektedir. Birincisi, çizimlerde gerçek hayatta görülmesi mümkün olmayan durumların çizilmesi, anne rahmindeki bebek gibi. Bu tip çizimler, karındaki gizli konuları kendince açığa çıkarma olarak tanımlanmaktadır. İkinci tip saydamlık ise gerçekte başka bir nesnenin kapatması, dolayısı ile gözükmemesi gereken bir bölümün resimde gösterilmesidir, masa arkasında kalan vücut parçalarının da çizilmesi gibi. Bu basamakta bulunan çocuk, ata binen bir kişinin uzak tarafta olan bacağını atın vücudunun içinden baktığınızda görünecek şekilde çizmektedir (Thomas & Silk, 1990, s.38).

Çocuk bir sözcüğün söylenişini başardığında o sözcüğü 10–20 kez tekrarlar. Resimde de aynı olgu görülür. Çocuk çizme yeteneğini elde ettiği objeleri yan yana getirir (insan, araba, kuş vb.). Özellikle büyük bir kâğıda çiziyorsa, kâğıdı tamamıyla doldurmak ister ve bu objelerden yararlanır (Yavuzer, 2005, s.47).

Çocuk 4–5 yaşlarına kadar hiçbir ayrım yapmadan ve önceden kararlaştırmadan renkleri kullanır. Renklerin, özellikle 3 ana rengin tanınması ve adlarının öğrenilmesi 4–5 yaşlarına rastlamaktadır. Karalama aşamasında renge fazla önem vermeyen çocuk 4–5 yaşlarından sonra parlak ve açık renklerden başlayarak yavaş yavaş bol renk kullanmaya gidecektir. İlk renk kullanımlarında üç ana renkle, kırmızı, sarı ve maviyle yetinir. 5 yaşındaki çocuk artık siyah, beyaz, turuncu, yeşil, mavi gibi renkleri de ister (San, 1979, s.144).

Şema öncesi dönemdeki çocuğun seçtiği rengi eleştirmek ya da filan nesne için falan rengi kullanmasını önermek onun kendini açıklama ve ifade özgürlüğünü engeller. Bu yaşta renk kullanımı heyecanlı bir deneyim olabilir. Çocuğa renk ile olan ilişkiyi keşfedebilmesi için bol imkân sağlanmalıdır; çünkü renk ile olan coşkusal bağlantısı ve rengin sayfa üzerindeki uyumlu düzenlenmesi arasındaki ilişkiyi, çocuk ancak sürekli denemeler sonucunda elde eder (Löwenfeld, 1971, s.123).

Çocukların renk konusunda büyük kişisel farklar gösterdiğini yapılan gözlemler ortaya koymaktadır. Bazı çocuklar kâğıdın tüm yüzünü yalnız tek bir renkle boyamaktan zevk alırlar. Şema öncesi dönem çocuğunun renk kullanımı, çizilen objeyle ilgisiz, salt dekoratif ve süsleyici rol oynar. Bu renklendirme çocukça bir deyimle "güzel yapmak için" diye adlandırılabilir. Ev cephelerinin boyanışı, kişilerin giyimlerinin renklendirilmesi, bu konuda önümüze sık çıkan örneklerdir. Özellikle dekoratif renklendirme eğilimi, bir sayfasında renkli model resim, diğer sayfasında çocuğun renklendireceği çizgilerin bulunduğu boyama kitaplarında gözlemlenebilir. Örneğin, 6 yaşındaki bir erkek çocuğu, böyle bir kitapta, modelde iki tekerleği gri olan bisikletin, bir tekerleğini kahverengi diğerini yeşil boyamıştır (Yavuzer, 2005, s. 49–51).

Renklendirmede realist yaklaşım, çocuğun objelerin niteliklerine uygun olan renkleri gerçekçi bir biçimde kullanma eğilimidir. Bitkilerde, hayvanların tersine, realist renklendirme uygulanır. Örneğin; gövdesi kahverengi, dalları yeşil boyanmış ağaçlar (Yavuzer, 2005, s.51).

Şüphesiz, iki çeşit renklendirme arasındaki seçim çoğu zaman bilinçsizdir. Fakat renklendirmenin her iki tipiyle de karşılaştığımız resimlerde obje sınıflandırması açıkça görülür. Örneğin bir resimde, gemi için dekoratif, gök ve bayrak, için realist renklendirme kullanılabilir. Bir başka örnekte elbiselerin dekoratif renklendirildiği, insan resimlerinde elmacık kemiklerinin kırmızı noktalar halinde gösterildiği görülmektedir (Yavuzer, 2005, s.51).

Şematik öncesi dönemin özelliklerini aşağıdaki gibi özetleyebiliriz:

- Resim ve düşünüş arasında ilişki kurma çabası içindedir.
- Sürekli arama sonucu oluşan simge biçimlerinin durmaksızın değişimi görülür.
- İnsan resminde baş bir daire; kol ve bacaklar çizgi; ayak ve eller ise daha karışık bir biçim anlayışı içindedir.
- Duygusallıktan öteye hiç bir boşluk anlayışı görülmemektedir. Çocuk örneğin: "Bu bir masa, bir kapı; bir pencere, iskemle," "Bu benim bebeğim," gibi yalnız coşkuya dayanan bir ilişki kurmaktadır.
- Renk kullanımında gerçeğe hiç bir bağlılık göstermez. Rengi coşkunun verdiği itişle kullanır.
- Kompozisyon, bilinçsiz bir biçimdedir.
- Mekân içine nesneleri yerleştirmesinde bir ilerleme göze çarpar.

- Ayrıntılar çoğalır, sayfaların orasına burasına saçıp dağıttığı figürler ve öğeler bir merkez çevresinde toplanmaya başlar ya da toprak çizgisi dediğimiz alttaki çizgi üzerine daha anlamlı biçimde dizilir.
- Düzenleme anlayışı ve biliş-öncesiyle üretici süreçler, hala tam yerleşmemiş, oturmamış ve iyi sistemleşmemiş olduğundan dolayı, çocukta tanıma, seçme, bağlantıları kurma, oranlama ve anlam çıkarma yetileri tam gelişmemiştir. (Kehnemuyi, 1995, s.24; San, 1979, s.141).

2.3.3. Şematik Dönem (7–9 yaş)

Küçük çocuklar pek çok denemelerden sonra insan ve çevresi hakkında belli bir görüşe sahip olur. Bu görüş resmine belirli şemalar şeklinde yansır. Her ne kadar, gerçek bir objenin herhangi bir şekilde çizimi, şema ya da sembol olarak nitelendirilse de, burada çocuğun ulaştığı, sürekli tekrarladığı ve hiç kimsenin bu görüşü değiştirmesi için etkileyemediği "şemadan" bahsedilmektedir (Yavuzer, 2005, s.55).

Yaklaşık 7 yaşlarında başlayan ve şekil kavramının gerçekleştiği bu dönemdeki bazı çocukların şemaları oldukça zengin bir kavramken, bazılarınınki de zayıf bir sembol olabilir. Şemalar arasındaki farklılıklar pek çok nedene bağlıdır. Ama nasıl iki çocuk bireysel özellikleri açısından birbirinin aynı değilse, şemalar da birbirlerinin benzeri değildir; şemaların bu farklılığı, kişiliklerin birbirinden farklı olmalarına ve kavramlarını şekillendirirken çocuğun pasif olan bilgisini öğretmenin faal kılmadaki becerisine bağlıdır (Yavuzer, 2005, s.55).

Bu yaşlardaki çocuğun araştırıp elde etmiş olduğu öz ve biçim anlayışının zenginlik ve güzelliği, çocuğun eğitimine ve kişiliğine bağlıdır. Her başarı bilinçaltından çıkıp bilince ulaştığı an başarı sayılır. Birçok uğraş ve çaba sonucu başarıya ulaşılmadıkça, bunun ne denli gerçek olduğuna inanamayız. Çocukta da insan fikri böyle bir çaba sonucu kendine öz bir "insan şeması" biçiminde oluşmaktadır. Çocuk kişisel bir insan şeması yaratmış, öz vücut ve zihin yapısıyla da sıkı sıkıya bir bağlantı kurmuştur. Bundan dolayıdır ki, bu sınıflarda kişiliğe dayanan nice değişik insan resimleriyle karşılaşırız. Bu yaşlardaki çocuk, boşluktaki tüm varlık ve nesnelerin birbirleriyle bağlantı içinde olduğu sonucuna varmıştır. Bu bilinç ve buluş "yer çizgisi" adında bir simgeye dönüşür. Artık çocuk kendini bir çevrenin parçası olarak görmekte, yapacağı her şeyi buna bağlamaktadır. Böylelikle çocuk toplumsal anlayışa ilk adımını atmış oluyor diyebiliriz. Karalama ve şema devrinde yeni buluşları ile kendine güven sağlayan çocuğun, renge geçince aynı renkleri aynı biçimler içinde tekrarlaması büyük bir anlam taşır. Bu tekrarlama katılıktan yoksundur, aksi yönde yeni bir buluşun ve deneyin coşkusunu taşıyan bir ustalıktan başka bir şey değildir. Bu ustalığı elde etme rahatlığı eğitim alanında en önemli öğelerdendir. Çocuğu resim yapmaya iten güç kendi kendine oluşmuş şeylerden ortaya çıkmaz. Rastlantıya bağlı hiçbir başarı onu sevindirmez; onda elde etmiş olduğu bir buluşun tekrarı ile ustalığa erişme isteği bulunur. Bu yüzden çocuk resim yapma coşkusunu sürekli bir biçimde sürdürebilir (Kehnemuyi, 1995, s.25).

8 yaş üzeri çocukların resimlerinde bilinçaltı figürleri sadece nesneler için değil, aynı zamanda nesneler arasındaki ilişkileri de içermektedir. Çocuklar, belirli bir bakış

açısıyla çizmeye, oranlamaya ve ilişkileri göstermeye başlarlar. Bu düzey Luquet tarafından "görsel realizm" (visual realism) olarak adlandırılır. Çocukların çizimlerinde görsel olarak daha realistik ilerleme görülmektedir (Thomas & Silk, 1990, s.38–39).

Bu dönem çocuklarının, kaslara egemenliğinin arttığı ve el becerisi yönünden daha ilerlediği gözlemlenir. 5–6 yaşın şematik tarzı aşağı yukarı 8 ile 9 yaşlarına dek sürer. İnsan gövdesinin bazı ayrıntıları, sözgelimi parmaklar, dişler, saçlar ise bazen işlenir, bazen işlenmez. Çocuk kendine özgü olarak geliştirdiği insan şemasını tekrar tekrar çizecektir. Bu bazısında tam yandan bir baş, bazısında önden gösterilen bir beden ile yandan gösterilen bir baş olabilir ya da insanın tamamı önden gösterilebilir. Gövde parçaları artık yerli yerindedir ve özellikle gösterilir. Bunlar için çember, kare, üçgen gibi şekiller hala kullanılmaktadır. Çocuğun büyümesi ile orantılı olarak bu şema da değişir. İnsan figürü gibi ev, ağaç, güneş vb. nesneler için de çocuk şemalar geliştirmiştir. Çocuk ancak genel kavramlara ya da kendisinin geçirdiği özel bir yaşantıya uymadıkları zaman bu şemaları değiştirir. Sözgelimi bu şemalar çocuk 9 yaşına yaklaştıkça doğalcı karakter alır. Şemanın uzun süre değişemeden kaldığı durumlar da vardır (San, 1979, s.147).

Çocuğun ilk kez çevresinin bir parçası olduğundan haberdar oluşu, resimlerinde "yer çizgisi" (base-line) adı verilen sembolün kullanılmasıyla başlar. Nesnelerin yerleştirilmesinde çocuk belli bir plan geliştirmektedir. Genellikle kâğıdın alt tarafında yer çizgisi bulunur. Figürler buna göre yerleştirilir. 6 yaşındaki çocuk için bu yer çizgisi insanları ilgilendiren bütün etkinlikleri ve tüm nesneleri üzerinde taşır (Yavuzer, 2005, s.57).

Resimlerde yer çizgisine karşılık bir de gök çizgisi görülür. Genellikle kâğıdın üst tarafına gökyüzü için ayrı bir yatay çizgi çizilir. Bu çizgi ile yer çizgisi arasında kalan yer çocuk tarafından "hava" diye adlandırılır. Başlangıçta bu iki çizgi arasında yer alan figürler ağaçlar, uçaklar hemen hemen aynı büyüklüktedirler. Daha sonraki aşamada mekân daha belirginleşir, bir çeşit perspektif doğar (Yavuzer, 2005, s.58).

Şematik dönemin özelliklerini aşağıdaki gibi özetleyebiliriz;

- Kendine özgü bir insan ve çevre resmi yapar.
- Tekrarlamayla elde edilen güven duygusu görülür.
- Geometrik çizgiler uygulanır.
- İnsan resmi, şema denilen, kişiliğe ve deneye dayanan, bir tekrar sonucu elde edilir.
- Vücudun önemli sayılan parçaları abartılır.
- Önemsiz parçalar yok edilir.
- Simgelerin değişimi görülür.
- İlk boşluk anlayışı yer çizgisinde belirir. Toplumla ilişkiye girmesiyle birlikte çocuk, çevrenin bir parçası olma bilincine varır.
- Aynı eşyaya aynı rengi koyarak tekrarlardan oluşan bir "renk şeması" oluşturur.

- Bilinçsiz bir biçimde tekrarlamayla oluşan dizayn görülür (Kehnemuyi, 1995, s.26).

2.3.4. Gerçekçilik (Gruplaşma) Dönemi (9–12 yaş)

Bu yaşlardaki çocuk artık toplumun bir üyesi olduğundan haberdardır ve bu haberdar oluşu çizgilerine yansıtmaya başlamıştır. Bu dönemdeki çocuğun daha önceki çalışmalarına oranla daha ayrıntılı çizgiler çizdiği ve daha gerçekçi bir yaklaşımda olduğu gözlenmektedir (Yavuzer, 2005, s.65).

6–8 yaşından başlayarak cinsiyet ayırımını çizimlerinde gösteren çocuk, erkek ve kız giysilerindeki ayrımları özellikle ve özenle belirtir. Figür ve diğer öğeler arasındaki ilişki, düzenleme bakımından kurallara uymaya başlamıştır. Mekân ve perspektif artık kendini gösterir. Yer çizgisi yukarı çıkar, toprak kendi rengine boyanır. Kesişmeler yer alır (San, 1979, s.149). Geometrik çizgiler anlatımlarını yetersiz kıldığı için bu tür çizgiyi artık uygulamaz olurlar. Bu yönde daha gerçekçi olma eğilimindedirler; ayrıntılara girerler (Kehnemuyi, 1995, s.28).

9–10 yaş çocuklarının çizimleri stil olarak tipik öğeler taşır. Çizgi film karakterleri ve komik unsurların çizimlere yansımaya başladığı görülmektedir. Çizimler, çeşitlilik ve özgürlük bakımından tekdüzedir. İstedikleri performansı sergileyemediklerini düşündüklerinden dolayı bu yaş çocukları kendi çizimlerinden memnun değillerdir. Ne çizeceklerini uzun uzun düşünür, yaptıklarını beğenmez, olması gerektiği biçimde yapamadıklarını düşünüp, cesaretlerini yitirirler. Bu yaşlarda çocuklar çizmeye ya başkalarının teşviki ya da aldıkları eğitimle devam ederler (Thomas&Silk, 1990, s.39). Çocuğun bu yıllarda kendini anlatma gücüne olan güveni sık sık sarsılır. Yaratıcı etkinliklerinde beceriksiz ve şaşkındırlar. Fiziksel, zihinsel ve duyuşsal büyüme sonucu artık onları erken yılların üslubu doyurmaz (San, 1979, s. 150).

Çocuk sosyal özgürlüğünün bilincine yavaş yavaş varmaktadır. Aynı cinsten arkadaşlarla gruplaşmalar başlar. Kızlar erkeklerden, erkekler kızlardan nefret ederler. Kızlar giyimi, erkekler de savaş ve şiddet oyunlarını seçerler. Tüm bu kaynaşmalar çocuğun sanatında da belirir (Kehnemuyi, 1995, s.28). Resimlerindeki konu seçiminde de kızlarla erkekler arasında ayrımlar görülmeye başlar. Erkek çocuklar daha çok tekneler, uçaklar, trenler, savaş ve spor sahneleri; kızlar ise kadın yüzleri, giysiler, evler, çiçekler, yavrulu hayvanlar çizerler (Yavuzer, 2005, s.66).

Arnheim (1969), ileri yaştaki çocukların resimleri ihmal edip, kendini ifade etmek için dili kullandıklarını düşünmektedir. Gardner'a (1980) göre görsel realizmdeki ilerleme çocukların duygularını ifade etmekte daha az memnun edici düzeyde olmasına sebep olmaktadır (Thomas & Silk, 1990, s.39).

İlkokul Döneminin Okul Öncesi Dönem ile Kıyaslanması

- Okul öncesi dönem çocuğunun resimleri daha "spontane", taze, hoş, mecaz ve semboller taşır; ilkokul dönemi çocuğunun ise ifadesi kurudur.
- Küçük çocuklar el hünerine ihtiyaç duymazlar; eleştiri yetileri yüksek seviyede olan büyük çocuklarda ise el becerisinin ilerlemesi yönünde bir istek vardır.

- Küçük çocuk daha özgür yaratıcılık sergiler; büyük çocuk ise bilgi sahibi olduğu için yaratıcılığı sınırlanmıştır.
- Küçük çocukların yaptığı resimler birbirine benzer, yani uniform olur. Bu yüzden stereotip olarak adlandırılırlar; büyük çocuk bireyselleşme ihtiyacı duyarak, daha titiz resim yapar.
- Küçük çocukların konu seçiminde cinsiyet ayrımı yoktur; büyük çocuklar öz bilinçlerinin gelişmesine ve tekniğe egemen olmalarına karşın, resimlerini güvensizlik, başarısızlık korkusu içinde yaparlar. Küçük çocukta öz-bilinç tam gelişmemiş olduğu için kendilerine bir güven vardır (San, 1979, s.150–152).

2.3.5. Görünürde Doğalcılık Dönemi (Mantık Dönemi/12–14 yaş)

Ergenliğin başlangıcına rastlayan bu dönemde çocukların giderek doğal çevrelerinden haberdar oldukları dikkati çeker. Çocuk ya da ergen bu dönemde yakın çevresinde gördüğü objelerin orantılarını, boyutlarını, derinliklerini çizgilerine yansıtmaya çalışır (Yavuzer, 2005, s.67). Eklemleri görüp resme aktarma, doğa değişimlerine tanık olma (görsel) ve orantı hissedilir. Uzak ve yakındaki eşyaların boyutlarındaki ayrımları görme ve ufuk çizgisi (görsel) fark edilir. Yakın ve uzak renklerin değişimi (görsel) ve duyguya bağlanan renkler (öznel) kullanılır (Kehnemuyi, 1995, s.34).

Bu evrede insan figürünün büyük bir ayrıntıyla çizildiği ve tahmin edileceği gibi, cinsel özelliklerden haberdar olmanın büyük ölçüde arttığı, bunların resme yansıdığı gözlenmektedir. Yine bu dönemdeki çocuğun renk farklılıklarından haberdar olduğu ve rengi en iyi biçimde kullandığı görülür (Yavuzer, 2005, s.67).

Çocuk "başkaldırma" devrinden çıktığı an, zekâ ve mantığının yardımı ile bazı güçlükleri çözebilme yeteneğine sahip olduğu halde, yine de büyük bir anlamda çocuk kalmıştır. Bir yandan ergenlik çağının ilk işaretlerinin görüldüğü bu yaşlarda çocuklar ilkokul yıllarına oranla çok farklı bir davranış gösterirler. Bu özellikleri hiç kuşkusuz yaptıkları resimlere de doğal olarak yansır (Türkdoğan, 1981, s.53). Onda zengin bir yaratma gücü vardır. Oysa bir yetişkin, imgelem ile ilişkisini, eleştirme bilinci yüzünden yaratıcılığını yitirmiştir (Kehnemuyi, 1995, s.31).

2.4. ÇOCUK RESMİNİN ÖZELLİKLERİ

2.4.1. Renk

Çocuk için renk sadece resimlerinde değil, tüm yaşamında önemlidir ve çok şey ifade eder. Oyuncak seçiminde, elbise seçiminde, hatta yedikleri ve içtiklerinde renkliliği tercih ederler. Çocukların resimlerinde kullandıkları renkler canlı, sıcak ve coşkundur. Çocuklar resimlerinde kullandıkları renkler konusunda cesur ve özgür bir tavır sergilerler. Resimlerinde ise objelerin doğal gerçekliğindeki renklerini değil, daha çok sevdikleri renkleri tercih ederler.

İlkel şema dönemindeki çocuk yaptığı resimlerde, kullandığı renklerin objenin doğal gerçekliğindeki rengine benzetme kaygısını çok fazla taşımaz. Ancak şema-

tik dönem içerisinde yavaş yavaş ortaya çıkan bu kaygı, sembolik aşamadan yukarı çıkamaz. Çünkü çocuk, şematik olarak betimlediği nesneyi bir bütün olarak algılar ve boyar fakat tekrarlı kullanımla bu durum değişir. Tekrarlı kullanımdan sonra, çocuğun çarpıcı ve göz alıcı bir renklilik etkisi yaratacak şekilde boyama yaptığı gözlenebilir. Örneğin ilkel şema dönemindeki bir çocuk ağacı gövdesi ya da yaprağı gibi farklı nesnelerden oluşmuş bir bütün olarak algılamaz. Ağaç onun için tek bir nesnedir ve bu nesne için tek renk kullanabilir. Ancak birkaç defa ağacın boyanmasından sonra, çocuk ağacın gövdesini ve yapraklarını farklı renklerde boyamaya başlar.

10–12 yaşları arasında çocukların tercih ettiği renklerin sayısında bir artış görülür. Renklerin kullanımında görülen artışın nedeni gelişen estetik duyarlılıktır. Bu yaş döneminde renklerin ara değerlerinin kullanılması şematik dönemdeki çocukların resimlerindeki renkli ve parlak bir resim elde etme isteğinden dolayı değildir.

2.4.2. Simetri

5 yaş dönemindeki çocukların resimlerinde önemli olan obje, kâğıdın ortasına doğru ve diğerlerine göre daha büyük yapılır. Ana konu elemanının her iki tarafına da yerleştirilen objelerin aynı olmaktan çok birbirlerini tamamlayıcı özellikte olduğu görülmektedir.

Simetriye çocuk resminde sık rastlanır. Çocuk, güneşi, çiçeği, elleri resmederken simetri ilkelerine uymaya özen gösterir. (Yavuzer, 2005, s. 74). Simetrik düzenleme dışında simetrik objeler çizebilme becerisi çocuğun fizyolojik gelişiminin bir uzantısı olarak ortaya çıkar. Örneğin; zikzaklı bir çam ağacının simetrik olarak her iki tarafını ayın çizebilmek zordur ve belirli bir kontrol gücü istemektedir. Aynı durum birçok obje için de geçerlidir (Avcı, 2000, s.163).

2.4.3. Orantı

Löwenfeld, çocukların resimlerinde kullandıkları oranları en fazla söyleyen kişi olmuştur. Bunun etkisini göstermek için çocuklardan çiçek toplayan bir kız çizmelerini istemiştir. Bu resimde ellerin büyüklük olarak abartıldığını ve bunun bu aktivite için önemini gösterdiğini belirtmiştir. Çocukların resimlerinde kafayı büyük çizmelerinin sebebi olarak da çocukların kafaya verdikleri önemi göstermek istemeleri olarak ifade etmiştir (Thomas & Silk, 1990, s.120).

Çocuk resminde orantıyı iki ayrı durumda ele alabiliriz. Bunlardan ilki bir nesneyi oluşturan elemanlar arasındaki büyüklük orantılarıdır. Çocuk, bu farklı elemanların büyüklükleri hakkında yapısal bilgiye sahiptir ve bu bilgisini oldukça doğru bir şekilde kâğıda aktarabilir (Yavuzer, 2005, s.74).

İkinci durumda ele alınan, farklı nesneler arasındaki orantıdır. Burada orantının hem gerçek büyüklüğe hem de nesneler arasındaki mesafeye bağlantılı olarak değişmesi gerekir. Oysa çocuk resimlerinde mesafe ile değişen orantıların kâğıda yansıtılması ender görünür. Genelde çocuk, çizdiği resimlerde arka planda görülen şekilleri küçültmeyi düşünmez (Yavuzer, 2005, s.74).

Löwenfeld (1939), Barkan (1955), Arnheim (1956), 6 yaşına kadar çocukların çizimlerinde oranlamayı doğru yapamadığını söylemektedirler. Genellikle büyüklüğün konudaki önemi gösterdiği düşünülmektedir. Bunun dışında planlama ve diğer performans faktörlerinin kafa ve gövde arasındaki relatif büyüklükte önemli olduğu bulunmuştur (Thomas & Silk, 1990, s.93).

Çocukların perspektif projeksiyon kullanarak uzaklaştıkça nesnenin boyutunun küçülmesini kullanmalarının çok nadir olduğu görülmüştür. Çocuklar resim içerisinde nesnelerin relatif büyüklükleri ile yapısal bilgi vermektedirler. Daha önce (Barkan 1955, Arnheim 1956) tarafından iddia edilen büyüklük oranlarının genç çocuklar tarafından ayırt edilemediği ve farklı konuların büyüklüklerinin önemli olmadığı, dolayısıyla da çizdiklerini resmin büyüklüğünün gerçekçi olmadığını ifade etmişlerdir. Büyüklüğün önemli olduğu durumlarda çocuklar konudaki farklılığı ortaya koymaya çalışmaktadırlar, fakat doğru oranlar çok nadir çizilmektedir. Büyük çocukların çizimlerinde farklılaşmalar olduğunda, Arnheim'e göre önce bir nesneyi çizip, daha sonra ona göre diğerinin boyutlarını ayarlarlar (Thomas & Silk, 1990, s.104–105).

Silk ve Thomas (1986) yaptıkları çalışmada 3,5 yaşındaki çocukların bir adam ve köpeği doğru büyüklük oranlarında çizdiklerini bulmuşlardır. En küçük çocuklarda dahi çoğunluk adamı köpeğe göre daha uzun çizmişlerdir. Ancak 6,5 yaşındaki çocukların köpeğin boyunu daha fazla tahmin ettiklerini bulmuşlardır. Bu bulgu ev ve adam çiziminde de görülmüştür. Ancak tam olarak boyutlamanın başarılamadığı bulunmuştur (Thomas & Silk, 1990, s.105).

3–12 yaş arasındaki çocukların resimleri incelendiğinde orantının tam olarak kurulamadığı görülmektedir. Nesnenin gerçek boyutu, konunun önemi, resmi oluşturma işlemi çocukların resimlerindeki nesnelerin boyutlarını etkileyen etkenlerdir. Bununla beraber çocuğun çizdiği resimdeki nesnelerin büyüklükleri çocukların fark edebilmeleri için önemlidir. Çizilmesi istenen konudaki büyüklük farklılığının fazla olması çocukların doğru oranları kullanmasına yardımcı olmaktadır.

4 yaşındaki çocuklar nesnelerin birbirlerine oranla büyüklüklerinin farkındadır ve bunu resimlerine yansıtmaktadırlar. Çocukların tam olarak doğru boyutlarda çizimleri oldukça nadir gerçekleştirmelerine rağmen figürlerin birbirlerine göre büyüklükleri hakkında bilgi sahibidirler. "Adamın köpekten büyük olduğu", "evin adamdan büyük olduğu" kurallarına dayalı çizimler gerçekleşmektedir (Thomas & Silk, 1990, s.106).

2.4.4. Figürler ve Kompozisyon

İnsan figürü, 4 yaş civarında baş, vücut ve kol-bacaklarla temsil edilen en erken gelişen simgesel bir çizimdir. Çocuğun resmettiği ikinci önemli figürü de güneştir. Çocuğun ilk çizdiği güneş, düz ve az çok kontrollü çizgilerin üçüncü yaşın ortalarında giderek kapalı eğriler halini almasıyla görülür. Çocuk, çizdiği güneşe animistik etkiyle ağız, göz, burun çizerek hayat kazandırır.

Çocuğun çizdiği insan ve güneşten sonra ev figürü ilk kez üçüncü yaşta ortaya çıkar. Ev figürü ilk çizildiği dönemde sorulmazsa anlaşılamayacak kadar ilkeldir.

Ancak dördüncü yaştan sonra ev olduğu anlaşılır hale gelir. Çizilen evin çatısı, çatısında tüten bir bacası, pencereleri, kapısı, kapı tokmağı, merdiven basamakları ve yolu vardır.

Okula başlamasıyla birlikte çocuğun resimlerinde okul figürü görülmeye başlar. Çocuk, resimlerinde okulu genellikle çok katlı çizer.

Üç buçuk-dört yaşlarında çocuk artan motor yeteneği ve giderek uzayan dikkat süresi ile çevresini ve doğayı fark etmeye başlar. Bunun sonucunda da ilk çiçek ve ağaç figürü ortaya çıkar.

5 yaşın altındaki çocukların çizdiği figürlerde cinsiyete ait özellikler gerçek anlamda görülmemekle birlikte birtakım cinsiyet farklılıklarına ait özellikler kullanılmaya başlanır. Kız çocuklarında erkek çocuklarına oranla cinsiyet farklılıklarına ait özellikler daha erken yaşlarda kullanılırken, kadın figürlere ait özelliklerin erkek figürlere oranla resimlerde daha ayrıntılı ele alındığı özelikle kadın figürü için bazı önemli detayların (mücevher, toka, eldiven, el çantası vb.) yansıtılmasının yoğun bir şekilde görüldüğü belirtilmektedir.

Erkekler daha çok dinamik nesneler (araba, makine, robot) nesneleri koyu renklerde çizmeyi tercih ederken, kızların doğaya ve günlük yaşama ilişkin objeleri (insan, çiçek, kelebek) sıcak renklerde çizip boyadıkları görülmektedir. Çizimlerde kız ve erkekler arasında belirtilen bu farklar çocukların oyuncak tercihlerinde ve boş zaman etkinliklerindeki tercihleriyle birebir örtüşmektedir (Cherney, Seiwert, Dickey, Flichtbeil, 2006).

Dört-dört buçuk yaşlarında erkek çocukların çizgilerinde kara taşıtları belirir. Karşı cins ile kendisi arasında karşılaştırmaların yapıldığı, cinse özgü oyuncak tercihinin ortaya çıktığı bu yaşta cinse özgü, taşıt tercihi gibi cinse özgü çizgiler de resme taşınır.

Erkek çocukların resimlerinde makineler, ulaşım araçları görülürken; kız çocukların karakteristik çizimlerine bakıldığı zaman, detaya, süslemelere daha fazla yer verdikleri görülmektedir.

9–12 yaşları arasında konu seçiminde kızlarla erkekler arasında ayrımlar belirmektedir. Erkek çocuklar daha çok tekneler, uçaklar, trenler, savaş ve spor sahneleri; kızlar ise kadın yüzleri giysiler, evler, çiçekler, yavrulu hayvanlar çizmişlerdir. Bu evrede çocuklar ne çizeceklerini uzun uzun düşünürler, yaptıklarını beğenmezler, olması gerektiği biçimde yapamadıklarını sanıp cesaretlerini yitirirler. Çocuğun bu yıllarda kendini anlatma gücüne olan güveni sık sık sarsılır. Kısaca yaratıcı etkinliklerinde beceriksiz ve şaşkındırlar. Fiziksel, zihinsel ve duygusal büyüme sonucu, artık daha önceki yıllarda kullandıkları üslup onları doyurmaz (San, 1979).

Dört yaşında, o yaşa kadar üzerinde çalışılmış olan insan, güneş, bulut, dağ, kuş ve hayvan, çiçek, ağaç, ev ve yol figürleri aynı kâğıtta denenir. Bunlar ilk kompozisyon örnekleridir. Beynin benzer olanları genelleme ve farklı olanları ayırt etme yeteneklerinin gelişmesi sonucu çocuk farklı olanları ayırdıktan sonra benzer figür ve olayları yan yana getirerek kompozisyon yapmaya çalışır. Esasında farklı imiş gibi

görünen bu iki yetenek birbirini tamamlayan bir ilişki içindedirler. Farkı ayırt edebilen, benzerleri bir araya getirebilir (Keskin, 2007, s.62).

Yaş ilerledikçe, daha önceleri geliştirilmiş figürlerden oluşan kompozisyon çalışmaları gelişerek devam eder. Diğer yetenekler ile birlikte, çizgiler daha belirgin, daha muntazam, daha gerçekçi olur. Önceleri, yan yana çizilmiş figürler arasında her zaman mantıksal bir bağ kurulamaz. Giderek, bu figürlerin daha anlamlı olarak yan yana getirildikleri görülür (Keskin, 2007, s.63).

2.4.5. Duygusal Göstergeler

Resmin bir durumun ortaya konmasının yanı sıra duyguları da ifade ettiği kabul edilmektedir. Şüphesiz yetişkinlerin ortaya koyduğu bazı resimler görsel olarak doğru olmasından ziyade duyguların iletişimi için daha önemlidir. Her ne kadar yetişmiş ressamlar duygularını ifade etmek için kullansa da psikologlar herhangi bir insanın bir resim çizmesinin istenmesi durumunda bilinçli olmasa da bazı duygularını yansıttığının düşünmektedir. 1876'ya kadar dayanan ve Simon tarafından ifade edilen çizimler ve bazı ciddi hastalarındaki semptonların ilişkili olduğunu iddia etmektedir. Goodenough (1926) zekâ ile çizimi ilişkilendirmiştir. Bunun yanı sıra çocukların duygularının resimler aracılığı ile değerlendirilebileceğini söylemektedir (Thomas & Silk, 1990, s.110).

2.4.6. Özel Belirti ve İşaretler

Marvin Klepsch ve Laura Logie (1982) Children Draw and Tell (Çocuklar Çizer ve Anlatırlar) adlı yapıtlarında, çocuk resmindeki çizgilere 3 açıdan psikolojik yorum getirmişlerdir: 1. Büyüklük, 2. Abartılı çizgiler, 3. Eksik Bırakılan çizgiler.

2.4.6.1 Büyüklük

Çok büyük ve çok küçük çizilmiş resimler psikolojik değerlendirme açısından anlamlı olabilir.

Büyük resimler: Sayfanın tümünü kaplayan büyük resimler çoğu kez iç kontrolü zayıf olan saldırgan çocuklar tarafından çizilmektedir. Aşırı faal (hiperaktif) çocuklar da sayfanın tümünü kontrolsüz şekilde kullanırlar. Ender olarak çekingen, ürkek, çocuklar zayıf benlik kavramları nedeniyle geniş figürlere yer vermektedirler. Bunlar daha güçlü olabilme arzuların bu yolla dile getirmeye çalışırlar.

Küçük çizgiler: Birkaç santimetre büyüklüğündeki resimler çoğunlukla korkak, çekingen, içedönük çocukların ürünüdür. Küçük boyut, onların güvensizliklerinin simgesi olmaktadır. Bu çocuklar kendilerini güvensiz, yetersiz ve küçük görmektedirler. Ender olarak saldırgan çocuklarda yine zayıf benlik kavramları nedeniyle küçük figürlere yer vermektedirler (Yavuzer, 2005, s.18).

2.4.6.2 Abartılı Çizgiler ve Figür Eklenmesi

Aile çizimlerinde, kardeşler, dede, nine, hala, amca ve diğer akrabalar dahil edilebilir. Evcil hayvanlar bazı çizimlerde bulunmaktadır. Çocuklar önemli kişileri resimlerine dahil etmektedirler. Bazı durumlarda bu ekstra kişi bir arkadaşı veya arkadaşı olmasını istediği birisi olabilmektedir (Klepsch & Logie, 1982, s.86–87).

Abartılı resimde ya beden parçaları çok büyük çizilmekte, beden üzerinde aşırı ayrıntıya girilmekte, çeşitli beden kısımları kalın çizgilerle belirtilmekte ya da tam tersine küçük çizilmekte ve ayrıntıya yer verilmemektedir. Abartılı olarak çizilen beden parçası, niteliğine göre, çocuğun iç dünyası hakkında değişik bilgiler vermektedir (Yavuzer, 2005, s.19).

- **Baş:** Resimdeki çok büyük ya da çok küçük kafa, zihinsel bakımdan kendisini yetersiz gören çocuklar tarafından çizilmektedir. Büyük kafa resimleri genellikle yetenekli ve daha başarılı olmak için arzu duyan çocuklarca çizilmektedir.
- **Ağız:** Ağzın önemi, temel iletişim aracı olmasından kaynaklanmaktadır. Konuşma ve dil sorunu olan çocuklar, kalın çizgilerle büyük ağız resmi yapma yoluna giderler. Çoğunlukla anne ve babalarına bağımlı çocukların resimlerinde ağız alanına saplandıkları dikkati çeker.
- **Gözler:** Gözbebeği olmadan çizilen boş ve anlamsız gözler, görmeye bağlı öğrenme sorunu olan çocuklarca çizilmektedir.
- **Ayaklar:** Büyük ayakların çizilmesi kendine güven duyma arzusunun bir simgesidir.
- **Burun:** Astımlı çocuklar çoğunlukla bu solunum güçlüğünden kaynaklanan sorunları nedeniyle burun çizgilerini vurgulayarak ya da çok büyük biçimde çizerler.
- **Kulaklar:** Çok büyük kulaklar, işitme zorluğu olan çocuklar tarafından çizilebilir. Yine başkalarının kendileri hakkında konuştuklarını düşünen bazı kuşkucu çocuklar kulak figürlerini vurgulayarak abartmalı bir biçimde çizerler.
- **Dişler:** Dişler saldırganlığı ifade ederler. İri çizilmiş dişler aşırı saldırganlığın simgesi olabilir.
- **Cinsel organlar:** Cinsel organların çizilmesi saldırganlığın belirtisi olarak düşünülebilir. Ancak yapılan araştırma bulguları, resimlerinde cinsel organlara yer veren çocukların çoğunun anne ve babalarının, evde çıplak dolaştıklarını ortaya koymuştur. Koppitz, resimlerinde cinsel organlara sıklıkla yer veren çocukların ya problemli çocuklar ya da cinsel organlarıyla ilgili olarak aşırı bir bedensel endişeye sahip ve dürtülerini kontrolde zayıf olan çocuklar olduklarını söyler (Yavuzer, 2005, s.19).

2.4.6.3 Eksik Bırakılan Çizgiler ve Figürler:

Çocuğun kendini ihmal etmesi/dışlaması/çıkartması özgüven eksikliği, dışlandığını hissetmesi ve önemsiz olduğunu düşündüğünü gösterir. Aile resimlerinde,

aile bireylerinden birinin dışlanması önemlidir. O kişinin reddedilmesi veya o kişiye zayıf hislerin olduğunu gösterir (Klepsch & Logie, 1982, s.86).

Çocuklar yaptıkları resimlerde yakından ilgilendikleri ya da endişe duydukları beden kısımlarını eksik bırakabilirler.

- **Eller:** Ellerin çizilmemesi güvensizliği, çevreye uyumda güçlük çekilmesini simgelemektedir.
- **Kollar:** Kolların resimde olmayışı, güvensizliği, dile getirmektedir. Kollar güç ve kuvvetin simgesi olduğu için kolların çizilmemesi güç ve kuvvetin azlığını belirler.
- **Bacaklar:** Bacaklar bedeni destekleyen, güçlendiren organlardır. Çocuk resminde bunların bulunmaması, çocuğun kendini desteksiz ve hareketsiz olarak algılamasıyla eşanlamlıdır.
- **Ayaklar:** Resimde ayakların yokluğu çocuğun kendini güvensiz ve yardımsız hissetmesi anlamına gelir.
- **Burun:** Burun güç savaşımının simgesidir resimde. Burnun yokluğu çocuğun güçsüzlüğünü gösterir.
- **Ağız:** Bir iletişim organının resimde çizilmemesi başkalarıyla ilişki kurmakta zorluk çekildiğini gösterebilir. Bazı astımlı çocukların da resimlerinde ağız figürünü ihmal ettikleri dikkati çeker (Yavuzer, 2005, s.20).

Çocukların çizimlerinde görülen değişik özellikler Klepsch ve Logie (1982) tarafından aşağıdaki şekilde açıklanmaktadır.

Sayfadaki figürlerin yerleri: Çocuklar kendilerini ebeveynlerinin, kardeşlerinin, öğretmenlerinin veya diğer bireylerin yanına çizerler, çünkü bu kişiyi seviyorlardır. Ancak bazen çocuklar yakınlarına çizdikleri bireye yakın olmak istediklerinde veya bu bireyin dikkatini çekmek istediklerinde de bu çeşit bir çizim yapabilmektedirler. Terk edildiklerini hissedenler veya bir grubun parçası olmadığını hisseden çocuklar kendilerini diğerlerinden uzağa çizerler. Aynı şekilde, resmi yapan çocuk herhangi bir kişiden uzak olmayı istiyorsa kendisini o bireyden uzağa çizer. Aşırı korunan veya ilgi görmek isteyen çocuklar kendilerini ebeveynlerinin arasına çizerler. Eğer birçok çocuk varsa ve rekabet söz konusu ise çocuk bütün aile bireylerini kronolojik sıraya göre ve yaşlarına göre figüre büyüklük vererek çizerler (Klepsch & Logie, 1982, s.87).

Figürlerin birbirine göre büyüklüğü: Resme dahil edilenlerin büyüklükleri önemlidir. Eğer çocuk sınıf arkadaşının veya kardeşlerinin çok önemli olduğunu düşünüyor ise gerçek hayatta onlardan büyük olsa da resminde kendisinden daha büyük çizer. Eğer çocuk kendisini diğerlerine göre önemsiz görüyor ise kendisini daha ufak çizer. Bazen sinirli yetişkinler veya diğer çocuklar daha büyük çizilebilir (Klepsch & Logie, 1982, s.87).

Figürlere benzer davranılması: Çocuk resminde, kendisini sevdiği veya hayran olduğu birisi gibi çizebilir. Kendisini bu kişiyle aynı yöne yüz yüze dönük, onunla

aynı kıyafetlerde veya kendisini ona eşitleyebileceği bir şekilde çizebilir (Klepsch & Logie, 1982, s.87).

Figürlere farklı davranılması: Eğer aile bireyleri arasında rekabet varsa, birey farklı çizilir. Örneğin, mutsuz bir yüz veya bitirilmemiş poz (Klepsch & Logie, 1982, s.87).

Çizgiyle veya kuşatarak bireyleri ayırma: İstenmeyen aile bireyleri diğerlerinden çizgi veya etrafları çizilerek ayrılırlar. Eğer aile bireyleri faaliyetlerini bir arada yapmıyorlar ise resimde bölümlenme ve her bir birey farklı bir iş yaparken çizilir. Eğer sınıf ortamında çocuk kendini izole edilmiş olarak görüyor ise kendi resminin etrafına kutu veya daire çizer (Klepsch & Logie, 1982, s.88).

2.5. İNSAN RESMİ ÇİZİMİ

Çocukların çizim için gerekli motor fonksiyonları yerine getirebilmeleri amacıyla küçük kas becerilerini ve el-göz koordinasyonunu geliştirmiş olmaları gerekir. Henüz yürümekte olan çocukların karalamaları amaçsızca gerçekleşmekte ve büyük çoğunlukla kollarının, bileklerinin ve ellerinin mekanik yapılarınca belirlenmektedir. İlk başlarda bu karalamalarda farkındalık ve planlama olmamasına rağmen, birkaç karalamadan sonra çizim hareketlerinde bir tutarlılık sergilemeye başlarlar (Cherney, Seiwert, Dickey, Flichtbeil, 2006, s.129).

Küçük çocuklar önceden hiçbir çizim deneyimleri olmadığı halde kâğıt-kalem verildiğinde kendiliklerinden insan figürleri çizmeye başlamaktadırlar. İnsan figürü çocuklar için oldukça çekici özelliklere sahiptir. Adam figürü çizmek bütün kültürlerde tanıdık bir etkinliktir ve önceki akademik deneyimlerinden bağımsızdır (Sisto, 2000, s.2). Golomb'a göre (2004), çocukların çizdikleri insan figürleri bilişsel gelişimleri bağlamında en çok bilgi sağlayan araçlardır. İnsan figürü diğer figürlere göre çocuklar tarafından sıklıkla kullanılmakta ve çocukların şekilsel farklılıkların kullanımı ve temsil becerilerinin gelişimini değerlendirme olanağı sağlamaktadır. Çocuklarda çizim gelişimi karalama ile başlar sonra ilk şekil ve yapıların sembolleri ve tasarımları sergilenir daha sonrada karmaşık insan figürü tasarımları çizilir. Diğer bir ifadeyle çocuklar bilişsel olarak geliştikçe ve olgunlaştıkça çizim tasarımları basit resimlerden farklılık içeren karmaşık yapılara doğru bir seyir sergilemeye başlar. Küçük bir çocuk kurbağa yavrusu çizerken gövde/başı bir daire ile kol ve bacakları ise çubuk çizimleri ile yansıtmaktadır. Çocuk, bu biçimde sembolleştirme ile insan figürünü test etmeye, geliştirmeye başlar ve kendine özgü spesifik bir yapı geliştirerek kişisel çizim stilini geliştirir.

Çocukların çizimleri genellikle toplumun sanata verdiği önemden sanat türlerinden ve eğitimden etkilenmektedir. Sanata az ilgi ve önem verilen topluluklardaki çocukların daha basit yapılarda resimler çizdikleri belirlenmiştir (Wales, 1990). Çocukların insan figürü çizimlerinde yansıtılan bilişsel gelişimleri sosyal dünyalarını da yansıtmaktadır.

Cyril Burt' e göre, 4 yaş çocuğu için insan figürü en sevilen konudur. Baş yerine bir yuvarlak, gözler için noktalar, bacaklar için de iki düz çizgi çizilir. Daha seyrek

olarak, gövde için ikinci bir yuvarlağın eklendiği ve daha da seyrek olarak kollar yerine de iki çizgi çekildiği gözlemlenebilir. Genellikle bacakların, kol ve gövdeden önce yansıtılması olağandır (Yavuzer, 2005, s.39).

Çocukların çizdikleri ilk insan resimlerinde karalamalar bulunmaktadır. İnsan vücudunun tamamını yüz olarak çizmektedirler. Çizilen resimde yüz oval olarak gösterilmektedir. Vücudun diğer kısımları bunu izlemektedir ve I, -, \ / , , şeklinde olmaktadır. Çocukların resmi çizmesi oval diyagramları ve bu çizgileri birleştirmesi ile oluşmaktadır. İlk insan resmi yapıldığında yüzü vücudun diğer parçalarını ile birleştirdiklerinde ilk geometrik şekillerini çizmiş olurlar (Kellogg, 1970, s. 94).

Çöp adam genelde yapılan tahminin aksine ne ilk insan resimleri ne de popüleridir. Çöp adam çizimlerini 5 veya 6 yaşlarında yetişkinlerin resimlerini veya yetişkinlerden bu tip resim yapmayı öğrenen diğer çocukların resimlerinden öğrenirler. Çöp adam çocukların otomatik olarak indirgeme veya soyutlaması olarak bilinir (Kellogg, 1970, s. 108).

Çocuklar, özellikle ilk dönemlerde, bir alan çiziminde insan şeklini çizmeden önce güneşi ve ondan çıkan ışınları çizmektedirler. Her ne kadar şekiller tamamlanmamış güneşe veya yüzü olmayan insana benzese de ikisi de değildir, çünkü çocuklar resimlerini (insan veya güneş) düzgün yapmaya başladıktan sonra oluşturabilirler. Büyük olasılıkla çizilen resimler çocukların beyinlerinde oluşturmaya çalıştıkları yeni bir figür, geometrik şekil veya değişik toplanmalarıdır (Kellogg, 1970, s. 95).

İlk insan resimlerinde "kafada çeşitli imge ve şekilleri barındıran insan " resmi kendine has özellikler taşımaktadır. İlk insan figüründe mandala (dörde bölünmüş ve çeşitli resimlerle süslenmiş sembolik çember) çocuklar tarafından resimde dengeli biçimde sunulmaktadır. İnsan resminde bacaklar baştan çıkmaktadır ve başın üzerinde işaretler (buna şapka denebilir) şeklin mandala örüntüsünü arttırmaktadır. Aynı zamanda çocukların kendiliklerinden çizdiği insan figürleri genellikle oval şeklinde diagram (grafik, taslak) örüntü sergilemektedir (Kellogg, 1970, s. 96).

4 ile 6 yaşları arasındaki dönemde çocuğun en sık çizdiği şey, en sevdiği konu olan insan figürüdür. Genellikle yüzler önden görünümleriyle çizilirler, ifadesizdirler. Baş ve baştan çıkan bacaklar ve eller, parmaklı ya da parmaksız olarak çizilebileceği gibi gövde kısmına önem verildiğinde bu kısmın da abartılarak çizildiği görülür (San, 1979, s.143–144).

Yavuzer (2005) ve Kehnemuyi (1995), çocukların insan resmi çizimlerinde gösterdikleri aşamaları aşağıdaki gibi belirtmektedirler:

- Karalama dönemi sonlarına doğru insan figürü çizmek için yapılan ilk girişimler oldukça basit ve eksiktir.
- 3 yaş çocuğu çok tipik olarak adam resmini bir kafa olarak çizer, zira bu yaştaki çocuğa en önemli görünen kısım kafadır. Gözler, burun ve ağız genellikle yüze yerleştirilir. Üç buçuk yaşından sonra çocuklar bir çizimin ayrıntılarını birbiriyle bağlamaya başlarlar. Bu evrede çocukların çizimlerinin çoğu basit formüllere ya da şemalara dayandırılmış gibidir.

- Temsili çizimler yapmaya başlayan üç buçuk yaşından büyük çocuklar bazen çizimin parçalarını birleştiremezler. Örneğin, bazen gözleri ya da karnı vücut hatlarının dışında çizerler.
- 4 yaş çocukları kollar ile bacakları temsil eden uzantıları kafaya ekleyerek çöp adamlar çizerler. 4 ile 7 yaş arası insan resminde baş bir daire, kol ve bacaklar çizgi, ayak ve eller ise daha karışık bir biçim anlayışı içindedir.
- 7–9 yaş arasında çizilen insan resmi şema denilen, kişiliğe ve deneye dayanan, bir tekrar sonucu elde edilmiş insan resmidir. Vücudun önemli sayılan parçalarının abartılması, önemsiz parçaların yok edilmesi, simgelerin değişimi görülmektedir.
- 9–11 yaş arasında çizilen insan resminde kız ve erkek çocuğu arasında önemli bir giysi ayrılığı vardır, çizilen vücut ve giysiler katı bir anlayışla çizilir, gerçekçi çizgilere eğilim görülür, şemadan uzaklaşılır.
- 11–13 yaş arasında çizilen insan resminde eklemleri görüp resme aktarma, doğa değişimlerine tanık olma (görsel) ve orantı hissedilir.

2.6. AİLE KAVRAMI

Özgüven'e (2001) göre, aile, aynı çatı altında yaşayan, gelirlerini paylaşan, evlilik ve kan bağları ile birbirine bağlı, çeşitli roller ile birbirini etkileyen bireylerin oluşturduğu, yasal, toplumsal ve ekonomik bir kurumdur.

Bell (1972) ise ailenin dört ayrı tanımı üzerinde durur ve tanımların şu özelliklerine değinir;

- Birinci tanımlamada, aile üyelerinden birinin fikrine dayanarak onun duyguları ve fantezileri aracılığı ile aileyi tanıma söz konusudur. Psikiyatrik ortamlarda en çok kullanılan tanım budur.
- İkinci tanım, aileyi nükleer ve geniş yönü ile bir kurum olarak ele alan kültürel yaklaşımı içerir. Burada özel bir aile söz konusu değildir, kuramsal bir yaklaşım vardır. Bu tanım, sosyoloji ve sosyal psikoloji tarafından kullanılır.
- Üçüncü tanıma göre aile, sosyal bir birimdir. Çeşitli parçaların oluşturduğu bir sistemdir. Küçük bir grup olarak ele alınır ve davranışları açısından sosyal psikoloji tarafından incelenir.
- Dördüncü tanım ise aileyi toplumun değerleri ile sınırlı bir grup olarak ele alır.

2.6.1. Ailenin Temel Görevleri

Tüm ailelerin yerine getirmesi gereken bazı temel görevleri vardır. Sabatelli ve Bartle (1995, s.35–42) sistem kuramcılarına dayanarak ailenin temel görevlerini şu şekilde ifade etmektedir:

Kimlik görevlerini yönlendirme: Her ailenin, hem aile üyelerinin, hem de tüm aile sisteminin kimlik gelişimine yardımcı olması gerekir. Bu görevlerin yerine getirilmesi ile bireyler kendileri hakkında (fiziksel, cinsel özellikleri, güçlü ve zayıf yanları vb gibi) bilgi edinirler. Bu bilgiler, benlik kavramına hizmet eder.

Sınırları düzenleme: Bütün aileler sınır kurmalı ve bu sınırları devam ettirmelidir. Dışarısı ile etkileşim stratejilerini oluşturmalı ve kendi bütünlüğünü, özerkliğini korumak için fiziksel çevresini yönlendirmelidir. İçerisi yani alt sistemleri ile uygun ve sağlıklı bilgi akışını sağlamalı, bireylerin özerkliklerini ve bireyselliklerini desteklemelidir.

Ailenin duygusal atmosferini yönetme; Aile üyelerinin bakımı ve desteklenme stratejilerinin değerlendirilmesi etrafında meydana gelir. Bu görev karar verme, güç ve kontrol stratejilerini de gerektirir. Etkili yönetim ile aile üyeleri bakıldığını, desteklendiğini hisseder. Üyeler arasında işbirliği artar ve çatışma yaşandığında ise aile üyeleri risk almaya istekli olurlar.

Aile yapısında meydana gelen değişimi yönetme; Açık bir sistem olarak aile, yeni bilgilere tepki olarak periyodik bir şekilde yeniden düzenlenir. Sistem içinde bu bilgiler genelde stres olarak yaşanır. Değişim gereklidir ve talep edilir. Stres, stratejilerde yeniden bir düzenlemeye neden olur ve böylece aile, güncel şartlara daha iyi uyum sağlar.

Ev halkının devamlılığını sağlama; Tüm ailelerin, üyeleri ile sistemin bütününün sağlığını arttırması ve ailenin fiziksel çevresini devam ettirmesi zorunludur. Aile, besin, barınma ve eğitim gibi temel ihtiyaçları karşılamak ile sorumludur. Aile, bu görevlerini yerine getirmek için zaman, enerji ve para kaynaklarını kullanarak karar verir.

2.6.2. Ailenin İşlevleri

Aile üyelerinin, aile içinde oynayacakları roller ile yüklenecekleri görev ve sorumluluklar, bir toplumdan diğerine, aynı toplumda bir tabakadan diğerine farklılık gösterir. Ancak genel olarak aile, çocukların yetiştirilmesini, onların, toplumun kültürünü öğrenerek toplumsallaşmasını ve toplumun bütünleşmesini sağlar. Özgüven (2001) ve Saran (1991) bu amaca yönelik olarak, ailenin evrensel olarak kabul gören dört işlevini şu şekilde belirtmektedir:

- Aileyi oluşturan bireylerden en az bir çift arasında toplumun onayladığı seks ilişkisini yerine getirmek. Bu temel işleve bağlı olarak kuşkusuz en önemlisi üremeyi temin eden biyolojik işlev olup, kadını ve erkeği bir birlik içinde tutan cinsel arzuların tatmini ve neslin üretilmesini amaçlar.
- Erkeği ve kadını, aile denilen birlik içinde bir araya getiren ve bu birliğin devamını sağlayan diğer önemli bir faktör de erkek ve kadın arasındaki ekonomik işbirliğidir. Çeşitli toplumlarda, değişik biçimlerde ortaya çıkan bu ekonomik işbirliği faktörü yalnız karı-kocayı birbirine bağlamak ile kalmaz, aynı zamanda aile birliğini ve dolayısı ile toplumun devamını ve yeni neslin bakılıp büyütülmesini de sağlar.
- Ailenin üçüncü temel işlevi, sıcak ve sevgi dolu bir ortam içinde yeni neslin büyütülmesidir.
- Ailenin bir diğer işlevi, yetişmekte olan gencin sosyalleşmesi ve kültürlenmesidir. Yeni yetişen gencin sosyalleşmesi, kültürel değerlerin kazandırılması, top-

lumsal kuralları ve değer yargılarının da öğrenilmesi, kendisinden beklenen davranışları ve hareketleri kazanması aile içinde olmaktadır.

2.6.3. Sağlıklı Aile

Sağlıklı aile kavramı ülküsel bir düzeydir. Sağlıklı ailenin temel özellikleri;

- Çocuklarına bilinçli ve özen ile davranan ana-babanın varlığı,
- Yeni girişimlere atılımın ve sorun yaşayan bireyin dinlenilerek desteklendiği,
- Aile ortamı içyapısı ve işleyişinde esnek olan,
- Değişmeye açık, işbölümüne yatkın,
- Bireyselliğin gelişmesi için fırsatlar yaratılan ailelerdir (Demirsar, 1985, s.235).

Gençtan (1982), sağlıklı ailenin göstergeleri olarak karşılıklı saygı, işbirliği, eve, çocuklara ve yakın dostlara karşı sorumlu davranma konuları üzerinde durmaktadır. Sağlıklı ailede, çiftler evlilik rolleri açısından uyuşum içinde ortak amaçlara ve değerlere sahip olmakta, çatışma meydana geldiğinde, sorunlar ortaya çıktığında, karı-koca ve gerektirdiğinde çocuklar, uygun çözüm aramada işbirliği yapmaktadırlar. Özgüven (2001), sağlıklı ailede, kişilerarası optimal iletişimin önemini vurgulamakta, aile içinde her şeyin açıkça konuşulmasının ve bireylerin saydam olmalarının aile sağlığı ve mutluluğu için gerekli olduğunu belirtmektedir.

Sağlıklı ailelerde, esnek olan, etkileşime, karşılıklı saygıya dayalı açık sınırlar ve açık bir iletişim bulunur. Değişen iç ve dış koşullara uyum sağlayabilen esneklik ve özgürlük vardır. Sınırlar, aile alt sistemlerinin belirleyicisidir ve bu yüzden düzenli bir aile işleyişi için açık seçik çizilmiş olmaları gerekir. Ailedeki otorite ve sorumluluk sınırları açık olarak çizildikten sonra bir ebeveynlik alt sistemi büyükbabayı bile içerebilir. Eğer sınırlar fazlaca karmaşıklaşır ve aile sadece kendi içindeki iletişim ile sınırlı kalır ise bu durumda sınırlar birbiri ile fazlaca iç içe olur. İç içe olmuş ya da çok katılaşmış sınırlar, uyumlu, yaratıcı ve esnek tepkilere yer bırakmaz (Gutknecht & Butler, 1985, s.10).

2.7. AİLE RESMİ ÇİZİMİ

Çizim, özellikle 5–11 yaş grubu çocukları için en doğal ifade yolu olarak kabul edilmektedir. Çocuklar duygu ve düşüncelerini kelimeler aracılığıyla aktarabilecekleri genç kızlık ve delikanlılık yaşlarına gelinceye kadar bilinçli ve bilinçsiz tutumlarını, umutlarını resimleri aracılığıyla ifade edebilmektedirler. Yapılan çok sayıda araştırmalar, çocukların kendi kendilerini ve ailelerini çizdikleri resimlerinden ilişkilerinin duygusal örüntüsü hakkında kayda değer bilgiler elde edilebileceğini ortaya koymuştur.

Çocuk 4 yaşına kadar çizdiği insan, güneş, bulut, dağ, hayvan, çiçek, ağaç, ev ve yol figürlerini aynı kâğıt üzerinde çizmeye başlar. Çocuğun aynı kâğıtta bu nesneleri çizmesi ilk kompozisyon örnekleridir. Çocuk benzer olanları genelleyip farklı olanları ayırdıktan sonra benzer figür ve olayları yan yana getirerek kompozisyon oluşturmaya çalışır.

Hızlı bir gelişim süreci içinde olan çocuğun yaşı ilerledikçe kompozisyon çalışmaları gelişerek devam eder. Çocuğun çizgileri daha belirgin, daha düzgün, daha gerçekçi olurken yan yana çizilmiş figürler arasında her zaman mantıksal bir bağ kurulamaz. Ancak zaman içerisinde çocuğun çizdiği figürleri daha anlamlı olarak yan yana getirdiği görülmektedir.

Çocuğun gelişim aşamalarının her döneminde aile önemlidir. 6. aya kadar çocuk kendisi ile annesini bir bütün olarak algılar. 1. aydan itibaren annesini diğer objelerden ayırt edebilse de onu kendinden ayrı olarak düşünemez. Hareketlerindeki artışa paralel olarak çevresel uyaranları tanımaya başlar. 2. yaşa doğru annesinin de çevreye ait olduğunu kavrar. Bu sembiyotik bağlılık çocuğun ileride gelişecek kişiliğinde güvenli bir zemin oluşturur. Anneye olan bu bağlanma ileride kurulacak ilişkilerin ilk temelini teşkil eder. Güvenli aile ortamındaki çocuk davranışlarında, koşarak boyuna sarılma, kucağa zıplama gibi sevecen ve rahat öğeler vardır. Hoşgörü ve cezalandırmanın amacına uygun kullanıldığı iyi aile çocuk ilişkisi, çocuğun topluma uyumunu kolaylaştırır. Kendini kontrol edebilen sorumluluk duygusuna sahip kişiliğin temelleri böyle bir aile ortamında atılır. Aile, ayrıca çocuğa cinsel kimliğin gelişmesine olanak yaratan model sunar. Böylece kendine güvenen, kendi kararlarını verebilen, girişken ve yapıcı kişiliğin temelinde uyumlu aile-çocuk ilişkisi vardır (Keskin, 2007, s.72).

Çocukların insan figürü ve aile resmi çizimleri psikologlarca kişilik değerlendirme çalışmalarında da kullanılmıştır. Bu bağlamda temel varsayım çocukların çizimlerinin aileleriyle yaşadıkları deneyimlerin temsilleri aracılığıyla iç dünyalarını yansıtıyor olduğudur (Cherney, Seiwert, Dickey, Flichtbeil, 2006, s.129).

Aile resmi çizimi ile ilgili ilk araştırma Hulse tarafından 1951 yılında yürütülmüştür. Bu çalışmada duygusal olarak zarar görmüş çocuklara "Benim için aileni çizer misin?" şeklinde soru sorulmuştur. Resmi bitirdiklerinde ise resimdeki figürleri tanımlamaları istenmiştir. Figürlerin tanımlanmasında istedikleri her şeyi anlatmaları istenmiştir. Çizimleri değerlendiren Hulse figürlerin büyüklüğünü, birbirlerine göre olan oransal ilişkiyi ve birbirlerine olan uzaklıklar ile kâğıt üzerindeki dağılımlarını dikkate almıştır. Ancak resmin tamamıyla daha fazla ilgilenmiştir. Kalemin vuruş gücü, gölge ve renkler, aile bireylerinin sıralanışı, belirli kişilerin veya bazı organları çizgi film karakteri gibi çizilmesi, bazılarının ihmal edilmesi gibi bazı detaylara önem vermiştir. Bu çocukların yaşadığı bazı sorunları göstermesi açısından genel kabul görmüş bir kavramdır (Klepsch & Logie, 1982, s.77).

Hulse'a göre aile resmi çizimin, çocuğun ailesini nasıl düzenlediği, Oidipus kompleksini çözümlemesi, çocuğun kendi hakkındaki düşünceleri, heyecanları ve fantezileri hakkında bilgi verdiğini ifade etmektedir. Aile ve çocuk arasındaki anlaşmazlıkları görmek için normal çocukların aile resmi çizimi de Hulse tarafından uygulanmıştır.

Mott (1954), 4 ve 5 yaşlarındaki çocukların kendi, anne ve babasının resimlerini karşılaştırmıştır. Çocukların annelerini kendilerinden uzun babalarından kısa çizdik-

lerini bulmuşlardır. Annenin resmindeki detayların daha fazla özen gösterildiği ve ailenin merkezine yerleştirildiğidir.

Reznikoff ve Reznikoff (1956), beyaz ve zenci çocukların aile resimlerini karşılaştırmıştır. Araştırmada aşağıdaki sonuçlar elde edilmiştir:

- Cinsiyet farklılaşmasının ırksal farklılaşmadan daha büyük olduğu bulunmuştur. Erkek çocuklar çizdikleri resimlerde kendilerini grubun ortasına yerleştirirken kızlarla karşılaştırıldığında önemli derecede anne figürünü dışladıkları görülmüştür.
- Beyaz ve siyah çocuklar aynı şekilde resim yapmış ancak siyah çocuklar daha fazla oranda ihmal etme ve kardeşlerini çizmeme eğilimi göstermişlerdir.
- Alt gelir grubundan gelen çocuklar resimlerinde annelerini çizmemişler, büyük kardeşlerini daha büyük çizip sıkça babalarını kolsuz çizmişlerdir.

Lawton ve Sechrest (1962), araştırmalarında 61 babası olan ve 58 babası olmayan çocuğa aile resmi çizdirmişlerdir. Resimler, ebeveynlerin boyutlarına, babaya göre çocuğun yerine ve babada çizilen detaylara göre puanlanmıştır. Babası olan ve olmayan çocukların puanları arasında fark bulamamışlardır.

Shearn ve Russell (1970), Hulse'nin aile resmi tekniğini bir adaptasyon çalışmasıyla genişletmişlerdir. Çocuktan ailesini çizmesini istemek yerine "bir aile çizmesi" istenmiştir. Araştırmacılar araştırma sonunda bir veya iki ebeveynin ve çocukların olduğu resimler elde etmişlerdir. Ayrıca vaka analizi kullanarak resimlerin önemini ortaya koymaya çalışmışlardır.

Britain (1970), 4 ve 5 yaş grubu çocuklarda stresin aile resmine etkisi olduğunu araştırmasında bulmuştur. Stres altında kalmış çocukların resimlerinin yamuk, düzensiz, parçalanmış ve çizgi kalitesinin zayıf olduğunu tespit etmiştir. Britain dinamik savunma mekanizmasının resme yansıtıldığını düşünmüştür.

Koppitz, çocukların ailelerine karşı olan hislerini aile resmi ile ortaya koyduklarına inanmaktadır. Şöyle söylemektedir: "Çocuklar farkında olmadan ebeveynlerine ve kardeşlerine olan negatif duygularını şekillerini düzgün çizmeyerek, işaret ve sembollerle göstermektedirler". Çizimlerinin analizinde aile bireylerinin dışlanması, büyüklüğü ve figürün bulunduğu pozisyonun önemli olduğunu düşünmektedir.

Di Leo, aile resminin çocuklardaki davranış bozukluklarının sebeplerinin belirlenmesine yardımcı olduğunu görmüştür. Çocukların önemli hissettikleri aile bireylerine duygusal parçalar eklediklerini bulmuştur. Resimleri değerlendirirken şu noktalara dikkat etmiştir:

- aile bireylerinin dışlanması,
- kendinin dışlanması,
- ebeveyn figürü ve çocuğun ebeveynlere olan yakınlığı,
- ailenin başka herhangi bir bireyiyle aynı şekilde veya aynı kıyafetle çizilmesi,
- ailedeki rolü, etkileşimi ve izolasyonu.

Di Leo, kinetik aile resmi çizdirmeden önce çocuklara aile resmi çizdirilerek daha sonra hareketli halde ve yorumlayarak aile resmi çizdirilmesinin daha faydalı olacağını düşünmektedir.

Burns ve Kaufman tarafından 1970'de "Kinetik Aile Resmi Çizimi Tekniği" önerilmiştir. Kinetik olmayan resim çizimine göre yönerge şöyledir: "Siz dahil olmak üzere aile resminizi bir şeyler yaparken çizin. Herkesi çizmeye çalışın ancak çizgi film karakteri ya da çöp adam gibi olmasın. Unutmayın herkes bir iş yaparken çizilecek". Kinetik aile resmini analiz ederken figürün durağan hali değil yapılan iş veya hareket değerlendirilmektedir. Aile bireylerinin gruplanma stilleri veya altının çizilmesi evdeki güvensizliği temsil etmektedir. Annenin yemek yaparken, babanın gazete okurken tasvir edilmesi olumlu durum olarak değerlendirilir. Ancak annenin temizlik veya ütü yaparken, babanın ise araba kullanırken veya çimleri kesiyorken çizilmesi olumsuz olarak değerlendirilir. Kinetik aile resmi yazarların klinik tecrübelerine dayanmaktadır. Formal yollar ile geçerlilik ve güvenirlik analizi ispat edilmemiştir.

Sims 1974 yılında yaptığı araştırmasında kinetik aile resmi ile aile ilişkileri göstergelerini ve standardize resimler yoluyla da aile ilişkilerini karşılaştırmıştır. 100 tane duygusal olarak zarar görmüş çocuk ile yaptığı çalışmada aile ilişkileri göstergeleri ile anne baba çizimleri arasında önemli bir ilişki olduğunu fakat kardeşler ile olmadığını bulmuştur. Bunun sonucunda Sims, ebeveyn ilişkilerinden zarar görmüş çocuklar için kinetik aile resminin geçerli olduğunu düşünmüştür.

Deren 1975 yılında aile resmi çiziminin geçerliliği üzerinde çalışmıştır. Çalışmanın örneklemini hem çocukların hem de yetişkinlerin çizimlerinin bulunduğu 239 aile bireyi ile aile resmi çizimi oluşturmuştur. Çizimler, büyüklüğe, detay sayısına ve figür sayısına göre puanlamıştır. Figürlerin büyüklüklerinin etnik kökene göre (Zenci, Porto Rikolu, beyaz) önemli farklılıklara sebep olduğu görülmüştür. Zencilerin anne figürünü diğer gruplara göre daha büyük çizdikleri ve genellikle çizilen resimlerdeki birey sayısının çocuğun ailesindeki birey sayısına eşit olmadığı tespit edilmiştir.

Raskin ve Pitcher Baker (1977), 50 algılama güçlüğü olan ve 50 normal çocuk ile kinetik aile resmi çiziminin karşılaştırmasını yapmışlardır. Algılama güçlüğü olan çocukların diğerlerine göre daha fazla izolasyon kullandıkları ve vücut ile daha ilgili olduklarını bulmuşlardır.

Schornstein ve Derr 1978 yılında yaptıkları çalışmada çocukların değil, ailelerinin resim yapmalarını istemişlerdir. Ebeveynlerin çizdikleri, aile içi ilişkiler için faydalı olmuştur. Araştırma sonuçları, suistimalin kimin tarafından yapıldığını, yapılan suistimalin bir reaksiyona sebep olup olmadığını göstermiştir.

O'Brien ve Patton (1974), çocukların çizimlerinden aldıkları puanları Coopersmith Self-Esteen Invertory, The Children's Manifest Anxiety Scale ve öğretmenleri tarafından doldurulan School Behavior Checklist puanları ile karşılaştırmışlardır. Kinetik aile resmini, açık endişe, kendini tanımlama, okul ve akademik başarıyı tanımlama, saldırgan davranış, geri çekilme davranışı ve düşmanca davranışlar açısından analiz etmişlerdir. Sonuçlar incelendiğinde babanın hareketlerinin endişeyi tahmin

etmek için kullanılabileceği bulunmuştur. Okul ve akademik tanımlama için ise en önemli değişken çizimdeki figür sayısı olmuştur. Aile ne kadar geniş çizilmişse hayal gücü o kadar fazladır (Klepsch & Logie, 1982, s.77–79).

2.8. KORUNMAYA MUHTAÇ ÇOCUKLAR

Ülkemizde korunmaya muhtaç çocuklar için açılan ilk kurum 1921 yılında Atatürk'ün emirleri ile kurulmuş olan Himaye-i Etfal Cemiyetidir. Savaş sırasında kimsesiz kalan çocuklara bakmak amacı ile kurulmuş ve 1935 yılında "Türkiye Çocuk Esirgeme Kurumu" adını almıştır. Bu kurum 1937 yılında bakanlar kurulu kararı ile kamu yararına çalışan dernekler arasında kabul edilmiştir. Uzun yıllar açtığı çeşitli eğitim, yardım, bakım ve sağlık kuruluşları ile çocuklara yönelik pek çok hizmet gerçekleştiren Çocuk Esirgeme Kurumu, 1983 yılında, 1963 yılından beri sağlık Sosyal Yardım Bakanlığı'na bağlı olarak görev yapan Sosyal Hizmetler Genel Müdürlüğü ile birleştirilerek her iki kurumun tek bir genel müdürlük halinde çalışmalarını sürdürdüğü "Sosyal Hizmetler Çocuk Esirgeme Kurumu Genel Müdürlüğü"ne dönüştürülmüştür (Balat, 2003, s.44).

Sosyal Hizmetler, kişi ve ailelerin kendi bünye ve çevre şartlarından doğan veya kontrolleri dışında oluşan maddi, manevi ve sosyal yoksunluklarının giderilmesine ve ihtiyaçlarının karşılanmasına, sosyal sorunlarının önlenmesi ve çözümlenmesine yardımcı olunmasını ve hayat standartlarının iyileştirilmesi ve yükseltilmesini amaçlayan sistemli ve programlı hizmetler bütünüdür.

Sosyal Hizmetler ve Çocuk Esirgeme Kurumu; yaşı, cinsiyeti, dili, dini, ırkı, sosyal statüsü, gelir düzeyi, sağlığı, eğitim ve öğretim seviyesi ne olursa olsun tüm insanlarımızı kucaklayan ve çeşitli nedenlerle insanlarımızı ortak bir noktada buluşturan, toplumsal gelişmelere duyarlı, yardım, rehberlik, bakım ve koruyucu hizmetleriyle sosyal devletin vazgeçilmez kurumlarından biridir. Sürekli değişim içinde bulunan toplumsal yapı ve sosyal olgular; sürekli değişen, farklılıklar gösteren sosyal sorunları da beraberinde getirmekte, Sosyal Hizmetler ve Çocuk Esirgeme Kurumu için yeni hizmet alanlarının oluşmasını da beraberinde getirmektedir.

Genel anlamıyla Korunmaya Muhtaç Çocuk; beden, ruh, ahlak gelişimleri tehlikede olup, ana ve babasından herhangi biri ya da ikisini kaybetmiş, terk edilmiş ya da ana-babası belli olmayan, ihmale uğrayıp fuhuş, dilencilik, madde kullanımı gibi sosyal tehlikelere karşı savunmasız bırakılan ve boşluğa sürüklenen çocuklar "**Korunmaya Muhtaç Çocuk**" kavramı içinde yer alır.

5395 Sayılı Çocuk Koruma Kanunu'nun uygulanmasında; Çocuk; daha erken yaşta ergin olsa bile; on sekiz yaşını doldurmamış kişiyi; bu kapsamda;

Korunma ihtiyacı olan çocuk;

Bedensel, zihinsel, ahlaki, sosyal ve duygusal gelişimi ile kişisel güvenliği tehlikede olan, ihmal veya istismar edilen ya da suç mağduru çocuğu,

Suça sürüklenen çocuk;

Kanunlarda suç olarak tanımlanan bir fiili işlediği iddiası ile hakkında soruşturma veya kovuşturma yapılan ya da işlediği fiilden dolayı hakkında güvenlik tedbirine karar verilen çocuğu ifade etmektedir.

Sosyal Hizmetler Çocuk Esirgeme Kurumu genel müdürlüğünün sorumluluğu altındaki korunmaya muhtaç çocuk hizmetleri, il sosyal hizmetler müdürlüklerinin takibi altında çeşitli şekillerde yürütülmektedir. Bunlar;

Gelişmiş ülkelere bakıldığında muhtaç bireyler bakım hizmetlerinin mümkün olduğu durumlarda aile yanında, bireyin doğal ortamında verilmeye çalışıldığı ve kurum bakım modelinin terk edildiği görülmektedir.

Ekonomik, sosyal ve kültürel yönden gelişmiş olan ülkelerde korunmaya muhtaç çocuklara aile yanında bakım hizmeti sağlanmakta, kurum bakımı çok acil durumlarda ve aile yanında bakılamayacak durumda olan çocuklar için uygulanmaktadır.

Son yıllarda ülkemizde de çağdaş sosyal hizmet yaklaşımlarıyla hareket edilerek mümkün olduğu ölçüde aile birliğinin korunmasına yönelik hizmet politikaları gerçekleştirilmekte, bakım hizmetleri daha küçük gruplarla ev ortamı sağlanarak yapılmaya çalışılmakta, kişilerin bireyselliğini ön planda tutan ve kendi gelişimlerini en iyi şekilde sağlayabilecekleri modeller oluşturulmaktadır. Sözü edilen politikalar göz önüne alınarak İstanbul İl Sosyal Hizmetler Müdürlüğü tarafından sunulan hizmetlerde bireysel gelişimin en üst düzeyde olmasını sağlayacak Sevgi Evleri ve Çocuk Evleri projeleri uygulamaya konulmuştur.

2828 sayılı Kanunun 9. maddesi b bendinde "öncelikle çocuğun aile içinde yetiştirilmesi ve desteklenmesi için aileyi eğitim, danışmanlık ve sosyal yardımlarla güçlendirmek" Sosyal Hizmetler ve Çocuk Esirgeme Kurumu'nun görevleri arasında sayılmaktadır.

5395 Sayılı Çocuk Koruma Kanunu'nun; Temel ilkeler başlıklı 4. maddesinin "J" bendinde, "Tedbir kararı verilirken kurumda bakım ve kurumda tutmanın son çare olarak görülmesi, kararların verilmesinde ve uygulanmasında toplumsal sorumluluğun paylaşılmasının sağlanması" denilmektedir.

Çocuk Hakları Sözleşmesinde de ifade edildiği gibi her çocuğun bir aile yanında yaşama hakkı vardır. Bir çocuğun en iyi bakılıp korunacağı yer sağlıklı bir aile ortamıdır. Bir çocuğun kişilik gelişiminde ve sosyalleşmesinde en iyi kuruluş bakımının bile aile ortamından daha yetersiz kaldığının bilimsel verilerle ortaya konulduğu bilinmektedir. Kurum bakım modelinin çocukların fiziksel, duygusal ve zihinsel gelişimlerini ve sağlıklı sosyalleşmelerini sağlamakta yetersiz kaldığı görülmektedir.

Kurum bakımı hizmeti, çok acil durumlarda (ihmal, istismar, kötü muamele) ve çeşitli nedenlerle aile ve yakınları yanında bakılamayacak durumda olan çocuklar için uygulanmalıdır.

Ekonomik yoksunluk nedeniyle korunma kararı alınarak Kurum hizmetlerinden yararlanmak isteyen çocukların korunması, bakımı ve yetiştirilmelerine yönelik hizmetler mümkün olduğu ölçüde kendi yaşam ortamlarında verilmelidir (Sosyal Hizmetler ve Çocuk Esirgeme Kurumu, 2007, s. 18–27).

2.9. İLGİLİ ARAŞTIRMALAR

Çocukların, çizimlerindeki hataların açıklanmasında temelde iki ayrı görüş olduğu görülmektedir. Luguet ve Piaget'ye göre zihinsel gerçekçilik dönemindeki çocuklar görsel bilgiyi kullanamamaktadırlar. Son yıllardaki araştırma bulgularına bakıldığında ise yönteme ilişkin koşullar değiştirildiğinde görsel bilgiyi kullanamamaya bağlı hataların azalması veya ortadan kalkmasının mümkün olduğu görülmektedir. Bu iki temel görüş arasındaki uyuşmazlığı test etmek amacıyla Bayraktar ve Sayıl (1985), 5–6 yaş grubu toplam 32 çocukla seri halinde 3 farklı deney yapmıştır. **1. deney**, tek fincan ve yan yana iki fincan çizimi olmak üzere iki düzenekten oluşmaktadır. Tek fincan koşulundaki hataların geleneksel araştırma sonuçlarındaki hatalardan daha az bulunmasının nedeni örneklemin üst sosyo-ekonomik düzeyden alınmış olmasına ya da kullanılan materyalin özelliğine (çiçek desensiz fincan) bağlı olabilir. Farklı materyal kullanıldığında performansın ne yönde değişeceğini görmek amacıyla ikinci bir deney düzenlenmiştir. **2. deneyde**, tek bardak çizimi ile yan yana ve yönelimleri farklı iki bardak çizimi olmak üzere iki düzenekten oluşmaktadır. 5 yaş grubundaki denekler tek saydam bardak koşulunda yaptıkları koyma hatasını çift bardak düzeneğinde aynen yinelemişlerdir. Oysa 6 yaş grubundaki denekler tek bardak koşulunda koyma hatası yaparken çift bardak koşulunda hatalarını düzeltmişler ve bakış açısına özgü çizimler yapmışlardır. **3. deneyin** birinci düzeneğinde kulpu arkada süt dolu tek bardak, 3. deneyin ikinci düzeneğinde ise biri süt dolu ve diğeri boş ve kulpu yanda görülecek biçimde yan yana yerleştirilmiş iki bardak yer almaktadır. Araştırma sonuçları, zihinsel gerçekçilik dönemindeki çocukların, gerekli ipuçları verildiğinde, görsel gerçekçilik dönemindekiler gibi bakış açılarına uygun çizimler yapabildiklerini açıkça ortaya koymaktadır.

Sayıl (1986), çocukların üç boyutlu mekânsal ilişkiyi iki boyutlu olarak ifade ederken karşılaştıkları problemleri incelemiştir. Araştırmanın amacı; bir nesnenin diğerinin arkasında yer aldığı kısmi saklanma türü derinlik ilişkisinin gösterimindeki hataları gelişimsel olarak incelemektir. Bu amaçla 4–10 yaşları arasındaki 216 çocukla üç deney düzenlenmiştir. **Birinci deneyin amacı**; kısmi saklanmaya ilişkin derinlik gösterimindeki hataların, çocukların farklı testlerdeki (seçme, 2 tip yapılandırma ve çizim) başarı durumuna bağlı olarak ne yönde değiştiğini incelemektir. Bulguları; çocukların hatalarının sadece çizime özgü hatalar olmadığını; ancak çocukların, çizim testinde daha fazla güçlük çektiklerini göstermiştir. **İkinci deneyde amaç**; saklanma ilişkisini anlamlı olarak içeren modeller kullanarak çocukların dikkatini ilişkiye çekmektir. Deneyin sonucunda anlamlı modellerin çocukların çizimlerindeki başarıyı arttırdığı görülmüştür. **Üçüncü deneyin amacı** ise çocukların çizimlerinde bağlamsal ipucunun etkisini incelemektir. Bulgular, model nesnelerin farklı pozisyonlarda sunulmasıyla bağlamın, kısmi saklama hataları üzerinde etkili olmadığını göstermiştir. Araştırmanın verileri toplu olarak değerlendirildiğinde, çocukların kısmi saklama hataları üzerinde; testin türünün, modelin anlamlılığının ve modelin sunulduğu bağlamın farklı etkileri olduğu görülmüştür.

Bayraktar ve Sayıl (1988), "Çocukların Resimlerine İlişkin Kuramsal Görüşler ve Derinlik Çizimi" başlıklı makalesinde, çocukların çizimleri üzerine geliştirilmiş ge-

leneksel ve görgül yaklaşımları inceleyip görgül kuram çerçevesinde yapılmış bazı araştırma bulgularına da yer vermiştir. 5–7 yaş arasındaki çocukların derinlik çizimlerindeki başarısızlığını sadece geleneksel görüşün, zihinsel gerçekçilik kavramıyla açıklamanın yeterli olmadığını göstermiştir. Zihinsel gerçekçilik döneminde olduğu varsayılan çocuklar her zaman bildiklerini çizmemektedirler. Koşullar gördüklerini çizmeleri gerektiğini anlatır duruma getirildiğinde başarıları artmaktadır. Çocukların çizimlerinin gerçek anlamda değerlendirilebilmesi için, çizimlerin, bilişsel, sosyal, duygusal ve güdüsel yönlerinin birlikte dikkate alınması gerektiği anlaşılmaktadır. Elde edilen görgül veriler böyle bir bakış açısı içinde yorumlanmalı ve uygun gelişimsel bir model oluşturma yoluna gidilmelidir.

Cibelek (1990), sosyo-ekonomik ve kültürel yaşantının ilkokul çağı çocuk resimleri üzerine etkisi konulu araştırmasında, 6–12 yaş grubu çocuğun psikolojik ve toplumsallaşma özelliklerini ele almıştır. Gerek öğrenci ve öğretmen anketlerinden elde edilen veriler, gerek ise toplanan resimlerin kıyaslanmasından sosyo-ekonomik ve kültürel yaşantı düzeylerinin ilkokul çağı çocuk resimleri üzerine etkisi olduğunu ortaya çıkarmıştır.

Şahin (1990), "Çocuk Resimlerinde Figür" isimli çalışmasında çocuk resimlerinin, değişik estetik ölçülerden birine göre değerlendirilmesi yerine, bu resimlerin kendilerine özgü bir estetik değer taşıyıp taşımadıklarına bakmak gerektiğini söylemektedir. Çocuk resminin estetiğini kavrayabilmek için, çocuğun algıları, yaşantıları, kavramları, çocuğun etkileşimini iyi bilmemiz ve anlamamız gerekmektedir. Araştırmada 9–12 yaşları arasındaki devreden söz edilirken, fazla gerçekçiliğin resimlerdeki duygu ve düşünceyi yaraladığı, ortaya kuru ve sıkıcı, estetik yönden başarısız resimler çıktığı belirtilmiştir. Okul öncesi çocuğunun resimlerinde bütünlük ve uyum daha fazladır. Çocuk resimlerinin estetik değerine karar vermek için gerekli olan şey, onları bir sanat öğrencisinin sanat eserlerine yaklaştığı yaklaşımla incelemektir.

Sayıl ve Bayraktar (1990) tarafından var olan araştırmalara paralel olarak çocukların kısmi saklama çizimlerindeki üç değişkenin etkisi gelişimsel olarak incelenmiştir. Araştırmada testin türünün, modelin anlamlılığının ve modelin sunulduğu bağlamın kısmi saklama çizimleri üzerinde etkisinin olup olmadığı araştırılmıştır. **Deney I**'de üç boyutlu mekanda yer alan kısmi saklanma ilişkisini iki boyutlu olarak ifade ederken seçme, iki tip yapılandırma ve çizim testlerinde çocukların başarıları karşılaştırılmıştır. 5–6 yaş grubu 56 çocuğa turuncu renkte melamin su bardağı ve sarı plastik top kullanılarak dört test yapılmış, ancak testin niteliğine göre kullanılan diğer gereçler değişmiştir. Her test için yapılan işlemler; Gerçek Modellerle Yapılandırma Testi, Kartondan Şekillerle Yapılandırma Testi, Seçme Testi ve Çizim Testidir. **Gerçek Modellerle Yapılandırma Testi**; Modeldeki bardak ve topun aynısından birer tanede deneğin eline verilmiş ve modelde gördüğü gibi yerleştirmesi istenmiştir. **Kartondan Şekillerle Yapılandırma Testi**; Model nesnelerin rengindeki kartonlardan kesilmiş bir bardak ve top şekli çocuğa verilerek bunları karşısında duran bardak ve top gibi yerleştirmesi istenmiştir. **Seçme Testi**; Kısmi saklama çiziminin dışında çocukların yaygın olarak yaptıkları çizim hatalarını içeren resimler çocukların önüne konmuş ve bunların arasından karşıda gördüğü bardak ve topu gösteren

doğru resmi seçmeleri istenmiştir. **Çizim Testi**; Deneğin önüne A4 büyüklüğünde dosya kâğıdı konularak model nesnelerin renginde kalemler verilmiş ve modeli, başını sağa sola oynatmadan oturduğu yerden gördüğü gibi çizmesi istenmiştir. **Deney II**'de yalnızca modelin niteliği değiştirilerek, çocukların çizimleri üzerindeki etkisi araştırılmıştır. Ayrıca kısmi saklanma ilişkisi için "saklanma" davranışı kullanılmamış onun yerine saklanma aşina olunan, anlamlı bir ilişki olarak verilmiştir. 4–10 yaş grubu 80 çocuğa iki modelin çizimi için (uyuyan bebek ve tüneldeki tren modeli) A4 ebatında beyaz dosya kâğıdı ve modellerin renginde boya kalemleri kullanılmıştır. Modeller deneğin göz önünde oluşturulmuş ve her denek iki modeli de çizmiştir. **Deney III**'de çocuklara kısmi saklama pozisyonundaki model ile çocuğun hatalı çizimine göre oluşturulmuş bir model (örneğin bardak ile topun yan yana durduğu) birlikte gösterilmiş ve çizmeleri istenmiştir. Üç deneyin sonuçları toplu olarak değerlendirilecek olursa,

- Mekânda iki nesne arasında yer alan saklanma ilişkisini iki boyutluya dönüştürmede çocukların kullandıkları testin ve modelin anlamlılığının etkili olduğu, bağlamın ise tek nesne durumundaki benzer bir etki yaratmadığı ileri sürülebilir.
- Saklanma ilişkisinin iki boyutlu olarak ifade edilmesini gerektiren testlerde çocukların başarısının bir miktar azaldığı tespit edilmiştir.
- Kısmi saklanma çizimlerinde modelin anlamlılığının ve yönergenin etkisinin yanı sıra şimdiye kadar sistematik olarak ele alınmamış daha bir takım değişkenlerinde etkili olabileceği dikkate alınırsa çocukların döneme özgü yeteneklerle sınırlı olmadıkları ileri sürülebilir.

Bayraktar ve Sayıl (1990) araştırmalarında, çocukların kısmi saklanma ilişkisine olan farkındalıklarının çizimlerine etkisini incelemişlerdir. 4–6 yaş grubu 40 çocuğa birinci çizimde nesneler yan yana sunularak çocukların nesnelerin varlığını ayrı ayrı gösterme ihtiyacı tatmin edilmiş ve sonra kısmi saklanma modelinin çizimine geçilmiştir. Çocuklardan **birinci çizimde** bardak ve topu ayrı ayrı çizdikten sonra kendilerine sunulan ikinci modelde birinciden farklı bir çizim üretmeleri istenmiştir. Kontrol koşulunda denekler ise sadece kısmi saklanma pozisyonundaki bardak-top modelini deney koşulunun ikinci aşamasında olduğu gibi çizmişlerdir. Uygulamanın **ikinci basamağında** modeli oluşturma sırasında çocuğa aktif bir rol verilmiştir. Çocuğun modeli oluşturması beklenmiş ve işlem tamamlandıktan sonra önüne kâğıt ve kalem konularak oluşturduğu modeli çizmesi istenmiştir. Kontrol koşulunda ise masanın üzerine 50 cm. kadar uzağa bardak ve arkasına yarısı görülecek şekilde top yerleştirilerek çocuktan, oturduğu yerden gördüğünü çizmesi istenmiştir. Uygulamanın **üçüncü basamağında** ise çocuğun gözü önünde yapısal hale getirilen bir kısmi saklanma ilişkisinin çizimleri nasıl etkileyeceği araştırılmıştır. Lego model koşulunda çocuğun gözü önünde daire lego, dikdörtgen prizmanın arkasına yarısı görülecek şekilde yapıştırılmış yani iç içe geçirilmiştir. Kontrol koşulunda ise masanın üzerine yine aynı mesafeye karton kutu ve onun hemen arkasına yarısı görülecek biçimde daire lego çocuğun gözü önünde yerleştirilerek deney koşulundaki çizim yönergesi verilmiştir. Üç deneyin bulguları değerlendirildiğinde, derinlik

gösterimine ilişkin çizimlerde kısmi saklamanın döneme özgü yetersizliklerle sınırlı olmadığı bir kez daha görülmektedir. Alternatif çizimlerden en yaygın olanının kısmi saklama modelinden önce çocuğa sunulması başarılı çizim üretmede etkili olmuştur. Çocukların bildiklerini çizdiğini iddia etmek ve bunun bilişsel bir özellik olduğunu savunmak çocuklara haksızlık etmektir. 5 yaş çocuklarının yararlanabilecekleri ipuçları sağlandığında kısmi saklamayı başardıkları görülmüştür.

Sayıl (1991)'ın araştırması, derinlik çizimlerinden kısmi saklama çizimindeki başarı ile planlama ve onunla ilişkili kodlama süreçleri arasındaki ilişkileri, faktör analitik bir model olan Bilgi Bütünleştirme Modeli çerçevesinde inceleme amacını taşımaktadır. Bu amaç doğrultusunda 5-6 yaş grubu 120 çocuğa önce, planlama ile ardışık ve eşzamanlı kodlama görevlerinin modelin öngördüğü biçimde bir faktör yapısı gösterip göstermediğine bakılmış; ikinci olarak; anılan görevlerin çizim başarısını yordamaya olan katkıları incelenmiş; son olarak da kısmi saklama çizimini başaran ve başaramayan aynı yaş grubu çocuklarının anılan görevlerdeki başarı açısından farklılaşıp farklılaşmadıklarına bakılmıştır. Kısmi saklama çizme görevi dışında 6 görev kullanılmıştır. Bunlar; planlama, ardışık kodlama süreçlerini ölçen görevlerdir. Her bir süreci ölçmek amacıyla iki görev seçilmiştir. Planlama için Şekil İzleme ve Görsel Tarama; eşzamanlı için Şekil Çizme ve Şekil Belleği; ardışık kodlama için de Sayı Dizisi ve Dokunma Örüntüleri görevleri seçilmiştir. Bulgulara göre, planlama, ardışık kodlama ve eşzamanlı kodlama görevleri ayrı ayrı faktörler altında toplanmamıştır. Modelin öngördüğü 3 faktör yerine 2 faktör elde edilmiştir. I. Faktörde en fazla ağırlık taşıyan görevler, planlama ve eşzamanlı kodlama görevleridir. Ardışık kodlama görevlerinden iki diz olarak çizilmiş yuvarlak şekillere elle belli bir sırada vurmayı gerektiren Dokunma Örüntüleri de beklenmedik şekilde I. Faktörde yüksek ağırlık taşımaktadır.

Sayıl (1993)'ın araştırmasında, ilkokul (1., 3. ve 5. sınıf) çocuklarının serbest çizimlerini planlamalarında ve genel planlama becerilerinde yaşa bağlı olarak ortaya çıkan değişmeler ile bu iki planlama arasındaki ilişki 120 deneğin yer aldığı bir örneklem ile incelenmiştir. Resimdeki planlamayı görmek için çocuklara kendi isteklerine göre ürettikleri bir resim yaptırılmış, planlama becerisini ölçmek için de 3 planlama görevi (Şekil İzleme, Görsel Tarama ve Öykü Yazma) verilmiştir. Araştırmanın bulgularında, her iki planlamada da yaşa bağlı gelişimsel bir örüntü görülmüş ve resmi planlama ile genel planlama becerisi arasında anlamlı ilişkiler bulunmuştur.

Karababa (1993), Türkiye'de düzenlenen Çocuk Resimleri Yarışmalarının eğitsel yönünü inceleyip günümüzdeki genel durumunu saptamaya çalışmıştır. Bu amacı gerçekleştirmek için çocuk resimleri yarışmalarının çocuğun sanat gelişimine ve eğitimine etkileri ile yarışmaların niteliği incelenmiştir. Araştırma verilerine göre, 6–12 yaş arası çocuklar Çocuk Resim Yarışmaları'na katılmayı, isminin duyulmasını istemektedir. Ancak bir kısmının resminin sergilenmemesi, dereceye girememesi, ödül alamaması gibi etkenlerden dolayı yarışmalardan soğuduğu görüşünün kabul edildiği söylenebilir.

Pilevneli (1993), primitif sanatın ve sanat kavramının tanımını yaparak çocuk ve sanat ilişkisini ve gelişimini; yaratıcılığı ve yaratıcılığı ne gibi faktörlerin etkilediğini;

çağdaş sanatçıları, primitif çocuk sanatından etkileşimlerini ve aralarındaki benzerlikleri araştırmıştır. Sanatçıların resimleri ile çocuk resimlerinin karşılaştırmaları sonucunda sanatçı ve primitif çocuk resimlerindeki benzerlikler tespit edilmiştir.

Öztürk (1994)'ün çalışmasında, çocukların yalın bir anlatım aracı olarak oluşturdukları resimlerden hareketle, eğitimciler ve pedagoglarca belirlenen, plastik sanatlarda çocuk tipleri, çocuk resimlerinin gelişim basamakları ile resim özellikleri örneklerle tanınmaya çalışılmıştır. Çalışmadaki tüm veriler 3–15 yaş arasındaki çocukların resimlerinin, kişisel dosyalarındaki bilgiler ve uzman görüşlerinin ışığında çözümlenmesi ile elde edilmiştir.

Aydemir (1994), çocuk resim yarışmalarının çocuğun gelişimine olan olumlu ve olumsuz etkilerini araştırmıştır. Araştırmanın sonucu olarak, çocuk resimlerinin sanat eseri olmadığı ve çocuk resimlerini yetişkin gözü ile plastik kurallara göre değerlendirmenin doğru olmadığına karar verilmiştir. Çocuk resim yarışmaları sanat eğitimi ilke ve amaçlarına ters düşmektedir. Sanat eğitiminin temel amacı olan yaratıcılık engellenmektedir. Ve bu durum hem derece alan hem de başarısız çocuklar için geçerlidir.

Yanbeyi (1994), anaokulları, ilkokullar ve bir hastaneyi içeren kurumlardaki 6–12 yaş grubundaki çocukların resimlerini incelemiştir. Çocuğun resim derslerinde gösterdiği performansın; öğretmenin kalitesine, çocuğun bulunduğu çevrenin sosyo-ekonomik ve kültürel düzeyine bağlı olduğu görülmüştür. Yüksek gelir kümelerinde bulunan anaokulu çocuklarının resimleri, gerek kâğıdı yerleştirme, gerekse görsel algılama ve ifade gücünde daha başarılı bulunmuş, teknik açıdan da başarılı oldukları gözlemlenmiştir. Düşük gelir kümelerinin bulunduğu anaokulu çocuklarının resimlerinde yaşlarına göre ifade zorluğu olduğu, yapmış oldukları çalışmalarda gözlemlenmiştir. İlkokullarda ise çocuklara sağlanan gerek çalışma ortamları, gerekse kullandıkları araç-gereçler kısıtlı olduğundan, bu çocuğun yaratılarını ortaya koymasında engeller teşkil edebilmektedir. Hastanelerde ise çocuk resimlerinin bir ifade aracı olma özelliğinden yararlanarak, çocuğun imgelerini, düşüncelerini ayrıntıyla anlatmaları için ve bu yolla vakit geçirmek için her türlü olanak sağlanabilmiştir.

Kırkan (1994), Adıyaman ve Kâhta'da çocukların aile konulu resimlerini incelemiştir. Adıyaman'daki çocuklar, Kâhta'ya oranla, mutlu aile resmini az da olsa oluşturabilmiş fakat yine de her ikisindeki ortak özellik aile bireyleriyle çocuklar arasındaki iletişim kopukluğunu yansıtan resimler ön plana çıkmaktadır.

Yılmaz (1995), farklı yönergeleri sistematik olarak değişimleyerek 5–6 yaş, 7–8 yaş ve 9–10 yaş olmak üzere üç ayrı yaş grubundaki çocukların insan resmi çizimlerindeki baş ve gövde büyüklükleri üzerindeki etkisini incelemiştir. İnsan resmi üzerinde, yönergelerin baş ve gövdenin göreli büyüklüğü üzerindeki etkisini incelemek amacıyla denekler 8 deneysel koşuldan birine atanmışlardır. Çocuklar, bireysel olarak okullarındaki ayrı bir odada test edilmişlerdir. Deneklerden çizimlerine başı ya da gövdeyi önce çizerek başlamaları (standart insan resmi) hem başa (diş ve kirpik) hem gövdeye (cep ve düğme) iki ilave ayrıntı ve ayrıca arkadan görülen insan

resmi çizmeleri istenmiştir. Çocukların yaşları ilerledikçe insan resmi çizimlerindeki baş ve gövde çiziminin doğru orana yaklaştığı bulunmuştur.

Şenel (1995), ilköğretim okullarının birinci kademe öğrencilerinin kız-erkek farklılığı ve yaş basamakları göz önünde tutularak "aile konulu" resimler ve resimlerdeki plan algısını incelemiştir. Kız öğrencilerin kâğıdı kullanış, konuyu kavrayış, figürleri, nesneleri orantılı bir şekilde çizişleri ve renk kullanımlarının erkek öğrencilerden daha başarılı olduğu tespit edilmiştir. Böylece kız öğrencilerin resim konusunda daha başarılı oldukları tespit edilmiştir.

Tekin (1995), çocuk resimleri ve oyun arasındaki ilişkiyi literatür taraması yaparak ortaya koymaya çalışmıştır. Araştırmanın sonucu olarak; "Çocuğun, resimlerindeki yaratıcılığı, o akıl almaz hayal gücünü oynadığı oyunlarda da görürüz. O doğasındaki yaratıcılığı resme ve oyuna aksettirir; resim yaparken oyun oynuyor gibidir. Berrak zihninde resmin bir zorunluluğu yoktur. Eğlenerek kaygısızca çizer, boyar. Oyunlarında da aynı kaygısızlık görülür. Kurallarını kendisi koyar ve her şey, tüm roller kendi elindedir. Bu bilinçsiz ama yönlendirilebilir eğilimler çocuk gelişiminin temelini oluşturur." demektedir.

Kılıç (1996), çocuk resimleri ve expresif resimlerin renk armonileri açısından karşılaştırılmasını literatür bilgisine yer vererek araştırmıştır. Çocuk resimleri ve expresif resimler yaratma eylemi içinde düşünülecek olursa çocukta çekirdek olarak da olsa duygu süreçleri aynı işler. Çocuk da sanatçı gibi kendi, iç dünyasını, kendine anlatma çabasındayken çocuk teknik yönden sanatçıdan ayrılır. Expresif sanatçı ise ne kadar kuralsız, plansız sadece iç dünyaya yönelse de, ifadelerinde zıtlık, denge, çizgi, renk kaygılarıyla çalışır. Renk armonileri açısından çocuğun resimleri karşılaştırıldığında iki çalışmada da özellikle üç'lü ve dört'lü armonilerde benzerlikler görülür.

Ayık (1996), konuyla ilgili örnek seçilen Picasso, Matisse, Leger, Klee, Miro, Dufy, Chagall, Dubuffet gibi yabancı ressamlarla; Bedri Rahbi Eyüboğlu, Fikret Mualla, Dinçer Erimez ve Habib Aydoğdu gibi yerli ressamların eserlerine ait reprodüksiyonlar üzerinde "Çocuksu" nun karakteristik yansımalarını incelemiştir. Düşünsel boyutu sanat eserlerini inceleme yöntemlerine uygun olarak analiz edilmiştir.

Polat (1996), 6–11 yaş grubundaki kız ve erkek çocukların hamile anne çizimlerinde cinsiyetle ilgili farklılıklarını incelemiştir. Kız ve erkek çocuklardaki cinsiyetle ilgili farklılaşmanın çok erken yaşlarda başladığı görülmüştür. Çocuklar oyunlarında da daha çok kendi cinsiyetlerindeki arkadaşlarla oynamayı tercih etmekte ve cinsiyet ayırımı yaşla birlikte daha da belirginleşmektedir. Çocukların cinsiyet farklılıkları resimlerine de yansımakta, kız ve erkek çocukların çizimlerinde farklılıklar görülmektedir. Kızların çizimlerinde süsleme ve daha fazla detay dikkat çekmektedir. Bu farklılıklar insan figürü çizimlerine de yansımakta ve çocuklar serbest insan çizimlerinde öncelikle kendi cinsiyetlerine yönelik çizimleri tercih etmekte ve çizdikleri figürün cinsiyetini belirlemede saç, elbise, pantolon gibi özelliklerden yararlanmaktadırlar.

Sayıl (1996) tarafından, 4–6 yaşlarındaki çocukların temel bazı duygusal yüz ifadelerini tanıma ve çizme becerileri incelenmiştir. Mutlu, üzgün, şaşkın ve kızgın

olmak üzere 4 duygusal yüz ifadesi kullanılmıştır. Çocuklara bu yüz ifadeleri ile ilgili iki çizme ve iki tanıma görevi verilmiştir. Çocuk, tanıma görevlerinden eşleme-ayırdetme görevinde, kendisine gösterilen yüz ifadesi çiziminin aynısını 4 örnek çizim arasından seçmiş, çoktan seçmeli etiketleme görevinde ise kendisine sözel olarak sunulan duygu sıfatları arasından uyarıcıya karşılık gelen sıfatı seçmiştir. Bulgular, 4 yaş grubunda eşleme-ayırdetme türü tanıma görevinde bir tavan etkisi; çizim görevlerinde de bir taban etkisi göstermektedir. Çoktan seçmeli etiketleme görevinde ise 6 yaş grubu, 4 yaş grubundan daha başarılıdır ve en iyi tanınan duygu da "mutlu" dur. Duygusal yüz ifadelerinin çiziminde ise 6 yaş grubunda serbest çizimlerin ağız ve kaş-göz çizimlerinden daha başarılı olduğu bulunmuştur. Bu bulgu, çocukların duygu ifadesini vermek için standart ağız ve kaş-göz sembolleri dışında diğer bazı özellikleri (gözyaşı ve diş gibi) de kullanmalarından kaynaklanmaktadır. En başarılı olarak çizilen duygular "mutlu ve üzgün" dür.

Sayıl (1997) araştırmasında, ilkokul çocuklarının duygusal yüz ifadesi çizimlerinin gelişimini incelemiştir. 1., 2., 3., 4. ve 5. sınıf 150 ilkokul öğrencisine mutlu, üzgün, kızgın ve şaşkın duygusal ifadeler içi boş bir yüze çizdirilmiş ve çizimler, duyguları doğru temsil ettikleri oranda daha fazla puan alacak şekilde puanlanmıştır. Bulgular, çizim başarısında gelişimsel bir fark göstermemiş; ancak farklı duygusal ifadelerin çiziminde en başarılı olunan duygunun mutlu olduğu, bunu kızgın, üzgün ve şaşkın ifadelerin izlediği görülmüştür. Ayrıca duygu ile sınıf arasındaki etkileşimde istatistiksel olarak anlamlı bulunmuştur.

Ayvalı (1997) tarafından yapılan araştırmada, 7–11 yaş grubundaki kurumda ve ailesi yanında büyüyen kız ve erkek çocuklarının anne-baba figürü çizimlerinin duygusal gelişim ve gelişimsel düzeyinin belirlenmesi amaçlanmıştır. Araştırmada duygusal gelişim düzeyinin belirlenmesine yönelik bulgulara göre; dürtüsellik, yetersizlik-güvensizlik, utangaçlık-çekingenlik davranışı yönünde kurumda ve ailesi yanında büyüyen 6–7, 8–9 ve 10–11 yaş kız ve erkek çocuklarının anne ve baba figürü çizimleri sonucu aldıkları puanlar arası fark önemli bulunmuştur. Kaygı davranışı yönünde kurumda ve ailesi yanında büyüyen 6–7, 8–9 ve 10–11 yaş kız çocukları ile 10–11 yaş erkek anne figürü çizimlerinden aldıkları puanlar arası fark önemli bulunurken, kaygı davranışı yönünde kurumda ve ailesi yanında büyüyen 8–9 ve 10–11 yaş kız ve erkek çocuklarının baba figürü çizimlerinden aldıkları puanlar arası fark önemli bulunmuştur. Kızgınlık-saldırganlık davranışı yönünde ise kurumda ve ailesi yanında büyüyen 6–7, 8–9 ve 10–11 yaş erkek çocuklarının anne figürü ve 8–9 yaş erkek çocuklarının baba figürü çizimleri sonucu aldıkları puanlar arası fark önemli bulunmuştur. Kurumda büyüyen çocukların figürleri gelişimsel düzey açısından ailesi olan çocukların figürleri ile karşılaştırıldığında sonuçlar anlam ifade etmektedir. Korunmaya muhtaç çocukların yaş düzeyine uygun çizim özelliği sergilemedikleri, figürlerde ayrıntılara ve özelliklere yer verme oranının ailesi olan çocuklara göre daha düşük olduğu bulunmuştur.

Özkan (1998), "Adana Yöresi İlköğretim Okullarında Çocuk Resmindeki Teknikler ve Renkler" isimli çalışmasında, Adana ve yöresi çocuklarının (11–13 yaş) resimlerini

inceleyerek resimlerin nesnelerin simgelenmesinden başka düşüncelerin ve duyguların açıklanış şeklini dile getirdiğini söylemektedir.

Polat ve Darıca (1999) araştırmalarında, 6–11 yaş grubundaki kız ve erkek çocukların hamile anne çizimlerinde cinsiyetle ilgili farklılıklarını incelemeyi amaçlamışlardır. Araştırmanın örneklem grubunu 5 -11 yaş grubu çocuklarından toplam 324 çocuk oluşturmaktadır. Araştırmada veri toplama aracı olarak; "karnında bebeği olan bir anne" konulu çizimler kullanılmıştır. Araştırma sonunda elde edilen sonuçlara göre; kız ve erkek çocuklardaki cinsiyetle ilgili farklılaşma çok erken yaşlarda başlamaktadır. Çocukların cinsiyet farklılıkları resimlerine yansımakta, kız ve erkek çocukların çizimlerinde farklılıklar görülmektedir. Kızların çizimlerinde erkeklerinkine oranla süsleme ve daha fazla detay dikkat çekmektedir. Çocuklar sıklıkla çizdikleri figürün cinsiyetini belirlemede saç, elbise, pantolon gibi özelliklerden yararlanmaktadırlar.

Tarancı (1999), 10–11 yaş grubunda bulunan özel ve resmi ilköğretim okullarına devam eden kız ve erkek çocukların, aile çizimlerinin sosyo-kültürel değişkenleri yansıtıp yansıtmadığını araştırmıştır. Çocukların resimlerinde çizdikleri ev figürüne ait ayrıntı çiziminde, aile bireylerinin çizimsel gösterimlerinde, aile bireylerinin yerleştirilişlerinde ve sosyal etkileşim özelliklerinde cinsiyet ve çocukların devam ettikleri okul türüne göre farklılıklar tespit edilmiştir.

Afacan (1999), çocukta var olan yaratıcı güç, imge ve imgelemlerin nasıl, ne şekilde ve hangi aşamalardan geçerek ortaya çıktığı ve bunun çocuk resimlerindeki dışa vurumunun nasıl gerçekleştiğini görsel örneklerle açıklamaktadır. Araştırmada 3 yaştan 12 yaşa kadar olan çocukların imgesel birçok resim örnekleriyle çocuk resimlerinin özellikleri belirtilmiştir. Çocukta imge ve imgelemin yaşlara, cinsiyete göre ne şekilde resimlere yansıdığı görsel örneklerle açıklanmıştır. Çalışma, çocuk resimlerine ilginin ne zaman yoğunlaştığı ve bu ilginin çocuk resimlerinde hangi boyutlarda yaklaşımları irdelediğini açıklayarak çocukta yaratıcılık, imge ve imgelem konularını ele almıştır.

Öksüz (1999), "Çocuk Resimlerinde Görme Biçimleri" isimli bir araştırma yürütmüştür. Sonuç olarak, okullarımızda özel yetenek isteyen derslerin başında gelen resim dersi için atölye ve araç-gereç bulmanın imkânsızlığını beraber getirmekte olduğu; okuldaki müfredat programlarında öğrenciyi mesleğe yöneltme ve yeteneklerini değerlendirmede başarılı olamadığı; ayrıca resim dersinin adeta bir dinlenme ya da angarya dersiymiş gibi öğrenci, idareci hatta öğretmen tarafından algılanabilmekte olduğu tespit edilmiştir.

Kermen (2000) araştırmasında Karmiloff-Smith'in RR (Representational Redescription) modelini temel alarak ve 4–10 yaş grubu çocukların çizimlerindeki bilişsel sınırlılıklar ve bu sınırlılıkların gelişim sürecini etkileyen faktörleri incelemiştir. Araştırma sonuçlarına göre orta-üst sosyo-ekonomik düzeydeki çocukların "olmayan" ev ve insan çizimlerinde orta-alt sosyo-ekonomik düzeydeki çocuklardan anlamlı derecede daha başarılı oldukları belirlenmiştir. 7–10 yaş grubundaki çocukların daha çok çizim prosedürünün ortasından öğe çıkardıkları ya da ortasına öğe ekledikleri,

4–7 yaş grubundaki çocukların ise çıkarma ve eklemeleri daha çok çizim prosedürünün başına ya da sonuna yaptıkları saptanmıştır.

Avcı (2000), sanat eğitimi uygulamalarının ve uygulamalarda ortaya çıkan sorunların çocuk resimleri üzerindeki etkilerini incelemiştir. 3–12 yaş arası çocuklardan resimler derlenmiş ve çocuğun resimsel gelişiminin başlangıcı ile bu gelişimde birbirini izleyen aşamaları tam olarak belirleyebilmek için 3 yaşın altındaki çocuklardan da resimler alınmıştır. Böylece toplam 18.000 resim elde edilmiş, bunların içinden de 4400 resim ayrıntılı olarak incelenmiştir. Bu resimlerde hem çocuğun resimsel gelişimini tanımlayan hem de aldığı yaratıcı eğitimin ulaştığı düzeyi belirten biçimsel, kurgusal ve renksel özellikler değerlendirilmiştir. Araştırmanın sonucunda elde edilen bulgular göstermektedir ki, eğitim sistemimizde yapılan yanlış uygulamalar çocuğun yaratıcı özbenliğine zarar getirecek kadar olumsuz sonuçlar doğurmaktadır. Bunu en çarpıcı şekilde ifade eden saptama, çocuk resimlerinde rastlanan biçimsel ve renksel şablon formlar ve bu formların görülme oranındaki yükseklikliktir. Çalışmanın ulaştığı sonuçlardan biri de aynı formların yetişkin resimlerinde de görülüyor olmasıdır. Çocuk resimlerinden ayrı olarak toplanan 1500 yetişkin resminin içinden rastlantısal olarak seçilen 600 adet resim arasından şablon formların görülme oranının çocuk resimlerinden çok farklı olmadığı belirlenmiştir.

Çelebi (2000) araştırmasında, S.H.Ç.E.K.'e bağlı kurum yuvalarında kalan 5–6 yaş grubu korunmaya muhtaç çocukların insan figürü çizimlerinin gelişiminde görsel sanat eğitiminin etkisini incelemek amacıyla yaptığı araştırmada verilen sanat eğitimiyle özellikle ayrıntıların ve figürlerin boy uzunluklarının arttığını bulmuştur. Bu çalışmada tüm istatistiksel sonuçlar çocuklara uygulanan sanat eğitiminin etkisinin olumlu yönde olduğunu göstermektedir.

Yılmaz (2001), "İlköğretim Okullarında (12–15) Yaş Arası Çocukların Kendilerini Dışa Vurmada Resim-İş Dersinin Önemi" isimli bir araştırma yürütmüştür. Resim dersinde teorik bilgilerin verilmesi ve uygulama yapılmasının yanında çocuğu tanıma, sorunlarını keşfedip çözüm yolu bulma, rehberlik faaliyetlerini devreye sokma ve faydalı hale getirme gibi bazı faydalar elde edilebilir. Resim dersinde yapılan resimler çocukların gelişimlerinin ve becerilerinin genel bir göstergesidirler. Bu resimler bize çocukların düşünüş biçimlerinin yanı sıra diğer insanlarla, çevresiyle ve toplumla olan sorunlarını yansıtır. Aynı zamanda bu sorunları çözme biçimiyle ilgili bilgileri aktarırlar. Resmin yanında çocuğu yakından tanıyabilmek için bireysel raporların ve çocukla ilgili yapılan gözlemlerinde olması gerekir. Resim dersi çocukların bireysel gelişimlerine yardımcı olma yönüyle önemli bir derstir.

Ceren (2001), 5–6 yaş grubu okul öncesi kurumsallaşmış çocuklarda hazır materyallerden bakarak çizme ve spontane çizme uygulamalarının çizgi becerileri açısından karşılaştırmasını amaçlamıştır. Bu araştırmanın sonucuna göre çocukların yaratıcılığının geliştirilmesi açısından spontane resimlerin daha etkili olduğu buna karşın oranlama ve perspektif özelliklerinin çocuklara kazandırılması açısından da hazır materyalin daha etkili olduğu gözlenmiştir. Buna göre hazır materyal çocuklara bilinçli olarak verildiğinde çocukta istenen özelliklerin kazandırılması daha kolay olacaktır denebilir.

Tarakçı (2001), Akdeniz Üniversitesi Tıp Fakültesi Hastanesi Çocuk Sağlığı ve Hastalıkları Kliniğinde, ilk kez hastaneye yatan, okul çağı çocuklarının (8–9 yaş) hemşireyi algılayışlarını ve algılamayı etkileyen faktörleri değerlendirmek amacıyla 40 çocuk ve annesiyle yapılan tanımlayıcı ve deneysel araştırmada, çocuğun hemşireyi yakından gözlediği, hemşirenin işlevlerini belirleyebildiği ve olumlu/olumsuz duygulara bağlı olarak algıladığı hemşireyi yaptığı resimlere yansıttığını tespit etmiştir.

Dönmez (2002), tarafından anasınıfı öğrencilerinin resimleri gelişim aşamalarına göre fon-figür özellikleri açısından incelenmiştir. Çocuğun eğitiminde yaratıcılığa yöneltilmesinin gerektiği, böylece sanat eğitiminin çocukların ve gençlerin yaratıcı güçlerinde özgürce anlatıma girmelerini sağlayacağını ve ileride toplumda kuracakları ilişkiler içinde insancıl ve uygar bireyler olmalarına yol açacağı sonucuna varmıştır.

Dülger (2002), 12–14 yaş arası uyumsuz öğrencilerin duygularını ifade etmelerini ve analizini sağlamak için resim etkinliğinin yapıldığı bir araştırma yapmıştır.

Kılıç (2002), "Projektif Bir Teknik Olarak İlköğretim Çocuğu Resimleri" isimli çalışmasında 7–12 yaş grubu öğrencilerinin resimlerini incelemiştir. Öğrenci resimlerini değerlendirebilmek için daha önce yapılmış olan araştırmalar ışığında oluşturulan resim değerlendirme cetveli oluşturulmuştur. Resimlerin analizleri ve değerlendirmesi ile öğrenciyi tanıma teknik ve testlerine dayalı kişisel dosya ve öğretmen görüşlerinin ilişkisel durumları belirtilmiştir.

Işık (2003), ilköğretimde bilişsel gelişime koşut olan, resimsel gelişmede uzam kavramının saptanmasını amaçlayan bir araştırma yapmıştır. İlköğretim okullarında eğitim gören öğrencilerin, resim derslerinde yaptıkları resimler toplanmış ve uzamsal gelişim açısından değerlendirilmiştir. Bu araştırma ile aşağıdaki yargılara varılmıştır.

- Çocukların bilişsel gelişimlerine paralel olarak resimsel gelişim gösterdikleri saptanmıştır.
- Çocukların bilişsel gelişimlerine koşut olarak resimlerindeki uzamsal ifadelerin geliştiği saptanmıştır.
- 7–8 yaş civarında çocukların resimlerinde genellikle yer çizgisi kullanmaya başladıkları görülmüştür.
- 9–11 yaşlarındaki çocukların resimlerinde yer çizgisinin yukarı çıktığı ve gökyüzünü ifade eden yatay çizgi ile zamanla birleştirilip ufuk çizgisinin oluşturulduğu görülmüştür.
- 11–12 yaşlarında uzamsal açıdan resimlerinde mekânın yer aldığı görülmüştür.

Erkul (2003), madde kullanan çocukların yaptığı resimlerden yola çıkarak, onları bu hallere getiren psikolojik etkilerin başladığı ya da temellendiği çağı bulmaya çalışıp, çizgisel gelişiminin hangi aşamada tıkandığının tespitine farklı bir yaklaşım getirmeyi amaçlamıştır. Çalışmada madde bağımlısı çocuk resimleri ile ilköğretim

ikinci kademe çocuk resimleri renk, çizgi, teknik, konu ve kullanılan malzeme bakımından detaylı analiz edilerek karşılaştırılmıştır. Konu madde bağımlılığı ve çocuğun çizgisel gelişimi gibi teorik bilgilerle de desteklenmiştir. Sonuç olarak; çocukların resimlerini analiz ederek, iç dünyaları hakkında çok önemli bilgiler elde edilebileceği görülmüştür.

Özalp (2005), ülkemizde, yaratıcılığa ilişkin bilimsel araştırmalarda kullanılabilecek zengin veri sağlayan ölçeklerin yeterli sayıda olmayışından dolayı Test For Creative Thinking- Drawing Production'nın dil eşdeğerliğinin sağlanması, güvenirlik ve geçerlik çalışmalarının yapılmasını amaçlamıştır. Sonuçların tamamı göz önüne alındığında Yaratıcı Düşünme Çizim Ürünleri Testi TCT-DP'nin Türkçe formunun kullanılabilecek geçerlik ve güvenirliğe sahip olduğu görülmüştür.

Argalı (2005), önceden hemşire ile karşılaşmış veya karşılaşmamış okul çağı (6–12 yaş) çocuklarının hemşireyi algılayışını belirlemek amacıyla planladığı araştırmasında; hemşireyi olumlu algılayanların sayısını 84 (%84), olumsuz algılayanların ise sadece 1 (%1) çocuk olduğunu tespit etmiştir. 15 çocuğun ise (%15) tarafsız (nötr), olumlu ya da olumsuz ne şekilde algıladığı belirlenememiştir.

Abut (2005), hikâye üretmenin ilköğretim 1.sınıf (7–8 yaş) çocuklarının resim becerilerine etkisini araştırmıştır. Çocuklara her biri üç sözcükten oluşan kelime grupları (5 tane) verilmiş ve bu kelime grupları ile ilgili resim yapmaları istenmiştir. Deneysel çalışma safhasında deney grubu çocuklardan bu kelime grupları ile ilgili hikâye üretmeleri istenmiştir. Daha sonra ise son-test aşamasında hem deney hem de kontrol grubundan bu kelime grupları ile ilgili tekrar resim yapmaları istenmiştir. Çocukların ön-test ve son-test resimleri üç sanat uzmanından oluşan bir değerlendirme ekibi tarafından puanlanmıştır.

Kındap (2005), araştırmasında çizimin temsil ve estetik yönünün gelişimini iki ayrı çalışmada ele almıştır. Deney I' de çizimin temsili yönünün ve Deney II' de çizimin estetik yönünün gelişimi incelenmiştir. Deney I' de okul çağındaki çocuklarda çizimin temsili yönünün (perspektif, kâğıdı kullanma ve kullanılan ayrıntı miktarı) bilişsel gelişim ile bağlantılı olarak yaşa bağlı doğrusal bir ilerleme göstereceği yönündeki denence sınanmıştır. Çocuklara (6–13 yaş), "manzara" ve "oynayan çocuklar" olmak üzere iki konuda çizim yaptırılmıştır. Bulgular, çizimin temsili yönündeki başarının okul çağındaki çocuklarda yaşla birlikte doğrusal bir artış gösterdiğini ortaya koymuştur. Temsili yönün alt boyutlarından perspektif, kâğıdı kullanma ve ayrıntı miktarında yaşa ve göreve bağlı farklılıklar bulunmuştur. Manzara çiz görevinde perspektif kullanımında 6 yaştan 13 yaşa doğru doğrusal bir gelişim olduğu, kâğıdı kullanmada büyük çocukların küçük çocuklara göre daha başarılı oldukları, 8 yaş çocuklarının çizimlerinde daha fazla ayrıntı kullandıkları ve 9 yaşındaki çocukların ayrıntı kullanımında bir düşüş olduğu görülmektedir. Oynayan çocuklar çiz görevinde ise perspektif kullanımı açısından yaşa bağlı bir farklılık bulunmazken, kâğıdı kullanmada manzara çiziminde olduğu gibi büyük çocukların küçük çocuklara göre daha başarılı oldukları; ancak, 9 yaşından sonra kâğıdı kullanmada bir değişim olmadığı gözlenmiştir. Bu görevde kullanılan ayrıntı miktarı incelendiğinde büyük

çocukların küçük çocuklara göre daha fazla ayrıntı kullandıkları, ancak manzara çiziminde de olduğu gibi 9 yaşındaki çocukların ayrıntı kullanımında bir düşüşün olduğu bulunmuştur. Manzara çiz görevinde kâğıdı kullanma ve perspektif başlıklarında cinsiyetler arası bir fark bulunamazken, kullanılan ayrıntı miktarı açısından kız öğrencilerin erkek öğrencilere göre daha başarılı çizimler yaptıkları görülmektedir. Oynayan çocuklar çiziminde ise perspektif kullanımında kızların, erkeklere göre daha başarılı oldukları bulunmuştur. Ayrıca çocukların çizdikleri resimden hoşnut olma puanları ile temsili çizim başarısı puanları arasında negatif yönde anlamlı bir ilişki elde edilmiştir.

Gür ve Temel (2006), araştırmalarında Sanat Eğitim Programı'nın üst sosyo-ekonomik düzeyden gelen 6 yaş üstün yetenekli çocukların çizim becerilerine etkisinin incelenmesini amaçlamıştır. Sanat Eğitim Programı, 6 yaş grubu üstün yetenekli çocukların çizim becerilerinin geliştirilmesine yönelik olarak hazırlanan bir programdır. Bu program; 6 yaş üstün yetenekli çocukların çizim becerilerinin gelişimine katkıda bulunmaya, algıladıklarını çizim yoluyla betimlemelerini, çözdükleri problemleri çizim yoluyla ifade etme becerilerini desteklemeye yönelik olarak hazırlanmıştır. Program on sekiz oturumdan oluşmaktadır. Araştırmadan elde edilen bulgulara göre; Sanat Eğitim Programına katılan çocukların Silver Çizim Testi öntest ve sontest puanları ile cinsiyet arasındaki ilişkinin istatistiksel açıdan önemli olmadığı görülmüştür. Programa katılan çocukların Silver Çizim Testi öntest ve sontest puanları ile okul öncesi eğitimi alma süresi arasında istatistiksel olarak anlamlı bir ilişki bulunamamıştır.

Türkkan (2006), çocuğun yaptığı resimlerden aile yaşamlarına ilişkin ipuçları elde ederek bunları kişisel dosyaları ile karşılaştırma yoluyla değerlendirmiştir. 5–6 yaş grubundaki 8 çocuğa uygulanan araştırma verilerinin çözümü üç aşamada gerçekleştirilmiştir. Birinci aşamada, çocuklardan ailelerini anlatan bir resim yapmaları istenmiş, çalışmalarının bitiminde resimlerini anlattıkları bir "yarı yapılandırılmış görüşme" uygulanmıştır. İkinci aşamada resimler, görüşme sonuçlarına dayanarak araştırmacının analizleriyle yorumlanmıştır. Üçüncü aşamada ise, bu yorumlar öğrencinin okul tarafından tutulan kişisel dosyalarındaki verilerle karşılaştırılmıştır. Görüşme ve doküman incelemesinden elde edilen bulgular çocukların yaptıkları resimler ile karşılaştırılıp yorumlanmıştır.

Bayraktar (2007), araştırmasında, görsel sanatlar eğitiminin otistik çocuklar üzerindeki etkilerini incelemiştir. Araştırmada, 6–26 yaş aralığındaki toplam 100 otistik çocukla çalışmıştır. Uygulama sınıf ortamında ve görsel sanatlar eğitimi ders saatleri içinde uygulanmıştır. Uygulama sonuçları çizgisel gelişim dönemi ve çizgilerinin anlamları dikkate alınarak analiz edildiğinde, öğrencilerin rahatsızlıklarını yansıttıkları görülmüştür.

Doğru, Turcan, Arslan ve Doğru (2006), bu çalışmada; çocuk resminde aile kavramını değerlendirmişlerdir. Çalışmaya Türkiye'de ilköğretim okullarına devam eden 8–14 yaş arası 66 öğrenci ve Almanya'nın Berlin Şehrinde 8–14 yaş arası 58 öğrenci olmak üzere toplam 124 öğrenci alınmıştır. Çalışmanın sonucunda her iki

ülkede yaşayan çocukların cinsiyetine göre resim çizme ve aileyi tanıma durumları arasında kızların erkeklerden daha başarılı oldukları ve yaş ilerledikçe aileyi tanıma düzeyinin yükseldiği gözlenmiştir. Ayrıca kardeş sayısına göre aileyi tanıma puanları farklılaşmaktadır, okul başarısı yüksek olan öğrencilerin Goodenhough Harris testinden aldıkları puan daha yüksek bulunmuştur

Brenneman (1996), çocukların çizimleri ve yazılımları konusundaki bilgilerini ölçmek için 2,5 ile 3 yaş arası 35 çocuğu incelemiştir. Karar verme aşamasında farklı bir görünümde olduğunda bile yazı, çizim ve müzikle eşleştirildiğinde birçok çocuk yazının ayrımına varmıştır. Çocuklar nesneleri isimlendirdiklerinde ve nesnelerin resimlerini çizdiklerinde, çocukların birçoğu farklı ürünler ortaya çıkarmış yazma ve çizme becerilerini bir arada kullanmışlardır. Çocukların yazma ve çizmeyle ilgili katı kategoriler oluşturması için kesin bilgiler kullandıkları da öne sürülmüştür.

Papageorges (1999), çalışmasında okulöncesi çocuklarının duygularının incelenmesini amaçlamıştır. Çalışmada çocuklardan resim yaparken dinledikleri müziğe duygusal tepkiler vermeleri istenmiştir. Çalışmaya resim, müzik eğitimi ve okul eğitimi alan 3 okulöncesi çocuğu katılmıştır. Çalışma 3 bölümden oluşmaktadır: Çocuklar müzik aletleri çalıyor, duygulara ters seçilmiş müzikler dinliyorlar ve resim yapıyorlar. Çocukların dinledikleri müzik hakkındaki duygularını büyük bir kâğıda renkli kalemlerle çizerek ifade etmeleri ve daha sonrada müzik hakkındaki hislerini tartışıp müzikle ilişkili olarak nasıl resim çizdiklerini tarif etmeleri istenmiştir. Bu tartışmalar teybe kayıt edilmiştir. Çocuklar açıklamalarıyla birlikte duygularını yansıtıcı 12 renkli resim çizmişlerdir. Bu verilerin analizi sonucunda çocukların müziğin içeriğini algılayabildikleri ve bunları çeşitli renk, şekil ve alan kullanımlarıyla resimlerinde ifade edebildikleri tespit edilmiştir.

Pıanta, Longmaıd and Ferguson (1999), çalışmalarını çocuğun yaşı, etnik yapısı, zekâsı ve hassas el becerilerini kontrol etmek için bu sistemi kullanan sınıflandırılmış çizimlerle çocuğun sınıf içi sosyo-duygusal ve davranış özellikleri konusundaki öğretmenin değerlendirmeleri arasında sistemin psikometrik özellikleri ve ilişkisi üzerine kurmuşlardır. Sonuçlar, küçük çocuklar için çocukların aileyi anlatmalarında kullandıkları bu sistemin psikometrik özellikleri ile aile çizim teknikleri yönünden değerlendirilmiştir

Cox ve Wright (2000), çocukların çizimlerindeki kadın ve erkeklerin relatif boyları ile ilgili iki farklı çalışma yapmışlardır. **Birinci çalışmada** çocuklardan yetişkin ve çocuk resmi çizmeleri istenmiştir. 5 ve 7 yaşındaki çocukların bir grubundan adam ve kadın çizmeleri diğerlerinden de erkek ve kız çocukları çizmeleri istenmiştir. Bu çalışmada amaç, çocukların yetişkinleri çocuklardan uzun çizip çizmediklerini ve erkekler ile kızlar arasında boyların farklı olup olmadığını araştırmaktır. Her grupta 22 çocuk olacak şekilde her cinsiyetten kız-erkek, kadın-adam çizmeleri istenmiştir. Her bir figürün boyları cm olacak şekilde ölçülmüştür. Resmi çizenin cinsiyeti (kız-erkek), figürün statüsü (yetişkin ve çocuk), çizimi yapanın yaşı (5 ve 7) ve çizilen şekil (erkek, kadın) bilgileri üzerinden ANOVA yapılmıştır. Yaş ve çizimi yapanın cinsiyetinin manidar olduğu bulunmuştur (yetişkinlerin boyları çocuklardan daha

uzundur). Manidar çıkan tek etkileşim ise çizim yapanın cinsiyeti ve çizimi yapılan cinsiyet olarak bulunmuştur. Erkekler, çizimlerinde kadın ve erkeğin boylarını yaklaşık olarak eşit, kızlar ise çizdikleri kadın figürünü erkek figüründen daha uzun çizmişlerdir. Kızlar ve erkeklerin çizdikleri erkek figürünün boyları farklı değildir. **İkinci çalışmanın amacı**, kadınların giydikleri farklı giyecekler ile çocukların çizimlerini kontrol etmektir. İkinci çalışmada çocukların kadın figürlerini erkek figürlerine göre uzun çizmesinin çizdikleri figüre elbise ayarlamak olduğu düşünülmektedir. Çocuklardan biri pijama diğeri etek giyen iki kadın resmi çizmeleri istenmiştir. Her iki figür de kadın olduğundan saç tipi, mücevher gibi cinsiyet farklılaşmasına sebep olabilecek ayrıntılara dikkat edilmemiştir. Çocukların etekli kadın figürünü pijamalı kadın figüründen daha uzun çizmesi beklenmiştir. Ancak her ikisi de aynı yapı olacağından figürlerin boylarının manidar bir farklılık olmayacağı düşünülmüştür. Çocuklar kâğıdın hangi tarafını kullandılarsa ve hangi kadını önce çizdilerse kâğıdın diğer tarafına tersi sırada aynı resmi çizmeleri istenmiştir. Ana faktörlerin manidar olduğu her iki figürde aynı yapı kullanılmasına rağmen çocukların daha uzun çizdikleri tespit edilmiştir. Çizilen resmin tipinin de (pijama veya etek) anlamlı olduğu etekli kadınları pijamalı kadınlara göre daha uzun çizdikleri bulunmuştur.

Vinter ve Perruchet (2000), dolaylı öğrenmenin yaş ile ilgili olmadığını çizim davranışı ile göstermeye çalışmışlardır. Çalışmada 4–10 yaşları arasındaki 432 çocuk üç farklı deney grubuna ayrılmıştır. ANOVA analizi yaş, sıra (testin hangi sırada yapıldığı), eğitim (hangi eğitim düzeyinde olduğu), figür ve test ile yapılmıştır. ANOVA sonuçları yaş, eğitim ve testin önemli olduğunu göstermiştir. Sonuçlar dolaylı öğrenme ile yaşın bağımsız olduğunu göstermiştir.

Louis (2000), çocukların resimde grafiksel betimleme gelişimini incelemiştir. Çocukların genellikle resimlerine anlam katmaya başladığı yaş olan 4–5 yaş dönemindeki çocuklarla çalışılmıştır. 4 ile 7 yaş arasındaki 29 çocuğun yaptığı resimlerden alınan bilgi hem nicelik hem de nitelik uygulaması kullanılarak analiz edilmiştir. Louis, araştırmasının sonunda şu önerilerde bulunmuştur; resim gelişiminin ilk sembolik evresi çocukların fikirlerine ve deneyimlerine şekil veren ilgili özellikleri keşfettikleri, kullandıkları ve geçiş evresini içeren 3 farklı birbirine yakın evreler olarak canlandırılabilir. Louis yaptığı araştırma sonunda küçük çocukların resim yaparken ne düşündüklerini gösteren, yaptıkları keşifleri ve verdikleri kararları ciddiye almalarını vurgulamaktadır.

Sisto (2000) araştırmasında 7–10 yaşlarında 1. sınıf ile 3. sınıf arasında toplam 211 çocuk ile çalışmıştır. Örneklem grubundaki çocuklar Brezilya için alt sosyo ekonomik sınıf olarak tanımlanabilir. 11 sınıfın tamamında grup olarak Harris (1963) yönergesi kullanılarak insan figürü çizdirilmiştir. Çocuklardan boş bir kâğıt üzerine kurşun kalem kullanarak bir adam ve bir kadın figürü çizmeleri istenmiştir. Piaget'nin gelişimsel ölçümü için değişik görevler kullanılmıştır. Operasyonel düşünme zihinsel imajın yanı sıra kütle ve uzunluk görevleri ile ölçülmüştür. Yenilik yaratma veya yeni olasılıklar ise eşit uzaklık ayarlaması ve zar pozisyonu görevleri test edilmiştir. Operasyonel ve yaratıcılık puanları bu iki puanın kendi içlerinde toplanması ile bilişsel gelişim düzeyleri ise bu iki puanın toplanması ile elde edilmiştir. Her ne

kadar kızlar adam, kadın ve her ikisinin ortalamasından daha düşük puan almış olsalar da yapılan t testi puanların cinsiyete göre farklılık göstermediğini göstermiştir. İnsan figürü çiziminde ise kadın çiziminde manidar bir fark olduğu bulunmuştur. Piaget'nin puanları ile insan figürü puanı toplam grup olarak ve cinsiyetler ayrı ayrı incelenmiştir. En yüksek korelasyon insan figürü çizimi ile kızlar ve erkeklerdeki operasyonellik puanları arasında ayrı ayrı ve birlikte analiz yapıldığında ise genel bilişsel gelişim puanı ile bulunmuştur. Bütün korelasyonlar pozitif bulunmuştur fakat erkeklerin korelasyonunun kızlara göre daha yüksek olması cinsiyet farklılaşması olarak algılanmıştır. 3 korelasyon değeri hariç diğer tüm korelasyonlar manidar çıkmıştır. Bu üç korelasyonun hepsi kızlara ait olup insan figürü çizme ve yaratıcılık arasındadır. Bunlara ek olarak kızların operasyonel ve genel bilişsel gelişim puanları da düşük korelasyona sahiptir. Bu sonuç toplam puanlar arasındaki düşük korelasyonu kızların her korelasyon değerinin erkeklerden düşük olması nedeniyle olabileceğinin düşünülmesine sebep olmuştur.

Brooks (2002) tarafından yapılan görsel etnografik çalışmada 1. sınıf öğrencilerinin öğrenme süreçlerinin içeriklerinde resim çizimleri incelenmiştir. Bu çalışmada erken çocukluk eğitimi bilgileri ile sanatçı kimliği bir araya gelmektedir. Vygotsky'nin sosyal yapılandırmacı yaklaşımı hem verilerin toplanması hem de analizi süreçlerinde kullanılmıştır. Bu çalışmada yaşadıkları dünyayı daha anlaşılır kılabilmeleri için çocuklara çeşitli alanlarda ve konularda resim çizdirilmiştir. Resimlerini tekrar tekrar gözden geçirmeleri, paylaşmaları ve resimleri hakkında konuşmaları için çocuklar teşvik edilmişlerdir. Çizim süreci, çocukların düşünme süreçleri, farklı sembol olasılıklarının farkında olup olmamaları ve çizim repertuarları kapsamında genişletilmiştir. Çizim süreçlerinin çocukların düşünmesini, tasvir için değişik olasılıkların farkındalıklarını ve çizim repertuarlarını genişlettiği tespit edilmiştir.

LeBlanc (2003), 5–6 yaş arasındaki çocukların düş ve gerçekleri nasıl anladıklarını incelemiştir. 4 çocuğa (2 kız ve 2 erkek) "Oyuncak Hikâyesi 2" adlı filmin 15 dakikalık bir bölümü gösterilmiş, film görüntülerinin resmini çizmeleri ve çizimlerini anlatmaları istenmiştir. Çalışmada şu sorulara cevap aranmıştır; küçük çocuklar gerçeği düşten ayırabilir mi, tanımladıkları farklılıkları nasıl açıklarlar, yorumlarında yaş farklılıkları var mı?. Sonuç olarak, küçük çocukların düş ve gerçek arasında ayrım yapamayacağını ve bunun sonucunda sık sık ikisini karıştırdıkları tespit edilmiştir.

Burkitt ve arkadaşları (2004) çocukların etkili karakterleri çizerkenki boyutları ve kullandıkları renkleri inceledikleri araştırmalarında İngiltere'deki ilkokul çocukları (253 çocuk) ile çalışmışlardır. Çocuklar ilk olarak okuldaki yıllarına göre üç yaş (1–2 yıl; 3–4 yıl; 5–6 yıl) grubuna ayrılmışlardır. Her yaş grubundaki çocuk rasgele 3 farklı deney grubuna atanmıştır. Bu deney grupları; adam çizme 84 çocuk, köpek çizme 85 çocuk ve ağaç çizme 84 çocuktan oluşmaktadır. Her alt gruptaki çocuklar verileri alt görevlere göre iki alt gruba daha ayrılmıştır, yarısına hoş (iyi) yönerge diğer yarısına ise kötü yönerge verilmiştir. Çocukların çizimleri dikey olarak en üst noktadan en alt noktaya kadar ölçülmüştür. Genişlik ise soldan sağa en geniş bölgenin ölçümü ile elde edilmiştir. Çizimin alanı ise 0.5 cm. lik kareler ile ölçülmüştür. 3 yaş

grubu, 3 durum ve 3 tip çizim için 3'lü ANOVA ve çizim tipi tekrarlı ölçüm olarak analiz edilmiştir. Çizim tipi manidar olarak bulunmuş ve t testi sonuçlarına göre hoş (iyi) yönerge kötü yönergeye göre daha uzun çizilmiştir. Çizim tipi ile yaş grupları arasında etkileşim olduğu bulunmuştur. Aynı analizler çizilen figürün genişliği içinde tekrar edilmiştir. Çizim tipinde manidar farklılık bulunmuş ve yapılan t testi ise iyi yönerge ile çizilen figürlerin daha geniş olduğunu göstermiştir. Çizim tipi ile verilen durum arasında etkileşim olduğu bulunmuştur. Veriler bütün çocukların iyi yönerge verildiğinde daha geniş resimler çizdiklerini göstermiştir. Sonuç olarak, çocukların pozitif karakterleri daha geniş çizdikleri bulunmuştur. Çocukların sadece olumsuz imajı olan ağaçları yere daha yakın çizdikleri insan ve köpeklerde ise farklılık olmadığı bulunmuştur. Bir başka bulgu ise insan ve ağaç çizimleri köpeklerden daha uzundur. Bu çocukların, gerçek yaşamdaki tecrübelerinden kaynaklanmaktadır. Çocukların resmi çizerkenki kullandıkları renk ve çizim büyüklüğünün çizimi yapılan konudan etkilendiği düşünülmüştür.

White ve arkadaşları (2004) duygusal ve davranışsal bozukluğu olan öğrenciler ile ilgili yaptıkları çalışmada 7 ile 17 yaş arasındaki 53 öğrenci ile çalışmışlardır. 8 sınıfta maksimum 12 çocuk ve 4 profesyonel (öğretmen, öğretmen yardımcısı, klinik tedavi uzmanı ve davranışçı) bulunmaktadır. Bu çalışmada Sanat Terapisi Biçimsel Elemanları Ölçeği (FEATS) ve Çocuk ve Ergenlerin Fonksiyonel Değerlendirilmesi Ölçeği (CAFAS) kullanılmıştır. FEATS'ın beş alt boyutunda gruplar arasında farklılık olduğu tespit edilmiştir. Gruplar zarar verici düşünceler ve zarar vermeyici düşünceler olarak iki sınıfa ayrılmıştır. Bu çalışma sonucunda zararlı düşünceye sahip çocukların FEATS tarafından ayrıştırılabildiği bulunmuştur.

Bacigalupa (2005), çalışmasında çocuklardan sosyal temalı (dürüstlük, paylaşım, yardımlaşma gibi) hikâyeleri dinledikten sonra bu hikâyeleri anlatan resimler çizmelerini istemiştir. Çalışmanın sonuçları şöyledir; çocuklar hikâyelerdeki ana temayı doğru olarak tespit etmiş ve karakter davranışlarını iyi ya da kötü olarak doğru biçimde nitelendirebilmişlerdir. Fakat karakterlerin davranışlarının neden pozitif ya da negatif olduğunu açıklamaları istendiğinde çocuklar genellikle parçada önerilenden farklı sebepler göstermişlerdir. Ayrıca çocukların birbirleriyle iletişimlerinde hikâyelerdeki fikirleri rehber olarak kullanmadıkları tespit edilmiştir.

Burkitt ve arkadaşları (2005) farklı eğitim geçmişleri olan çocukların duygusal karakterleri çizimlerini değerlendirmek amacıyla toplam 76 çocuğun resmini incelemişlerdir. Çocuklar iki gruba ayrılmış ve 10 farklı renkte boya kalemi ile A4 kâğıdı her iki gruptaki çocuklara da verilmiştir. Her iki grupta da mutlu çizimler üzgünlere göre daha büyük olarak çizilmiştir. Genç yaştaki çocuklar mutlu resimleri üzgün resimlere göre daha uzun çizmişlerdir. En genç gruptaki çocuklar en büyük yaştaki gruba göre mutlu resimlerini daha büyük çizmişlerdir. Çizimlerdeki genişlik incelendiğinde ise mutlu resimlerin daha geniş olduğu tespit edilmiştir. Sonuç olarak sadece en genç çocukların mutlu insanları mutsuzlardan daha uzun çizdiklerini her iki grup içinde tespit edilmiştir. Bu sonuç, eğitim geçmişinin önemli olmadığını göstermiştir.

Drosinos (2006), 18 anaokulu öğrencisiyle yaptığı çalışmasında küçük çocukların 6 nesne (ağaç, ev, çocuk, köpek, kız, araba) çiziminde kullandıkları renkleri incelemiştir. Çalışma 3 aşamada organize edilmiş, her aşamada katılımcı öğrencilerden 6 nesneyi (ağaç, ev, çocuk, köpek, kız, araba) çizmeleri istenmiştir. Araştırmanın sonuçlarına göre, her aşamada renk seçimi azalırken, mantıklı renk kullanımında bir artış olduğu tespit edilmiştir.

Cherney ve arkadaşları (2006) çocukların çizimlerinin düşüncelerinin aynası olduğuna dair yaptıkları çalışmada 5–13 yaşları arasındaki 109 çocuğu incelemişlerdir. Çocuklara bilgisayar ekranından 18 oyuncak resmi gösterilerek isimlendirmeleri istenmiştir. Bu işlem bitince çocuklardan 5 dakikalık bir süre içerisinde verilen kâğıt üzerine ailelerinin resmini çizmeleri istenmiştir. Bu işlem sonrasında da 18 tane oyuncak gösterilmiş ve etiketleme işlemi tekrar ettirilmiştir. Bu işlemden sonra ise kâğıdın arka tarafına okul resmini çizmeleri ve daha sonra da ilk gördükleri resmi hatırlamaları istenmiştir. Toplam 109 aile çizimi ve 110 okul çizimi tek tek analiz edilmiştir. Cinsiyet ve yaş gruplarına göre yapılan ANOVA ile farklılık olduğu tespit edilmiştir. Küçük yaş grubu çocukların büyük yaş grubundaki çocuklara göre daha az aile detayı çizdikleri bulunmuştur. Kızların ise erkeklerden daha fazla gereksiz detay çizdikleri tespit edilmiştir. Kızların ortalamada erkeklere göre kadın karakterini daha uzun çizdikleri bulunmuştur. Okul resmi çizimlerinde cinsiyetin önemli olduğu, kızların erkeklere göre daha fazla pencere ve masa çizdikleri bulunmuştur.

Burkitt ve Barrett (2006), çocukların ruh hallerinin çizimdeki büyüklüğe etkisini incelemek amacıyla İngiltere'de 80 ilkokul öğrencisi ile çalışmışlardır. Çocuklar iki deney grubu olacak şekilde ayrılmıştır. Pozitif ruh hallerinde olan çocukların negatif ruh hali olanlara göre daha büyük resimler çizdikleri bulunmuştur.

Serna ve arkadaşları (1979), insan figürü resimlerinin çocukların akademik ve bilişsel potansiyellerinin değerlendirilmesine yönelik Virgin adalarında 205 zenci çocuğa, Georgia'dan 266 zenci çocuğa ve Meksika'dan 217 beyaz çocuğa Adam Çizme Testi uygulamışlardır. Çalışmaya 2, 4 ve 6. sınıflardan eşit sayıda kız ve erkek çocuk katılmıştır. Çalışmanın temel aldığı kriterlere göre kültürel ve cinsiyet farklılıkları belirlenmiştir. Farklı kültürlerde yaşayan siyah çocukların çizimleri arasında farklılıklar tespit edilmiştir.

Abell ve arkadaşları (1996) çalışmalarında adam çizme etkinliğini kullanarak çocukların bilişsel gelişimlerinin ve becerilerinin değerlendirildiği Goodenough ve Harris ve Koppitz'in puanlama sistemlerini karşılaştırmışlardır. Çalışmada 5–15 yaş grubu 125 çocuğun çizimleri ile Weschsler Zekâ Testi performansları ve 5–12 yaş grubu 74 çocuğun resimleri ile Stanford Binet Zekâ Testi (L-M formu) karşılaştırılmıştır. Her iki puanlama sistemi de WISC-R ve Stanford Binet ile anlamlı biçimde ilişkili olmakla birlikte daha uzun ve detaylı olan Goodenough-Harris puanlama sisteminin WISC-R testi IQ performansı düzeyleri Koppitz puanlama sistemine göre daha yüksek korelasyon sergilediği belirlenmiştir. Fakat her iki puanlama sistemi de farklı IQ düzeylerine sahip farklı yaş grubu çocukları için anlamlı geçerlilik analiz sonuçları puanlarına sahip değildir.

Laak ve arkadaşları (2005) araştırmalarında Adam Çizme Testi (DAP; Harris, 1963)'nin geçerlilik ve güvenirlik çalışmalarını gerçekleştirilmişlerdir. Çalışmaya 7–9 yaş grubundan normal ve özel eğitim okullarına devam eden 115 çocuk katılmıştır. Çocukların çizimleri kısa bir eğitim olan 3 puanlayıcı tarafından gelişimsel ve kişilik boyutlarında değerlendirilmiştir. Bulgular Adam Çizme Testi'ndeki detay hesaplamaları ve gelişim düzeylerinin belirlenmesi oldukça kısa bir eğitimden geçen puanlayıcılar tarafından güvenilir biçimde gerçekleştirildiğini yansıtmaktadır. Fakat puanlayıcıların çocukların sosyal ve duygusal gelişimlerine yönelik değerlendirmelerinin güvenilirliği yeterli bulunmamıştır. Yaşça büyük ve normal okullara devam eden öğrenciler yaşça küçük ve özel eğitim kurumlarına devam eden öğrencilerden anlamlı biçimde daha yüksek puanlar elde etmişlerdir. Araştırmacılar Adam Çizme Testi'nin çocukların bilişsel, sosyo-duygusal gelişim düzeyleri ve kişiliklerini değerlendirme sürecinde bütünsel karar ve yargılara varabilmek için sınırlı olduğunu ifade etmektedirler.

Herth (1998), evsiz çocuklar için umut'un anlamını araştırıp çocukların bu umutlarını korumak ve güçlendirmek için ne tür stratejiler kullandıklarını tespit etmiştir. Yarı gruplandırılmış mülakat ve çizim teknikleri kullanılarak 6–16 yaş grubu toplam 60 evsiz çocuktan veriler toplanmıştır. Teybe kaydedilen mülakatlar Colaizzi'nin analiz yöntemi ile incelenmiştir. Analiz edilen cümleler çizimlerle karşılaştırılmıştır. Verilerden umudu yansıtıcı 5 boyut tespit edilmiştir: bağlar (bağlantı), manevi kaynaklar, bilişsel stratejiler, enerji ve umut nesneleri. Okul çocuklarının kitaplardaki karakterleri, ergenlerin gerçek yaşam durumlarını, gençlerin ise gelecek planlarını umutlarını sergilemek için çizdikleri belirlenmiştir. Evsiz çocukların bakış açısına göre umut olgusunun anlaşılması bu tür çocuklarda umut duygularını geliştirici çalışmalar için temel oluşturabileceğinin yanı sıra çocukların sahip oldukları umutlarını gerçekleştirmelerine yönelik programların geliştirilmesine de katkı sağlayabilecektir.

Ring (2006), 3 yaş çocuklarının ev, okul öncesi kurumu ve okul ortamlarında çizdikleri resimleri boylamsal olarak incelemiştir. Çalışmada yetişkinlerin ve yaşça büyük kardeşlerin inanç sistemlerinin çocukların resim çizim sıklıkları ve içerikleri üzerinde etkili olduğu gözlemlenmiştir. 3–5 yaş grubu çocukların resimlerine yoğunlaşıldığında aşağıdaki önemli noktalar tespit edilmiştir:

- Ev ortamının düzenlenmesi ve organizasyonunda çocuğun zamanının düzenlenmesi ve malzemelere ulaşımının temininde annelerin önemi,
- Babaya oranla annenin sürekli çocukla birlikte olması sonucunda cinsiyet farklılıklarına yönelik tepkilerin gelişimi.

Catte ve Cox (1999), kronolojik yaşları ve zekâ yaşları benzer ruhsal sağlığı yerinde ve duygusal sorunları olan iki grup erkek çocuğun insan figürü çizimlerini karşılaştırmışlardır. Karşılaştırma Koppitz'in (1968) orijinal duygusal puanlama sistemi doğrultusunda gerçekleştirilmiştir. Analizler sonucunda duygusal sorunları olan çocukların sağlıklı çocuklara oranla daha fazla duygusal ifadeler kullandığı belirlenmiştir. Belirtilen fark istatistiksel olarak anlamlı olmasına rağmen oldukça küçük

bir değere sahiptir. Aynı zamanda iki grubun sergilediği duygusal ifadelerin türü bakımından farklılıklar tespit edilmemiştir.

Aikman (1992), psikiyatri servisinde yatan 216 çocuk ve genç ile çalışmıştır. Goodenough Harris çizim puanları ile IQ toplam puanları ve akademik başarıları arasında anlamlı fakat düşük korelasyon değerleri elde edilmiştir. Deneklere Bender-Gestalt testi uygulanması ile görsel motor entegrasyonların hesaba katılması durumunda bile Goodenough Harris puanlarının IQ puanlarını yordamasında yükselme olmamıştır. Bu bulgular psikiyatri servisinde yatan hastaların değerlendirilmesi çalışmalarında insan figürünü çizme testinin diğer zekâ ve başarı testlerinin yerine kullanılmasının veya bu testlere ek bir ölçüm materyali olarak kullanımının uygun olmadığını ortaya koymaktadır.

Toomela (2006) çalışmasında çizim gelişimini incelemek amacıyla 2,0-3,9 yaş grubundan 213 okul öncesi çocuğuna ve 6,11-8,9 yaş grubundan 183 1. sınıf öğrencisine Moor'un (1986) boyama işlemini yaptırmıştır. Çocukların küp çizimlerinde belirli modellerden çok genel özellikleri yansıttıkları tespit edilmiştir. Karalama ve temsili çizim aşamaları arasında ara bir dönem keşfedilmiştir. Küçük çocukların hat çizmeleri ile boyamayı koordine edemedikleri tespit edilmiştir. Dış hat çizme aşaması renk kullanımı ve boyama koordinasyonu ile ilişkilidir. Çocukların küp modelinden esinlenilen tek bir kare parçasını boyama şekli olarak 7 kategori keşfedilmiştir.

Smith (1993) 4–10 yaş grubu çocuklardan ayakta duran ve çok hızlı biçimde yürüyen kişilerin resimlerini çizmelerini istemiştir. Çocuklardan istenen şudur: Resimlere bakan kişilere resim hakkında hiçbir şey söylenmeyecektir. Sadece resme bakarak çizimlerdeki insanların neler yaptığının anlaşılması gerekmektedir. 4 yaş çocuklarının bile farkı izleyiciye yansıtabildiği ve bunun yaşla birlikte arttığı görülmüştür. Yansıtıcı ipuçlarının sayısı ilerleyen yaşla birlikte artmakta ve çizimlerde görülen belirli ipuçlarında yaşa bağlı değişiklikler söz konusu olmaktadır. Çocukların verilen işlerdeki esnek tepkisel yetenekleri onların çizimlerinden belirlenmesi için katı zihinsel sembol kullanımı yaklaşımına ters bir örüntü sergilemektedir. Çizim sürecindeki problem çözme becerilerinin tanımlanması için zıt işlemler önerilmektedir. Bu işlemler çizimleri hakkındaki bilgileri aktarabilme becerilerinin geliştirilmesinde de kullanılabilir.

Bekhit ve arkadaşlarının (2005) çalışması İngiltere'de klinik psikologların değerlendirme çalışmalarına yönelik gerçekleştirilen geniş kapsamlı tarama çalışmasından alınan çizimlerin değerlendirme aracı olarak kullanım verilerini içeren yayımlanmamış verileri içermektedir. 158 klinik psikolog çalışmaya dahil edilmiştir. Psikologlara psikolojik değerlendirme ve bu süreçte çizimlerin kullanımına yönelik görüş ve faaliyetlerinin sorgulandığı bir soru formu uygulanmıştır. Sonuçlar ABD'de gerçekleştirilen benzer çalışmanın sonuçları ile karşılaştırılmıştır. Çizim testleri özellikle Kuzey Amerikalı klinik psikologlarınca kullanılmaktadır. Oysaki bu testlerin güvenirlik ve geçerlilik üzerinde çelişkili sonuçlar vardır. Bu çalışmanın sonuçlarına göre İngiltere'deki klinik psikologların çizim testlerinin resmi kullanımlarını çok na-

dir tercih ettikleri, hemen hemen yarısının ise informal değerlendirme süreçlerinde kullandıkları tespit edilmiştir. Çizimlerin İngiliz psikologlar tarafından resmi olmayan değerlendirmelerde sık sık kullanılıyor olması bu psikologların danışmanlarını psikolojik değerlendirme süreçlerinde resmi testlerin aksine klinik mülakatları çok daha fazla tercih etmeleri ile paralellik sergilemektedir. Amerikan klinikçilerinin İngilizlere oranla çizim testlerini oldukça yaygın kullanmaları değerlendirme çalışmalarında yansıtıcı testleri çok daha fazla tercih etmeleri ile tutarlı bir durumudur.

BÖLÜM 3

YÖNTEM

3.1. ARAŞTIRMA MODELİ

Bu araştırmada, okul öncesi eğitim çağı çocuklarının insan ve aile resmi çizimlerinde var olan durumu olduğu gibi betimlemek amaçlandığından genel tarama modeli kullanılmıştır.

3.2. EVREN VE ÖRNEKLEM

3.2.1. Evren

Çalışmanın evrenini İstanbul, Sakarya ve İzmir'de bulunan devlet ve özel okul öncesi eğitim kurumlarına giden ve İstanbul ile İzmir'deki Sosyal Hizmetler ve Çocuk Esirgeme Kurumları ile Çocuk Köylerinde yaşayan 4–6 yaş çocukları ve aileleri oluşturmaktadır.

3.2.2.Örneklem

İstanbul ve Sakarya illerindeki devlet ve özel okul öncesi eğitim kurumlarına devam eden 4, 5 ve 6 yaş grubu 1421 çocuk; İstanbul Bahçelievler ile Göztepe Semiha Şakir Sosyal Hizmetler ve Çocuk Esirgeme Kurumlarında, İstanbul Bolluca Çocuk Köyü, İzmir Urla Barbaros Çocuk Sitesi'nde yaşayan 4, 5 ve 6 yaş grubu 99 çocuk olmak üzere toplam 1520 çocuk araştırmanın örneklemini oluşturmaktadır.

Erken çocukluk döneminde gelişim tüm alanlarda hızlıdır. Çocuklardaki küçük kas gelişiminin de oldukça hızlı olmasından dolayı kronolojik yaş önemli bir faktör olarak ele alınmıştır. Bu nedenle ailesinin yanında kalan çocuklar doğum tarihlerine göre 3'er aylık yaş aralıklarına ayrılarak çalışma yürütülmüş ve istatistiki işlemler gerçekleştirilmiştir. Kurumda kalan çocuk sayısı doğum tarihlerine göre 3'er aylık yaş aralıklarına ayrılmalarına imkân sağlamadığından 4, 5 ve 6 yaş olarak gruplandırılmışlardır.

3.3. VERİLERİN TOPLANMASI

3.3.1 Veri Toplama Araçları

3.3.1.1 Kişisel Bilgi Formu

Çocukların demografik özelliklerine (yaş, cinsiyet, anne-baba öğrenim durumu, ailedeki çocuk sayısı, kaçıncı çocuk olduğu gibi) ilişkin bilgileri elde etmek amacıyla araştırmacı tarafından geliştirilmiş olan bu form 19 soruluktur.

3.3.1.2 Goodenough-Harris Bir İnsan Çiz Testi

İlk olarak 1926 yılında Florence Goodenough, çocuk çizimlerinin onların bilişsel becerilerini ve gelişimlerini yansıtıyor olduğunu deneysel olarak ortaya koymuştur. Goodenough, zekâ yönünden daha ileri düzeydeki çocukların resimlerinde daha fazla gerçekçi detayların sergilendiği varsayımı doğrultusunda "Adam Çizme Testi" ve bilişsel puanlama sistemini geliştirmiştir.

Dünya çapında genel görüş ve öneriler çerçevesinde Goodenough ve Harris (1963) bu sisteme yönelik ciddi revizyonlar gerçekleştirmişlerdir. Goodenough-Harris (GH) puanlama sistemi gelişim olgunluğunun değerlendirilmesine yönelik insan figürü çizimlerinin niteliksel olarak incelenmesi amacıyla geliştirilmiştir. Bu yeni sistemde testin adı Goodenough-Harris Çizim Testi erkek ve kadın figürleri için ayrı ayrı kriterler listesi içermektedir. Bu sistem toplam 144 maddeden (erkek figürü çizimi için 73, kadın figürü çizimi için 71 kriter) oluşmaktadır. Kriterlerin doğru puanlanmasının ayrıntılı biçimde açıklandığı 32 sayfalık açıklama listesi mevcuttur. Goodenough-Harris Bir İnsan Çiz Testi'ne yönelik oldukça yüksek güvenirlik katsayıları belirlenmiştir. Geçerliliği için ise orta düzeyde katsayılar elde edilmiştir.

"Goodenough-Harris Bir İnsan Çiz Testi" nde çocuktan 3 resim yapması istenir. Birinci resim bir erkek resmidir, ikincisi bir kadın ya da anne resmidir, üçüncüsü de kendi resmidir. Çocuğun çizdiği bu resimler her detay (kafa, gözler, kaş, kollar vb) için bir puan alır. Her resimden alınan toplam puanlar sonucu çocuğun bilişsel gelişimi hakkında karar verilir.

3.3.1.3 Aile Resmi

Literatür ve yapılan araştırmalar incelenerek araştırmacı tarafından 19 maddeden oluşan "Aile Resmi Kriterleri" belirlenmiştir. Çocuklara aile üyelerinin yer aldığı bir resim çizdirilmiş ve kriterlerde yer alıp almama durumuna göre resimler değerlendirilmiştir.

3.3.1.4 Okul Öncesi Davranış Ölçeği (ODÖ)

McGuire ve Richman'ın 1986 yılında duygusal ve davranışsal sorunları olan okul öncesi çocukları belirlemek için geliştirdiği Okul Öncesi Davranış Ölçeği (ODÖ) 1990 yılında Kapçı tarafından "cut-of puanları" değiştirilerek ve yeni maddeler eklenerek Türkçeye uyarlanmış; geçerlik ve güvenirlik çalışmaları yapılmıştır. Ölçek toplam 24 maddeden oluşmaktadır. Ölçekteki olası sorun alanları duygusal, davranışsal alanlar ile konsantrasyon, oyun oynama, sosyal uyum, dil ve konuşma, alışkanlıklar ve altına kaçırmadır.

3.3.1.5 Anamnez Formu

Anamnez Formu Yavuzer tarafından geliştirilmiştir. "Anamnez Formu" çocuk ile ilgili detaylı bilgi alabilmek için araştırmacı tarafından ebeveyn ile yapılan yüzyüze görüşmeler yoluyla doldurulmuştur.

3.3.2 Uygulama

Araştırmanın uygulama kısmı aşağıdaki gibidir;

- Ailesinin yanında yaşayan çocukların Kişisel Bilgi Formu aileleri tarafından doldurulmuştur.
- Sosyal Hizmetler ve Çocuk Esirgeme Kurumu'nda yaşayan çocukların Kişisel Bilgi Formu kurumlardaki sosyal hizmet uzmanları tarafından doldurulmuştur.
- Ailesinin yanında yaşayan çocuklara ait Okul Öncesi Davranış Ölçeği (ODÖ) öğretmenler tarafından doldurulmuştur.
- Sosyal Hizmetler ve Çocuk Esirgeme Kurumu'nda yaşayan çocukların Okul Öncesi Davranış Ölçeği (ODÖ) eğitimci/psikolog/bakıcı anneleri tarafından doldurulmuştur.
- Yavuzer tarafından geliştirilen Anamnez Formu araştırmacı tarafından ailelerle yapılan bireysel görüşmelerle doldurulmuştur.
- Goodenough Bir İnsan Çiz Testi her çocuğa araştırmacı tarafından bireysel olarak uygulanmıştır. 5'er kişilik çocuk gruplarına A4 ebatında dosya kâğıdı ile pastel boyalar dağıtılmıştır. Aşağıdaki yönergeler verilerek çocuklardan 3 tane resim yapmaları istenmiştir.

  "Bugün sizden 3 resim yapmanızı isteyeceğim. İlk sayfada bir adam resmi çizmenizi istiyorum. En iyi resminizi çizin, acele etmeyin ve dikkatli çalışın. Bu okuldakilerin diğer okuldakiler kadar iyi yapabildiklerini görmek istiyorum. Ciddi çalışın, ne kadar güzel resim yapabileceğinizi görün. Adamı tam çizin, sadece başını ve omuzlarını çizmeyin."

  Çizim tamamlandığında, çocuklardan ikinci çizim için sayfayı çevirmelerini istenmiştir. "Şimdi de bir kadın resmi çizmenizi istiyorum. Çizebileceğiniz en güzel resmi çizin; acele etmeyin ve dikkatli çalışın. Kadını tam çizin, sadece baş ve omuzlar olmasın." denmiştir.

  Çocuklara 3. resim çizilmeden önce "Sizden kendi resminizi, sadece yüzünüzü değil tam resminizi yapmanızı istiyorum. Büyük sanatçıların çoğu kendi resimlerini yapmaktan hoşlanırdı ve bunlarda onların en iyi ve en ünlü resimleri arasındadır. Bu yüzden dikkat edin ve bu son çizdiğiniz resim en iyisi olsun." denmiştir.
- Aile resmi çocuklara çizdirilmeden önce ailenin ne demek olduğunu bilip bilmedikleri sorulmuş ve aile üzerine kısa bir bilgilendirme yapılmıştır. Her çocuğa aynı ebatta (35x25) cm bir resim kâğıdı ve 12 renkten oluşan aynı boya takımları verilmiştir. Çocuklardan ailelerinin resmini çizmeleri istenmiştir. Resim bittikten sonra resimdeki her figürün kim ya da ne olduğu sorularak üzerine yazılmıştır.

3.4 VERİLERİN ÇÖZÜMÜ VE YORUMLANMASI

Verilerin toplanması işleminden sonra araştırmada kullanılan testlerin puanlamaları yapılmıştır. İstatistiksel çözümlemeleri SPSS 15.0 paket programında uygun istatistik işlemler yapılarak gerçekleştirilmiştir.

Araştırmanın amaçlarına uygun olarak aşağıdaki istatistiksel işlemler yapılmıştır:

- Ailesinin yanında kalan çocukların Goodenough-Harris İnsan Çiz Testi puanları ile demografik değişkenlerinin (yaş, cinsiyet, çocuk sırası, evde yaşayan aile bireyleri sayısı, annenin çalışma durumu) farklılaşıp farklılaşmadığını belirlemek için Bağımsız Grup t Testi yapılmıştır.
- Ailesinin yanında kalan çocukların "Goodenough-Harris İnsan Çiz Testi Puanları" ile "Aile Resmi Kriterleri"; "Goodenough-Harris İnsan Çiz Testi Puanları" ile "Anamnez Formu" arasında fark olup olmadığını belirlemek için Bağımsız Grup t Testi yapılmıştır.
- Ailesinin yanında olup anne-babası ayrı olan çocuklar ile kurumda kalan çocukların Goodenough-Harris İnsan Çiz Testi Puanlarının farklılaşıp farklılaşmadığını belirlemek için Bağımsız Grup t Testi yapılmıştır.
- Ailesinin yanında kalan çocukların Goodenough-Harris İnsan Çiz Testi puanlarının demografik değişkenler (anne öğrenim durumu, baba öğrenim durumu, anne yaş, sosyo-ekonomik düzey) açısından karşılaştırılması amacıyla, Tek Yönlü Varyans Analizi (ANOVA) yapılmıştır. Varyans analizinde istatistiksel açıdan anlamlı bir farklılık elde edildikten sonra bu total farklılığın hangi ikili karşılaştırmalar arasındaki farklılıklardan kaynaklandığını belirlemek üzere varyans analizini tamamlayıcı hesaplara (post hoc) geçilerek Scheffe ve Tamhane's T2 Testinden yararlanılmıştır.
- Kurumda kalan çocukların Goodenough-Harris İnsan Çiz Testi puanları ile demografik değişkenlerinin (yaş, cinsiyet) farklılaşıp farklılaşmadığını belirlemek için Bağımsız Grup t Testi yapılmıştır. Ayrıca "Goodenough-Harris İnsan Çiz Testi Puanları" ile "Aile Resmi Kriterleri" arasında fark olup olmadığını belirlemek için de Bağımsız Grup t Testi yapılmıştır.
- Ailesinin yanında ve kurumda kalan çocukların Aile Resmi Kriterleri ile Okul Öncesi Davranış Ölçeği puanlarının farklılaşıp farklılaşmadığını belirlemek için Bağımsız Grup t Testi yapılmıştır.
- Ailesinin yanında kalan çocukların Aile Resmi Kriterleri ile Anamnez Formu'nda yer alan değişkenler arasında Ki-Kare Bağımsızlık testi yapılmıştır.
- Ailesinin yanında kalan ve kurumda çocukların Goodenough-Harris İnsan Çiz Testi puanlarının cinsiyet ve yaş değişkenine göre farklılaşıp farklılaşmadığını belirlemek için Bağımsız Grup t Testi yapılmıştır.

Bu bölümde araştırmanın bulguları ayrı başlıklar halinde sunulmuştur.

BULGULAR

BÖLÜM 4

4.1. KİŞİSEL BİLGİLER FORMUNA YÖNELİK BULGULAR

Tablo 1; Ailesinin Yanında ve Kurumda Kalan Çocukların Kronolojik Yaş Gruplarına Göre Dağılımı

Kronolojik Yaş	Ailesinin Yanında Kalan		Kurumda Kalan	
	f	%	f	%
4 yaş 0 ay 0 gün - 4 yaş 3 ay 0 gün	132	9.3	3	3.0
4 yaş 3 ay 1 gün - 4 yaş 6 ay 0 gün	129	9.1	7	7.1
4 yaş 6 ay 1 gün - 4 yaş 9 ay 0 gün	112	7.9	6	6.1
4 yaş 9 ay 1 gün - 4 yaş 12 ay 0 gün	122	8.6	7	7.1
5 yaş 0 ay 0 gün - 5 yaş 3 ay 0 gün	161	11.3	12	12.1
5 yaş 3 ay 1 gün - 5 yaş 6 ay 0 gün	204	14.4	11	11.1
5 yaş 6 ay 1 gün - 5 yaş 9 ay 0 gün	225	15.8	9	9.1
5 yaş 9 ay 1 gün - 5 yaş 12 ay 0 gün	226	15.9	11	11.1
6 yaş ve üstü	110	7.7	33	33.3
Toplam	1421	100	99	100

Tablo 1'de görüldüğü gibi ailesinin yanında kalan çocukların % 9,3'ü 4 yaş 0 ay 0 gün–4 yaş 3 ay 0 gün; % 9,1'i 4 yaş 3 ay 1 gün–4 yaş 6 ay 0 gün; % 7,9'u 4 yaş 6ay 1 gün–4 yaş 9 ay 0 gün; % 8,6'ı 4 yaş 9 ay 1 gün–4 yaş 12 ay 0 gün; % 11,3'ü 5 yaş 0 ay 0 gün–5 yaş 3 ay 0 gün; % 14,4'ü 5 yaş 3 ay 1 gün–5 yaş 6 ay 0 gün; % 15,8'i 5 yaş 6ay 1 gün–5 yaş 9 ay 0 gün; % 15,9'u 5 yaş 9 ay 1 gün–5 yaş 12 ay 0 gün; % 7,7'si 6 yaş ve üstü yaş gruplarından oluşmaktadır.

Kurumda kalan çocukların % 3'ü 4 yaş 0 ay 0 gün–4 yaş 3 ay 0 gün; % 7,1'i 4 yaş 3 ay 1 gün–4 yaş 6 ay 0 gün; % 6,1'i 4 yaş 6ay 1 gün–4 yaş 9 ay 0 gün; % 7,1'i 4 yaş 9 ay 1 gün–4 yaş 12 ay 0 gün; % 12,1'i 5 yaş 0 ay 0 gün–5 yaş 3 ay 0 gün; % 11,1'i 5 yaş 3 ay 1 gün–5 yaş 6 ay 0 gün; % 9,1'i 5 yaş 6ay 1 gün–5 yaş 9 ay 0 gün; % 11,1'i 5 yaş 9 ay 1 gün–5 yaş 12 ay 0 gün; % 33,3'ü 6 yaş ve üstü yaş gruplarından oluşmaktadır.

Tablo 2; Ailesinin Yanında ve Kurumda Kalan Çocukların Cinsiyetlerine Göre Dağılımı

Cinsiyet	Ailesinin Yanında Kalan		Kurumda Kalan	
	f	%	f	%
Kız	673	47.4	46	46.5
Erkek	748	52.6	53	53.5
Toplam	1421	100	99	100

Tablo 2'de görüldüğü gibi, ailesinin yanında kalan çocukların % 47,4'ü kız, % 52,6'sı erkek; kurumda kalan çocukların ise % 46,5'i kız, % 53,5'i erkektir.

Tablo 3; Ailesinin Yanında Kalan Çocukların Sosyo-Ekonomik Düzey Değişkenine Göre Dağılımı

Sosyo-Ekonomik Düzey	f	%
Üst sosyo-ekonomik düzey	544	38.3
Orta sosyo-ekonomik düzey	503	35.4
Alt sosyo-ekonomik düzey	374	26.3
Toplam	1421	100

Tablo 3'de görüldüğü gibi ailelerin % 38,3'ü üst sosyo-ekonomik düzey, % 35,4'ü orta sosyo-ekonomik düzey ve % 26,3'ü alt sosyo-ekonomik düzeydedir.

Tablo 4; Ailesinin Yanında ve Kurumda Kalan Çocukların Kronolojik Yaş ve Cinsiyetlerine Göre Çapraz Dağılımı

Yaş Grubu		Ailesinin Yanında Kalan			Kurumda Kalan		
		Kız	Erkek	Toplam	Kız	Erkek	Toplam
I.Yaş Aralığı (4 yaş 0 ay 0 gün–4 yaş 3 ay 0 gün)	Sayı	70	62	132	1	2	3
	Yüzde	53	47	100	33.3	66.7	100
II. Yaş Aralığı (4 yaş 3 ay 1 gün–4 yaş 6 ay 0 gün)	Sayı	60	69	129	2	5	7
	Yüzde	46.5	53.5	100	28.6	71.4	100
III. Yaş Aralığı (4 yaş 6 ay 1 gün–4 yaş 9 ay 0 gün)	Sayı	56	56	112	2	4	6
	Yüzde	50	50	100	33.3	66.7	100
IV. Yaş Aralığı (4 yaş 9 ay 1 gün–4 yaş 12 ay 0 gün)	Sayı	54	68	122	3	4	7
	Yüzde	44.3	55.7	100	42.9	57.1	100
V. Yaş Aralığı (5 yaş 0 ay 0 gün–5 yaş 3 ay 0 gün)	Sayı	84	77	161	5	7	12
	Yüzde	52.2	47.8	100	41.7	58.3	100

VI. Yaş Aralığı (5 yaş 3 ay 1 gün–5 yaş 6 ay 0 gün)	Sayı	93	111	204	5	6	11
	Yüzde	45.6	54.4	100	45.5	54.5	100
VII. Yaş Aralığı (5 yaş 6 ay 1 gün–5 yaş 9 ay 0 gün)	Sayı	107	118	225	3	6	9
	Yüzde	47.6	52.4	100	33.3	66.7	100
VIII. Yaş Aralığı (5 yaş 9 ay 0 gün–5 yaş 12 ay 0 gün)	Sayı	101	125	226	8	3	11
	Yüzde	44.7	55.3	100	72.7	27.3	100
IX. Yaş Aralığı (6 yaş üstü)	Sayı	48	62	110	17	16	33
	Yüzde	43.6	56.4	100	51.5	48.5	100
Toplam	Sayı	673	748	1421	46	53	99
	Yüzde	47.4	52.4	100	46.5	53.5	100

Tablo 4'e göre, ailesinin yanında kalan I. yaş aralığındaki 132 çocuğun % 53'ü kız, % 47'si erkek; II. yaş aralığındaki 129 çocuğun % 46.5'i kız, % 53.5'i erkek; III. yaş aralığındaki 112 çocuğun % 50'si kız, % 50'si erkek; IV. yaş aralığındaki 122 çocuğun % 44.3'ü kız, % 55.7'si erkek; V. yaş aralığındaki 161 çocuğun % 52.2'si kız, % 47.8'i erkek; VI. yaş aralığındaki 204 çocuğun % 45.6'sı kız, % 54.4'ü erkek; VII. yaş aralığındaki 225 çocuğun % 47.6'sı kız, % 52.4'ü erkek; VIII. yaş aralığındaki 226 çocuğun % 44.7'si kız, % 55.3'ü erkek; IX. yaş aralığındaki 110 çocuğun % 43.6'sı kız, % 56.4'ü erkektir. Örneklemde yer alan ailesinin yanındaki 1421 çocuğun 673'ü kız, 748'i erkektir.

Kurumda kalan I. yaş aralığındaki 3 çocuğun % 33.3'ü kız, % 66.7'si erkek; II. yaş aralığındaki 7 çocuğun % 28.6'sı kız, % 71.4'ü erkek; III. yaş aralığındaki 6 çocuğun % 33.3'ü kız, % 66.7'si erkek; IV. yaş aralığındaki 7 çocuğun % 42.9'u kız, % 57.1'i erkek; V. yaş aralığındaki 12 çocuğun % 41.7'si kız, % 58.3'ü erkek; VI. yaş aralığındaki 11 çocuğun % 45.5'i kız, % 54.5'i erkek; VII. yaş aralığındaki 9 çocuğun % 33.3'ü kız, % 66.7'si erkek; VIII. yaş aralığındaki 11 çocuğun % 72.7'si kız, % 27.3'ü erkek; IX. yaş aralığındaki 33 çocuğun % 51.5'i kız, % 48.5'i erkektir. Örneklemde yer alan kurumdaki 99 çocuğun % 46.5'i kız, % 53.5'i erkektir.

Tablo 5; Ailesinin Yanında Kalan Çocukların Kronolojik Yaş ve Sosyo-Ekonomik Düzeylerine Göre Çapraz Dağılımı

Yaş Grubu		Üst SED	Orta SED	Alt SED	Toplam
I. Yaş Aralığı	Sayı	62	38	32	132
(4 yaş 0 ay 0 gün–4 yaş 3 ay 0 gün)	Yüzde	47	29	24.2	100
II. Yaş Aralığı	Sayı	58	38	33	129
(4 yaş 3 ay 1 gün–4 yaş 6 ay 0 gün)	Yüzde	45	29.5	25.6	100
III. Yaş Aralığı	Sayı	51	30	31	112
(4 yaş 6 ay 1 gün–4 yaş 9 ay 0 gün)	Yüzde	45.5	26.8	27.7	100
IV. Yaş Aralığı	Sayı	50	25	47	122
(4 yaş 9 ay 1 gün–4 yaş 12 ay 0 gün)	Yüzde	41	20.5	38.5	100
V. Yaş Aralığı	Sayı	47	43	71	161
(5 yaş 0 ay 0 gün–5 yaş 3 ay 0 gün)	Yüzde	29.2	26.7	44.1	100
VI. Yaş Aralığı	Sayı	67	67	70	204
(5 yaş 3 ay 1 gün–5 yaş 6 ay 0 gün)	Yüzde	32.8	32.8	34.3	100
VII. Yaş Aralığı	Sayı	58	110	57	225
(5 yaş 6 ay 1 gün–5 yaş 9 ay 0 gün)	Yüzde	25.8	48.9	25.3	100
VIII. Yaş Aralığı	Sayı	88	105	33	226
(5 yaş 9 ay 0 gün–5 yaş 12 ay 0 gün)	Yüzde	38.9	46.5	14.6	100
IX. Yaş Aralığı	Sayı	63	47	0	110
(6 yaş üstü)	Yüzde	57.3	42.7	0	100
Toplam	Sayı	544	503	374	1421
	Yüzde	38.3	35.4	26.3	100

Tablo 5'de görüldüğü gibi I. yaş aralığında olan 132 çocuğun % 47'si üst, % 29'u orta, % 24,2'si alt; II. yaş aralığında olan 129 çocuğun % 45'i üst, % 29,5'i orta, % 25,6'sı alt; III. yaş aralığında olan 112 çocuğun % 45,5'i üst, % 26,8'i orta, % 27,7'si alt; IV. yaş aralığında olan 122 çocuğun % 41'i üst, % 20,5'i orta, % 38,5'i alt; V. yaş aralığında olan 161 çocuğun % 29,2'si üst, % 26,7'si orta, % 44,1'i alt; VI. yaş aralığında olan 204 çocuğun % 32,8'i üst, % 32,8'i orta, % 34,3'ü alt; VII. yaş aralığında olan 225 çocuğun % 25,8'i üst, % 48,9'u orta, % 25,3'ü alt; VIII. yaş aralığında olan 226 çocuğun % 38,9'u üst, % 46,5'i orta, % 14,6'sı alt; IX. yaş aralığında olan 110 çocuğun % 57,3'ü üst, % 42,7'si orta sosyo-ekonomik seviyededir.

Örneklemdeki 1421 çocuğun % 38,3'ü üst, % 35,4'ü orta, % 26,3'ü alt sosyo-ekonomik seviyededir.

Tablo 6; Ailesinin Yanında ve Kurumda Kalan Çocukların Kaçıncı Çocuk Olduklarına Göre Dağılımı

Çocuk Sırası	Ailesinin Yanında Kalan		Kurumda Kalan	
	f	%	f	%
1. çocuk	954	67.1	37	37.4
2. çocuk	382	26.9	26	26.3
3. çocuk	71	5.0	17	17.2
4. çocuk	13	.9	8	8.1
5. çocuk	1	.1	6	6.1
Bilinmiyor	-	-	5	5.1
Toplam	1421	100	99	100

Tablo 6'da görüldüğü gibi ailesinin yanında kalan çocukların % 67,1'i ailenin 1. çocuğu, % 26,9'u ailenin 2.çocuğu, % 5'i ailenin 3. çocuğu, % 0.9'u ailenin 4. çocuğudur. Kurumda kalan çocukların % 37,4'ü ailenin 1. çocuğu, % 26,3'ü ailenin 2. çocuğu, % 17,2'si ailenin 3. çocuğu, % 8,1'i ailenin 4. çocuğu, % 6,1'i ailenin 5. çocuğudur. Kurumda kalan çocukların % 5.1'inin ise kaçıncı çocuk olduğu bilinmemektedir.

Tablo 7; Ailesinin Yanında Kalan Çocukların Evde Yaşayan Aile Bireylerine Göre Dağılımı

Evde Yaşayan Aile Bireyleri	f	%
Çekirdek aile	1143	80.4
Çekirdek aile ve bakıcı	106	7.5
Çekirdek aile ve akraba	130	9.1
Çekirdek aile, bakıcı ve akraba	5	.4
Diğer	37	2.6
Toplam	1421	100

Tablo 7'ye göre ailelerin % 80,4'ü çekirdek aile, % 7,5'i çekirdek aile ve bakıcı, % 9,1'i çekirdek aile ve akraba, % 0.4'ü çekirdek aile, bakıcı ve akraba olarak yaşamaktadırlar. % 2.6'sı ise diğer şıkkını işaretlemiştir.

Tablo 8; Ailesinin Yanında ve Kurumda Kalan Çocukların Annelerinin Öğrenim Durumlarına Göre Dağılımı

Öğrenim Durumu	Ailesinin Yanında Kalan		Kurumda Kalan	
	f	%	f	%
Okuryazar değil	2	.1	8	8.1
Okuryazar	10	.7	12	12.1
İlkokul mezunu	249	17.5	35	35.4
Ortaokul mezunu	146	10.3	2	2.0
Lise mezunu	431	30.3	2	2.0
Üniversite mezunu	583	41	2	2.0
Bilinmiyor	-	-	38	38.4
Toplam	1421	100	99	100

Tablo 8'de görüldüğü gibi ailesinin yanında kalan çocukların annelerinin % 0.1'i okuryazar değildir, % 0.7'si okuryazardır, % 17,5'i ilkokul, % 10,3'ü ortaokul, % 30,3'ü lise, % 41'i üniversite mezunudur. Kurumda kalan çocukların annelerinin % 8,1'i okuryazar değildir, % 12,1'i okuryazardır, % 35,4'ü ilkokul, % 2'si ortaokul, % 2'si lise, % 2'si ise üniversite mezunudur. Kurumda kalan çocukların % 38.4'ünün annelerinin öğrenim durumu ise bilinmemektedir.

Tablo 9; Ailesinin Yanında ve Kurumda Kalan Çocukların Babalarının Öğrenim Durumlarına Göre Dağılımı

Öğrenim Durumu	Ailesinin Yanında Kalan		Kurumda Kalan	
	f	%	f	%
Okuryazar değil	1	.1	9	9.1
Okuryazar	4	.3	17	17.2
İlkokul mezunu	156	11.0	33	33.3
Ortaokul mezunu	167	11.8	3	3.0
Lise mezunu	441	31.0	4	4.0
Üniversite mezunu	652	45.9	-	-
Bilinmiyor	-	-	33	33
Toplam	1421	100	99	100

Tablo 9'da görüldüğü gibi ailesinin yanında kalan çocukların babalarının % 0.1'i okuryazar değildir, % 0.3'ü okuryazardır, % 11'i ilkokul, % 11,8'i ortaokul, % 31'i lise, % 45,9'u üniversite mezunudur. Kurumda kalan çocukların babalarının % 9,1'i okuryazar değildir, % 17,2'si okuryazardır, % 33,3'ü ilkokul, % 3'ü ortaokul, % 4'ü lise mezunudur. Kurumda kalan çocukların babaları arasında üniversite mezunu yoktur, ayrıca % 33'ünün öğrenim durumu ise bilinmemektedir.

Tablo 10; Ailesinin Yanında ve Kurumda Kalan Çocukların Annelerinin Yaşlarına Göre Dağılımı

Yaş	Ailesinin yanında kalan		Kurumda olan	
	f	%	f	%
20 – 30 yaş	319	22.4	-	-
31 – 40 yaş	993	69.9	27	27.3
41 – 50 yaş	108	7.6	37	37.4
51 – 60 yaş	1	.1	7	7.1
61 yaş ve üstü	-	-	1	1.0
Bilinmiyor	-	-	27	27.3
Toplam	1421	100	99	100

Tablo 10'da görüldüğü gibi ailesinin yanında kalan çocukların annelerinin % 22,4'ü 20–30 yaş, % 69,9'u 31–40 yaş, % 7,6'sı 41–50 yaş, % 0.1'i ise 51–60 yaş arasındadır. Kurumda kalan çocukların annelerinin % 27,3'ü 31–40 yaş, % 37,4'ü 41–50 yaş, % 7,1'i 51–60 yaş arasında, % 1'i ise 60 yaş üstündedir. Kurumda kalan çocukların % 27.3'ünün annelerinin yaşı bilinmemektedir.

Tablo 11; Ailesinin Yanında ve Kurumda Kalan Çocukların Babalarının Yaşlarına Göre Dağılımı

Yaş	Ailesinin Yanında Kalan		Kurumda Kalan	
	f	%	f	%
20 – 30 yaş	92	6.5	9	9.1
31 – 40 yaş	1007	70.9	37	37.4
41 – 50 yaş	299	21.0	15	15.2
51 – 60 yaş	20	1.4	3	3.0
61 yaş ve üstü	3	.2	-	-
Bilinmiyor	-	-	35	35.4
Toplam	1421	100	99	100

Tablo 11'de görüldüğü gibi ailesinin yanında kalan çocukların babalarının % 6,5'i 20–30 yaş, % 70,9'u 31–40 yaş, % 21'i 41–50 yaş, % 1,4'ü 51–60 yaş arasında, % 0.2'si ise 60 yaş üstündedir. Kurumda kalan çocukların babalarının % 9,1'i 20–30 yaş, % 37,4'ü 31–40 yaş, % 15,2'si 41–50 yaş, % 3'ü ise 51–60 yaş arasındadır. Kurumda kalan çocukların % 35.4'ünün babalarının yaşı bilinmemektedir.

Tablo 12; Ailesinin Yanında ve Kurumda Kalan Çocukların Anne-Babalarının Medeni Durumlarına Göre Dağılımı

Medeni Durum	Ailesinin Yanında Kalan		Kurumda Kalan	
	f	%	f	%
Evli	1354	95.3	-	-
Boşanmış	47	3.3	-	-
Eşi ölmüş	20	1.4	-	-
Toplam	1421	100	-	-

Tablo 12'de görüldüğü gibi ailesinin yanında kalan çocukların % 95,3'ünün ebeveyni evli, % 3,3'ünün ebeveyni boşanmış, % 1,4'ünün ebeveyninden biri ölmüştür.

Tablo 13; Ailesinin Yanında ve Kurumda Kalan Çocukların Annelerinin Meslekle-rine Göre Dağılımı

Meslek	Ailesinin Yanında Kalan		Kurumda Kalan	
	f	%	f	%
Öğretmen, psikolog, psikiyatr, eğitim bilimci, çocuk doktoru	139	9.8	-	-
Güzel sanatlar	47	3.3	1	1.0
Diğer meslekler	1235	86.9	28	28.3
Bilinmiyor	-	-	70	70.7
Toplam	1421	100	99	100

Anne ve babaların meslekleri öğretmen, psikolog, psikiyatr, eğitim bilimci, çocuk doktoru bir grup; güzel sanatlar alanında çalışanlar da bir grup olarak sınıflandırılmıştır. Öğretmen, psikolog, psikiyatr, eğitim bilimci ve çocuk doktorunun çocuğun gelişim özelliklerini, bireysel farklılıklarını, ihtiyaçlarını ve doğru tutumu bildikleri düşünüldüğünden bu grubun bir fark yaratıp yaratmayacağının tespiti için ayrımlaştırılmıştır. Mesleği güzel sanatlar alanı ile ilgili olan anne-babaların ise kalıtımsal olarak resim ile ilgili çocuklarına bir beceri geçişi olabileceği düşünüldüğünden ayrımlaştırılmıştır.

Tablo 13'de görüldüğü gibi ailesinin yanında kalan çocukların annelerinin % 9,8'inin mesleği öğretmen, psikolog, psikiyatr, eğ4itim bilimci, çocuk doktoru; % 3,3'ünün mesleği güzel sanatlar alanında, % 86,9'unun ise diğer meslek alanlarındadır. Kurumda kalan çocukların annelerinin % 1'inin mesleği güzel sanatlar alanında, % 28,3'ünün ise diğer meslek alanlarındadır. Kurumda kalan çocukların % 70.7'sinin annesinin mesleği bilinmemektedir.

Tablo 14; Ailesinin Yanında ve Kurumda Kalan Çocukların Babalarının Meslekle-rine Göre Dağılımı

Meslek	Ailesinin Yanında Kalan		Kurumda Kalan	
	f	%	f	%
Öğretmen, psikolog, psikiyatr, eğitim bilimci, çocuk doktoru	90	6.3	1	1.0
Güzel sanatlar	43	3.0	-	-
Diğer meslekler	1288	90.6	41	41.4
Bilinmiyor	-	-	57	57.6
Toplam	1421	100	99	100

Tablo 14'de görüldüğü gibi ailesinin yanında kalan çocukların babalarının % 6,3'ünün mesleği öğretmen, psikolog, psikiyatr, eğitim bilimci, çocuk doktoru; % 3'ünün mesleği güzel sanatlar alanında, % 90,6'sının ise diğer meslek alanlarında-dır. Kurumda kalan çocukların babalarının % 41,4'ü diğer meslek alanlarındadır % 57.6'sının mesleği ise bilinmemektedir.

Tablo 15; Ailesinin Yanında ve Kurumda Kalan Çocukların Annelerinin Çalışma Durumlarına Göre Dağılımı

Çalışma Durumu	Ailesinin Yanında Kalan		Kurumda Kalan	
	f	%	f	%
Çalışıyor	624	43.9	15	15.2
Çalışmıyor	793	55.8	39	39.4
Bilinmiyor	4	.3	45	54.5
Toplam	1421	100	99	100

Tablo 15'de görüldüğü gibi ailesinin yanında kalan çocukların annelerinin % 43,9'u çalışmakta, % 55,8'i çalışmamaktadır. Kurumda olan çocukların annelerinin % 15,2'si çalışmakta, % 39,4'ü çalışmamaktadır; % 54.5'inin annesinin çalışıp çalış-madığı ise bilinmemektedir.

Tablo 16; Ailesinin Yanında ve Kurumda Kalan Çocukların Babalarının Çalışma Durumlarına Göre Dağılımı

Çalışma Durumu	Ailesinin Yanında Kalan		Kurumda Kalan	
	f	%	f	%
Çalışıyor	1377	96.9	39	39.4
Çalışmıyor	35	2.5	11	11.1
Bilinmiyor	9	.6	49	49.5
Toplam	1421	100	99	100

Tablo 16'da görüldüğü gibi ailesinin yanında kalan çocukların babalarının % 96,9'u çalışmakta, % 2,5'i çalışmamaktadır. Kurumda olan çocukların babalarının %

39,4'ü çalışmakta, % 11,1'i çalışmamaktadır; % 49.5'inin babasının çalışıp çalışmadığı ise bilinmemektedir.

4.2. AİLESİNİN YANINDA ve KURUMDA KALAN ÇOCUKLARIN İNSAN ve AİLE RESMİ ÇİZİMLERİNİN DEĞERLENDİRİLMESİNE YÖNELİK BULGULAR

1. Ailesinin yanında kalan çocukların Goodenough-Harris İnsan Çiz Testi puanları demografik özelliklerine (yaş, cinsiyet, sosyo-ekonomik düzey, çocuk sırası, evde yaşayan aile bireyleri sayısı, anne öğrenim durumu, baba öğrenim durumu, annenin yaş durumu, annenin çalışma durumu) göre farklılaşmakta mıdır?

Tablo 17; Ailesinin Yanında Kalan Çocukların Goodenough-Harris İnsan Çiz Testi Nokta Ölçeği Adam Ham, Standart, Yüzde Sıra Puanlarının Yaş Değişkenine Göre Farklılaşıp Farklılaşmadığını Belirlemek Üzere Yapılan Bağımsız Grup t Testi Sonuçları

Puan türü	Yaş aralıkları	n	X	ss	t	p
Ham puan	I. Yaş Aralığı (4 yaş 0 ay 0 gün-4 yaş 3 ay 0 gün)	132	8.40	3.678	-2.337	**.020**
	II. Yaş Aralığı (4 yaş 3 ay 1 gün - 4 yaş 6 ay 0 gün)	129	**9.50**	3.941		
Standart puan	I. Yaş Aralığı (4 yaş 0 ay 0 gün-4 yaş 3 ay 0 gün)	132	91.42	14.234	-2.315	**.021**
	II. Yaş Aralığı (4 yaş 3 ay 1 gün - 4 yaş 6 ay 0 gün)	129	**95.71**	15.680		
Yüzde sıra puan	I. Yaş Aralığı (4 yaş 0 ay 0 gün-4 yaş 3 ay 0 gün)	132	33.48	26.461	-2.224	**.027**
	II. Yaş Aralığı (4 yaş 3 ay 1 gün - 4 yaş 6 ay 0 gün)	129	**41.37**	30.670		
		n	X	ss	t	p
Ham puan	II. Yaş Aralığı(4 yaş 3 ay 1 gün - 4 yaş 6 ay 0 gün)	129	9.50	3.941	-3.184	**.002**
	III. Yaş Aralığı(4 yaş 6 ay 1 gün - 4 yaş 9 ay 0 gün)	112	**11.04**	3.459		
Standart puan	II. Yaş Aralığı(4 yaş 3 ay 1 gün - 4 yaş 6 ay 0 gün)	129	95.71	15.680	-3.364	**.001**
	III. Yaş Aralığı(4 yaş 6 ay 1 gün - 4 yaş 9 ay 0 gün)	112	**102.14**	13.709		
Yüzde sıra puan	II. Yaş Aralığı(4 yaş 3 ay 1 gün - 4 yaş 6 ay 0 gün)	129	41.37	30.670	-3.427	**.001**
	III. Yaş Aralığı(4 yaş 6 ay 1 gün - 4 yaş 9 ay 0 gün)	112	**54.50**	28.452		

		n	X	ss	t	p
Ham puan	IV. Yaş Aralığı (4 yaş 9 ay 1 gün - 4 yaş 12 ay 0 gün)	121	10.97	3.677	-.075	.940
	V. Yaş Aralığı(5 yaş 0 ay 0 gün -5 yaş 3 ay 0 gün)	161	11.00	3.578		
Standart puan	IV. Yaş Aralığı (4 yaş 9 ay 1 gün - 4 yaş 12 ay 0 gün)	122	**106.70**	56.382	4.442	**.000**
	V. Yaş Aralığı(5 yaş 0 ay 0 gün -5 yaş 3 ay 0 gün)	161	83.75	10.307		
Yüzde sıra puan	IV. Yaş Aralığı (4 yaş 9 ay 1 gün - 4 yaş 12 ay 0 gün)	122	**52.42**	29.316	11.559	**.000**
	V. Yaş Aralığı(5 yaş 0 ay 0 gün -5 yaş 3 ay 0 gün)	161	18.55	15.761		
		n	X	ss	t	p
Ham puan	V. Yaş Aralığı (5 yaş 0 ay 0 gün -5 yaş 3 ay 0 gün)	161	11.00	3.578	-5.902	**.000**
	VI. Yaş Aralığı (5 yaş 3 ay 1 gün - 5 yaş 6 ay 0 gün)	204	**13.23**	3.576		
Standart puan	V. Yaş Aralığı (5 yaş 0 ay 0 gün -5 yaş 3 ay 0 gün)	161	83.75	10.307	-6.226	**.000**
	VI. Yaş Aralığı (5 yaş 3 ay 1 gün - 5 yaş 6 ay 0 gün)	204	**90.51**	10.305		
Yüzde sıra puan	V. Yaş Aralığı (5 yaş 0 ay 0 gün -5 yaş 3 ay 0 gün)	161	18.55	15.761	-5.941	**.000**
	VI. Yaş Aralığı (5 yaş 3 ay 1 gün - 5 yaş 6 ay 0 gün)	204	**29.82**	20.499		

Tablo 17' de görüldüğü gibi kronolojik yaşı I. Yaş Aralığında (4 yaş 0 ay 0 gün- 4 yaş 3 ay 0 gün) olan çocuklar ile II. Yaş Aralığında (4 yaş 3 ay 1 gün - 4 yaş 6 ay 0 gün) olan çocukların "nokta ölçeği adam ham puanları", "nokta ölçeği adam standart puanları ve "nokta ölçeği adam yüzde sıra puanları" arasında II. Yaş Aralığının lehine .05 düzeyinde anlamlı bir fark bulunmuştur.

Kronolojik yaşı II. Yaş Aralığında (4 yaş 3 ay 1 gün - 4 yaş 6 ay 0 gün) olan çocuklar ile III. Yaş Aralığında (4 yaş 6 ay 1 gün - 4 yaş 9 ay 0 gün) olan çocukların "nokta ölçeği adam ham puanları", "nokta ölçeği adam standart puanları" ve "nokta ölçeği adam yüzde sıra puanları" arasında III. Yaş Aralığının lehine .01 düzeyinde anlamlı bir fark bulunmuştur.

Kronolojik yaşı **III. Yaş Aralığında (4 yaş 6 ay 1 gün–4 yaş 9 ay 0 gün) olan çocuklar ile IV. Yaş Aralığında (4 yaş 9 ay 1 gün–4 yaş 12 ay 0 gün)** olan çocukların Goodenough-Harris İnsan Çiz Testi puanları arasında anlamlı bir fark yoktur.

Kronolojik yaşı IV. Yaş Aralığında (4 yaş 9 ay 1 gün - 4 yaş 12 ay 0 gün) olan çocuklar ile V. Yaş Aralığında (5 yaş 0 ay 0 gün -5 yaş 3 ay 0 gün) olan çocukların "nokta ölçeği adam standart puanları" ve "nokta ölçeği adam yüzde sıra puanları" arasında

IV. Yaş Aralığının lehine .01 düzeyinde anlamlı bir fark bulunmuştur. Kronolojik yaşı IV. Yaş Aralığında (4 yaş 9 ay 1 gün - 4 yaş 12 ay 0 gün) olan çocuklar ile V. Yaş Aralığında (5 yaş 0 ay 0 gün -5 yaş 3 ay 0 gün) olan çocukların "nokta ölçeği adam ham puanları" arasında anlamlı bir fark bulunmamıştır.

Kronolojik yaşı V. Yaş Aralığında (5 yaş 0 ay 0 gün -5 yaş 3 ay 0 gün) olan çocuklar ile VI. Yaş Aralığında (5 yaş 3 ay 1 gün - 5 yaş 6 ay 0 gün) olan çocukların "nokta ölçeği adam ham puanları", "nokta ölçeği adam standart puanları" ve "nokta ölçeği adam yüzde sıra puanları" arasında VI. Yaş Aralığının lehine .01 düzeyinde anlamlı bir fark bulunmuştur.

Tablo 18; Ailesinin Yanında Kalan Çocukların Goodenough-Harris İnsan Çiz Testi Nokta Ölçeği Kadın Ham, Standart, Yüzde Sıra Puanlarının Yaş Değişkenine Göre Farklılaşıp Farklılaşmadığını Belirlemek Üzere Yapılan Bağımsız Grup t Testi Sonuçları

Puan türü	**Yaş aralıkları**	n	X	ss	t	p
Ham puan	I. Yaş Aralığı (4 yaş 0 ay 0 gün- 4 yaş 3 ay 0 gün)	132	9.37	4.378	-3.022	**.003**
	II. Yaş Aralığı (4 yaş 3 ay 1 gün - 4 yaş 6 ay 0 gün)	129	**10.98**	4.243		
Standart puan	I. Yaş Aralığı (4 yaş 0 ay 0 gün- 4 yaş 3 ay 0 gün)	132	93.24	16.969	-3.177	**.002**
	II. Yaş Aralığı (4 yaş 3 ay 1 gün - 4 yaş 6 ay 0 gün)	129	**99.78**	16.289		
Yüzde sıra puan	I. Yaş Aralığı (4 yaş 0 ay 0 gün- 4 yaş 3 ay 0 gün)	132	38.80	29.852	-3.052	**.003**
	II. Yaş Aralığı (4 yaş 3 ay 1 gün - 4 yaş 6 ay 0 gün)	129	**50.38**	31.452		
		n	X	ss	t	p
Ham puan	II. Yaş Aralığı(4 yaş 3 ay 1 gün - 4 yaş 6 ay 0 gün)	129	10.98	4.243	-2.029	**.044**
	III. Yaş Aralığı(4 yaş 6 ay 1 gün - 4 yaş 9 ay 0 gün)	112	**11.80**	4.102		
Standart puan	II. Yaş Aralığı(4 yaş 3 ay 1 gün - 4 yaş 6 ay 0 gün)	129	99.78	16.289	-2.191	**.029**
	III. Yaş Aralığı(4 yaş 6 ay 1 gün - 4 yaş 9 ay 0 gün)	112	**103.20**	15.810		
Yüzde sıra puan	II. Yaş Aralığı(4 yaş 3 ay 1 gün - 4 yaş 6 ay 0 gün)	129	50.38	31.452	-2.468	**.014**
	III. Yaş Aralığı(4 yaş 6 ay 1 gün - 4 yaş 9 ay 0 gün)	112	**55.80**	30.576		

		n	X	ss	t	p
Ham puan	IV. Yaş Aralığı (4 yaş 9 ay 1 gün - 4 yaş 12 ay 0 gün)	122	12.13	3.967	-1.897	.059
	V. Yaş Aralığı(5 yaş 0 ay 0 gün -5 yaş 3 ay 0 gün)	161	13.07	4.273		
Standart puan	IV. Yaş Aralığı (4 yaş 9 ay 1 gün - 4 yaş 12 ay 0 gün)	122	**105.28**	15.913	10.437	**.000**
	V. Yaş Aralığı(5 yaş 0 ay 0 gün -5 yaş 3 ay 0 gün)	161	87.84	10.726		
Yüzde sıra puan	IV. Yaş Aralığı (4 yaş 9 ay 1 gün - 4 yaş 12 ay 0 gün)	122	**60.84**	29.420	11.602	**.000**
	V. Yaş Aralığı(5 yaş 0 ay 0 gün -5 yaş 3 ay 0 gün)	161	25.40	18.991		
		n	X	ss	t	p
Ham puan	V. Yaş Aralığı (5 yaş 0 ay 0 gün -5 yaş 3 ay 0 gün)	161	13.07	4.273	-4.712	**.000**
	VI. Yaş Aralığı (5 yaş 3 ay 1 gün - 5 yaş 6 ay 0 gün)	204	**15.11**	3.964		
Standart puan	V. Yaş Aralığı (5 yaş 0 ay 0 gün -5 yaş 3 ay 0 gün)	161	87.84	10.726	-5.467	**.000**
	VI. Yaş Aralığı (5 yaş 3 ay 1 gün - 5 yaş 6 ay 0 gün)	204	**93.79**	9.993		
Yüzde sıra puan	V. Yaş Aralığı (5 yaş 0 ay 0 gün -5 yaş 3 ay 0 gün)	161	25.40	18.991	-5.192	**.000**
	VI. Yaş Aralığı (5 yaş 3 ay 1 gün - 5 yaş 6 ay 0 gün)	204	**36.40**	20.925		

Tablo 18' de görüldüğü gibi kronolojik yaşı I. Yaş Aralığında (4 yaş 0 ay 0 gün- 4 yaş 3 ay 0 gün) olan çocuklar ile II. Yaş Aralığında (4 yaş 3 ay 1 gün - 4 yaş 6 ay 0 gün) olan çocukların "nokta ölçeği kadın ham puanları", "nokta ölçeği kadın standart puanları" ve "nokta ölçeği kadın yüzde sıra puanları" arasında II. Yaş Aralığının lehine .01 düzeyinde anlamlı bir fark bulunmuştur.

Kronolojik yaşı II. Yaş Aralığında (4 yaş 3 ay 1 gün - 4 yaş 6 ay 0 gün) olan çocuklar ile III. Yaş Aralığında (4 yaş 6 ay 1 gün - 4 yaş 9 ay 0 gün) olan çocukların "nokta ölçeği kadın ham puanları", "nokta ölçeği kadın standart puanları", "nokta ölçeği kadın yüzde sıra puanları" arasında III. Yaş Aralığının lehine .05 düzeyinde anlamlı bir fark bulunmuştur.

Kronolojik yaşı **III. Yaş Aralığında (4 yaş 6 ay 1 gün–4 yaş 9 ay 0 gün) olan çocuklar ile IV. Yaş Aralığında (4 yaş 9 ay 1 gün–4 yaş 12 ay 0 gün)** olan çocukların Goodenough-Harris İnsan Çiz Testi puanları arasında anlamlı bir fark yoktur.

Kronolojik yaşı IV. Yaş Aralığında (4 yaş 9 ay 1 gün - 4 yaş 12 ay 0 gün) olan çocuklar ile V. Yaş Aralığında (5 yaş 0 ay 0 gün -5 yaş 3 ay 0 gün) olan çocukların "nokta ölçeği kadın standart puanları" ve "nokta ölçeği kadın yüzde sıra puanları" arasında

IV. Yaş Aralığının lehine .01 düzeyinde anlamlı bir fark bulunmuştur. Kronolojik yaşı IV. Yaş Aralığında (4 yaş 9 ay 1 gün - 4 yaş 12 ay 0 gün) olan çocuklar ile V. Yaş Aralığında (5 yaş 0 ay 0 gün -5 yaş 3 ay 0 gün) olan çocukların "nokta ölçeği kadın ham puanları" arasında anlamlı bir fark bulunmamıştır.

Kronolojik yaşı V. Yaş Aralığında (5 yaş 0 ay 0 gün -5 yaş 3 ay 0 gün) olan çocuklar ile VI. Yaş Aralığında (5 yaş 3 ay 1 gün - 5 yaş 6 ay 0 gün) olan çocukların "nokta ölçeği kadın ham puanları", "nokta ölçeği kadın standart puanları" ve "nokta ölçeği kadın yüzde sıra puanları" arasında VI. Yaş Aralığının lehine .01 düzeyinde anlamlı bir fark bulunmuştur.

Tablo 19; Ailesinin Yanında Kalan Çocukların Goodenough-Harris İnsan Çiz Testi Nokta Ölçeği Kendi Ham, Standart, Yüzde Sıra Puanlarının Yaş Değişkenine Göre Farklılaşıp Farklılaşmadığını Belirlemek Üzere Yapılan Bağımsız Grup t Testi Sonuçları

Puan türü	**Yaş aralıkları**	n	X	ss	t	p
Ham puan	I. Yaş Aralığı (4 yaş 0 ay 0 gün- 4 yaş 3 ay 0 gün)	132	8.61	4.197	-2.891	**.004**
	II. Yaş Aralığı (4 yaş 3 ay 1 gün - 4 yaş 6 ay 0 gün)	129	**10.12**	4.287		
Standart puan	I. Yaş Aralığı (4 yaş 0 ay 0 gün- 4 yaş 3 ay 0 gün)	132	90.08	15.830	-3.105	**.002**
	II. Yaş Aralığı (4 yaş 3 ay 1 gün - 4 yaş 6 ay 0 gün)	129	**96.24**	16.207		
Yüzde sıra puan	I. Yaş Aralığı (4 yaş 0 ay 0 gün - 4 yaş 3 ay 0 gün)	132	32.33	28.426	-2.797	**.006**
	II. Yaş Aralığı (4 yaş 3 ay 1 gün - 4 yaş 6 ay 0 gün)	129	**42.64**	31.088		
		n	X	ss	t	p
Ham puan	II. Yaş Aralığı(4 yaş 3 ay 1 gün - 4 yaş 6 ay 0 gün)	129	10.12	4.287	-2.029	**.044**
	III. Yaş Aralığı(4 yaş 6 ay 1 gün - 4 yaş 9 ay 0 gün)	112	**11.27**	4.452		
Standart puan	II. Yaş Aralığı(4 yaş 3 ay 1 gün - 4 yaş 6 ay 0 gün)	129	96.24	16.207	-2.191	**.029**
	III. Yaş Aralığı(4 yaş 6 ay 1 gün - 4 yaş 9 ay 0 gün)	112	**100.96**	17.177		
Yüzde sıra puan	II. Yaş Aralığı(4 yaş 3 ay 1 gün - 4 yaş 6 ay 0 gün)	129	42.64	31.088	-2.468	**.014**
	III. Yaş Aralığı(4 yaş 6 ay 1 gün - 4 yaş 9 ay 0 gün)	112	**52.57**	31.202		

		n	X	ss	t	p
Ham puan	IV. Yaş Aralığı (4 yaş 9 ay 1 gün - 4 yaş 12 ay 0 gün)	122	11.31	4.047	-2.007	**.046**
	V. Yaş Aralığı(5 yaş 0 ay 0 gün -5 yaş 3 ay 0 gün)	161	**12.33**	4.354		
Standart puan	IV. Yaş Aralığı (4 yaş 9 ay 1 gün - 4 yaş 12 ay 0 gün)	122	**101.25**	16.139	9.240	**.000**
	V. Yaş Aralığı(5 yaş 0 ay 0 gün -5 yaş 3 ay 0 gün)	161	85.62	10.802		
Yüzde sıra puan	IV. Yaş Aralığı (4 yaş 9 ay 1 gün - 4 yaş 12 ay 0 gün)	122	**53.48**	29.140	11.204	**.000**
	V. Yaş Aralığı(5 yaş 0 ay 0 gün -5 yaş 3 ay 0 gün)	161	21.66	18.452		
		n	X	ss	t	p
Ham puan	V. Yaş Aralığı (5 yaş 0 ay 0 gün -5 yaş 3 ay 0 gün)	161	12.33	4.354	-3.421	**.001**
	VI. Yaş Aralığı (5 yaş 3 ay 1 gün - 5 yaş 6 ay 0 gün)	204	**13.79**	3.816		
Standart puan	V. Yaş Aralığı (5 yaş 0 ay 0 gün -5 yaş 3 ay 0 gün)	161	85.62	10.802	-4.350	**.000**
	VI. Yaş Aralığı (5 yaş 3 ay 1 gün - 5 yaş 6 ay 0 gün)	204	**90.22**	9.356		
Yüzde sıra puan	V. Yaş Aralığı (5 yaş 0 ay 0 gün -5 yaş 3 ay 0 gün)	161	21.66	18.452	-3.667	**.000**
	VI. Yaş Aralığı (5 yaş 3 ay 1 gün - 5 yaş 6 ay 0 gün)	204	**28.86**	18.732		

Tablo 19' da görüldüğü gibi kronolojik yaşı I. Yaş Aralığında (4 yaş 0 ay 0 gün- 4 yaş 3 ay 0 gün) olan çocuklar ile II. Yaş Aralığında (4 yaş 3 ay 1 gün - 4 yaş 6 ay 0 gün) olan çocukların "nokta ölçeği kendi ham puanları", "nokta ölçeği kendi standart puanları" ve "nokta ölçeği kendi yüzde sıra puanları" arasında II. Yaş Aralığının lehine .01 düzeyinde anlamlı bir fark bulunmuştur.

Kronolojik yaşı II. Yaş Aralığında (4 yaş 3 ay 1 gün - 4 yaş 6 ay 0 gün) olan çocuklar ile III. Yaş Aralığında (4 yaş 6 ay 1 gün - 4 yaş 9 ay 0 gün) olan çocukların "nokta ölçeği kendi ham puanları", "nokta ölçeği kendi standart puanları", "nokta ölçeği kendi yüzde sıra puanları" arasında III. Yaş Aralığının lehine .05 düzeyinde anlamlı bir fark bulunmuştur.

Kronolojik yaşı **III. Yaş Aralığında (4 yaş 6 ay 1 gün–4 yaş 9 ay 0 gün) olan çocuklar ile IV. Yaş Aralığında (4 yaş 9 ay 1 gün–4 yaş 12 ay 0 gün)** olan çocukların Goodenough-Harris İnsan Çiz Testi puanları arasında anlamlı bir fark yoktur.

Kronolojik yaşı IV. Yaş Aralığında (4 yaş 9 ay 1 gün - 4 yaş 12 ay 0 gün) olan çocuklar ile V. Yaş Aralığında (5 yaş 0 ay 0 gün -5 yaş 3 ay 0 gün) olan çocukların "nokta ölçeği kendi ham puanları" arasında IV. Yaş Aralığının lehine .05 düzeyinde; "nokta

ölçeği kendi standart puanları" ve "nokta ölçeği kendi yüzde sıra puanları" arasında ise IV. Yaş Aralığının lehine .01 düzeyinde anlamlı bir fark bulunmuştur.

Kronolojik yaşı V. Yaş Aralığında (5 yaş 0 ay 0 gün -5 yaş 3 ay 0 gün) olan çocuklar ile VI. Yaş Aralığında (5 yaş 3 ay 1 gün - 5 yaş 6 ay 0 gün) olan çocukların "nokta ölçeği kendi ham puanları", "nokta ölçeği kendi standart puanları" ve "nokta ölçeği kendi yüzde sıra puanları" arasında VI. Yaş Aralığının lehine .01 düzeyinde anlamlı bir fark bulunmuştur.

Kronolojik yaşı **VI. Yaş Aralığında (5 yaş 3 ay 1 gün - 5 yaş 6 ay 0 gün)** olan çocuklar ile **VII. Yaş Aralığında (5 yaş 6 ay 1 gün - 5 yaş 9 ay 0 gün)** olan çocukların Goodenough-Harris İnsan Çiz Testi puanları arasında anlamlı bir fark yoktur.

Kronolojik yaşı **VII. Yaş Aralığında (5 yaş 6 ay 1 gün - 5 yaş 9 ay 0 gün)** olan çocuklar ile **VIII. Yaş Aralığında (5 yaş 9 ay 1 gün–5 yaş 12 ay 0 gün)** olan çocukların Goodenough-Harris İnsan Çiz Testi puanları arasında anlamlı bir fark yoktur.

Tablo 20; Ailesinin Yanında Kalan Çocukların Goodenough-Harris İnsan Çiz Testi Kalite Ölçeği Adam Ham, Standart, Yüzde Sıra Puanlarının V. ve VI. Yaş Aralığı Değişkenine Göre Farklılaşıp Farklılaşmadığını Belirlemek Üzere Yapılan Bağımsız Grup t Testi Sonuçları

Puan türü	Yaş aralıkları	n	X	ss	t	p
Ham puan	V. Yaş Aralığı (5 yaş 0 ay 0 gün -5 yaş 3 ay 0 gün)	161	2.09	.711	-5.646	**.000**
	VI. Yaş Aralığı (5 yaş 3 ay 1 gün - 5 yaş 6 ay 0 gün)	204	**2.52**	.765		
Standart puan	V. Yaş Aralığı (5 yaş 0 ay 0 gün -5 yaş 3 ay 0 gün)	161	90.93	10.072	-5.751	**.000**
	VI. Yaş Aralığı (5 yaş 3 ay 1 gün - 5 yaş 6 ay 0 gün)	204	**98.26**	14.237		
Yüzde sıra puan	V. Yaş Aralığı (5 yaş 0 ay 0 gün -5 yaş 3 ay 0 gün)	160	30.36	20.573	-6.005	**.000**
	VI. Yaş Aralığı (5 yaş 3 ay 1 gün - 5 yaş 6 ay 0 gün)	204	**44.61**	24.668		

Tablo 20' de görüldüğü gibi kronolojik yaşı V. Yaşa Aralığında (5 yaş 0 ay 0 gün -5 yaş 3 ay 0 gün) olan çocuklar ile VI. Yaş Aralığında (5 yaş 3 ay 1 gün - 5 yaş 6 ay 0 gün) olan çocukların "kalite ölçeği adam ham puanları", "kalite ölçeği adam standart puanları" ve "kalite ölçeği adam yüzde sıra puanları" arasında VI. Yaş Aralığının lehine .01 düzeyinde anlamlı bir fark bulunmuştur.

Tablo 21; Ailesinin Yanında Kalan Çocukların Goodenough-Harris İnsan Çiz Testi Kalite Ölçeği Kadın Ham, Standart, Yüzde Sıra Puanlarının V. ve VI. Yaş Aralığı Değişkenine Göre Farklılaşıp Farklılaşmadığını Belirlemek Üzere Yapılan Bağımsız Grup t Testi Sonuçları

Puan türü	Yaş aralıkları	n	X	ss	t	p
Ham puan	V. Yaş Aralığı (5 yaş 0 ay 0 gün -5 yaş 3 ay 0 gün)	161	2.44	.781	-4.337	**.000**
	VI. Yaş Aralığı (5 yaş 3 ay 1 gün - 5 yaş 6 ay 0 gün)	204	**2.78**	.711		
Standart puan	V. Yaş Aralığı (5 yaş 0 ay 0 gün -5 yaş 3 ay 0 gün)	161	95.17	11.638	-4.914	**.000**
	VI. Yaş Aralığı (5 yaş 3 ay 1 gün - 5 yaş 6 ay 0 gün)	204	**100.94**	10.724		
Yüzde sıra puan	V. Yaş Aralığı (5 yaş 0 ay 0 gün -5 yaş 3 ay 0 gün)	161	40.25	24.120	-4.806	**.000**
	VI. Yaş Aralığı (5 yaş 3 ay 1 gün - 5 yaş 6 ay 0 gün)	204	**52.29**	23.500		

Tablo 21' de görüldüğü gibi kronolojik yaşı V. Yaş Aralığında (5 yaş 0 ay 0 gün -5 yaş 3 ay 0 gün) olan çocuklar ile VI. Yaş Aralığında (5 yaş 3 ay 1 gün - 5 yaş 6 ay 0 gün) olan çocukların "kalite ölçeği kadın ham puanları", "kalite ölçeği kadın standart puanları" ve "kalite ölçeği kadın yüzde sıra puanları" arasında VI. Yaş Aralığının lehine .01 düzeyinde anlamlı bir fark bulunmuştur.

Kronolojik yaşı I. Yaş Aralığında (4 yaş 0 ay 0 gün- 4 yaş 3 ay 0 gün) olan çocuklar ile **II. Yaş Aralığında** (4 yaş 3 ay 1 gün - 4 yaş 6 ay 0 gün) olan çocukların Goodenough-Harris İnsan Çiz Testi puanları arasında anlamlı bir fark yoktur.

Kronolojik yaşı II. Yaş Aralığında (4 yaş 3 ay 1 gün - 4 yaş 6 ay 0 gün) olan çocuklar ile **III. Yaş Aralığında** (4 yaş 6 ay 1 gün - 4 yaş 9 ay 0 gün) olan çocukların Goodenough-Harris İnsan Çiz Testi puanları arasında anlamlı bir fark yoktur.

Kronolojik yaşı III. Yaş Aralığında (4 yaş 6 ay 1 gün–4 yaş 9 ay 0 gün) olan çocuklar ile **IV. Yaş Aralığında** (4 yaş 9 ay 1 gün–4 yaş 12 ay 0 gün)olan çocukların Goodenough-Harris İnsan Çiz Testi puanları arasında anlamlı bir fark yoktur.

Kronolojik yaşı IV. Yaş Aralığında (4 yaş 9 ay 1 gün–4 yaş 12 ay 0 gün) olan çocuklar ile **V. Yaş Aralığı** (5 yaş 0 ay 0 gün–5 yaş 3 ay 0 gün) olan çocukların Goodenough-Harris İnsan Çiz Testi puanları arasında anlamlı bir fark yoktur.

Kronolojik yaşı VI. Yaş Aralığında (5 yaş 3 ay 1 gün–5 yaş 6 ay 0 gün)olan çocuklar ile **VII. Yaş Aralığında** (5 yaş 6 ay 1 gün–5 yaş 9 ay 0 gün)olan çocukların Goodenough-Harris İnsan Çiz Testi puanları arasında anlamlı bir fark yoktur.

Kronolojik yaşı VII. Yaş Aralığı (5 yaş 6 ay 1 gün–5 yaş 9 ay 0 gün) olan çocuklar ile **VIII. Yaş Aralığı** (5 yaş 9 ay 0 gün–5 yaş 12 ay 0 gün) olan çocukların Goodenough-Harris İnsan Çiz Testi puanları arasında anlamlı bir fark yoktur.

Tablo 22; Ailesinin Yanında Kalan 4 Yaş Grubu Çocukların Goodenough-Harris İnsan Çiz Testi Nokta Ölçeği Adam Ham, Standart, Yüzde Sıra Puanlarının Cinsiyet Değişkenine Göre Farklılaşıp Farklılaşmadığını Belirlemek Üzere Yapılan Bağımsız Grup t Testi Sonuçları

Puan türü	Cinsiyet	n	X	ss	t	p
Ham puan	**Kız**	240	**10.45**	3.739	3.011	**.003**
	Erkek	255	9.42	3.893		
Standart puan	Kız	240	100.11	41.333	.954	.341
	Erkek	255	97.44	16.791		
Yüzde sıra puan	Kız	240	45.25	28.226	.206	.837
	Erkek	255	44.69	31.471		

Tablo 22' de görüldüğü gibi cinsiyet değişkenine göre 4 yaş grubu çocukların "nokta ölçeği adam ham puanları" arasında kızların lehine .01 düzeyinde anlamlı bir fark bulunmuştur. Cinsiyet değişkenine göre 4 yaş grubu çocukların "nokta ölçeği adam standart puanları" ve "nokta ölçeği adam yüzde sıra puanları" arasında anlamlı bir fark bulunmamıştır.

Tablo 23; Ailesinin Yanında Kalan 4 Yaş Grubu Çocukların Goodenough-Harris İnsan Çiz Testi Nokta Ölçeği Kadın Ham, Standart, Yüzde Sıra Puanlarının Cinsiyet Değişkenine Göre Farklılaşıp Farklılaşmadığını Belirlemek Üzere Yapılan Bağımsız Grup t Testi Sonuçları

Puan türü	Cinsiyet	n	X	ss	t	p
Ham puan	**Kız**	240	**12.19**	4.179	6.069	**.000**
	Erkek	255	9.92	4.140		
Standart puan	Kız	240	100.63	15.545	.593	.554
	Erkek	255	99.73	18.053		
Yüzde sıra puan	Kız	240	51.42	30.486	.223	.824
	Erkek	255	50.79	32.228		

Tablo 23' de görüldüğü gibi cinsiyet değişkenine göre 4 yaş grubu çocukların "nokta ölçeği kadın ham puanları" arasında kızların lehine .01 düzeyinde anlamlı bir fark bulunmuştur. Cinsiyet değişkenine göre 4 yaş grubu çocukların "nokta ölçeği kadın standart puanları" ve "nokta ölçeği kadın yüzde sıra puanları" arasında anlamlı bir fark bulunmamıştır.

Tablo 24; Ailesinin Yanında Kalan 4 Yaş Grubu Çocukların Goodenough-Harris İnsan Çiz Testi Nokta Ölçeği Kendi Ham, Standart, Yüzde Sıra Puanlarının Cinsiyet Değişkenine Göre Farklılaşıp Farklılaşmadığını Belirlemek Üzere Yapılan Bağımsız Grup t Testi Sonuçları

Puan türü	**Cinsiyet**	n	X	ss	t	p
Ham puan	**Kız**	240	**11.65**	4.326	7.149	**.000**
	Erkek	255	8.97	4.013		
Standart puan	**Kız**	240	**98.60**	16.162	2.186	**.029**
	Erkek	255	95.29	17.441		
Yüzde sıra puan	**Kız**	240	**48.00**	31.431	2.226	**.026**
	Erkek	255	41.80	30.518		

Tablo 24' de görüldüğü gibi cinsiyet değişkenine göre 4 yaş grubu çocukların "nokta ölçeği kendi ham puanları" arasında kızların lehine .01; "nokta ölçeği kendi standart puanları" ve "nokta ölçeği kendi yüzde sıra puanları" arasında kızların lehine .05 düzeyinde anlamlı bir fark bulunmuştur.

Tablo 25; Ailesinin Yanında Kalan 5 Yaş Grubu Çocukların Goodenough-Harris İnsan Çiz Testi Nokta Ölçeği Adam Ham, Standart, Yüzde Sıra Puanlarının Cinsiyet Değişkenine Göre Farklılaşıp Farklılaşmadığını Belirlemek Üzere Yapılan Bağımsız Grup t Testi Sonuçları

Puan türü	**Cinsiyet**	n	X	ss	t	p
Ham puan	**Kız**	385	**13.87**	3.741	5.458	**.000**
	Erkek	431	12.47	3.576		
Standart puan	Kız	385	89.77	10.545	-.669	.504
	Erkek	431	90.27	10.752		
Yüzde sıra puan	Kız	385	28.60	20.099	-.809	.419
	Erkek	431	29.77	21.009		

Tablo 25' de görüldüğü gibi cinsiyet değişkenine göre 5 yaş grubu çocukların "nokta ölçeği adam ham puanları" arasında kızların lehine .01 düzeyinde anlamlı bir fark bulunmuştur. Cinsiyet değişkenine göre 5 yaş grubu çocukların "nokta ölçeği adam standart puanları", "nokta ölçeği adam yüzde sıra puanları" arasından anlamlı bir fark bulunmamıştır.

Tablo 26; Ailesinin Yanında Kalan 5 Yaş Grubu Çocukların Goodenough-Harris İnsan Çiz Testi Nokta Ölçeği Kadın Ham, Standart, Yüzde Sıra Puanlarının Cinsiyet Değişkenine Göre Farklılaşıp Farklılaşmadığını Belirlemek Üzere Yapılan Bağımsız Grup t Testi Sonuçları

Puan türü	**Cinsiyet**	n	X	ss	t	p
Ham puan	**Kız**	385	**16.42**	4.176	9.228	**.000**
	Erkek	431	13.83	3.856		
Standart puan	Kız	385	92.72	10.443	-1.702	.089
	Erkek	431	93.98	10.690		
Yüzde sıra puan	Kız	385	34.22	20.878	-2.017	**.044**
	Erkek	431	**37.26**	21.954		

Tablo 26' da görüldüğü gibi cinsiyet değişkenine göre 5 yaş grubu çocukların "nokta ölçeği kadın ham puanları" arasında kızların lehine .01; "nokta ölçeği kadın yüzde sıra puanları" arasında erkeklerin lehine .05 düzeyinde anlamlı bir fark bulunmuştur. Cinsiyet değişkenine göre 5 yaş grubu çocukların "nokta ölçeği kadın standart puanları" arasında anlamlı bir fark bulunmamıştır.

Tablo 27; Ailesinin Yanında Kalan 5 Yaş Grubu Çocukların Goodenough-Harris İnsan Çiz Testi Nokta Ölçeği Kendi Ham, Standart, Yüzde Sıra Puanlarının Cinsiyet Değişkenine Göre Farklılaşıp Farklılaşmadığını Belirlemek Üzere Yapılan Bağımsız Grup t Testi Sonuçları

Puan türü	**Cinsiyet**	n	X	ss	t	p
Ham puan	**Kız**	385	**16.02**	4.065	14.111	**.000**
	Erkek	431	12.26	3.476		
Standart puan	**Kız**	385	**91.69**	10.114	2.851	**.004**
	Erkek	431	89.62	10.505		
Yüzde sıra puan	**Kız**	385	**31.99**	20.310	2.489	**.013**
	Erkek	431	28.45	20.204		

Tablo 27' de görüldüğü gibi cinsiyet değişkenine göre 5 yaş grubu çocukların "nokta ölçeği kendi ham puanları" ve "nokta ölçeği kendi standart puanları" arasında kızların lehine .01; "nokta ölçeği kendi yüzde sıra puanları" arasında kızların lehine .05 düzeyinde anlamlı bir fark bulunmuştur.

Tablo 28; Ailesinin Yanında Kalan 5 Yaş Grubu Çocukların Goodenough-Harris İnsan Çiz Testi Kalite Ölçeği Adam Ham, Standart, Yüzde Sıra Puanlarının Cinsiyet Değişkenine Göre Farklılaşıp Farklılaşmadığını Belirlemek Üzere Yapılan Bağımsız Grup t Testi Sonuçları

Puan türü	**Cinsiyet**	n	X	ss	t	p
Ham puan	**Kız**	384	**2.63**	.860	4.596	**.000**
	Erkek	429	2.38	.705		
Standart puan	Kız	384	96.48	13.199	-1.382	.167
	Erkek	429	97.66	11.150		
Yüzde sıra puan	Kız	384	41.53	24.694	-1.759	.079
	Erkek	428	44.58	24.589		

Tablo 28' de görüldüğü gibi cinsiyet değişkenine göre 5 yaş grubu çocukların "kalite ölçeği adam ham puanları" arasında kızların lehine .01 düzeyinde anlamlı bir fark bulunmuştur. Cinsiyet değişkenine göre 5 yaş grubu çocukların "kalite ölçeği adam standart puanları" ve "kalite ölçeği adam yüzde sıra puanları" arasında anlamlı bir fark bulunmamıştır.

Tablo 29; Ailesinin Yanında Kalan 5 Yaş Grubu Çocukların Goodenough-Harris İnsan Çiz Testi Kalite Ölçeği Kadın Ham, Standart, Yüzde Sıra Puanlarının Cinsiyet Değişkenine Göre Farklılaşıp Farklılaşmadığını Belirlemek Üzere Yapılan Bağımsız Grup t Testi Sonuçları

Puan türü	**Cinsiyet**	n	X	ss	t	p
Ham puan	**Kız**	383	**3.00**	.755	8.614	**.000**
	Erkek	429	2.55	.720		
Standart puan	Kız	383	99.92	11.017	-.761	.447
	Erkek	429	100.53	11.739		
Yüzde sıra puan	Kız	382	49.91	23.339	-.932	.352
	Erkek	429	51.50	25.245		

Tablo 29' da görüldüğü gibi cinsiyet değişkenine göre 5 yaş grubu çocukların "kalite ölçeği kadın ham puanları" arasında kızların lehine .01 düzeyinde anlamlı bir fark bulunmuştur. Cinsiyet değişkenine göre 5 yaş grubu çocukların "kalite ölçeği kadın standart puanları" ve "kalite ölçeği kadın yüzde sıra puanları" arasında anlamlı bir fark bulunmamıştır.

Tablo 30; Ailesinin Yanında Kalan 6 Yaş Grubu Çocukların Goodenough-Harris İnsan Çiz Testi Nokta Ölçeği Kadın Ham, Standart, Yüzde Sıra Puanlarının Cinsiyet Değişkenine Göre Farklılaşıp Farklılaşmadığını Belirlemek Üzere Yapılan Bağımsız Grup t Testi Sonuçları

Puan türü	**Cinsiyet**	n	X	ss	t	p
Ham puan	**Kız**	48	**17.77**	4.318	4.115	**.000**
	Erkek	62	14.81	2.845		
Standart puan	Kız	48	89.77	9.537	-.589	.557
	Erkek	62	90.69	6.894		
Yüzde sıra puan	Kız	48	27.17	19.472	-.380	.705
	Erkek	62	28.39	14.249		

Tablo 30' da görüldüğü gibi cinsiyet değişkenine göre 6 yaş grubu çocukların "nokta ölçeği kadın ham puanları" arasında kızların lehine .01 düzeyinde anlamlı bir fark bulunmuştur. Cinsiyet değişkenine göre 6 yaş grubu çocukların "nokta ölçeği kadın standart puanları" ve "nokta ölçeği kadın yüzde sıra puanları" arasında anlamlı bir fark bulunmamıştır.

Tablo 31; Ailesinin Yanında Kalan 6 Yaş Grubu Çocukların Goodenough-Harris İnsan Çiz Testi Nokta Ölçeği Kendi Ham, Standart, Yüzde Sıra Puanlarının Cinsiyet Değişkenine Göre Farklılaşıp Farklılaşmadığını Belirlemek Üzere Yapılan Bağımsız Grup t Testi Sonuçları

Puan türü	**Cinsiyet**	n	X	ss	t	p
Ham puan	**Kız**	48	**17.35**	4.215	6.064	**.000**
	Erkek	62	13.18	3.006		
Standart puan	Kız	48	88.71	9.421	1.469	.145
	Erkek	62	86.26	8.053		
Yüzde sıra puan	Kız	48	25.73	18.667	1.554	.123
	Erkek	62	20.85	14.234		

Tablo 31' de görüldüğü gibi cinsiyet değişkenine göre 6 yaş grubu çocukların "nokta ölçeği kendi ham puanları" arasında kızların lehine .01 düzeyinde anlamlı bir fark bulunmuştur. Cinsiyet değişkenine göre 6 yaş grubu çocukların "nokta ölçeği kendi standart puanları" ve "nokta ölçeği kendi yüzde sıra puanları" arasında anlamlı bir fark bulunmamıştır.

Tablo 32; Ailesinin Yanında Kalan 6 Yaş Grubu Çocukların Goodenough-Harris İnsan Çiz Testi Kalite Ölçeği Kadın Ham, Standart, Yüzde Sıra Puanlarının Cinsiyet Değişkenine Göre Farklılaşıp Farklılaşmadığını Belirlemek Üzere Yapılan Bağımsız Grup t Testi Sonuçları

Puan türü	Cinsiyet	n	X	ss	t	p
Ham puan	**Kız**	48	**3.40**	.818	3.518	**.001**
	Erkek	62	2.92	.522		
Standart puan	Kız	48	95.00	9.830	-1.570	.119
	Erkek	62	97.66	7.944		
Yüzde sıra puan	Kız	48	38.21	22.125	-1.672	.097
	Erkek	62	44.58	17.848		

Tablo 32' de görüldüğü gibi cinsiyet değişkenine göre 6 yaş grubu çocukların "kalite ölçeği kadın ham puanları" arasında kızların lehine .01 düzeyinde anlamlı bir fark bulunmuştur. Cinsiyet değişkenine göre 6 yaş grubu çocukların "kalite ölçeği kendi standart puanları" ve "kalite ölçeği kendi yüzde sıra puanları" arasında anlamlı bir fark bulunmamıştır.

Tablo 33-a; Ailesinin Yanında Kalan Çocukların Goodenough-Harris İnsan Çiz Testi Nokta Ölçeği Adam Ham Puanlarının Sosyo-Ekonomik Düzey Değişkenine Göre Farklılaşıp Farklılaşmadığını Belirlemek Üzere Yapılan Tek Yönlü Varyans Analizi (Anova) Sonuçları

f, *x* ve *ss* Değerleri					ANOVA Sonuçları					
Puan	**Grup**	*N*	$\overline{X}$	*ss*	**Var. K.**	*KT*	*Sd*	*KO*	*F*	*p*
Testten Alınan Toplam Puan	**Üst SED**	544	12.57	3.925	**G.Arası**	646.037	2	323.018	19.696	.000
	Orta SED	503	12.44	4.148	**G. İçi**	23254.962	1418	16.400		
	Alt SED	374	10.98	4.095	**Toplam**	23900.999	1420			
	Toplam	1421	12.10	4.103						

Tablo 33-a'da görüldüğü gibi, "nokta ölçeği adam ham puanlarının" aritmetik ortalamalarının sosyo-ekonomik düzey değişkenine göre farklılık gösterip göstermediğini belirlemek amacıyla yapılan tek yönlü varyans analizi (ANOVA) sonucunda grupların aritmetik ortalamaları arasında istatistiksel olarak anlamlı fark bulunmuştur (F=19.696; p<.001). Belirlenen anlamlı farklılığın hangi gruplardan kaynaklandığını belirlemek üzere tamamlayıcı post-hoc analiz tekniklerine geçilmiştir.

ANOVA sonrası hangi post-hoc çoklu karşılaştırma tekniğinin kullanılacağına karar vermek için öncelikle Levene's testi ile grup dağılımlarının varyanslarının homojen olup olmadığı hipotezi sınanmış, varyansların homojen olmadığı saptanmış-

tır (L_F=1.609; p<.001). Bunun üzerine varyansların homojen olmaması durumunda yaygınlıkla kullanılan "Scheffe testi" çoklu karşılaştırma tekniği tercih edilmiştir. Gerçekleştirilen "Scheffe testi" çoklu karşılaştırma analizi sonuçları aşağıda sunulmuştur.

Tablo 33-b; Test Puanlarının Sosyo-Ekonomik Düzey Değişkenine Göre Hangi Alt Gruplar Arasında Farklılaştığını Belirlemek Üzere Post-Hoc Scheffe Testi Sonuçları

SED (i)	SED (j)	$x_i - x_j$	Sh_x	p
Üst SED	**Orta SED**	.133	.251	.869
	Alt SED	**1.589(*)**	.272	**.000**
Orta SED	**Üst SED**	-.133	.251	.869
	Alt SED	**1.457(*)**	.277	**.000**
Alt SED	**Üst SED**	-1.589(*)	.272	.000
	Orta SED	-1.457(*)	.277	.000

Tablo 33-b'de "nokta ölçeği adam ham puanlarının" sosyo ekonomik düzey değişkenine göre hangi alt gruplar arasında farklılaştığını belirlemek üzere yapılan post-hoc "Scheffe testi" sonuçları görülmektedir. Buna göre; üst sosyo-ekonomik düzey nokta ölçeği adam ham puanlarının alt sosyo-ekonomik düzey puanlarından; orta sosyo-ekonomik düzey puanlarının ise alt sosyo-ekonomik düzey puanlarından daha yüksek ve .01 düzeyinde de farklı olduğu tespit edilmiştir.

Tablo 34-a; Ailesinin Yanında Kalan Çocukların Goodenough-Harris İnsan Çiz Testi Nokta Ölçeği Adam Standart Puanlarının Sosyo-Ekonomik Düzey Değişkenine Göre Farklılaşıp Farklılaşmadığını Belirlemek Üzere Yapılan Tek Yönlü Varyans Analizi (Anova) Sonuçları

f, $\overline{X}$ ve ss Değerleri					ANOVA Sonuçları					
Puan	**Grup**	N	$\overline{X}$	ss	**Var. K.**	KT	Sd	KO	F	p
Testten Alınan Toplam Puan	**Üst SED**	544	96.01	29.029	**G.Arası**	9175.622	2	4587.811	10.832	.000
	Orta SED	503	91.67	12.238	**G. İçi**	600609,754	1418	423.561		
	Alt SED	374	90.00	13.485	**Toplam**	609785,376	1420			
	Toplam	1421	92.90	20.723						

Tablo 34-a'da görüldüğü gibi, "nokta ölçeği adam standart puanlarının" aritmetik ortalamalarının sosyo-ekonomik düzey değişkenine göre farklılık gösterip göstermediğini belirlemek amacıyla yapılan tek yönlü varyans analizi (ANOVA) sonucunda grupların aritmetik ortalamaları arasında istatistiksel olarak anlamlı fark bulunmuştur (F=10.832; p<.001). Belirlenen anlamlı farklılığın hangi gruplardan kaynaklandığını belirlemek üzere tamamlayıcı post-hoc analiz tekniklerine geçilmiştir.

ANOVA sonrası hangi post-hoc çoklu karşılaştırma tekniğinin kullanılacağına karar vermek için öncelikle Levene's testi ile grup dağılımlarının varyanslarının homojen olup olmadığı hipotezi sınanmış, varyansların homojen olmadığı saptanmıştır (L_F=1.398; p<.001). Bunun üzerine varyansların homojen olmaması durumunda yaygınlıkla kullanılan "Scheffe testi" çoklu karşılaştırma tekniği tercih edilmiştir. Gerçekleştirilen "Scheffe testi" çoklu karşılaştırma analizi sonuçları aşağıda sunulmuştur.

Tablo 34-b; Test Puanlarının Sosyo-Ekonomik Düzey Değişkenine Göre Hangi Alt Gruplar Arasında Farklılaştığını Belirlemek Üzere Post-Hoc Scheffe Testi Sonuçları

SED (i)	SED (j)	$x_i - x_j$	Sh_x	p
Üst SED	**Orta SED**	**4.343(*)**	1.273	**.003**
	Alt SED	**6.012(*)**	1.382	**.000**
Orta SED	**Üst SED**	-4.343(*)	1.273	.003
	Alt SED	1.669	1.405	.494
Alt SED	**Üst SED**	-6.012(*)	1.382	.000
	Orta SED	-1.669	1.405	.494

Tablo 34-b'de "nokta ölçeği adam standart puanlarının" sosyo ekonomik düzey değişkenine göre hangi alt gruplar arasında farklılaştığını belirlemek üzere yapılan post-hoc "Scheffe testi" sonuçları görülmektedir. Buna göre; üst sosyo-ekonomik düzey nokta ölçeği adam standart puanlarının orta ve alt sosyo-ekonomik düzey puanlarından daha yüksek ve .01 düzeyinde de farklı olduğu tespit edilmiştir.

Tablo 35-a; Ailesinin Yanında Kalan Çocukların Goodenough-Harris İnsan Çiz Testi Nokta Ölçeği Adam Yüzde Sıra Puanlarının Sosyo-Ekonomik Düzey Değişkenine Göre Farklılaşıp Farklılaşmadığını Belirlemek Üzere Yapılan Tek Yönlü Varyans Analizi (Anova) Sonuçları

f, $\overline{X}$ ve ss Değerleri					ANOVA Sonuçları					
Puan	**Grup**	N	$\overline{X}$	ss	**Var. K.**	KT	Sd	KO	F	p
Testten Alınan Toplam Puan	**Üst SED**	544	38.70	26.048	**G.Arası**	18257.102	2	9128.551	14.501	.000
	Orta SED	503	32.71	23.742	**G. İçi**	892653,444	1418	629.516		
	Alt SED	374	30.15	25.432	**Toplam**	910910,546	1420			
	Toplam	1421	34.33	25.328						

Tablo 35-a'da görüldüğü gibi, "nokta ölçeği adam yüzde sıra puanlarının" aritmetik ortalamalarının sosyo-ekonomik düzey değişkenine göre farklılık gösterip göstermediğini belirlemek amacıyla yapılan tek yönlü varyans analizi (ANOVA) sonucunda grupların aritmetik ortalamaları arasında istatistiksel olarak anlamlı fark bulunmuştur (F=14.501; p<.001). Belirlenen anlamlı farklılığın hangi gruplardan

kaynaklandığını belirlemek üzere tamamlayıcı post-hoc analiz tekniklerine geçilmiştir.

ANOVA sonrası hangi post-hoc çoklu karşılaştırma tekniğinin kullanılacağına karar vermek için öncelikle Levene's testi ile grup dağılımlarının varyanslarının homojen olup olmadığı hipotezi sınanmış, varyansların homojen olmadığı saptanmıştır (L_F=3.112; p<.001). Bunun üzerine varyansların homojen olmaması durumunda yaygınlıkla kullanılan "Tamhane testi" çoklu karşılaştırma tekniği tercih edilmiştir. Gerçekleştirilen "Tamhane testi" çoklu karşılaştırma analizi sonuçları aşağıda sunulmuştur.

Tablo 35-b; Test Puanlarının Sosyo-Ekonomik Düzey Değişkenine Göre Hangi Alt Gruplar Arasında Farklılaştığını Belirlemek Üzere Post-Hoc Tamhane's T2 Testi Sonuçları

SED (i)	SED (j)	$x_i - x_j$	Sh_x	p
Üst SED	**Orta SED**	**3.860(*)**	.805	**.000**
	Alt SED	**5.066(*)**	.910	**.000**
Orta SED	**Üst SED**	-3.860(*)	.805	.000
	Alt SED	1.206	.932	.481
Alt SED	**Üst SED**	-5.066(*)	.910	.000
	Orta SED	-1.206	.932	.481

Tablo 35-b'de "nokta ölçeği adam yüzde sıra puanlarının" sosyo ekonomik düzey değişkenine göre hangi alt gruplar arasında farklılaştığını belirlemek üzere yapılan post-hoc "Tamhane testi" sonuçları görülmektedir. Buna göre; üst sosyo-ekonomik düzey nokta ölçeği adam yüzde sıra puanlarının orta sosyo-ekonomik düzey ve alt sosyo-ekonomik düzey puanlarından daha yüksek ve .01 düzeyinde de farklı olduğu tespit edilmiştir.

Tablo 36-a; Ailesinin Yanında Kalan Çocukların Goodenough-Harris İnsan Çiz Testi Nokta Ölçeği Kadın Ham Puanlarının Sosyo-Ekonomik Düzey Değişkenine Göre Farklılaşıp Farklılaşmadığını Belirlemek Üzere Yapılan Tek Yönlü Varyans Analizi (Anova) Sonuçları

f, $\bar{X}$ ve ss Değerleri					ANOVA Sonuçları					
Puan	**Grup**	N	$\bar{X}$	ss	**Var. K.**	KT	Sd	KO	F	p
Testten Alınan Toplam Puan	**Üst SED**	544	14.30	4.354	**G.Arası**	807.863	2	403.932	19.035	.000
	Orta SED	503	14.04	4.960	**G. İçi**	30091.284	1418	21.221		
	Alt SED	374	12.48	4.468	**Toplam**	30899.147	1420			
	Toplam	1421	13.73	4.665						

Tablo 36-a'da görüldüğü gibi, "nokta ölçeği kadın ham puanlarının" aritmetik ortalamalarının sosyo-ekonomik düzey değişkenine göre farklılık gösterip gösterme-

diğini belirlemek amacıyla yapılan tek yönlü varyans analizi (ANOVA) sonucunda grupların aritmetik ortalamaları arasında istatistiksel olarak anlamlı fark bulunmuştur (F=19.035; p<.001). Belirlenen anlamlı farklılığın hangi gruplardan kaynaklandığını belirlemek üzere tamamlayıcı post-hoc analiz tekniklerine geçilmiştir.

ANOVA sonrası hangi post-hoc çoklu karşılaştırma tekniğinin kullanılacağına karar vermek için öncelikle Levene's testi ile grup dağılımlarının varyanslarının homojen olup olmadığı hipotezi sınanmış, varyansların homojen olmadığı saptanmıştır (L_F=6.799; p<.001). Bunun üzerine varyansların homojen olmaması durumunda yaygınlıkla kullanılan "Tamhane testi" çoklu karşılaştırma tekniği tercih edilmiştir. Gerçekleştirilen "Tamhane testi" çoklu karşılaştırma analizi sonuçları aşağıda sunulmuştur.

Tablo 36-b; Test Puanlarının Sosyo-Ekonomik Düzey Değişkenine Göre Hangi Alt Gruplar Arasında Farklılaştığını Belirlemek Üzere Post-Hoc Tamhane's T2 Testi Sonuçları

SED (i)	SED (j)	$x_i - x_j$	Sh_x	p
Üst SED	**Orta SED**	.266	.289	.736
	Alt SED	**1.820(*)**	.297	**.000**
Orta SED	**Üst SED**	-.266	.289	.736
	Alt SED	**1.555(*)**	.320	**.000**
Alt SED	**Üst SED**	-1.820(*)	.297	.000
	Orta SED	-1.555(*)	.320	.000

Tablo 36-b'de"nokta ölçeği kadın ham puanlarının" sosyo ekonomik düzey değişkenine göre hangi alt gruplar arasında farklılaştığını belirlemek üzere yapılan post-hoc "Tamhane testi" sonuçları görülmektedir. Buna göre; üst sosyo-ekonomik düzey nokta ölçeği kadın ham puanlarının alt sosyo-ekonomik düzey puanlarından; orta sosyo-ekonomik düzey puanlarının ise alt sosyo-ekonomik düzey puanlarından daha yüksek ve .01 düzeyinde de farklı olduğu tespit edilmiştir.

Tablo 37-a; Ailesinin Yanında Kalan Çocukların Goodenough-Harris İnsan Çiz Testi Nokta Ölçeği Kadın Standart Puanlarının Sosyo-Ekonomik Düzey Değişkenine Göre Farklılaşıp Farklılaşmadığını Belirlemek Üzere Yapılan Tek Yönlü Varyans Analizi (Anova) Sonuçları

f, χ ve ss Değerleri					ANOVA Sonuçları					
Puan	**Grup**	N	$\overline{X}$	ss	**Var. K.**	KT	Sd	KO	F	p
Testten Alınan Toplam Puan	**Üst SED**	544	98.21	12.845	**G.Arası**	6736.025	2	3368.012	19.116	.000
	Orta SED	503	94.35	13.173	**G. İçi**	249839,132	1418	176.191		
	Alt SED	374	93.14	14.004	**Toplam**	256575,157	1420			
	Toplam	1421	95.51	13.442						

Tablo 37-a'da görüldüğü gibi, "nokta ölçeği kadın standart puanlarının" aritmetik ortalamalarının sosyo-ekonomik düzey değişkenine göre farklılık gösterip göstermediğini belirlemek amacıyla yapılan tek yönlü varyans analizi (ANOVA) sonucunda grupların aritmetik ortalamaları arasında istatistiksel olarak anlamlı fark bulunmuştur (F=19.116; p<.001). Belirlenen anlamlı farklılığın hangi gruplardan kaynaklandığını belirlemek üzere tamamlayıcı post-hoc analiz tekniklerine geçilmiştir.

ANOVA sonrası hangi post-hoc çoklu karşılaştırma tekniğinin kullanılacağına karar vermek için öncelikle Levene's testi ile grup dağılımlarının varyanslarının homojen olup olmadığı hipotezi sınanmış, varyansların homojen olmadığı saptanmıştır (L_F=1.299; p<.001). Bunun üzerine varyansların homojen olmaması durumunda yaygınlıkla kullanılan "Scheffe testi" çoklu karşılaştırma tekniği tercih edilmiştir. Gerçekleştirilen "Scheffe testi" çoklu karşılaştırma analizi sonuçları aşağıda sunulmuştur.

Tablo 37-b; Test Puanlarının Sosyo-Ekonomik Düzey Değişkenine Göre Hangi Alt Gruplar Arasında Farklılaştığını Belirlemek Üzere Post-Hoc Scheffe Testi Sonuçları

SED (i)	**SED (j)**	$x_i - x_j$	Sh_x	p
Üst SED	**Orta SED**	**5.988(*)**	1.552	**.001**
	Alt SED	**8.555(*)**	1.685	**.000**
Orta SED	**Üst SED**	-5.988(*)	1.552	.001
	Alt SED	2.567	1.713	.326
Alt SED	**Üst SED**	-8.555(*)	1.685	.000
	Orta SED	-2.567	1.713	.326

Tablo 37-b'de "nokta ölçeği kadın standart puanlarının" sosyo ekonomik düzey değişkenine göre hangi alt gruplar arasında farklılaştığını belirlemek üzere yapılan post-hoc "Scheffe testi" sonuçları görülmektedir. Buna göre; üst sosyo-ekonomik

düzey nokta ölçeği kadın standart puanlarının orta sosyo-ekonomik düzey ve alt sosyo-ekonomik düzey puanlarından daha yüksek ve .01 düzeyinde de farklı olduğu tespit edilmiştir.

Tablo 38-a; Ailesinin Yanında Kalan Çocukların Goodenough-Harris İnsan Çiz Testi Nokta Ölçeği Kadın Yüzde Sıra Puanlarının Sosyo-Ekonomik Düzey Değişkenine Göre Farklılaşıp Farklılaşmadığını Belirlemek Üzere Yapılan Tek Yönlü Varyans Analizi (Anova) Sonuçları

	f, $\overline{X}$ ve ss Değerleri				ANOVA Sonuçları					
Puan	**Grup**	N	$\overline{X}$	ss	**Var. K.**	KT	Sd	KO	F	p
Testten Alınan Toplam Puan	**Üst SED**	544	45.39	26.721	**G.Arası**	21845.899	2	10922.950	16.102	.000
	Orta SED	503	38.44	24.857	**G. İçi**	961894,196	1418	678.346		
	Alt SED	374	36.26	26.604	**Toplam**	983740,096	1420			
	Toplam	1421	40.53	26.321						

Tablo 38-a'da görüldüğü gibi, "nokta ölçeği kadın yüzde sıra puanlarının" aritmetik ortalamalarının sosyo-ekonomik düzey değişkenine göre farklılık gösterip göstermediğini belirlemek amacıyla yapılan tek yönlü varyans analizi (ANOVA) sonucunda grupların aritmetik ortalamaları arasında istatistiksel olarak anlamlı fark bulunmuştur (F=16.102; p<.001). Belirlenen anlamlı farklılığın hangi gruplardan kaynaklandığını belirlemek üzere tamamlayıcı post-hoc analiz tekniklerine geçilmiştir.

ANOVA sonrası hangi post-hoc çoklu karşılaştırma tekniğinin kullanılacağına karar vermek için öncelikle Levene's testi ile grup dağılımlarının varyanslarının homojen olup olmadığı hipotezi sınanmış, varyansların homojen olmadığı saptanmıştır (L_F=3.913; p<.001). Bunun üzerine varyansların homojen olmaması durumunda yaygınlıkla kullanılan "Tamhane testi" çoklu karşılaştırma tekniği tercih edilmiştir. Gerçekleştirilen "Tamhane testi" çoklu karşılaştırma analizi sonuçları aşağıda sunulmuştur.

Tablo 38-b;Test Puanlarının Sosyo-Ekonomik Düzey Değişkenine Göre Hangi Alt Gruplar Arasında Farklılaştığını Belirlemek Üzere Post-Hoc Tamhane's T2 Testi Sonuçları

SED (i)	**SED (j)**	$x_i - x_j$	Sh_x	p
Üst SED	**Orta SED**	**6.948(*)**	1.594	**.000**
	Alt SED	**9.125(*)**	1.790	**.000**
Orta SED	**Üst SED**	-6.948(*)	1.594	.000
	Alt SED	2.177	1.767	.522
Alt SED	**Üst SED**	-9.125(*)	1.790	.000
	Orta SED	-2.177	1.767	.522

Tablo 38-b'de "nokta ölçeği kadın yüzde sıra puanlarının" sosyo ekonomik düzey değişkenine göre hangi alt gruplar arasında farklılaştığını belirlemek üzere yapılan post-hoc "Tamhane testi" sonuçları görülmektedir. Buna göre; üst sosyo-ekonomik düzey nokta ölçeği kadın yüzde sıra puanlarının orta sosyo-ekonomik düzey ve alt sosyo-ekonomik düzey puanlarından daha yüksek ve .01 düzeyinde de farklı olduğu tespit edilmiştir.

Tablo 39-a; Ailesinin Yanında Kalan Çocukların Goodenough-Harris İnsan Çiz Testi Nokta Ölçeği Kendi Ham Puanlarının Sosyo-Ekonomik Düzey Değişkenine Göre Farklılaşıp Farklılaşmadığını Belirlemek Üzere Yapılan Tek Yönlü Varyans Analizi (Anova) Sonuçları

	f, $\overline{X}$ ve ss Değerleri				ANOVA Sonuçları					
Puan	**Grup**	N	$\overline{X}$	ss	**Var. K.**	KT	Sd	KO	F	p
Testten Alınan Toplam Puan	**Üst SED**	544	13.34	4.475	**G.Arası**	696.314	2	348.157	16.472	.000
	Orta SED	503	13.07	4.766	**G. İçi**	29972.124	1418	21.137		
	Alt SED	374	11.64	4.542	**Toplam**	30668.438	1420			
	Toplam	1421	12.80	4.647						

Tablo 39-a'da görüldüğü gibi, "nokta ölçeği kendi ham puanlarının" aritmetik ortalamalarının sosyo-ekonomik düzey değişkenine göre farklılık gösterip göstermediğini belirlemek amacıyla yapılan tek yönlü varyans analizi (ANOVA) sonucunda grupların aritmetik ortalamaları arasında istatistiksel olarak anlamlı fark bulunmuştur (F=16.472; p<.001). Belirlenen anlamlı farklılığın hangi gruplardan kaynaklandığını belirlemek üzere tamamlayıcı post-hoc analiz tekniklerine geçilmiştir.

ANOVA sonrası hangi post-hoc çoklu karşılaştırma tekniğinin kullanılacağına karar vermek için öncelikle Levene's testi ile grup dağılımlarının varyanslarının homojen olup olmadığı hipotezi sınanmış, varyansların homojen olmadığı saptanmıştır (L_F=1.834; p<.001). Bunun üzerine varyansların homojen olmaması durumunda yaygınlıkla kullanılan "Scheffe testi" çoklu karşılaştırma tekniği tercih edilmiştir. Gerçekleştirilen "Scheffe testi" çoklu karşılaştırma analizi sonuçları aşağıda sunulmuştur.

Tablo 39-b; Test Puanlarının Sosyo-Ekonomik Düzey Değişkenine Göre Hangi Alt Gruplar Arasında Farklılaştığını Belirlemek Üzere Post-Hoc Scheffe Testi Sonuçları

SED (i)	SED (j)	$x_i - x_j$	Sh_x	p
Üst SED	**Orta SED**	.276	.284	.624
	Alt SED	**1.699(*)**	.309	**.000**
Orta SED	**Üst SED**	-.276	.284	.624
	Alt SED	**1.423(*)**	.314	**.000**
Alt SED	**Üst SED**	-1.699(*)	.309	.000
	Orta SED	-1.423(*)	.314	.000

Tablo 39-b'de "nokta ölçeği kendi ham puanlarının" sosyo ekonomik düzey değişkenine göre hangi alt gruplar arasında farklılaştığını belirlemek üzere yapılan post-hoc "Scheffe testi" sonuçları görülmektedir. Buna göre; üst sosyo-ekonomik düzey nokta ölçeği kendi ham puanlarının alt sosyo-ekonomik düzey puanlarından; orta sosyo-ekonomik düzey puanlarının ise alt sosyo-ekonomik düzey puanlarından daha yüksek ve .01 düzeyinde de farklı olduğu tespit edilmiştir.

Tablo 40-a; Ailesinin Yanında Kalan Çocukların Goodenough-Harris İnsan Çiz Testi Nokta Ölçeği Kendi Standart Puanlarının Sosyo-Ekonomik Düzey Değişkenine Göre Farklılaşıp Farklılaşmadığını Belirlemek Üzere Yapılan Tek Yönlü Varyans Analizi (Anova) Sonuçları

	f, $\overline{X}$ ve ss Değerleri				ANOVA Sonuçları					
Puan	**Grup**	N	$\overline{X}$	ss	**Var. K.**	KT	Sd	KO	F	p
Testten Alınan Toplam Puan	**Üst SED**	544	95.19	13.013	**G.Arası**	6408.697	2	3204.349	18.470	.000
	Orta SED	503	91.32	12.544	**G. İçi**	246006,463	1418	173.488		
	Alt SED	374	90.32	14.186	**Toplam**	252415,160	1420			
	Toplam	1421	92.54	13.333						

Tablo 40-a'da görüldüğü gibi, "nokta ölçeği kendi standart puanlarının" aritmetik ortalamalarının sosyo-ekonomik düzey değişkenine göre farklılık gösterip göstermediğini belirlemek amacıyla yapılan tek yönlü varyans analizi (ANOVA) sonucunda grupların aritmetik ortalamaları arasında istatistiksel olarak anlamlı fark bulunmuştur (F=18.470; p<.001). Belirlenen anlamlı farklılığın hangi gruplardan kaynaklandığını belirlemek üzere tamamlayıcı post-hoc analiz tekniklerine geçilmiştir.

ANOVA sonrası hangi post-hoc çoklu karşılaştırma tekniğinin kullanılacağına karar vermek için öncelikle Levene's testi ile grup dağılımlarının varyanslarının homojen olup olmadığı hipotezi sınanmış, varyansların homojen olmadığı saptanmıştır (L_F=3.290; p<.001). Bunun üzerine varyansların homojen olmaması durumunda

yaygınlıkla kullanılan "Tamhane testi" çoklu karşılaştırma tekniği tercih edilmiştir. Gerçekleştirilen "Tamhane testi" çoklu karşılaştırma analizi sonuçları aşağıda sunulmuştur.

Tablo 40-b; Test Puanlarının Sosyo-Ekonomik Düzey Değişkenine Göre Hangi Alt Gruplar Arasında Farklılaştığını Belirlemek Üzere Post-Hoc Tamhane's T2 Testi Sonuçları

SED (i)	SED (j)	$x_i - x_j$	Sh_x	p
Üst SED	**Orta SED**	**3.869(*)**	.790	**.000**
	Alt SED	**4.868(*)**	.922	**.000**
Orta SED	**Üst SED**	-3.869(*)	.790	.000
	Alt SED	.999	.922	.625
Alt SED	**Üst SED**	-4.868(*)	.922	.000
	Orta SED	-.999	.922	.625

Tablo 40-b'de "nokta ölçeği kendi standart puanlarının" sosyo ekonomik düzey değişkenine göre hangi alt gruplar arasında farklılaştığını belirlemek üzere yapılan post-hoc "Tamhane testi" sonuçları görülmektedir. Buna göre; üst sosyo-ekonomik düzey nokta ölçeği kendi standart puanlarının orta sosyo-ekonomik düzey ve alt sosyo-ekonomik düzey puanlarından daha yüksek ve .01 düzeyinde de farklı olduğu tespit edilmiştir.

Tablo 41-a; Ailesinin Yanında Kalan Çocukların Goodenough-Harris İnsan Çiz Testi Nokta Ölçeği Kendi Yüzde Sıra Puanlarının Sosyo-Ekonomik Düzey Değişkenine Göre Farklılaşıp Farklılaşmadığını Belirlemek Üzere Yapılan Tek Yönlü Varyans Analizi (Anova) Sonuçları

f, $\overline{X}$ ve ss Değerleri					ANOVA Sonuçları					
Puan	**Grup**	N	$\overline{X}$	ss	**Var. K.**	KT	Sd	KO	F	p
Testten Alınan Toplam Puan	**Üst SED**	544	39.32	26.412	**G.Arası**	19237.473	2	9618.736	15.040	.000
	Orta SED	503	32.30	23.595	**G. İçi**	906847,286	1418	639.526		
	Alt SED	374	31.15	25.815	**Toplam**	926084,759	1420			
	Toplam	1421	34.68	25.538						

Tablo 41-a'da görüldüğü gibi, "nokta ölçeği kendi yüzde sıra puanlarının" aritmetik ortalamalarının sosyo-ekonomik düzey değişkenine göre farklılık gösterip göstermediğini belirlemek amacıyla yapılan tek yönlü varyans analizi (ANOVA) sonucunda grupların aritmetik ortalamaları arasında istatistiksel olarak anlamlı fark bulunmuştur (F=15.040; p<.001). Belirlenen anlamlı farklılığın hangi gruplardan kaynaklandığını belirlemek üzere tamamlayıcı post-hoc analiz tekniklerine geçilmiştir.

ANOVA sonrası hangi post-hoc çoklu karşılaştırma tekniğinin kullanılacağına karar vermek için öncelikle Levene's testi ile grup dağılımlarının varyanslarının homojen olup olmadığı hipotezi sınanmış, varyansların homojen olmadığı saptanmıştır (L_F=5.485; p<.001). Bunun üzerine varyansların homojen olmaması durumunda yaygınlıkla kullanılan "Tamhane testi" çoklu karşılaştırma tekniği tercih edilmiştir. Gerçekleştirilen "Tamhane testi" çoklu karşılaştırma analizi sonuçları aşağıda sunulmuştur.

Tablo 41-b; Test Puanlarının Sosyo-Ekonomik Düzey Değişkenine Göre Hangi Alt Gruplar Arasında Farklılaştığını Belirlemek Üzere Post-Hoc Tamhane's T2 Testi Sonuçları

SED (i)	SED (j)	$x_i - x_j$	Sh_x	p
Üst SED	**Orta SED**	**7.021(*)**	1.546	**.000**
	Alt SED	**8.175(*)**	1.750	**.000**
Orta SED	**Üst SED**	-7.021(*)	1.546	.000
	Alt SED	1.153	1.700	.873
Alt SED	**Üst SED**	-8.175(*)	1.750	.000
	Orta SED	-1.153	1.700	.873

Tablo 41-b'de "nokta ölçeği kendi yüzde sıra puanlarının" sosyo ekonomik düzey değişkenine göre hangi alt gruplar arasında farklılaştığını belirlemek üzere yapılan post-hoc "Tamhane testi" sonuçları görülmektedir. Buna göre; üst sosyo-ekonomik düzey nokta ölçeği kendi yüzde sıra puanlarının orta sosyo-ekonomik düzey ve alt sosyo-ekonomik düzey puanlarından daha yüksek ve .01 düzeyinde de farklı olduğu tespit edilmiştir.

Tablo 42-a; Ailesinin Yanında Kalan Çocukların Goodenough-Harris İnsan Çiz Testi Kalite Ölçeği Adam Ham Puanlarının Sosyo-Ekonomik Düzey Değişkenine Göre Farklılaşıp Farklılaşmadığını Belirlemek Üzere Yapılan Tek Yönlü Varyans Analizi (Anova) Sonuçları

f, $\overline{X}$ ve ss Değerleri					ANOVA Sonuçları					
Puan	**Grup**	N	$\overline{X}$	ss	**Var. K.**	KT	Sd	KO	F	p
Testten Alınan Toplam Puan	**Üst SED**	323	2.67	.776	**G.Arası**	22.236	2	11.118	17.776	.000
	Orta SED	371	2.60	.797	**G. İçi**	577.915	924	.625		
	Alt SED	233	2.28	.801	**Toplam**	600.151	926			
	Toplam	927	2.54	.805						

Tablo 42-a'da görüldüğü gibi, "kalite ölçeği adam ham puanlarının" aritmetik ortalamalarının sosyo-ekonomik düzey değişkenine göre farklılık gösterip göstermediğini belirlemek amacıyla yapılan tek yönlü varyans analizi (ANOVA) sonucunda grupların aritmetik ortalamaları arasında istatistiksel olarak anlamlı fark bulunmuş-

tur (F=17.776; p<.001). Belirlenen anlamlı farklılığın hangi gruplardan kaynaklandığını belirlemek üzere tamamlayıcı post-hoc analiz tekniklerine geçilmiştir.

ANOVA sonrası hangi post-hoc çoklu karşılaştırma tekniğinin kullanılacağına karar vermek için öncelikle Levene's testi ile grup dağılımlarının varyanslarının homojen olup olmadığı hipotezi sınanmış, varyansların homojen olmadığı saptanmıştır (L_F=.560; p<.001). Bunun üzerine varyansların homojen olmaması durumunda yaygınlıkla kullanılan "Scheffe testi" çoklu karşılaştırma tekniği tercih edilmiştir. Gerçekleştirilen "Scheffe testi" çoklu karşılaştırma analizi sonuçları aşağıda sunulmuştur.

Tablo 42-b; Test Puanlarının Sosyo-Ekonomik Düzey Değişkenine Göre Hangi Alt Gruplar Arasında Farklılaştığını Belirlemek Üzere Post-Hoc Scheffe Testi Sonuçları

SED (i)	SED (j)	$x_i - x_j$	Sh_x	p
Üst SED	**Orta SED**	.067	.060	.536
	Alt SED	**.387(*)**	.068	**.000**
Orta SED	**Üst SED**	-.067	.060	.536
	Alt SED	**.319(*)**	.066	**.000**
Alt SED	**Üst SED**	-.387(*)	.068	.000
	Orta SED	-.319(*)	.066	.000

Tablo 42-b'de "kalite ölçeği adam ham puanlarının" sosyo ekonomik düzey değişkenine göre hangi alt gruplar arasında farklılaştığını belirlemek üzere yapılan post-hoc "Scheffe testi" sonuçları görülmektedir. Buna göre; üst sosyo-ekonomik düzey kalite ölçeği adam ham puanlarının alt sosyo-ekonomik düzey puanlarından; orta sosyo-ekonomik düzey puanlarının ise alt sosyo-ekonomik düzey puanlarından daha yüksek ve .01 düzeyinde de farklı olduğu tespit edilmiştir.

Tablo 43-a; Ailesinin Yanında Kalan Çocukların Goodenough-Harris İnsan Çiz Testi Kalite Ölçeği Adam Standart Puanlarının Sosyo-Ekonomik Düzey Değişkenine Göre Farklılaşıp Farklılaşmadığını Belirlemek Üzere Yapılan Tek Yönlü Varyans Analizi (Anova) Sonuçları

f, $\overline{X}$ ve ss Değerleri					ANOVA Sonuçları					
Puan	**Grup**	N	$\overline{X}$	ss	**Var. K.**	KT	Sd	KO	F	p
Testten Alınan Toplam Puan	**Üst SED**	323	98.04	12.980	**G.Arası**	2241.636	2	1120.818	7.866	.000
	Orta SED	371	97.04	10.952	**G. İçi**	131660,023	924	142.489		
	Alt SED	233	94.06	11.931	**Toplam**	133901,659	926			
	Toplam	927	96.64	12.025						

Tablo 43-a'da görüldüğü gibi, "kalite ölçeği adam standart puanlarının" aritmetik ortalamalarının sosyo-ekonomik düzey değişkenine göre farklılık gösterip göstermediğini belirlemek amacıyla yapılan tek yönlü varyans analizi (ANOVA) sonucunda grupların aritmetik ortalamaları arasında istatistiksel olarak anlamlı fark bulunmuştur (F=7.866; p<.001). Belirlenen anlamlı farklılığın hangi gruplardan kaynaklandığını belirlemek üzere tamamlayıcı post-hoc analiz tekniklerine geçilmiştir.

ANOVA sonrası hangi post-hoc çoklu karşılaştırma tekniğinin kullanılacağına karar vermek için öncelikle Levene's testi ile grup dağılımlarının varyanslarının homojen olup olmadığı hipotezi sınanmış, varyansların homojen olmadığı saptanmıştır (L_F=.398; p<.001). Bunun üzerine varyansların homojen olmaması durumunda yaygınlıkla kullanılan "Scheffe testi" çoklu karşılaştırma tekniği tercih edilmiştir. Gerçekleştirilen "Scheffe testi" çoklu karşılaştırma analizi sonuçları aşağıda sunulmuştur.

Tablo 43-b; Test Puanlarının Sosyo-Ekonomik Düzey Değişkenine Göre Hangi Alt Gruplar Arasında Farklılaştığını Belirlemek Üzere Post-Hoc Scheffe Testi Sonuçları

SED (i)	**SED (j)**	$x_i - x_j$	Sh_x	p
Üst SED	**Orta SED**	.994	.908	.550
	Alt SED	**3.977(*)**	1.026	**.001**
Orta SED	**Üst SED**	-.994	.908	.550
	Alt SED	**2.983(*)**	.998	**.012**
Alt SED	**Üst SED**	-3.977(*)	1.026	.001
	Orta SED	-2.983(*)	.998	.012

Tablo 43-b'de "kalite ölçeği adam standart puanlarının" sosyo ekonomik düzey değişkenine göre hangi alt gruplar arasında farklılaştığını belirlemek üzere yapılan post-hoc "Scheffe testi" sonuçları görülmektedir. Buna göre; üst sosyo-ekonomik

düzey kalite ölçeği adam standart puanlarının alt sosyo-ekonomik düzey puanlarından daha yüksek ve .01 düzeyinde; orta sosyo-ekonomik düzey puanlarının ise alt sosyo-ekonomik düzey puanlarından daha yüksek ve .05 düzeyinde de farklı olduğu tespit edilmiştir.

Tablo 44-a; Ailesinin Yanında Kalan Çocukların Goodenough-Harris İnsan Çiz Testi Kalite Ölçeği Adam Yüzde Sıra Puanlarının Sosyo-Ekonomik Düzey Değişkenine Göre Farklılaşıp Farklılaşmadığını Belirlemek Üzere Yapılan Tek Yönlü Varyans Analizi (Anova) Sonuçları

f, $\overline{X}$ ve ss Değerleri					ANOVA Sonuçları					
Puan	**Grup**	N	$\overline{X}$	ss	**Var. K.**	KT	Sd	KO	F	p
Testten Alınan Toplam Puan	**Üst SED**	322	44.42	24.339	**G.Arası**	8420.998	2	4210.499	7.116	.001
	Orta SED	371	43.45	24.212	**G. İçi**	546154,057	923	591.716		
	Alt SED	233	37.02	24.487	**Toplam**	554575,055	925			
	Toplam	926	42.17	24.486						

Tablo 44-a'da görüldüğü gibi, "kalite ölçeği adam yüzde sıra puanlarının" aritmetik ortalamalarının sosyo-ekonomik düzey değişkenine göre farklılık gösterip göstermediğini belirlemek amacıyla yapılan tek yönlü varyans analizi (ANOVA) sonucunda grupların aritmetik ortalamaları arasında istatistiksel olarak anlamlı fark bulunmuştur (F=7.116; p<.001). Belirlenen anlamlı farklılığın hangi gruplardan kaynaklandığını belirlemek üzere tamamlayıcı post-hoc analiz tekniklerine geçilmiştir.

ANOVA sonrası hangi post-hoc çoklu karşılaştırma tekniğinin kullanılacağına karar vermek için öncelikle Levene's testi ile grup dağılımlarının varyanslarının homojen olup olmadığı hipotezi sınanmış, varyansların homojen olmadığı saptanmıştır (L_F=.810; p<.001). Bunun üzerine varyansların homojen olmaması durumunda yaygınlıkla kullanılan "Scheffe testi" çoklu karşılaştırma tekniği tercih edilmiştir. Gerçekleştirilen "Scheffe testi" çoklu karşılaştırma analizi sonuçları aşağıda sunulmuştur.

Tablo 44-b; Test Puanlarının Sosyo-Ekonomik Düzey Değişkenine Göre Hangi Alt Gruplar Arasında Farklılaştığını Belirlemek Üzere Post-Hoc Scheffe Testi Sonuçları

SED (i)	SED (j)	$x_i - x_j$	Sh_x	p
Üst SED	**Orta SED**	.972	1.853	.871
	Alt SED	**7.402(*)**	2.092	**.002**
Orta SED	**Üst SED**	-.972	1.853	.871
	Alt SED	**6.430(*)**	2.033	**.007**
Alt SED	**Üst SED**	-7.402(*)	2.092	.002
	Orta SED	-6.430(*)	2.033	.007

Tablo 44-b'de "kalite ölçeği adam yüzde sıra puanlarının" sosyo ekonomik düzey değişkenine göre hangi alt gruplar arasında farklılaştığını belirlemek üzere yapılan post-hoc "Scheffe testi" sonuçları görülmektedir. Buna göre; üst sosyo-ekonomik düzey kalite ölçeği adam yüzde sıra puanlarının alt sosyo-ekonomik düzey puanlarından; orta sosyo-ekonomik düzey puanlarının ise alt sosyo-ekonomik düzey puanlarından daha yüksek ve .01 düzeyinde de farklı olduğu tespit edilmiştir.

Tablo 45-a; Ailesinin Yanında Kalan Çocukların Goodenough-Harris İnsan Çiz Testi Kalite Ölçeği Kadın Ham Puanlarının Sosyo-Ekonomik Düzey Değişkenine Göre Farklılaşıp Farklılaşmadığını Belirlemek Üzere Yapılan Tek Yönlü Varyans Analizi (Anova) Sonuçları

f, $\overline{X}$ ve ss Değerleri					ANOVA Sonuçları					
Puan	**Grup**	N	$\overline{X}$	ss	**Var. K.**	KT	Sd	KO	F	p
Testten Alınan Toplam Puan	**Üst SED**	322	2.97	.756	**G.Arası**	27.515	2	13.757	24.228	.000
	Orta SED	371	2.84	.743	**G. İçi**	524.106	923	.568		
	Alt SED	233	2.52	.766	**Toplam**	551.621	925			
	Toplam	926	2.80	.772						

Tablo 45-a'da görüldüğü gibi, "kalite ölçeği kadın ham puanlarının" aritmetik ortalamalarının sosyo-ekonomik düzey değişkenine göre farklılık gösterip göstermediğini belirlemek amacıyla yapılan tek yönlü varyans analizi (ANOVA) sonucunda grupların aritmetik ortalamaları arasında istatistiksel olarak anlamlı fark bulunmuştur (F=24.228; p<.001). Belirlenen anlamlı farklılığın hangi gruplardan kaynaklandığını belirlemek üzere tamamlayıcı post-hoc analiz tekniklerine geçilmiştir.

ANOVA sonrası hangi post-hoc çoklu karşılaştırma tekniğinin kullanılacağına karar vermek için öncelikle Levene's testi ile grup dağılımlarının varyanslarının homojen olup olmadığı hipotezi sınanmış, varyansların homojen olmadığı saptanmıştır (L_F=9.743; p<.001). Bunun üzerine varyansların homojen olmaması durumunda yaygınlıkla kullanılan "Tamhane testi" çoklu karşılaştırma tekniği tercih edilmiştir.

Gerçekleştirilen "Tamhane testi" çoklu karşılaştırma analizi sonuçları aşağıda sunulmuştur.

Tablo 45-b; Test Puanlarının Sosyo-Ekonomik Düzey Değişkenine Göre Hangi Alt Gruplar Arasında Farklılaştığını Belirlemek Üzere Post-Hoc Tamhane's T2 Testi Sonuçları

SED (i)	SED (j)	$x_i - x_j$	Sh_x	p
Üst SED	**Orta SED**	3.067	1.796	.242
	Alt SED	**9.494(*)**	2.074	**.000**
Orta SED	**Üst SED**	-3.067	1.796	.242
	Alt SED	**6.427(*)**	2.027	**.005**
Alt SED	**Üst SED**	-9.494(*)	2.074	.000
	Orta SED	-6.427(*)	2.027	.005

Tablo 45-b'de "kalite ölçeği kadın ham puanlarının" sosyo ekonomik düzey değişkenine göre hangi alt gruplar arasında farklılaştığını belirlemek üzere yapılan post-hoc "Tamhane testi" sonuçları görülmektedir. Buna göre; üst sosyo-ekonomik düzey kalite ölçeği kadın ham puanlarının alt sosyo-ekonomik düzey puanlarından; orta sosyo-ekonomik düzey puanlarının ise alt sosyo-ekonomik düzey puanlarından daha yüksek ve .01 düzeyinde de farklı olduğu tespit edilmiştir.

Tablo 46-a; Ailesinin Yanında Kalan Çocukların Goodenough-Harris İnsan Çiz Testi Kalite Ölçeği Kadın Standart Puanlarının Sosyo-Ekonomik Düzey Değişkenine Göre Farklılaşıp Farklılaşmadığını Belirlemek Üzere Yapılan Tek Yönlü Varyans Analizi (Anova) Sonuçları

	f, $\overline{X}$ ve ss Değerleri				ANOVA Sonuçları					
Puan	**Grup**	N	$\overline{X}$	ss	**Var. K.**	KT	Sd	KO	F	p
Testten Alınan Toplam Puan	**Üst SED**	322	101.58	10.904	**G.Arası**	3019.885	2	1509.943	12.274	.000
	Orta SED	371	99.97	10.826	**G. İçi**	113544,483	923	123.017		
	Alt SED	233	96.88	11.746	**Toplam**	116564,368	925			
	Toplam	926	99.75	11.226						

Tablo 46-a'da görüldüğü gibi, "kalite ölçeği kadın standart puanlarının" aritmetik ortalamalarının sosyo-ekonomik düzey değişkenine göre farklılık gösterip göstermediğini belirlemek amacıyla yapılan tek yönlü varyans analizi (ANOVA) sonucunda grupların aritmetik ortalamaları arasında istatistiksel olarak anlamlı fark bulunmuştur (F=12.274; p<.001). Belirlenen anlamlı farklılığın hangi gruplardan kaynaklandığını belirlemek üzere tamamlayıcı post-hoc analiz tekniklerine geçilmiştir.

ANOVA sonrası hangi post-hoc çoklu karşılaştırma tekniğinin kullanılacağına karar vermek için öncelikle Levene's testi ile grup dağılımlarının varyanslarının ho-

mojen olup olmadığı hipotezi sınanmış, varyansların homojen olmadığı saptanmıştır (L_F=2.430; p<.001). Bunun üzerine varyansların homojen olmaması durumunda yaygınlıkla kullanılan "Scheffe testi" çoklu karşılaştırma tekniği tercih edilmiştir. Gerçekleştirilen "Scheffe testi" çoklu karşılaştırma analizi sonuçları aşağıda sunulmuştur.

Tablo 46-b; Test Puanlarının Sosyo-Ekonomik Düzey Değişkenine Göre Hangi Alt Gruplar Arasında Farklılaştığını Belirlemek Üzere Post-Hoc Scheffe Testi Sonuçları

SED (i)	SED (j)	$x_i - x_j$	Sh_x	p
Üst SED	**Orta SED**	.131	.057	.075
	Alt SED	**.445(*)**	.065	**.000**
Orta SED	**Üst SED**	-.131	.057	.075
	Alt SED	**.315(*)**	.063	**.000**
Alt SED	**Üst SED**	-.445(*)	.065	.000
	Orta SED	-.315(*)	.063	.000

Tablo 46-b'de "kalite ölçeği kadın standart puanlarının" sosyo ekonomik düzey değişkenine göre hangi alt gruplar arasında farklılaştığını belirlemek üzere yapılan post-hoc "Scheffe testi" sonuçları görülmektedir. Buna göre; üst sosyo-ekonomik düzey kalite ölçeği kadın standart puanlarının alt sosyo-ekonomik düzey puanlarından; orta sosyo-ekonomik düzey puanlarının ise alt sosyo-ekonomik düzey puanlarından daha yüksek ve .01 düzeyinde de farklı olduğu tespit edilmiştir.

Tablo 47-a; Ailesinin Yanında Kalan Çocukların Goodenough-Harris İnsan Çiz Testi Kalite Ölçeği Kadın Yüzde Sıra Puanlarının Sosyo-Ekonomik Düzey Değişkenine Göre Farklılaşıp Farklılaşmadığını Belirlemek Üzere Yapılan Tek Yönlü Varyans Analizi (Anova) Sonuçları

	f, $\overline{X}$ ve ss Değerleri				ANOVA Sonuçları					
Puan	**Grup**	N	$\overline{X}$	ss	**Var. K.**	KT	Sd	KO	F	p
Testten Alınan Toplam Puan	**Üst SED**	321	53.24	23.408	**G.Arası**	12360.131	2	6180.065	10.879	.000
	Orta SED	371	50.17	23.724	**G. İçi**	523750,857	922	568.059		
	Alt SED	233	43.74	24.581	**Toplam**	536110,988	924			
	Toplam	925	49.62	24.087						

Tablo 47-a'da görüldüğü gibi, "kalite ölçeği kadın yüzde sıra puanlarının" aritmetik ortalamalarının sosyo-ekonomik düzey değişkenine göre farklılık gösterip göstermediğini belirlemek amacıyla yapılan tek yönlü varyans analizi (ANOVA) sonucunda grupların aritmetik ortalamaları arasında istatistiksel olarak anlamlı fark bulunmuştur (F=10.879; p<.001). Belirlenen anlamlı farklılığın hangi gruplardan

kaynaklandığını belirlemek üzere tamamlayıcı post-hoc analiz tekniklerine geçilmiştir.

ANOVA sonrası hangi post-hoc çoklu karşılaştırma tekniğinin kullanılacağına karar vermek için öncelikle Levene's testi ile grup dağılımlarının varyanslarının homojen olup olmadığı hipotezi sınanmış, varyansların homojen olmadığı saptanmıştır (L_F=1.919; p<.001). Bunun üzerine varyansların homojen olmaması durumunda yaygınlıkla kullanılan "Scheffe testi" çoklu karşılaştırma tekniği tercih edilmiştir. Gerçekleştirilen "Scheffe testi" çoklu karşılaştırma analizi sonuçları aşağıda sunulmuştur.

Tablo 47-b; Test Puanlarının Sosyo-Ekonomik Düzey Değişkenine Göre Hangi Alt Gruplar Arasında Farklılaştığını Belirlemek Üzere Post-Hoc Scheffe Testi Sonuçları

SED (i)	SED (j)	$x_i - x_j$	Sh_x	p
Üst SED	**Orta SED**	1.616	.845	.161
	Alt SED	**4.704(*)**	.954	**.000**
Orta SED	**Üst SED**	-1.616	.845	.161
	Alt SED	**3.088(*)**	.927	**.004**
Alt SED	**Üst SED**	-4.704(*)	.954	.000
	Orta SED	-3.088(*)	.927	.004

Tablo 47-b'de "kalite ölçeği kadın yüzde sıra puanlarının" sosyo ekonomik düzey değişkenine göre hangi alt gruplar arasında farklılaştığını belirlemek üzere yapılan post-hoc "Scheffe testi" sonuçları görülmektedir. Buna göre; üst sosyo-ekonomik düzey kalite ölçeği kadın yüzde sıra puanlarının alt sosyo-ekonomik düzey puanlarından; orta sosyo-ekonomik düzey puanlarının ise alt sosyo-ekonomik düzey puanlarından daha yüksek ve .01 düzeyinde de farklı olduğu tespit edilmiştir.

Tablo 48; Ailesinin Yanında Kalan Çocukların Goodenough-Harris İnsan Çiz Testi Nokta Ölçeği Kendi Ham, Standart, Yüzde Sıra Puanlarının Ailedeki Çocuk Sırası Değişkenine Göre Farklılaşıp Farklılaşmadığını Belirlemek Üzere Yapılan Bağımsız Grup t Testi Sonuçları

Puan türü	Ailedeki Çocuk Sırası	n	X	ss	t	p
Ham puan	**1. çocuk**	954	**12.99**	4.665	2.148	**.032**
	2. çocuk	382	12.38	4.737		
Standart puan	**1. çocuk**	954	**93.19**	13.114	2.209	**.027**
	2. çocuk	382	91.40	13.994		
Yüzde sıra puan	1. çocuk	954	35.85	25.517	1.849	.065
	2. çocuk	382	32.98	25.915		

Tablo 48' de görüldüğü gibi ailedeki çocuk sırası değişkenine göre 1. çocuk ile 2. çocukların "nokta ölçeği kendi ham puanları", "nokta ölçeği kendi standart puanları" arasında 1. çocukların lehine .05 düzeyinde anlamlı bir fark bulunmuştur. Ailedeki çocuk sırası değişkenine göre 1. çocuk ile 2. çocukların "nokta ölçeği kendi yüzde sıra puanları" arasında anlamlı bir fark bulunmamıştır.

Tablo 49; Ailesinin Yanında Kalan Çocukların Goodenough-Harris İnsan Çiz Testi Nokta Ölçeği Adam Ham, Standart, Yüzde Sıra Puanlarının Evde Yaşayan Aile Bireyleri Değişkenine Göre Farklılaşıp Farklılaşmadığını Belirlemek Üzere Yapılan Bağımsız Grup t Testi Sonuçları

Puan türü	Evde Yaşayan Aile Bireyleri	n	X	ss	t	p
Ham puan	Çekirdek aile ve bakıcı	106	11.76	3.640	-.800	.425
	Çekirdek aile ve akraba	130	12.15	3.658		
Standart puan	**Çekirdek aile ve bakıcı**	106	**102.21**	60.417	2.138	**.034**
	Çekirdek aile ve akraba	130	90.60	12.295		
Yüzde sıra puan	**Çekirdek aile ve bakıcı**	106	**42.27**	27.802	3.372	**.001**
	Çekirdek aile ve akraba	130	30.77	23.773		

Tablo 49' da görüldüğü gibi evde yaşayan aile bireyleri değişkenine göre çekirdek aile ve bakıcı ile çekirdek aile ve akrabayla yaşayan çocukların "nokta ölçeği adam standart puanları" arasında çekirdek aile ve akraba ile yaşayanların lehine .05; "nokta ölçeği adam yüzde sıra puanları" arasında çekirdek aile ve bakıcı ile yaşayanların lehine .01 düzeyinde anlamlı bir fark bulunmuştur. Evde yaşayan aile bireyleri değişkenine göre çekirdek aile ve bakıcı ile çekirdek aile ve akrabayla yaşayan çocukların "nokta ölçeği adam ham puanları" arasında anlamlı bir fark bulunmamıştır.

Tablo 50; Ailesinin Yanında Kalan Çocukların Goodenough-Harris İnsan Çiz Testi Nokta Ölçeği Kadın Ham, Standart, Yüzde Sıra Puanlarının Evde Yaşayan Aile Bireyleri Değişkenine Göre Farklılaşıp Farklılaşmadığını Belirlemek Üzere Yapılan Bağımsız Grup t Testi Sonuçları

Puan türü	Evde Yaşayan Aile Bireyleri	n	X	ss	t	p
Ham puan	Çekirdek aile ve bakıcı	106	12.93	3.979	-.895	.372
	Çekirdek aile ve akraba	130	13.44	4.555		
Standart puan	**Çekirdek aile ve bakıcı**	106	**98.05**	13.791	2.760	**.006**
	Çekirdek aile ve akraba	130	93.16	13.311		
Yüzde sıra puan	**Çekirdek aile ve bakıcı**	106	**45.32**	27.619	2.759	**.006**
	Çekirdek aile ve akraba	130	35.84	25.105		

Tablo 50' de görüldüğü gibi evde yaşayan aile bireyleri değişkenine göre çekirdek aile ve bakıcı ile çekirdek aile ve akrabayla yaşayan çocukların "nokta ölçeği ka-

dın standart puanları" ve "nokta ölçeği kadın yüzde sıra puanları" arasında çekirdek aile ve bakıcı ile yaşayanların lehine .01 düzeyinde anlamlı bir fark bulunmuştur. Evde yaşayan aile bireyleri değişkenine göre çekirdek aile ve bakıcı ile çekirdek aile ve akrabayla yaşayan çocukların "nokta ölçeği kadın ham puanları" arasında anlamlı bir fark bulunmamıştır.

Tablo 51; Ailesinin Yanında Kalan Çocukların Goodenough-Harris İnsan Çiz Testi Nokta Ölçeği Kendi Ham, Standart, Yüzde Sıra Puanlarının Evde Yaşayan Aile Bireyleri Değişkenine Göre Farklılaşıp Farklılaşmadığını Belirlemek Üzere Yapılan Bağımsız Grup t Testi Sonuçları

Puan türü	Evde Yaşayan Aile Bireyleri	n	X	ss	t	p
Ham puan	Çekirdek aile ve bakıcı	106	12.26	3.948	-1.281	.201
	Çekirdek aile ve akraba	130	12.94	4.082		
Standart puan	**Çekirdek aile ve bakıcı**	106	**95.83**	13.731	2.699	**.007**
	Çekirdek aile ve akraba	130	91.28	12.163		
Yüzde sıra puan	**Çekirdek aile ve bakıcı**	106	**41.18**	27.569	3.004	**.003**
	Çekirdek aile ve akraba	130	31.25	23.224		

Tablo 51'de görüldüğü gibi evde yaşayan aile bireyleri değişkenine göre çekirdek aile ve bakıcı ile çekirdek aile ve akrabayla yaşayan çocukların "nokta ölçeği kendi standart puanları" ve "nokta ölçeği kendi yüzde sıra puanları" arasında çekirdek aile ve bakıcı ile yaşayanların lehine .01 düzeyinde anlamlı bir fark bulunmuştur. Evde yaşayan aile bireyleri değişkenine göre çekirdek aile ve bakıcı ile çekirdek aile ve akrabayla yaşayan çocukların "nokta ölçeği kendi ham puanları" arasında anlamlı bir fark bulunmamıştır.

Tablo 52-a; Ailesinin Yanında Kalan Çocukların Goodenough-Harris İnsan Çiz Testi Nokta Ölçeği Adam Standart Puanlarının Annelerinin Öğrenim Durumu Değişkenine Göre Farklılaşıp Farklılaşmadığını Belirlemek Üzere Yapılan Tek Yönlü Varyans Analizi (Anova) Sonuçları

	f, $\overline{X}$ ve ss Değerleri				ANOVA Sonuçları					
Puan	**Grup**	N	$\overline{X}$	ss	**Var. K.**	KT	Sd	KO	F	p
Testten Alınan Toplam Puan	**İlkokul**	249	88.06	12.263	**G.Arası**	16383.282	3	5461.094		
	Ortaokul	146	89.75	12.565	**G. İçi**	589399,872	1405	419.502		
	Lise	431	91.79	11.851	**Toplam**	605783,154	1408		13.018	.000
	Üniversite	583	96.73	28.382						
	Toplam	1409	92.96	20.742						

Tablo 52-a'da görüldüğü gibi, "nokta ölçeği adam standart puanlarının" aritmetik ortalamalarının annelerin öğrenim durumu değişkenine göre farklılık gösterip göstermediğini belirlemek amacıyla yapılan tek yönlü varyans analizi (ANOVA) so-

nucunda grupların aritmetik ortalamaları arasında istatistiksel olarak anlamlı fark bulunmuştur (F=13.018; p<.001). Belirlenen anlamlı farklılığın hangi gruplardan kaynaklandığını belirlemek üzere tamamlayıcı post-hoc analiz tekniklerine geçilmiştir.

ANOVA sonrası hangi post-hoc çoklu karşılaştırma tekniğinin kullanılacağına karar vermek için öncelikle Levene's testi ile grup dağılımlarının varyanslarının homojen olup olmadığı hipotezi sınanmış, varyansların homojen olmadığı saptanmıştır (L_F=1.948; p<.001). Bunun üzerine varyansların homojen olmaması durumunda yaygınlıkla kullanılan "Scheffe testi" çoklu karşılaştırma tekniği tercih edilmiştir. Gerçekleştirilen "Scheffe testi" çoklu karşılaştırma analizi sonuçları aşağıda sunulmuştur.

Tablo 52-b; Test Puanlarının Annelerin Öğrenim Durumu Değişkenine Göre Hangi Alt Gruplar Arasında Farklılaştığını Belirlemek Üzere Post-Hoc Scheffe Testi Sonuçları

Öğrenim durumu (i)	Öğrenim durumu (j)	$x_i - x_j$	Sh_x	p
İlkokul	**Ortaokul**	-1.686	2.135	.891
	Lise	-3.726	1.630	.157
	Üniversite	-8.674(*)	1.551	.000
Ortaokul	**İlkokul**	1.686	2.135	.891
	Lise	-2.040	1.961	.781
	Üniversite	-6.988(*)	1.895	.004
Lise	**İlkokul**	3.726	1.630	.157
	Ortaokul	2.040	1.961	.781
	Üniversite	-4.948(*)	1.301	.002
Üniversite	**İlkokul**	**8.674(*)**	1.551	**.000**
	Ortaokul	**6.988(*)**	1.895	**.004**
	Lise	**4.948(*)**	1.301	**.002**

Tablo 52-b'de "nokta ölçeği adam standart puanlarının" annelerin öğrenim durumu değişkenine göre hangi alt gruplar arasında farklılaştığını belirlemek üzere yapılan post-hoc "Scheffe testi" sonuçları görülmektedir. Buna göre; üniversite mezunu annelerin nokta ölçeği adam standart puanlarının ilkokul, ortaokul ve lise mezunu annelerin puanlarından daha yüksek ve .01 düzeyinde de farklı olduğu tespit edilmiştir.

Tablo 53-a; Ailesinin Yanında Kalan Çocukların Goodenough-Harris İnsan Çiz Testi Nokta Ölçeği Adam Yüzde Sıra Puanlarının Annelerinin Öğrenim Durumu Değişkenine Göre Farklılaşıp Farklılaşmadığını Belirlemek Üzere Yapılan Tek Yönlü Varyans Analizi (Anova) Sonuçları

	f, $\overline{X}$ ve ss Değerleri				ANOVA Sonuçları					
Puan	**Grup**	N	$\overline{X}$	ss	**Var. K.**	KT	Sd	KO	F	p
Testten Alınan Toplam Puan	**İlkokul**	249	26.08	21.801	**G.Arası**	43747.614	3	14582.538	23.820	.000
	Ortaokul	146	29.59	24.223	**G. İçi**	860137,605	1405	612.198		
	Lise	431	32.59	23.535	**Toplam**	903885,219	1408			
	Üniversite	583	40.50	26.832						
	Toplam	1409	34.40	25.337						

Tablo 53-a'da görüldüğü gibi, "nokta ölçeği adam yüzde sıra puanlarının" aritmetik ortalamalarının annelerin öğrenim durumu değişkenine göre farklılık gösterip göstermediğini belirlemek amacıyla yapılan tek yönlü varyans analizi (ANOVA) sonucunda grupların aritmetik ortalamaları arasında istatistiksel olarak anlamlı fark bulunmuştur (F=23.820; p<.001). Belirlenen anlamlı farklılığın hangi gruplardan kaynaklandığını belirlemek üzere tamamlayıcı post-hoc analiz tekniklerine geçilmiştir.

ANOVA sonrası hangi post-hoc çoklu karşılaştırma tekniğinin kullanılacağına karar vermek için öncelikle Levene's testi ile grup dağılımlarının varyanslarının homojen olup olmadığı hipotezi sınanmış, varyansların homojen olmadığı saptanmıştır (L_F=11.254; p<.001). Bunun üzerine varyansların homojen olmaması durumunda yaygınlıkla kullanılan "Tamhane testi" çoklu karşılaştırma tekniği tercih edilmiştir. Gerçekleştirilen "Tamhane testi" çoklu karşılaştırma analizi sonuçları aşağıda sunulmuştur.

Tablo 53-b; Test Puanlarının Annelerin Öğrenim Durumu Değişkenine Göre Hangi Alt Gruplar Arasında Farklılaştığını Belirlemek Üzere Post-Hoc Tamhane's T2 Testi Sonuçları

Öğrenim durumu (i)	**Öğrenim durumu (j)**	$x_i - x_j$	Sh_x	p
İlkokul	**Ortaokul**	-3.509	2.435	.625
	Lise	-6.511(*)	1.787	.002
	Üniversite	-14.424(*)	1.773	.000
Ortaokul	**İlkokul**	3.509	2.435	.625
	Lise	-3.003	2.303	.725
	Üniversite	-10.915(*)	2.292	.000

	İlkokul	**6.511(*)**	1.787	**.002**
Lise	**Ortaokul**	3.003	2.303	.725
	Üniversite	-7.913(*)	1.587	.000
	İlkokul	**14.424(*)**	1.773	**.000**
Üniversite	**Ortaokul**	**10.915(*)**	2.292	**.000**
	Lise	**7.913(*)**	1.587	**.000**

Tablo 53-b'de "nokta ölçeği adam yüzde sıra puanlarının" annelerin öğrenim durumu değişkenine göre hangi alt gruplar arasında farklılaştığını belirlemek üzere yapılan post-hoc "Tamhane testi" sonuçları görülmektedir. Buna göre; lise mezunu annelerin nokta ölçeği adam yüzde sıra puanlarının ilkokul mezunu annelerin puanlarından; üniversite mezunu annelerin puanlarının ise ilkokul, ortaokul ve lise mezunu annelerin puanlarından daha yüksek ve .01 düzeyinde de farklı olduğu tespit edilmiştir.

Tablo 54-a; Ailesinin Yanında Kalan Çocukların Goodenough-Harris İnsan Çiz Testi Nokta Ölçeği Kadın Ham Puanlarının Annelerinin Öğrenim Durumu Değişkenine Göre Farklılaşıp Farklılaşmadığını Belirlemek Üzere Yapılan Tek Yönlü Varyans Analizi (Anova) Sonuçları

	f, $\overline{X}$ ve ss **Değerleri**				**ANOVA Sonuçları**					
Puan	**Grup**	N	$\overline{X}$	ss	**Var. K.**	KT	Sd	KO	F	p
Testten Alınan Toplam Puan	**İlkokul**	249	13.19	4.653	**G.Arası**	264.638	3	88.213		
	Ortaokul	146	12.99	4.649	**G. İçi**	30148.201	1405	21.458		
	Lise	431	13.73	5.027	**Toplam**	30412.839	1408		4.111	.006
	Üniversite	583	14.17	4.304						
	Toplam	1409	13.74	4.648						

Tablo 54-a'da görüldüğü gibi, "nokta ölçeği kadın ham puanlarının" aritmetik ortalamalarının annelerin öğrenim durumu değişkenine göre farklılık gösterip göstermediğini belirlemek amacıyla yapılan tek yönlü varyans analizi (ANOVA) sonucunda grupların aritmetik ortalamaları arasında istatistiksel olarak anlamlı fark bulunmuştur (F=4.111; p<.001). Belirlenen anlamlı farklılığın hangi gruplardan kaynaklandığını belirlemek üzere tamamlayıcı post-hoc analiz tekniklerine geçilmiştir.

ANOVA sonrası hangi post-hoc çoklu karşılaştırma tekniğinin kullanılacağına karar vermek için öncelikle Levene's testi ile grup dağılımlarının varyanslarının homojen olup olmadığı hipotezi sınanmış, varyansların homojen olmadığı saptanmıştır (L_F=5.218; p<.001). Bunun üzerine varyansların homojen olmaması durumunda yaygınlıkla kullanılan "Tamhane testi" çoklu karşılaştırma tekniği tercih edilmiştir.

Gerçekleştirilen "Tamhane testi" çoklu karşılaştırma analizi sonuçları aşağıda sunulmuştur.

Tablo 54-b; Test Puanlarının Annelerin Öğrenim Durumu Değişkenine Göre Hangi Alt Gruplar Arasında Farklılaştığını Belirlemek Üzere Post-Hoc Tamhane's T2 Testi Sonuçları

Öğrenim durumu (i)	Öğrenim durumu (j)	$x_i - x_j$	Sh_x	p
İlkokul	**Ortaokul**	.202	.485	.999
	Lise	-.540	.382	.643
	Üniversite	-.978(*)	.345	.028
Ortaokul	**İlkokul**	-.202	.485	.999
	Lise	-.742	.455	.482
	Üniversite	-1.180(*)	.424	.035
Lise	**İlkokul**	.540	.382	.643
	Ortaokul	.742	.455	.482
	Üniversite	-.438	.301	.611
Üniversite	**İlkokul**	**.978(*)**	.345	**.028**
	Ortaokul	**1.180(*)**	.424	**.035**
	Lise	.438	.301	.611

Tablo 54-b'de "nokta ölçeği kadın ham puanlarının" annelerin öğrenim durumu değişkenine göre hangi alt gruplar arasında farklılaştığını belirlemek üzere yapılan post-hoc "Tamhane testi" sonuçları görülmektedir. Buna göre; üniversite mezunu annelerin nokta ölçeği kadın ham puanlarının ilkokul ve ortaokul mezunu annelerin puanlarından daha yüksek ve .05 düzeyinde de farklı olduğu tespit edilmiştir.

Tablo 55-a; Ailesinin Yanında Kalan Çocukların Goodenough-Harris İnsan Çiz Testi Nokta Ölçeği Kadın Standart Puanlarının Annelerinin Öğrenim Durumu Değişkenine Göre Farklılaşıp Farklılaşmadığını Belirlemek Üzere Yapılan Tek Yönlü Varyans Analizi (Anova) Sonuçları

	f, $\overline{X}$ ve ss Değerleri				ANOVA Sonuçları					
Puan	**Grup**	N	$\overline{X}$	ss	**Var. K.**	KT	Sd	KO	F	p
Testten Alınan Toplam Puan	**İlkokul**	249	90.75	12.746	**G.Arası**	13795.041	3	4598.347		
	Ortaokul	146	92.50	13.693	**G. İçi**	238932,462	1405	170.059		
	Lise	431	94.90	12.958	**Toplam**	252727,503	1408		27.040	.000
	Üniversite	583	98.89	13.058						
	Toplam	1409	95.57	13.398						

Tablo 55-a'da görüldüğü gibi, "nokta ölçeği kadın standart puanlarının" aritmetik ortalamalarının annelerin öğrenim durumu değişkenine göre farklılık gösterip göstermediğini belirlemek amacıyla yapılan tek yönlü varyans analizi (ANOVA) sonucunda grupların aritmetik ortalamaları arasında istatistiksel olarak anlamlı fark bulunmuştur (F=27.040; p<.001). Belirlenen anlamlı farklılığın hangi gruplardan kaynaklandığını belirlemek üzere tamamlayıcı post-hoc analiz tekniklerine geçilmiştir.

ANOVA sonrası hangi post-hoc çoklu karşılaştırma tekniğinin kullanılacağına karar vermek için öncelikle Levene's testi ile grup dağılımlarının varyanslarının homojen olup olmadığı hipotezi sınanmış, varyansların homojen olmadığı saptanmıştır (L_F=.508; p<.001). Bunun üzerine varyansların homojen olmaması durumunda yaygınlıkla kullanılan "Scheffe testi" çoklu karşılaştırma tekniği tercih edilmiştir. Gerçekleştirilen "Scheffe testi" çoklu karşılaştırma analizi sonuçları aşağıda sunulmuştur.

Tablo 55-b; Test Puanlarının Annelerin Öğrenim Durumu Değişkenine Göre Hangi Alt Gruplar Arasında Farklılaştığını Belirlemek Üzere Post-Hoc Scheffe Testi Sonuçları

Öğrenim durumu (i)	Öğrenim durumu (j)	$x_i - x_j$	Sh_x	p
İlkokul	**Ortaokul**	-1.753	1.359	.645
	Lise	-4.153(*)	1.038	.001
	Üniversite	-8.145(*)	.987	.000
Ortaokul	**İlkokul**	1.753	1.359	.645
	Lise	-2.400	1.249	.297
	Üniversite	-6.392(*)	1.207	.000
Lise	**İlkokul**	**4.153(*)**	1.038	**.001**
	Ortaokul	2.400	1.249	.297
	Üniversite	-3.992(*)	.828	.000
Üniversite	**İlkokul**	**8.145(*)**	.987	**.000**
	Ortaokul	**6.392(*)**	1.207	**.000**
	Lise	**3.992(*)**	.828	**.000**

Tablo 55-b'de "nokta ölçeği kadın standart puanlarının" annelerin öğrenim durumu değişkenine göre hangi alt gruplar arasında farklılaştığını belirlemek üzere yapılan post-hoc "Scheffe testi" sonuçları görülmektedir. Buna göre; lise mezunu annelerin nokta ölçeği kadın standart puanlarının ilkokul mezunu annelerin puanlarından; üniversite mezunu annelerin puanlarının ise ilkokul, ortaokul ve lise mezunu annelerin puanlarından daha yüksek ve .01 düzeyinde de farklı olduğu tespit edilmiştir.

Tablo 56-a; Ailesinin Yanında Kalan Çocukların Goodenough-Harris İnsan Çiz Testi Nokta Ölçeği Kadın Yüzde Sıra Puanlarının Annelerinin Öğrenim Durumu Değişkenine Göre Farklılaşıp Farklılaşmadığını Belirlemek Üzere Yapılan Tek Yönlü Varyans Analizi (Anova) Sonuçları

	f, $\overline{X}$ ve ss Değerleri				ANOVA Sonuçları					
Puan	**Grup**	N	$\overline{X}$	ss	**Var. K.**	KT	Sd	KO	F	p
Testten Alınan Toplam Puan	**İlkokul**	249	31.16	23.033	**G.Arası**	51840.010	3	17280.003		
	Ortaokul	146	35.01	25.408	**G. İçi**	923220,589	1405	657.097		
	Lise	431	39.23	25.403	**Toplam**	975060,599	1408		26.298	.000
	Üniversite	583	47.05	26.881						
	Toplam	1409	40.61	26.316						

Tablo 56-a'da görüldüğü gibi, "nokta ölçeği kadın yüzde sıra puanlarının" aritmetik ortalamalarının annelerin öğrenim durumu değişkenine göre farklılık gösterip göstermediğini belirlemek amacıyla yapılan tek yönlü varyans analizi (ANOVA) sonucunda grupların aritmetik ortalamaları arasında istatistiksel olarak anlamlı fark bulunmuştur (F=26.298; p<.001). Belirlenen anlamlı farklılığın hangi gruplardan kaynaklandığını belirlemek üzere tamamlayıcı post-hoc analiz tekniklerine geçilmiştir.

ANOVA sonrası hangi post-hoc çoklu karşılaştırma tekniğinin kullanılacağına karar vermek için öncelikle Levene's testi ile grup dağılımlarının varyanslarının homojen olup olmadığı hipotezi sınanmış, varyansların homojen olmadığı saptanmıştır (L_F=5.986; p<.001). Bunun üzerine varyansların homojen olmaması durumunda yaygınlıkla kullanılan "Tamhane testi" çoklu karşılaştırma tekniği tercih edilmiştir. Gerçekleştirilen "Tamhane testi" çoklu karşılaştırma analizi sonuçları aşağıda sunulmuştur.

Tablo 56-b; Test Puanlarının Annelerin Öğrenim Durumu Değişkenine Göre Hangi Alt Gruplar Arasında Farklılaştığını Belirlemek Üzere Post-Hoc Tamhane's T2 Testi Sonuçları

Öğrenim durumu (i)	Öğrenim durumu (j)	$x_i - x_j$	Sh_x	p
İlkokul	**Ortaokul**	-3.853	2.560	.576
	Lise	-8.071(*)	1.905	.000
	Üniversite	-15.894(*)	1.836	.000
Ortaokul	**İlkokul**	3.853	2.560	.576
	Lise	-4.218	2.433	.410
	Üniversite	-12.041(*)	2.379	.000
Lise	**İlkokul**	**8.071(*)**	1.905	**.000**
	Ortaokul	4.218	2.433	.410
	Üniversite	-7.823(*)	1.654	.000
Üniversite	**İlkokul**	**15.894(*)**	1.836	**.000**
	Ortaokul	**12.041(*)**	2.379	**.000**
	Lise	**7.823(*)**	1.654	**.000**

Tablo 56-b'de "nokta ölçeği kadın yüzde sıra puanlarının" annelerin öğrenim durumu değişkenine göre hangi alt gruplar arasında farklılaştığını belirlemek üzere yapılan post-hoc "Tamhane testi" sonuçları görülmektedir. Buna göre; lise mezunu annelerin nokta ölçeği kadın yüzde sıra puanlarının ilkokul mezunu annelerin puanlarından; üniversite mezunu annelerin puanlarının ise ilkokul, ortaokul ve lise mezunu annelerin puanlarından daha yüksek ve .01 düzeyinde de farklı olduğu tespit edilmiştir.

Tablo 57-a; Ailesinin Yanında Kalan Çocukların Goodenough-Harris İnsan Çiz Testi Nokta Ölçeği Kendi Standart Puanlarının Annelerinin Öğrenim Durumu Değişkenine Göre Farklılaşıp Farklılaşmadığını Belirlemek Üzere Yapılan Tek Yönlü Varyans Analizi (Anova) Sonuçları

	f, $\overline{X}$ ve ss Değerleri				ANOVA Sonuçları					
Puan	**Grup**	N	$\overline{X}$	ss	**Var. K.**	KT	Sd	KO	F	p
Testten Alınan Toplam Puan	**İlkokul**	249	87.86	11.373	**G.Arası**	12116.899	3	4038.966		
	Ortaokul	146	89.23	12.652	**G. İçi**	238046,742	1405	169.428		
	Lise	431	92.48	13.120	**Toplam**	250163,641	1408		23.839	.000
	Üniversite	583	95.49	13.669						
	Toplam	1409	92.57	13.329						

Tablo 57-a'da görüldüğü gibi, "nokta ölçeği kendi standart puanlarının" aritmetik ortalamalarının annelerin öğrenim durumu değişkenine göre farklılık gösterip

göstermediğini belirlemek amacıyla yapılan tek yönlü varyans analizi (ANOVA) sonucunda grupların aritmetik ortalamaları arasında istatistiksel olarak anlamlı fark bulunmuştur (F=23.839; p<.001). Belirlenen anlamlı farklılığın hangi gruplardan kaynaklandığını belirlemek üzere tamamlayıcı post-hoc analiz tekniklerine geçilmiştir.

ANOVA sonrası hangi post-hoc çoklu karşılaştırma tekniğinin kullanılacağına karar vermek için öncelikle Levene's testi ile grup dağılımlarının varyanslarının homojen olup olmadığı hipotezi sınanmış, varyansların homojen olmadığı saptanmıştır (L_F=3.325; p<.001). Bunun üzerine varyansların homojen olmaması durumunda yaygınlıkla kullanılan "Tamhane testi" çoklu karşılaştırma tekniği tercih edilmiştir. Gerçekleştirilen "Tamhane testi" çoklu karşılaştırma analizi sonuçları aşağıda sunulmuştur.

Tablo 57-b; Test Puanlarının Annelerin Öğrenim Durumu Değişkenine Göre Hangi Alt Gruplar Arasında Farklılaştığını Belirlemek Üzere Post-Hoc Tamhane's T2 Testi Sonuçları

Öğrenim durumu (i)	Öğrenim durumu (j)	$x_i - x_j$	Sh_x	p
İlkokul	**Ortaokul**	-1.367	1.271	.864
	Lise	-4.616(*)	.959	.000
	Üniversite	-7.626(*)	.916	.000
Ortaokul	**İlkokul**	1.367	1.271	.864
	Lise	-3.250(*)	1.223	.049
	Üniversite	-6.259(*)	1.190	.000
Lise	**İlkokul**	**4.616(*)**	.959	**.000**
	Ortaokul	**3.250(*)**	1.223	**.049**
	Üniversite	-3.010(*)	.848	.002
Üniversite	**İlkokul**	**7.626(*)**	.916	**.000**
	Ortaokul	**6.259(*)**	1.190	**.000**
	Lise	**3.010(*)**	.848	**.002**

Tablo 57-b'de "nokta ölçeği kendi standart puanlarının" annelerin öğrenim durumu değişkenine göre hangi alt gruplar arasında farklılaştığını belirlemek üzere yapılan post-hoc "Tamhane testi" sonuçları görülmektedir. Buna göre; lise mezunu annelerin nokta ölçeği kendi standart puanlarının ilkokul mezunu annelerin puanlarından; üniversite mezunu annelerin puanlarının ise ilkokul, ortaokul ve lise mezunu annelerin puanlarından daha yüksek ve .01 düzeyinde de farklı olduğu tespit edilmiştir. Ayrıca lise mezunu annelerin nokta ölçeği kendi standart puanlarının, ortaokul mezunu annelerin puanlarından daha yüksek ve .05 düzeyinde de farklı olduğu tespit edilmiştir.

Tablo 58-a; Ailesinin Yanında Kalan Çocukların Goodenough-Harris İnsan Çiz Testi Nokta Ölçeği Kendi Yüzde Sıra Puanlarının Annelerinin Öğrenim Durumu Değişkenine Göre Farklılaşıp Farklılaşmadığını Belirlemek Üzere Yapılan Tek Yönlü Varyans Analizi (Anova) Sonuçları

	f, $\overline{X}$ ve ss Değerleri				ANOVA Sonuçları					
Puan	**Grup**	N	$\overline{X}$	ss	**Var. K.**	KT	Sd	KO	F	p
Testten Alınan Toplam Puan	**İlkokul**	249	25.33	20.088	**G.Arası**	44798.834	3	14932.945		
	Ortaokul	146	28.87	22.458	**G. İçi**	874602,321	1405	622.493		
	Lise	431	34.66	25.062	**Toplam**	919401,155	1408		23.989	.000
	Üniversite	583	40.25	27.223						
	Toplam	1409	34.72	25.554						

Tablo 58-a'da görüldüğü gibi, "nokta ölçeği kendi yüzde sıra puanlarının" aritmetik ortalamalarının annelerin öğrenim durumu değişkenine göre farklılık gösterip göstermediğini belirlemek amacıyla yapılan tek yönlü varyans analizi (ANOVA) sonucunda grupların aritmetik ortalamaları arasında istatistiksel olarak anlamlı fark bulunmuştur (F=23.989; p<.001). Belirlenen anlamlı farklılığın hangi gruplardan kaynaklandığını belirlemek üzere tamamlayıcı post-hoc analiz tekniklerine geçilmiştir.

ANOVA sonrası hangi post-hoc çoklu karşılaştırma tekniğinin kullanılacağına karar vermek için öncelikle Levene's testi ile grup dağılımlarının varyanslarının homojen olup olmadığı hipotezi sınanmış, varyansların homojen olmadığı saptanmıştır (L_F=16.966; p<.001). Bunun üzerine varyansların homojen olmaması durumunda yaygınlıkla kullanılan "Tamhane testi" çoklu karşılaştırma tekniği tercih edilmiştir. Gerçekleştirilen "Tamhane testi" çoklu karşılaştırma analizi sonuçları aşağıda sunulmuştur.

Tablo 58-b; Test Puanlarının Annelerin Öğrenim Durumu Değişkenine Göre Hangi Alt Gruplar Arasında Farklılaştığını Belirlemek Üzere Post-Hoc Tamhane's T2 Testi Sonuçları

Öğrenim durumu (i)	Öğrenim durumu (j)	$x_i - x_j$	Sh_x	p
İlkokul	**Ortaokul**	-3.541	2.253	.527
	Lise	-9.330(*)	1.754	.000
	Üniversite	-14.923(*)	1.701	.000
Ortaokul	**İlkokul**	3.541	2.253	.527
	Lise	-5.789	2.216	.056
	Üniversite	-11.382(*)	2.174	.000
Lise	**İlkokul**	**9.330(*)**	1.754	**.000**
	Ortaokul	5.789	2.216	.056
	Üniversite	-5.593(*)	1.652	.004
Üniversite	**İlkokul**	**14.923(*)**	1.701	**.000**
	Ortaokul	**11.382(*)**	2.174	**.000**
	Lise	**5.593(*)**	1.652	**.004**

Tablo 58-b'de "nokta ölçeği kendi yüzde sıra puanlarının" annelerin öğrenim durumu değişkenine göre hangi alt gruplar arasında farklılaştığını belirlemek üzere yapılan post-hoc "Tamhane testi" sonuçları görülmektedir. Buna göre; lise mezunu annelerin nokta ölçeği kendi yüzde sıra puanlarının ilkokul mezunu annelerin puanlarından; üniversite mezunu annelerin puanlarının ise ilkokul, ortaokul ve lise mezunu annelerin puanlarından daha yüksek ve .01 düzeyinde de farklı olduğu tespit edilmiştir.

Tablo 59-a; Ailesinin Yanında Kalan Çocukların Goodenough-Harris İnsan Çiz Testi Kalite Ölçeği Adam Ham Puanlarının Annelerinin Öğrenim Durumu Değişkenine Göre Farklılaşıp Farklılaşmadığını Belirlemek Üzere Yapılan Tek Yönlü Varyans Analizi (Anova) Sonuçları

f, $\overline{X}$ ve ss Değerleri					ANOVA Sonuçları					
Puan	**Grup**	N	$\overline{X}$	ss	**Var. K.**	KT	Sd	KO	F	p
Testten Alınan Toplam Puan	**İlkokul**	217	2.30	.744	**G.Arası**	22.485	3	7.495		
	Ortaokul	105	2.41	.840	**G. İçi**	568.977	913	.623		
	Lise	279	2.66	.793	**Toplam**	591.461	916		12.026	.000
	Üniversite	316	2.66	.799						
	Toplam	917	2.54	.804						

Tablo 59-a'da görüldüğü gibi, "kalite ölçeği adam ham puanlarının" aritmetik ortalamalarının annelerin öğrenim durumu değişkenine göre farklılık gösterip

göstermediğini belirlemek amacıyla yapılan tek yönlü varyans analizi (ANOVA) sonucunda grupların aritmetik ortalamaları arasında istatistiksel olarak anlamlı fark bulunmuştur (F=12.026; p<.001). Belirlenen anlamlı farklılığın hangi gruplardan kaynaklandığını belirlemek üzere tamamlayıcı post-hoc analiz tekniklerine geçilmiştir.

ANOVA sonrası hangi post-hoc çoklu karşılaştırma tekniğinin kullanılacağına karar vermek için öncelikle Levene's testi ile grup dağılımlarının varyanslarının homojen olup olmadığı hipotezi sınanmış, varyansların homojen olmadığı saptanmıştır (L_F=1.615; p<.001). Bunun üzerine varyansların homojen olmaması durumunda yaygınlıkla kullanılan "Scheffe testi" çoklu karşılaştırma tekniği tercih edilmiştir. Gerçekleştirilen "Scheffe testi" çoklu karşılaştırma analizi sonuçları aşağıda sunulmuştur.

Tablo 59-b; Test Puanlarının Annelerin Öğrenim Durumu Değişkenine Göre Hangi Alt Gruplar Arasında Farklılaştığını Belirlemek Üzere Post-Hoc Scheffe Testi Sonuçları

Öğrenim durumu (i)	Öğrenim durumu (j)	$x_i - x_j$	Sh_x	p
İlkokul	**Ortaokul**	-.110	.094	.712
	Lise	-.356(*)	.071	.000
	Üniversite	-.359(*)	.070	.000
Ortaokul	**İlkokul**	.110	.094	.712
	Lise	-.246	.090	.060
	Üniversite	-.249	.089	.050
Lise	**İlkokul**	**.356(*)**	.071	**.000**
	Ortaokul	.246	.090	.060
	Üniversite	-.002	.065	1.000
Üniversite	**İlkokul**	**.359(*)**	.070	**.000**
	Ortaokul	.249	.089	.050
	Lise	.002	.065	1.000

Tablo 59-b'de "kalite ölçeği adam ham puanlarının" annelerin öğrenim durumu değişkenine göre hangi alt gruplar arasında farklılaştığını belirlemek üzere yapılan post-hoc "Scheffe testi" sonuçları görülmektedir. Buna göre; lise mezunu annelerin kalite ölçeği adam ham puanlarının ilkokul mezunu annelerin puanlarından; üniversite mezunu annelerin puanlarının ise ilkokul mezunu annelerin puanlarından daha yüksek ve .01 düzeyinde de farklı olduğu tespit edilmiştir.

Tablo 60-a; Ailesinin Yanında Kalan Çocukların Goodenough-Harris İnsan Çiz Testi Kalite Ölçeği Adam Standart Puanlarının Annelerinin Öğrenim Durumu Değişkenine Göre Farklılaşıp Farklılaşmadığını Belirlemek Üzere Yapılan Tek Yönlü Varyans Analizi (Anova) Sonuçları

	f, $\overline{X}$ ve ss Değerleri				ANOVA Sonuçları					
Puan	**Grup**	N	$\overline{X}$	ss	**Var. K.**	KT	Sd	KO	F	p
Testten Alınan Toplam Puan	**İlkokul**	217	93.72	10.589	**G.Arası**	3188.413	3	1062.804		
	Ortaokul	105	95.26	12.755	**G. İçi**	128870,010	913	141.150		
	Lise	279	97.92	11.032	**Toplam**	132058,423	916		7.530	.000
	Üniversite	316	98.11	13.081						
	Toplam	917	96.69	12.007						

Tablo 60-a'da görüldüğü gibi, "kalite ölçeği adam standart puanlarının" aritmetik ortalamalarının annelerin öğrenim durumu değişkenine göre farklılık gösterip göstermediğini belirlemek amacıyla yapılan tek yönlü varyans analizi (ANOVA) sonucunda grupların aritmetik ortalamaları arasında istatistiksel olarak anlamlı fark bulunmuştur (F=7.530; p<.001). Belirlenen anlamlı farklılığın hangi gruplardan kaynaklandığını belirlemek üzere tamamlayıcı post-hoc analiz tekniklerine geçilmiştir.

ANOVA sonrası hangi post-hoc çoklu karşılaştırma tekniğinin kullanılacağına karar vermek için öncelikle Levene's testi ile grup dağılımlarının varyanslarının homojen olup olmadığı hipotezi sınanmış, varyansların homojen olmadığı saptanmıştır (L_F=2.554; p<.001). Bunun üzerine varyansların homojen olmaması durumunda yaygınlıkla kullanılan "Scheffe testi" çoklu karşılaştırma tekniği tercih edilmiştir. Gerçekleştirilen "Scheffe testi" çoklu karşılaştırma analizi sonuçları aşağıda sunulmuştur.

Tablo 60-b; Test Puanlarının Annelerin Öğrenim Durumu Değişkenine Göre Hangi Alt Gruplar Arasında Farklılaştığını Belirlemek Üzere Post-Hoc Scheffe Testi Sonuçları

Öğrenim durumu (i)	Öğrenim durumu (j)	$x_i - x_j$	Sh_x	p
İlkokul	**Ortaokul**	-1.534	1.412	.758
	Lise	-4.201(*)	1.075	.002
	Üniversite	-4.387(*)	1.047	.001
Ortaokul	**İlkokul**	1.534	1.412	.758
	Lise	-2.668	1.360	.279
	Üniversite	-2.854	1.338	.209
Lise	**İlkokul**	**4.201(*)**	1.075	**.002**
	Ortaokul	2.668	1.360	.279
	Üniversite	-.186	.976	.998
Üniversite	**İlkokul**	**4.387(*)**	1.047	**.001**
	Ortaokul	2.854	1.338	.209
	Lise	.186	.976	.998

Tablo 60-b'de "kalite ölçeği adam standart puanlarının" annelerin öğrenim durumu değişkenine göre hangi alt gruplar arasında farklılaştığını belirlemek üzere yapılan post-hoc "Scheffe testi" sonuçları görülmektedir. Buna göre; lise mezunu annelerin kalite ölçeği adam standart puanlarının ilkokul mezunu annelerin puanlarından; üniversite mezunu annelerin puanlarının ise ilkokul mezunu annelerin puanlarından daha yüksek ve .01 düzeyinde de farklı olduğu tespit edilmiştir.

Tablo 61-a; Ailesinin Yanında Kalan Çocukların Goodenough-Harris İnsan Çiz Testi Kalite Ölçeği Adam Yüzde Sıra Puanlarının Annelerinin Öğrenim Durumu Değişkenine Göre Farklılaşıp Farklılaşmadığını Belirlemek Üzere Yapılan Tek Yönlü Varyans Analizi (Anova) Sonuçları

	f, $\overline{X}$ ve ss Değerleri				ANOVA Sonuçları					
Puan	**Grup**	N	$\overline{X}$	ss	**Var. K.**	KT	Sd	KO	F	p
Testten Alınan Toplam Puan	**İlkokul**	217	36.38	22.499	**G.Arası**	11800.660	3	3933.553	6.702	.000
	Ortaokul	105	40.10	26.424	**G. İçi**	535292,580	912	586.944		
	Lise	278	45.00	24.229	**Toplam**	547093,240	915			
	Üniversite	316	44.59	24.606						
	Toplam	916	42.25	24.452						

Tablo 61-a'da görüldüğü gibi, "kalite ölçeği adam yüzde sıra puanlarının" aritmetik ortalamalarının annelerin öğrenim durumu değişkenine göre farklılık gösterip göstermediğini belirlemek amacıyla yapılan tek yönlü varyans analizi (ANOVA)

sonucunda grupların aritmetik ortalamaları arasında istatistiksel olarak anlamlı fark bulunmuştur (F=6.702; p<.001). Belirlenen anlamlı farklılığın hangi gruplardan kaynaklandığını belirlemek üzere tamamlayıcı post-hoc analiz tekniklerine geçilmiştir.

ANOVA sonrası hangi post-hoc çoklu karşılaştırma tekniğinin kullanılacağına karar vermek için öncelikle Levene's testi ile grup dağılımlarının varyanslarının homojen olup olmadığı hipotezi sınanmış, varyansların homojen olmadığı saptanmıştır (L_F=3.974; p<.001). Bunun üzerine varyansların homojen olmaması durumunda yaygınlıkla kullanılan "Tamhane testi" çoklu karşılaştırma tekniği tercih edilmiştir. Gerçekleştirilen "Tamhane testi" çoklu karşılaştırma analizi sonuçları aşağıda sunulmuştur.

Tablo 61-b; Test Puanlarının Annelerin Öğrenim Durumu Değişkenine Göre Hangi Alt Gruplar Arasında Farklılaştığını Belirlemek Üzere Post-Hoc Tamhane's T2 Testi Sonuçları

Öğrenim durumu (i)	Öğrenim durumu (j)	$x_i - x_j$	Sh_x	p
İlkokul	**Ortaokul**	-3.717	2.997	.769
	Lise	-8.622(*)	2.108	.000
	Üniversite	-8.211(*)	2.061	.000
Ortaokul	**İlkokul**	3.717	2.997	.769
	Lise	-4.905	2.960	.466
	Üniversite	-4.493	2.927	.556
Lise	**İlkokul**	**8.622(*)**	2.108	**.000**
	Ortaokul	4.905	2.960	.466
	Üniversite	.411	2.007	1.000
Üniversite	**İlkokul**	**8.211(*)**	2.061	**.000**
	Ortaokul	4.493	2.927	.556
	Lise	-.411	2.007	1.000

Tablo 61-b'de "kalite ölçeği adam yüzde sıra puanlarının" annelerin öğrenim durumu değişkenine göre hangi alt gruplar arasında farklılaştığını belirlemek üzere yapılan post-hoc "Tamhane testi" sonuçları görülmektedir. Buna göre; lise mezunu annelerin kalite ölçeği adam yüzde sıra puanlarının ilkokul mezunu annelerin puanlarından; üniversite mezunu annelerin puanlarının ise ilkokul mezunu annelerin puanlarından daha yüksek ve .01 düzeyinde de farklı olduğu tespit edilmiştir.

Tablo 62-a; Ailesinin Yanında Kalan Çocukların Goodenough-Harris İnsan Çiz Testi Kalite Ölçeği Kadın Ham Puanlarının Annelerinin Öğrenim Durumu Değişkenine Göre Farklılaşıp Farklılaşmadığını Belirlemek Üzere Yapılan Tek Yönlü Varyans Analizi (Anova) Sonuçları

f, $\overline{X}$ ve ss Değerleri					ANOVA Sonuçları					
Puan	**Grup**	N	$\overline{X}$	ss	**Var. K.**	KT	Sd	KO	F	p
Testten Alınan Toplam Puan	**İlkokul**	217	2.54	.781	**G.Arası**	29.608	3	9.869		
	Ortaokul	105	2.61	.766	**G. İçi**	512.576	912	.562		
	Lise	278	2.93	.761	**Toplam**	542.183	915		17.560	.000
	Üniversite	316	2.95	.711						
	Toplam	916	2.81	.770						

Tablo 62-a'da görüldüğü gibi, "kalite ölçeği kadın ham puanlarının" aritmetik ortalamalarının annelerin öğrenim durumu değişkenine göre farklılık gösterip göstermediğini belirlemek amacıyla yapılan tek yönlü varyans analizi (ANOVA) sonucunda grupların aritmetik ortalamaları arasında istatistiksel olarak anlamlı fark bulunmuştur (F=17.560; p<.001). Belirlenen anlamlı farklılığın hangi gruplardan kaynaklandığını belirlemek üzere tamamlayıcı post-hoc analiz tekniklerine geçilmiştir.

ANOVA sonrası hangi post-hoc çoklu karşılaştırma tekniğinin kullanılacağına karar vermek için öncelikle Levene's testi ile grup dağılımlarının varyanslarının homojen olup olmadığı hipotezi sınanmış, varyansların homojen olmadığı saptanmıştır (L_F=9.555; p<.001). Bunun üzerine varyansların homojen olmaması durumunda yaygınlıkla kullanılan "Tamhane testi" çoklu karşılaştırma tekniği tercih edilmiştir. Gerçekleştirilen "Tamhane testi" çoklu karşılaştırma analizi sonuçları aşağıda sunulmuştur.

Tablo 62-b; Test Puanlarının Annelerin Öğrenim Durumu Değişkenine Göre Hangi Alt Gruplar Arasında Farklılaştığını Belirlemek Üzere Post-Hoc Tamhane's T2 Testi Sonuçları

Öğrenim durumu (i)	Öğrenim durumu (j)	$x_i - x_j$	Sh_x	p
İlkokul	**Ortaokul**	-.066	.092	.979
	Lise	-.384(*)	.070	.000
	Üniversite	-.406(*)	.066	.000
Ortaokul	**İlkokul**	.066	.092	.979
	Lise	-.319(*)	.088	.002
	Üniversite	-.340(*)	.085	.001
Lise	**İlkokul**	**.384(*)**	.070	**.000**
	Ortaokul	**.319(*)**	.088	**.002**
	Üniversite	-.021	.061	1.000
Üniversite	**İlkokul**	**.406(*)**	.066	**.000**
	Ortaokul	**.340(*)**	.085	**.001**
	Lise	.021	.061	1.000

Tablo 62-b'de "kalite ölçeği kadın ham puanlarının" annelerin öğrenim durumu değişkenine göre hangi alt gruplar arasında farklılaştığını belirlemek üzere yapılan post-hoc "Tamhane testi" sonuçları görülmektedir. Buna göre; lise mezunu annelerin kalite ölçeği kadın ham puanlarının ilkokul ve ortaokul mezunu annelerin puanlarından; üniversite mezunu annelerin puanlarının ise ilkokul ve ortaokul mezunu annelerin puanlarından daha yüksek ve .01 düzeyinde de farklı olduğu tespit edilmiştir.

Tablo 63-a; Ailesinin Yanında Kalan Çocukların Goodenough-Harris İnsan Çiz Testi Kalite Ölçeği Kadın Standart Puanlarının Annelerinin Öğrenim Durumu Değişkenine Göre Farklılaşıp Farklılaşmadığını Belirlemek Üzere Yapılan Tek Yönlü Varyans Analizi (Anova) Sonuçları

	f, $\overline{X}$ ve ss Değerleri				ANOVA Sonuçları					
Puan	**Grup**	N	$\overline{X}$	ss	**Var. K.**	KT	Sd	KO	F	p
Testten Alınan Toplam Puan	**İlkokul**	217	96.47	11.308	**G.Arası**	4529.198	3	1509.733		
	Ortaokul	105	97.57	11.680	**G. İçi**	109651,355	912	120.232		
	Lise	278	101.31	11.357	**Toplam**	114180,553	915		12.557	.000
	Üniversite	316	101.55	10.097						
	Toplam	916	99.82	11.171						

Tablo 63-a'da görüldüğü gibi, "kalite ölçeği kadın standart puanlarının" aritmetik ortalamalarının annelerin öğrenim durumu değişkenine göre farklılık gösterip göstermediğini belirlemek amacıyla yapılan tek yönlü varyans analizi (ANOVA) sonucunda grupların aritmetik ortalamaları arasında istatistiksel olarak anlamlı fark bulunmuştur (F=12.557; p<.001). Belirlenen anlamlı farklılığın hangi gruplardan kaynaklandığını belirlemek üzere tamamlayıcı post-hoc analiz tekniklerine geçilmiştir.

ANOVA sonrası hangi post-hoc çoklu karşılaştırma tekniğinin kullanılacağına karar vermek için öncelikle Levene's testi ile grup dağılımlarının varyanslarının homojen olup olmadığı hipotezi sınanmış, varyansların homojen olmadığı saptanmıştır (L_F=2.060; p<.001). Bunun üzerine varyansların homojen olmaması durumunda yaygınlıkla kullanılan "Scheffe testi" çoklu karşılaştırma tekniği tercih edilmiştir. Gerçekleştirilen "Scheffe testi" çoklu karşılaştırma analizi sonuçları aşağıda sunulmuştur.

Tablo 63-b; Test Puanlarının Annelerin Öğrenim Durumu Değişkenine Göre Hangi Alt Gruplar Arasında Farklılaştığını Belirlemek Üzere Post-Hoc Scheffe Testi Sonuçları

Öğrenim durumu (i)	Öğrenim durumu (j)	$x_i - x_j$	Sh_x	p
İlkokul	**Ortaokul**	-1.101	1.304	.870
	Lise	-4.839(*)	.993	.000
	Üniversite	-5.081(*)	.967	.000
Ortaokul	**İlkokul**	1.101	1.304	.870
	Lise	-3.738(*)	1.256	.032
	Üniversite	-3.979(*)	1.235	.016
Lise	**İlkokul**	**4.839(*)**	.993	**.000**
	Ortaokul	**3.738(*)**	1.256	**.032**
	Üniversite	-.241	.902	.995
Üniversite	**İlkokul**	**5.081(*)**	.967	**.000**
	Ortaokul	**3.979(*)**	1.235	**.016**
	Lise	.241	.902	.995

Tablo 63-b'de "kalite ölçeği kadın standart puanlarının" annelerin öğrenim durumu değişkenine göre hangi alt gruplar arasında farklılaştığını belirlemek üzere yapılan post-hoc "Scheffe testi" sonuçları görülmektedir. Buna göre; lise mezunu annelerin kalite ölçeği kadın standart puanlarının ilkokul mezunu annelerin puanlarından daha yüksek ve .01 düzeyinde; ayrıca lise mezunu annelerin puanlarının ortaokul mezunu annelerin puanlarından daha yüksek ve .05 düzeyinde farklı olduğu tespit edilmiştir. Üniversite mezunu annelerin puanlarının ise ilkokul mezunu annelerin puanlarından daha yüksek ve .01 düzeyinde; ayrıca üniversite mezunu

annelerin puanlarının ortaokul mezunu annelerin puanlarından daha yüksek ve .05 düzeyinde de farklı olduğu tespit edilmiştir.

Tablo 64-a; Ailesinin Yanında Kalan Çocukların Goodenough-Harris İnsan Çiz Testi Kalite Ölçeği Kadın Yüzde Sıra Puanlarının Annelerinin Öğrenim Durumu Değişkenine Göre Farklılaşıp Farklılaşmadığını Belirlemek Üzere Yapılan Tek Yönlü Varyans Analizi (Anova) Sonuçları

	f, $\overline{X}$ ve ss Değerleri				ANOVA Sonuçları					
Puan	**Grup**	N	$\overline{X}$	ss	**Var. K.**	KT	Sd	KO	F	p
Testten Alınan Toplam Puan	**İlkokul**	217	43.11	23.923	**G.Arası**	18072.216	3	6024.072		
	Ortaokul	105	45.08	24.316	**G. İçi**	510153,718	911	559.993		
	Lise	278	52.54	24.424	**Toplam**	528225,934	914		10.757	.000
	Üniversite	315	53.33	22.559						
	Toplam	915	49.72	24.040						

Tablo 64-a'da görüldüğü gibi, "kalite ölçeği kadın yüzde sıra puanlarının" aritmetik ortalamalarının annelerin öğrenim durumu değişkenine göre farklılık gösterip göstermediğini belirlemek amacıyla yapılan tek yönlü varyans analizi (ANOVA) sonucunda grupların aritmetik ortalamaları arasında istatistiksel olarak anlamlı fark bulunmuştur (F=10.757; p<.001). Belirlenen anlamlı farklılığın hangi gruplardan kaynaklandığını belirlemek üzere tamamlayıcı post-hoc analiz tekniklerine geçilmiştir.

ANOVA sonrası hangi post-hoc çoklu karşılaştırma tekniğinin kullanılacağına karar vermek için öncelikle Levene's testi ile grup dağılımlarının varyanslarının homojen olup olmadığı hipotezi sınanmış, varyansların homojen olmadığı saptanmıştır (L_F=1.391; p<.001). Bunun üzerine varyansların homojen olmaması durumunda yaygınlıkla kullanılan "Scheffe testi" çoklu karşılaştırma tekniği tercih edilmiştir. Gerçekleştirilen "Scheffe testi" çoklu karşılaştırma analizi sonuçları aşağıda sunulmuştur.

Tablo 64-b; Test Puanlarının Annelerin Öğrenim Durumu Değişkenine Göre Hangi Alt Gruplar Arasında Farklılaştığını Belirlemek Üzere Post-Hoc Scheffe Testi Sonuçları

Öğrenim durumu (i)	Öğrenim durumu (j)	$x_i - x_j$	Sh_x	p
İlkokul	**Ortaokul**	-1.966	2.813	.921
	Lise	-9.433(*)	2.144	.000
	Üniversite	-10.223(*)	2.088	.000
Ortaokul	**İlkokul**	1.966	2.813	.921
	Lise	-7.467	2.711	.056
	Üniversite	-8.257(*)	2.667	.023
Lise	**İlkokul**	**9.433(*)**	2.144	**.000**
	Ortaokul	7.467	2.711	.056
	Üniversite	-.790	1.947	.983
Üniversite	**İlkokul**	**10.223(*)**	2.088	**.000**
	Ortaokul	**8.257(*)**	2.667	**.023**
	Lise	.790	1.947	.983

Tablo 64-b'de "kalite ölçeği kadın yüzde sıra puanlarının" annelerin öğrenim durumu değişkenine göre hangi alt gruplar arasında farklılaştığını belirlemek üzere yapılan post-hoc "Scheffe testi" sonuçları görülmektedir. Buna göre; lise mezunu annelerin kalite ölçeği kadın yüzde sıra puanlarının ilkokul mezunu annelerin puanlarından; üniversite mezunu annelerin puanlarının ise ilkokul mezunu annelerin puanlarından daha yüksek ve .01 düzeyinde de farklı olduğu tespit edilmiştir. Bununla birlikte üniversite mezunu annelerin kalite ölçeği kadın yüzde sıra puanlarının, ortaokul mezunu annelerin puanlarından daha yüksek ve .05 düzeyinde farklı olduğu tespit edilmiştir.

Tablo 65-a; Ailesinin Yanında Kalan Çocukların Goodenough-Harris İnsan Çiz Testi Nokta Ölçeği Adam Ham Puanlarının Babalarının Öğrenim Durumu Değişkenine Göre Farklılaşıp Farklılaşmadığını Belirlemek Üzere Yapılan Tek Yönlü Varyans Analizi (Anova) Sonuçları

	f, $\overline{X}$ ve ss Değerleri				ANOVA Sonuçları					
Puan	**Grup**	N	$\overline{X}$	ss	**Var. K.**	KT	Sd	KO	F	p
Testten Alınan Toplam Puan	**İlkokul**	156	11.58	3.837	**G.Arası**	243.860	3	81.287		
	Ortaokul	167	11.32	4.246	**G. İçi**	23476.061	1412	16.626		
	Lise	441	12.05	4.228	**Toplam**	23719.921	1415		4.889	.002
	Üniversite	652	12.49	3.984						
	Toplam	1416	12.11	4.094						

Tablo 65-a'da görüldüğü gibi, "nokta ölçeği adam ham puanlarının" aritmetik ortalamalarının babaların öğrenim durumu değişkenine göre farklılık gösterip göstermediğini belirlemek amacıyla yapılan tek yönlü varyans analizi (ANOVA) sonucunda grupların aritmetik ortalamaları arasında istatistiksel olarak anlamlı fark bulunmuştur (F=4.889; p<.001). Belirlenen anlamlı farklılığın hangi gruplardan kaynaklandığını belirlemek üzere tamamlayıcı post-hoc analiz tekniklerine geçilmiştir.

ANOVA sonrası hangi post-hoc çoklu karşılaştırma tekniğinin kullanılacağına karar vermek için öncelikle Levene's testi ile grup dağılımlarının varyanslarının homojen olup olmadığı hipotezi sınanmış, varyansların homojen olmadığı saptanmıştır (L_F=1.967; p<.001). Bunun üzerine varyansların homojen olmaması durumunda yaygınlıkla kullanılan "Scheffe testi" çoklu karşılaştırma tekniği tercih edilmiştir. Gerçekleştirilen "Scheffe testi" çoklu karşılaştırma analizi sonuçları aşağıda sunulmuştur.

Tablo 65-b; Test Puanlarının Babaların Öğrenim Durumu Değişkenine Göre Hangi Alt Gruplar Arasında Farklılaştığını Belirlemek Üzere Post-Hoc Scheffe Testi Sonuçları

Öğrenim durumu (i)	Öğrenim durumu (j)	$x_i - x_j$	Sh_x	p
İlkokul	**Ortaokul**	.260	.454	.955
	Lise	-.473	.380	.671
	Üniversite	-.911	.363	.099
Ortaokul	**İlkokul**	-.260	.454	.955
	Lise	-.733	.370	.272
	Üniversite	-1.170(*)	.354	.012
Lise	**İlkokul**	.473	.380	.671
	Ortaokul	.733	.370	.272
	Üniversite	-.438	.251	.387
Üniversite	**İlkokul**	.911	.363	.099
	Ortaokul	**1.170(*)**	.354	**.012**
	Lise	.438	.251	.387

Tablo 65-b'de "nokta ölçeği adam ham puanlarının" babaların öğrenim durumu değişkenine göre hangi alt gruplar arasında farklılaştığını belirlemek üzere yapılan post-hoc "Scheffe testi" sonuçları görülmektedir. Buna göre; üniversite mezunu babaların nokta ölçeği adam ham puanlarının ortaokul mezunu babaların puanlarından daha yüksek ve .05 düzeyinde de farklı olduğu tespit edilmiştir.

Tablo 66-a; Ailesinin Yanında Kalan Çocukların Goodenough-Harris İnsan Çiz Testi Nokta Ölçeği Adam Standart Puanlarının Babalarının Öğrenim Durumu Değişkenine Göre Farklılaşıp Farklılaşmadığını Belirlemek Üzere Yapılan Tek Yönlü Varyans Analizi (Anova) Sonuçları

	f, $\overline{X}$ ve ss Değerleri				ANOVA Sonuçları					
Puan	**Grup**	N	$\overline{X}$	ss	**Var. K.**	KT	Sd	KO	F	p
Testten Alınan Toplam Puan	**İlkokul**	156	88.14	12.346	**G.Arası**	13379.189	3	4459.730		
	Ortaokul	167	88.18	12.381	**G. İçi**	593558,794	1412	420.367		
	Lise	441	92.03	12.240	**Toplam**	606937,982	1415		10.609	.000
	Üniversite	652	95.88	27.113						
	Toplam	1416	92.92	20.711						

Tablo 66-a'da görüldüğü gibi, "nokta ölçeği adam standart puanlarının" aritmetik ortalamalarının babaların öğrenim durumu değişkenine göre farklılık gösterip göstermediğini belirlemek amacıyla yapılan tek yönlü varyans analizi (ANOVA) sonucunda grupların aritmetik ortalamaları arasında istatistiksel olarak anlamlı fark bulunmuştur (F=10.609; p<.001). Belirlenen anlamlı farklılığın hangi gruplardan kaynaklandığını belirlemek üzere tamamlayıcı post-hoc analiz tekniklerine geçilmiştir.

ANOVA sonrası hangi post-hoc çoklu karşılaştırma tekniğinin kullanılacağına karar vermek için öncelikle Levene's testi ile grup dağılımlarının varyanslarının homojen olup olmadığı hipotezi sınanmış, varyansların homojen olmadığı saptanmıştır (L_F=1.282; p<.001). Bunun üzerine varyansların homojen olmaması durumunda yaygınlıkla kullanılan "Scheffe testi" çoklu karşılaştırma tekniği tercih edilmiştir. Gerçekleştirilen "Scheffe testi" çoklu karşılaştırma analizi sonuçları aşağıda sunulmuştur.

Tablo 66-b; Test Puanlarının Babaların Öğrenim Durumu Değişkenine Göre Hangi Alt Gruplar Arasında Farklılaştığını Belirlemek Üzere Post-Hoc Scheffe Testi Sonuçları

Öğrenim durumu (i)	Öğrenim durumu (j)	$x_i - x_j$	Sh_x	p
İlkokul	**Ortaokul**	-.039	2.283	1.000
	Lise	-3.888	1.910	.247
	Üniversite	-7.739(*)	1.827	.000
Ortaokul	**İlkokul**	.039	2.283	1.000
	Lise	-3.850	1.863	.234
	Üniversite	-7.701(*)	1.778	.000
Lise	**İlkokul**	3.888	1.910	.247
	Ortaokul	3.850	1.863	.234
	Üniversite	-3.851(*)	1.264	.026
Üniversite	**İlkokul**	**7.739(*)**	1.827	**.000**
	Ortaokul	**7.701(*)**	1.778	**.000**
	Lise	**3.851(*)**	1.264	**.026**

Tablo 66-b'de "nokta ölçeği adam standart puanlarının" babaların öğrenim durumu değişkenine göre hangi alt gruplar arasında farklılaştığını belirlemek üzere yapılan post-hoc "Scheffe testi" sonuçları görülmektedir. Buna göre; üniversite mezunu babaların nokta ölçeği adam standart puanlarının ilkokul ve ortaokul mezunu babaların puanlarından daha yüksek ve .01 düzeyinde de farklı olduğu tespit edilmiştir. Bununla birlikte üniversite mezunu babaların nokta ölçeği adam standart puanlarının, lise mezunu babaların puanlarından daha yüksek ve .05 düzeyinde de farklı olduğu tespit edilmiştir

Tablo 67-a; Ailesinin Yanında Kalan Çocukların Goodenough-Harris İnsan Çiz Testi Nokta Ölçeği Adam Yüzde Sıra Puanlarının Babalarının Öğrenim Durumu Değişkenine Göre Farklılaşıp Farklılaşmadığını Belirlemek Üzere Yapılan Tek Yönlü Varyans Analizi (Anova) Sonuçları

	f, $\overline{X}$ ve ss Değerleri				ANOVA Sonuçları					
Puan	**Grup**	N	$\overline{X}$	ss	**Var. K.**	KT	Sd	KO	F	p
Testten Alınan Toplam Puan	**İlkokul**	156	26.32	22.502	**G.Arası**	36828.707	3	12276.236		
	Ortaokul	167	26.11	23.059	**G. İçi**	868621,253	1412	615.171		
	Lise	441	33.24	23.766	**Toplam**	905449,960	1415		19.956	.000
	Üniversite	652	39.13	26.389						
	Toplam	1416	34.35	25.296						

Tablo 67-a'da görüldüğü gibi, "nokta ölçeği adam yüzde sıra puanlarının" aritmetik ortalamalarının babaların öğrenim durumu değişkenine göre farklılık gösterip göstermediğini belirlemek amacıyla yapılan tek yönlü varyans analizi (ANOVA) sonucunda grupların aritmetik ortalamaları arasında istatistiksel olarak anlamlı fark bulunmuştur (F=19.956; p<.001). Belirlenen anlamlı farklılığın hangi gruplardan kaynaklandığını belirlemek üzere tamamlayıcı post-hoc analiz tekniklerine geçilmiştir.

ANOVA sonrası hangi post-hoc çoklu karşılaştırma tekniğinin kullanılacağına karar vermek için öncelikle Levene's testi ile grup dağılımlarının varyanslarının homojen olup olmadığı hipotezi sınanmış, varyansların homojen olmadığı saptanmıştır (L_F=6.893; p<.001). Bunun üzerine varyansların homojen olmaması durumunda yaygınlıkla kullanılan "Tamhane testi" çoklu karşılaştırma tekniği tercih edilmiştir. Gerçekleştirilen "Tamhane testi" çoklu karşılaştırma analizi sonuçları aşağıda sunulmuştur.

Tablo 67-b; Test Puanlarının Babaların Öğrenim Durumu Değişkenine Göre Hangi Alt Gruplar Arasında Farklılaştığını Belirlemek Üzere Post-Hoc Tamhane's T2 Testi Sonuçları

Öğrenim durumu (i)	Öğrenim durumu (j)	$x_i - x_j$	Sh_x	p
İlkokul	**Ortaokul**	.207	2.536	1.000
	Lise	-6.920(*)	2.128	.008
	Üniversite	-12.810(*)	2.077	.000
Ortaokul	**İlkokul**	-.207	2.536	1.000
	Lise	-7.127(*)	2.113	.005
	Üniversite	-13.017(*)	2.062	.000
Lise	**İlkokul**	**6.920(*)**	2.128	**.008**
	Ortaokul	**7.127(*)**	2.113	**.005**
	Üniversite	-5.890(*)	1.533	.001
Üniversite	**İlkokul**	**12.810(*)**	2.077	**.000**
	Ortaokul	**13.017(*)**	2.062	**.000**
	Lise	**5.890(*)**	1.533	**.001**

Tablo 67-b'de "nokta ölçeği adam yüzde sıra puanlarının" babaların öğrenim durumu değişkenine göre hangi alt gruplar arasında farklılaştığını belirlemek üzere yapılan post-hoc "Tamhane testi" sonuçları görülmektedir. Buna göre; lise mezunu babaların nokta ölçeği adam yüzde sıra puanlarının ilkokul ve ortaokul mezunu babaların puanlarından; üniversite mezunu babaların puanlarının ise ilkokul, ortaokul ve lise mezunu babaların puanlarından daha yüksek olduğu ve .01 düzeyinde farklı olduğu tespit edilmiştir.

Tablo 68-a; Ailesinin Yanında Kalan Çocukların Goodenough-Harris İnsan Çiz Testi Nokta Ölçeği Kadın Ham Puanlarının Babalarının Öğrenim Durumu Değişkenine Göre Farklılaşıp Farklılaşmadığını Belirlemek Üzere Yapılan Tek Yönlü Varyans Analizi (Anova) Sonuçları

	f, $\overline{X}$ ve ss Değerleri				ANOVA Sonuçları					
Puan	**Grup**	N	$\overline{X}$	ss	**Var. K.**	KT	Sd	KO	F	p
Testten Alınan Toplam Puan	**İlkokul**	156	12.81	4.673	**G.Arası**	472.652	3	157.551		
	Ortaokul	167	12.63	4.878	**G. İçi**	30211.974	1412	21.397		
	Lise	441	13.80	4.797	**Toplam**	30684.626	1415		7.363	.000
	Üniversite	652	14.19	4.426						
	Toplam	1416	13.73	4.657						

Tablo 68-a'da görüldüğü gibi, "nokta ölçeği kadın ham puanlarının" aritmetik ortalamalarının babaların öğrenim durumu değişkenine göre farklılık gösterip göstermediğini belirlemek amacıyla yapılan tek yönlü varyans analizi (ANOVA) sonucunda grupların aritmetik ortalamaları arasında istatistiksel olarak anlamlı fark bulunmuştur (F=7.363; p<.001). Belirlenen anlamlı farklılığın hangi gruplardan kaynaklandığını belirlemek üzere tamamlayıcı post-hoc analiz tekniklerine geçilmiştir.

ANOVA sonrası hangi post-hoc çoklu karşılaştırma tekniğinin kullanılacağına karar vermek için öncelikle Levene's testi ile grup dağılımlarının varyanslarının homojen olup olmadığı hipotezi sınanmış, varyansların homojen olmadığı saptanmıştır (L_F=2.950; p<.001). Bunun üzerine varyansların homojen olmaması durumunda yaygınlıkla kullanılan "Tamhane testi" çoklu karşılaştırma tekniği tercih edilmiştir. Gerçekleştirilen "Tamhane testi" çoklu karşılaştırma analizi sonuçları aşağıda sunulmuştur.

Tablo 68-b; Test Puanlarının Babaların Öğrenim Durumu Değişkenine Göre Hangi Alt Gruplar Arasında Farklılaştığını Belirlemek Üzere Post-Hoc Tamhane's T2 Testi Sonuçları

Öğrenim durumu (i)	Öğrenim durumu (j)	$x_i - x_j$	Sh_x	p
İlkokul	**Ortaokul**	.173	.531	1.000
	Lise	-.997	.438	.134
	Üniversite	-1.381(*)	.412	.006
Ortaokul	**İlkokul**	-.173	.531	1.000
	Lise	-1.170(*)	.441	.050
	Üniversite	-1.554(*)	.415	.001
Lise	**İlkokul**	.997	.438	.134
	Ortaokul	**1.170(*)**	.441	**.050**
	Üniversite	-.384	.287	.699
Üniversite	**İlkokul**	**1.381(*)**	.412	**.006**
	Ortaokul	**1.554(*)**	.415	**.001**
	Lise	.384	.287	.699

Tablo 68-b'de "nokta ölçeği kadın ham puanlarının" babaların öğrenim durumu değişkenine göre hangi alt gruplar arasında farklılaştığını belirlemek üzere yapılan post-hoc "Tamhane testi" sonuçları görülmektedir. Buna göre; lise mezunu babaların nokta ölçeği kadın ham puanlarının ortaokul mezunu babaların puanlarından daha yüksek ve .05 düzeyinde; üniversite mezunu babaların puanlarının ise ilkokul ve ortaokul mezunu babaların puanlarından daha yüksek ve .01 düzeyinde de farklı olduğu tespit edilmiştir.

Tablo 69-a; Ailesinin Yanında Kalan Çocukların Goodenough-Harris İnsan Çiz Testi Nokta Ölçeği Kadın Standart Puanlarının Babalarının Öğrenim Durumu Değişkenine Göre Farklılaşıp Farklılaşmadığını Belirlemek Üzere Yapılan Tek Yönlü Varyans Analizi (Anova) Sonuçları

	f, $\overline{X}$ ve ss Değerleri				ANOVA Sonuçları					
Puan	**Grup**	N	$\overline{X}$	ss	**Var. K.**	KT	Sd	KO	F	p
Testten Alınan Toplam Puan	**İlkokul**	156	90.65	13.403	**G.Arası**	13035.188	3	4345.063		
	Ortaokul	167	90.14	13.056	**G. İçi**	240758,583	1412	170.509		
	Lise	441	95.37	12.656	**Toplam**	253793,771	1415		25.483	.000
	Üniversite	652	98.15	13.241						
	Toplam	1416	95.51	13.393						

Tablo 69-a'da görüldüğü gibi, "nokta ölçeği kadın standart puanlarının" aritmetik ortalamalarının babaların öğrenim durumu değişkenine göre farklılık gösterip

göstermediğini belirlemek amacıyla yapılan tek yönlü varyans analizi (ANOVA) sonucunda grupların aritmetik ortalamaları arasında istatistiksel olarak anlamlı fark bulunmuştur (F=25.483; p<.001). Belirlenen anlamlı farklılığın hangi gruplardan kaynaklandığını belirlemek üzere tamamlayıcı post-hoc analiz tekniklerine geçilmiştir.

ANOVA sonrası hangi post-hoc çoklu karşılaştırma tekniğinin kullanılacağına karar vermek için öncelikle Levene's testi ile grup dağılımlarının varyanslarının homojen olup olmadığı hipotezi sınanmış, varyansların homojen olmadığı saptanmıştır (L_F=.566; p<.001). Bunun üzerine varyansların homojen olmaması durumunda yaygınlıkla kullanılan "Scheffe testi" çoklu karşılaştırma tekniği tercih edilmiştir. Gerçekleştirilen "Scheffe testi" çoklu karşılaştırma analizi sonuçları aşağıda sunulmuştur.

Tablo 69-b; Test Puanlarının Babaların Öğrenim Durumu Değişkenine Göre Hangi Alt Gruplar Arasında Farklılaştığını Belirlemek Üzere Post-Hoc Scheffe Testi Sonuçları

Öğrenim durumu (i)	Öğrenim durumu (j)	$x_i - x_j$	Sh_x	p
İlkokul	**Ortaokul**	.504	1.454	.989
	Lise	-4.727(*)	1.216	.002
	Üniversite	-7.498(*)	1.164	.000
Ortaokul	**İlkokul**	-.504	1.454	.989
	Lise	-5.230(*)	1.186	.000
	Üniversite	-8.002(*)	1.132	.000
Lise	**İlkokul**	**4.727(*)**	1.216	**.002**
	Ortaokul	**5.230(*)**	1.186	**.000**
	Üniversite	-2.772(*)	.805	.008
Üniversite	**İlkokul**	**7.498(*)**	1.164	**.000**
	Ortaokul	**8.002(*)**	1.132	**.000**
	Lise	**2.772(*)**	.805	**.008**

Tablo 69-b'de "nokta ölçeği kadın standart puanlarının" babaların öğrenim durumu değişkenine göre hangi alt gruplar arasında farklılaştığını belirlemek üzere yapılan post-hoc "Scheffe testi" sonuçları görülmektedir. Buna göre; lise mezunu babaların nokta ölçeği kadın standart puanlarının ilkokul ve ortaokul mezunu babaların puanlarından; üniversite mezunu babaların puanlarının ise ilkokul, ortaokul ve lise mezunu babaların puanlarından daha yüksek ve .01 düzeyinde de farklı olduğu tespit edilmiştir.

Tablo 70-a; Ailesinin Yanında Kalan Çocukların Goodenough-Harris İnsan Çiz Testi Nokta Ölçeği Kadın Yüzde Sıra Puanlarının Babalarının Öğrenim Durumu Değişkenine Göre Farklılaşıp Farklılaşmadığını Belirlemek Üzere Yapılan Tek Yönlü Varyans Analizi (Anova) Sonuçları

	f, $\overline{X}$ ve ss Değerleri				ANOVA Sonuçları					
Puan	**Grup**	N	$\overline{X}$	ss	**Var. K.**	KT	Sd	KO	F	p
Testten Alınan Toplam Puan	**İlkokul**	156	30.65	23.652	**G.Arası**	47757.873	3	15919.291		
	Ortaokul	167	30.56	23.823	**G. İçi**	930526,082	1412	659.013		
	Lise	441	40.41	25.318	**Toplam**	978283,955	1415		24.156	.000
	Üniversite	652	45.47	26.799						
	Toplam	1416	40.51	26.294						

Tablo 70-a'da görüldüğü gibi, "nokta ölçeği kadın yüzde sıra puanlarının" aritmetik ortalamalarının babaların öğrenim durumu değişkenine göre farklılık gösterip göstermediğini belirlemek amacıyla yapılan tek yönlü varyans analizi (ANOVA) sonucunda grupların aritmetik ortalamaları arasında istatistiksel olarak anlamlı fark bulunmuştur (F=24.156; p<.001). Belirlenen anlamlı farklılığın hangi gruplardan kaynaklandığını belirlemek üzere tamamlayıcı post-hoc analiz tekniklerine geçilmiştir.

ANOVA sonrası hangi post-hoc çoklu karşılaştırma tekniğinin kullanılacağına karar vermek için öncelikle Levene's testi ile grup dağılımlarının varyanslarının homojen olup olmadığı hipotezi sınanmış, varyansların homojen olmadığı saptanmıştır (L_F=.5.493; p<.001). Bunun üzerine varyansların homojen olmaması durumunda yaygınlıkla kullanılan "Tamhane testi" çoklu karşılaştırma tekniği tercih edilmiştir. Gerçekleştirilen "Tamhane testi" çoklu karşılaştırma analizi sonuçları aşağıda sunulmuştur.

Tablo 70-b; Test Puanlarının Babaların Öğrenim Durumu Değişkenine Göre Hangi Alt Gruplar Arasında Farklılaştığını Belirlemek Üzere Post-Hoc Tamhane's T2 Testi Sonuçları

Öğrenim durumu (i)	Öğrenim durumu (j)	$x_i - x_j$	Sh_x	p
İlkokul	**Ortaokul**	.097	2.643	1.000
	Lise	-9.761(*)	2.245	.000
	Üniversite	-14.819(*)	2.165	.000
Ortaokul	**İlkokul**	-.097	2.643	1.000
	Lise	-9.858(*)	2.203	.000
	Üniversite	-14.916(*)	2.121	.000
Lise	**İlkokul**	**9.761(*)**	2.245	**.000**
	Ortaokul	**9.858(*)**	2.203	**.000**
	Üniversite	-5.057(*)	1.598	.010
Üniversite	**İlkokul**	**14.819(*)**	2.165	**.000**
	Ortaokul	**14.916(*)**	2.121	**.000**
	Lise	**5.057(*)**	1.598	**.010**

Tablo 70-b'de "nokta ölçeği kadın yüzde sıra puanlarının" babaların öğrenim durumu değişkenine göre hangi alt gruplar arasında farklılaştığını belirlemek üzere yapılan post-hoc "Tamhane testi" sonuçları görülmektedir. Buna göre; lise mezunu babaların nokta ölçeği kadın yüzde sıra puanlarının ilkokul ve ortaokul mezunu babaların puanlarından; üniversite mezunu babaların puanlarının ise ilkokul, ortaokul ve lise mezunu babaların puanlarından daha yüksek ve .01 düzeyinde de farklı olduğu tespit edilmiştir.

Tablo 71-a; Ailesinin Yanında Kalan Çocukların Goodenough-Harris İnsan Çiz Testi Nokta Ölçeği Kendi Ham Puanlarının Babalarının Öğrenim Durumu Değişkenine Göre Farklılaşıp Farklılaşmadığını Belirlemek Üzere Yapılan Tek Yönlü Varyans Analizi (Anova) Sonuçları

	f, $\overline{X}$ ve ss Değerleri				ANOVA Sonuçları					
Puan	**Grup**	N	$\overline{X}$	ss	**Var. K.**	KT	Sd	KO	F	p
Testten Alınan Toplam Puan	**İlkokul**	156	12.15	4.389	**G.Arası**	328.754	3	109.585		
	Ortaokul	167	11.84	4.604	**G. İçi**	30240.443	1412	21.417		
	Lise	441	12.77	4.752	**Toplam**	30569.197	1415		5.117	.002
	Üniversite	652	13.21	4.604						
	Toplam	1416	12.79	4.648						

Tablo 71-a'da görüldüğü gibi, "nokta ölçeği kendi ham puanlarının" aritmetik ortalamalarının babaların öğrenim durumu değişkenine göre farklılık gösterip göstermediğini belirlemek amacıyla yapılan tek yönlü varyans analizi (ANOVA) sonucunda grupların aritmetik ortalamaları arasında istatistiksel olarak anlamlı fark bulunmuştur (F=5.117; p<.001). Belirlenen anlamlı farklılığın hangi gruplardan kaynaklandığını belirlemek üzere tamamlayıcı post-hoc analiz tekniklerine geçilmiştir.

ANOVA sonrası hangi post-hoc çoklu karşılaştırma tekniğinin kullanılacağına karar vermek için öncelikle Levene's testi ile grup dağılımlarının varyanslarının homojen olup olmadığı hipotezi sınanmış, varyansların homojen olmadığı saptanmıştır (L_F=.1.007; p<.001). Bunun üzerine varyansların homojen olmaması durumunda yaygınlıkla kullanılan "Scheffe testi" çoklu karşılaştırma tekniği tercih edilmiştir. Gerçekleştirilen "Scheffe testi" çoklu karşılaştırma analizi sonuçları aşağıda sunulmuştur.

Tablo 71-b; Test Puanlarının Babaların Öğrenim Durumu Değişkenine Göre Hangi Alt Gruplar Arasında Farklılaştığını Belirlemek Üzere Post-Hoc Scheffe Testi Sonuçları

Öğrenim durumu (i)	Öğrenim durumu (j)	$x_i - x_j$	Sh_x	p
İlkokul	**Ortaokul**	.316	.515	.945
	Lise	-.617	.431	.562
	Üniversite	-1.055	.412	.089
Ortaokul	**İlkokul**	-.316	.515	.945
	Lise	-.933	.420	.178
	Üniversite	-1.370(*)	.401	.009
Lise	**İlkokul**	.617	.431	.562
	Ortaokul	.933	.420	.178
	Üniversite	-.438	.285	.503
Üniversite	**İlkokul**	1.055	.412	.089
	Ortaokul	**1.370(*)**	.401	**.009**
	Lise	.438	.285	.503

Tablo 71-b'de "nokta ölçeği kendi ham puanlarının" babaların öğrenim durumu değişkenine göre hangi alt gruplar arasında farklılaştığını belirlemek üzere yapılan post-hoc "Scheffe testi" sonuçları görülmektedir. Buna göre; üniversite mezunu babaların nokta ölçeği kendi ham puanlarının ortaokul mezunu babaların puanlarından daha yüksek ve .01 düzeyinde de farklı olduğu tespit edilmiştir.

Tablo 72-a; Ailesinin Yanında Kalan Çocukların Goodenough-Harris İnsan Çiz Testi Nokta Ölçeği Kendi Standart Puanlarının Babalarının Öğrenim Durumu Değişkenine Göre Farklılaşıp Farklılaşmadığını Belirlemek Üzere Yapılan Tek Yönlü Varyans Analizi (Anova) Sonuçları

	f, $\overline{X}$ ve *ss* Değerleri				ANOVA Sonuçları				
Puan	**Grup**	*N*	$\overline{X}$	*ss*	**Var. K.**	*KT*	*Sd*	*KO*	*F*	*p*
Testten Alınan Toplam Puan	**İlkokul**	156	88.08	12.833	**G.Arası**	11042.000	3	3680.667		
	Ortaokul	167	87.74	12.335	**G. İçi**	241186,812	1412	170.812		
	Lise	441	92.22	12.596	**Toplam**	252228,813	1415		21.548	.000
	Üniversite	652	95.03	13.610						
	Toplam	1416	92.53	13.351						

Tablo 72-a'da görüldüğü gibi, "nokta ölçeği kendi standart puanlarının" aritmetik ortalamalarının babaların öğrenim durumu değişkenine göre farklılık gösterip göstermediğini belirlemek amacıyla yapılan tek yönlü varyans analizi (ANOVA) sonucunda grupların aritmetik ortalamaları arasında istatistiksel olarak anlamlı fark bulunmuştur (F=21.548; p<.001). Belirlenen anlamlı farklılığın hangi gruplardan kaynaklandığını belirlemek üzere tamamlayıcı post-hoc analiz tekniklerine geçilmiştir.

ANOVA sonrası hangi post-hoc çoklu karşılaştırma tekniğinin kullanılacağına karar vermek için öncelikle Levene's testi ile grup dağılımlarının varyanslarının homojen olup olmadığı hipotezi sınanmış, varyansların homojen olmadığı saptanmıştır (L_F=1.610; p<.001). Bunun üzerine varyansların homojen olmaması durumunda yaygınlıkla kullanılan "Scheffe testi" çoklu karşılaştırma tekniği tercih edilmiştir. Gerçekleştirilen "Scheffe testi" çoklu karşılaştırma analizi sonuçları aşağıda sunulmuştur.

Tablo 72-b; Test Puanlarının Babaların Öğrenim Durumu Değişkenine Göre Hangi Alt Gruplar Arasında Farklılaştığını Belirlemek Üzere Post-Hoc Scheffe Testi Sonuçları

Öğrenim durumu (i)	Öğrenim durumu (j)	$x_i - x_j$	Sh_x	p
İlkokul	**Ortaokul**	.347	1.455	.996
	Lise	-4.134(*)	1.217	.009
	Üniversite	-6.947(*)	1.165	.000
Ortaokul	**İlkokul**	-.347	1.455	.996
	Lise	-4.481(*)	1.188	.003
	Üniversite	-7.294(*)	1.133	.000
Lise	**İlkokul**	**4.134(*)**	1.217	**.009**
	Ortaokul	**4.481(*)**	1.188	**.003**
	Üniversite	-2.813(*)	.806	.007
Üniversite	**İlkokul**	**6.947(*)**	1.165	**.000**
	Ortaokul	**7.294(*)**	1.133	**.000**
	Lise	**2.813(*)**	.806	**.007**

Tablo 72-b'de "nokta ölçeği kendi standart puanlarının" babaların öğrenim durumu değişkenine göre hangi alt gruplar arasında farklılaştığını belirlemek üzere yapılan post-hoc "Scheffe testi" sonuçları görülmektedir. Buna göre; lise mezunu babaların nokta ölçeği kendi standart puanlarının ilkokul ve ortaokul mezunu babaların puanlarından; üniversite mezunu babaların puanlarının ise ilkokul, ortaokul ve lise mezunu babaların puanlarından daha yüksek ve .01 düzeyinde de farklı olduğu tespit edilmiştir.

Tablo 73-a; Ailesinin Yanında Kalan Çocukların Goodenough-Harris İnsan Çiz Testi Nokta Ölçeği Kendi Yüzde Sıra Puanlarının Babalarının Öğrenim Durumu Değişkenine Göre Farklılaşıp Farklılaşmadığını Belirlemek Üzere Yapılan Tek Yönlü Varyans Analizi (Anova) Sonuçları

	f, $\overline{X}$ ve ss Değerleri				ANOVA Sonuçları					
Puan	**Grup**	N	$\overline{X}$	ss	**Var. K.**	KT	Sd	KO	F	p
Testten Alınan Toplam Puan	**İlkokul**	156	25.65	22.589	**G.Arası**	40453.057	3	13484.352		
	Ortaokul	167	25.92	21.831	**G. İçi**	884638,552	1412	626.515		
	Lise	441	34.13	24.149	**Toplam**	925091,609	1415		21.523	.000
	Üniversite	652	39.44	26.865						
	Toplam	1416	34.67	25.569						

Tablo 73-a'da görüldüğü gibi, "nokta ölçeği kendi yüzde sıra puanlarının" aritmetik ortalamalarının babaların öğrenim durumu değişkenine göre farklılık göste-

rip göstermediğini belirlemek amacıyla yapılan tek yönlü varyans analizi (ANOVA) sonucunda grupların aritmetik ortalamaları arasında istatistiksel olarak anlamlı fark bulunmuştur (F=21.523; p<.001). Belirlenen anlamlı farklılığın hangi gruplardan kaynaklandığını belirlemek üzere tamamlayıcı post-hoc analiz tekniklerine geçilmiştir.

ANOVA sonrası hangi post-hoc çoklu karşılaştırma tekniğinin kullanılacağına karar vermek için öncelikle Levene's testi ile grup dağılımlarının varyanslarının homojen olup olmadığı hipotezi sınanmış, varyansların homojen olmadığı saptanmıştır (L_F=9.905; p<.001). Bunun üzerine varyansların homojen olmaması durumunda yaygınlıkla kullanılan "Tamhane testi" çoklu karşılaştırma tekniği tercih edilmiştir. Gerçekleştirilen "Tamhane testi" çoklu karşılaştırma analizi sonuçları aşağıda sunulmuştur.

Tablo 73-b; Test Puanlarının Babaların Öğrenim Durumu Değişkenine Göre Hangi Alt Gruplar Arasında Farklılaştığını Belirlemek Üzere Post-Hoc Tamhane's T2 Testi Sonuçları

Öğrenim durumu (i)	Öğrenim durumu (j)	$x_i - x_j$	Sh_x	p
İlkokul	**Ortaokul**	-.262	2.475	1.000
	Lise	-8.475(*)	2.143	.001
	Üniversite	-13.788(*)	2.092	.000
Ortaokul	**İlkokul**	.262	2.475	1.000
	Lise	-8.213(*)	2.044	.000
	Üniversite	-13.526(*)	1.990	.000
Lise	**İlkokul**	**8.475(*)**	2.143	**.001**
	Ortaokul	**8.213(*)**	2.044	**.000**
	Üniversite	-5.312(*)	1.559	.004
Üniversite	**İlkokul**	**13.788(*)**	2.092	**.000**
	Ortaokul	**13.526(*)**	1.990	**.000**
	Lise	**5.312(*)**	1.559	**.004**

Tablo 73-b'de "nokta ölçeği kendi yüzde sıra puanlarının" babaların öğrenim durumu değişkenine göre hangi alt gruplar arasında farklılaştığını belirlemek üzere yapılan post-hoc "Tamhane testi" sonuçları görülmektedir. Buna göre; lise mezunu babaların nokta ölçeği kendi yüzde sıra puanlarının ilkokul ve ortaokul mezunu babaların puanlarından; üniversite mezunu babaların puanlarının ise ilkokul, ortaokul ve lise mezunu babaların puanlarından daha yüksek ve .01 düzeyinde de farklı olduğu tespit edilmiştir.

Tablo 74-a; Ailesinin Yanında Kalan Çocukların Goodenough-Harris İnsan Çiz Testi Kalite Ölçeği Adam Ham Puanlarının Babalarının Öğrenim Durumu Değişkenine Göre Farklılaşıp Farklılaşmadığını Belirlemek Üzere Yapılan Tek Yönlü Varyans Analizi (Anova) Sonuçları

	f, $\overline{X}$ ve ss Değerleri				ANOVA Sonuçları					
Puan	**Grup**	N	$\overline{X}$	ss	**Var. K.**	KT	Sd	KO	F	p
Testten Alınan Toplam Puan	**İlkokul**	131	2.29	.707	**G.Arası**	19.036	3	6.345		
	Ortaokul	124	2.35	.817	**G. İçi**	578.144	920	.628		
	Lise	290	2.59	.802	**Toplam**	597.181	923		10.098	.000
	Üniversite	379	2.66	.805						
	Toplam	924	2.54	.804						

Tablo 74-a'da görüldüğü gibi, "kalite ölçeği adam ham puanlarının" aritmetik ortalamalarının babaların öğrenim durumu değişkenine göre farklılık gösterip göstermediğini belirlemek amacıyla yapılan tek yönlü varyans analizi (ANOVA) sonucunda grupların aritmetik ortalamaları arasında istatistiksel olarak anlamlı fark bulunmuştur (F=10.098; p<.001). Belirlenen anlamlı farklılığın hangi gruplardan kaynaklandığını belirlemek üzere tamamlayıcı post-hoc analiz tekniklerine geçilmiştir.

ANOVA sonrası hangi post-hoc çoklu karşılaştırma tekniğinin kullanılacağına karar vermek için öncelikle Levene's testi ile grup dağılımlarının varyanslarının homojen olup olmadığı hipotezi sınanmış, varyansların homojen olmadığı saptanmıştır (L_F=2.279; p<.001). Bunun üzerine varyansların homojen olmaması durumunda yaygınlıkla kullanılan "Scheffe testi" çoklu karşılaştırma tekniği tercih edilmiştir. Gerçekleştirilen "Scheffe testi" çoklu karşılaştırma analizi sonuçları aşağıda sunulmuştur.

Tablo 74-b; Test Puanlarının Babaların Öğrenim Durumu Değişkenine Göre Hangi Alt Gruplar Arasında Farklılaştığını Belirlemek Üzere Post-Hoc Scheffe Testi Sonuçları

Öğrenim durumu (i)	Öğrenim durumu (j)	$x_i - x_j$	Sh_x	p
İlkokul	**Ortaokul**	-.057	.099	.955
	Lise	-.303(*)	.083	.004
	Üniversite	-.370(*)	.080	.000
Ortaokul	**İlkokul**	.057	.099	.955
	Lise	-.246(*)	.085	.039
	Üniversite	-.313(*)	.082	.002
Lise	**İlkokul**	**.303(*)**	.083	**.004**
	Ortaokul	**.246(*)**	.085	**.039**
	Üniversite	-.067	.062	.763
Üniversite	**İlkokul**	**.370(*)**	.080	**.000**
	Ortaokul	**.313(*)**	.082	**.002**
	Lise	.067	.062	.763

Tablo 74-b'de "kalite ölçeği adam ham puanlarının" babaların öğrenim durumu değişkenine göre hangi alt gruplar arasında farklılaştığını belirlemek üzere yapılan post-hoc "Scheffe testi" sonuçları görülmektedir. Buna göre; lise mezunu babaların kalite ölçeği adam ham puanlarının ilkokul mezunu babaların puanlarından daha yüksek ve .01 düzeyinde; lise mezunu babaların puanlarının ortaokul mezunu babaların puanlarından daha yüksek ve .05 düzeyinde farklı olduğu tespit edilmiştir. Üniversite mezunu babaların puanlarının ise ilkokul ve ortaokul mezunu babaların puanlarından daha yüksek ve .01 düzeyinde de farklı olduğu tespit edilmiştir.

Tablo 75-a; Ailesinin Yanında Kalan Çocukların Goodenough-Harris İnsan Çiz Testi Kalite Ölçeği Adam Standart Puanlarının Babalarının Öğrenim Durumu Değişkenine Göre Farklılaşıp Farklılaşmadığını Belirlemek Üzere Yapılan Tek Yönlü Varyans Analizi (Anova) Sonuçları

	f, $\overline{X}$ ve ss Değerleri				ANOVA Sonuçları					
Puan	**Grup**	N	$\overline{X}$	ss	**Var. K.**	KT	Sd	KO	F	p
Testten Alınan Toplam Puan	**İlkokul**	131	93.64	10.244	**G.Arası**	3286.842	3	1095.614	7.756	.000
	Ortaokul	124	93.65	11.873	**G. İçi**	129951,248	920	141.251		
	Lise	290	97.59	11.047	**Toplam**	133238,090	923			
	Üniversite	379	98.03	12.982						
	Toplam	924	96.68	12.015						

Tablo 75-a'da görüldüğü gibi, "kalite ölçeği adam standart puanlarının" aritmetik ortalamalarının babaların öğrenim durumu değişkenine göre farklılık gösterip göstermediğini belirlemek amacıyla yapılan tek yönlü varyans analizi (ANOVA) sonucunda grupların aritmetik ortalamaları arasında istatistiksel olarak anlamlı fark bulunmuştur (F=7.756; p<.001). Belirlenen anlamlı farklılığın hangi gruplardan kaynaklandığını belirlemek üzere tamamlayıcı post-hoc analiz tekniklerine geçilmiştir.

ANOVA sonrası hangi post-hoc çoklu karşılaştırma tekniğinin kullanılacağına karar vermek için öncelikle Levene's testi ile grup dağılımlarının varyanslarının homojen olup olmadığı hipotezi sınanmış, varyansların homojen olmadığı saptanmıştır (L_F=2.577; p<.001). Bunun üzerine varyansların homojen olmaması durumunda yaygınlıkla kullanılan "Scheffe testi" çoklu karşılaştırma tekniği tercih edilmiştir. Gerçekleştirilen "Scheffe testi" çoklu karşılaştırma analizi sonuçları aşağıda sunulmuştur.

Tablo 75-b; Test Puanlarının Babaların Öğrenim Durumu Değişkenine Göre Hangi Alt Gruplar Arasında Farklılaştığını Belirlemek Üzere Post-Hoc Scheffe Testi Sonuçları

Öğrenim durumu (i)	Öğrenim durumu (j)	$x_i - x_j$	Sh_x	p
İlkokul	**Ortaokul**	-.004	1.489	1.000
	Lise	-3.948(*)	1.251	.019
	Üniversite	-4.393(*)	1.205	.004
Ortaokul	**İlkokul**	.004	1.489	1.000
	Lise	-3.944(*)	1.275	.023
	Üniversite	-4.389(*)	1.230	.005
Lise	**İlkokul**	**3.948(*)**	1.251	**.019**
	Ortaokul	**3.944(*)**	1.275	**.023**
	Üniversite	-.445	.927	.973
Üniversite	**İlkokul**	**4.393(*)**	1.205	**.004**
	Ortaokul	**4.389(*)**	1.230	**.005**
	Lise	.445	.927	.973

Tablo 75-b'de "kalite ölçeği adam standart puanlarının" babaların öğrenim durumu değişkenine göre hangi alt gruplar arasında farklılaştığını belirlemek üzere yapılan post-hoc "Scheffe testi" sonuçları görülmektedir. Buna göre; lise mezunu babaların kalite ölçeği adam standart puanlarının ilkokul ve ortaokul mezunu babaların puanlarından daha yüksek ve .05 düzeyinde; üniversite mezunu babaların puanlarının ise ilkokul ve ortaokul mezunu babaların puanlarından daha yüksek ve .01 düzeyinde de farklı olduğu tespit edilmiştir.

Tablo 76-a; Ailesinin Yanında Kalan Çocukların Goodenough-Harris İnsan Çiz Testi Kalite Ölçeği Adam Yüzde Sıra Puanlarının Babalarının Öğrenim Durumu Değişkenine Göre Farklılaşıp Farklılaşmadığını Belirlemek Üzere Yapılan Tek Yönlü Varyans Analizi (Anova) Sonuçları

	f, $\overline{X}$ ve ss Değerleri				ANOVA Sonuçları					
Puan	**Grup**	N	$\overline{X}$	ss	**Var. K.**	KT	Sd	KO	F	p
Testten Alınan Toplam Puan	**İlkokul**	131	35.74	21.708	**G.Arası**	14141.523	3	4713.841		
	Ortaokul	124	36.11	24.506	**G. İçi**	538073,644	919	585.499		
	Lise	289	44.72	24.497	**Toplam**	552215,168	922		8.051	.000
	Üniversite	379	44.64	24.673						
	Toplam	923	42.25	24.473						

Tablo 76-a'da görüldüğü gibi, "kalite ölçeği adam yüzde sıra puanlarının" aritmetik ortalamalarının babaların öğrenim durumu değişkenine göre farklılık gösterip göstermediğini belirlemek amacıyla yapılan tek yönlü varyans analizi (ANOVA) sonucunda grupların aritmetik ortalamaları arasında istatistiksel olarak anlamlı fark bulunmuştur (F=8.051; p<.001). Belirlenen anlamlı farklılığın hangi gruplardan kaynaklandığını belirlemek üzere tamamlayıcı post-hoc analiz tekniklerine geçilmiştir.

ANOVA sonrası hangi post-hoc çoklu karşılaştırma tekniğinin kullanılacağına karar vermek için öncelikle Levene's testi ile grup dağılımlarının varyanslarının homojen olup olmadığı hipotezi sınanmış, varyansların homojen olmadığı saptanmıştır (L_F=5.016; p<.001). Bunun üzerine varyansların homojen olmaması durumunda yaygınlıkla kullanılan "Tamhane testi" çoklu karşılaştırma tekniği tercih edilmiştir. Gerçekleştirilen "Tamhane testi" çoklu karşılaştırma analizi sonuçları aşağıda sunulmuştur.

Tablo 76-b; Test Puanlarının Babaların Öğrenim Durumu Değişkenine Göre Hangi Alt Gruplar Arasında Farklılaştığını Belirlemek Üzere Post-Hoc Tamhane's T2 Testi Sonuçları

Öğrenim durumu (i)	Öğrenim durumu (j)	$x_i - x_j$	Sh_x	p
İlkokul	**Ortaokul**	-.372	2.905	1.000
	Lise	-8.979(*)	2.382	.001
	Üniversite	-8.895(*)	2.281	.001
Ortaokul	**İlkokul**	.372	2.905	1.000
	Lise	-8.607(*)	2.631	.007
	Üniversite	-8.523(*)	2.540	.006
Lise	**İlkokul**	**8.979(*)**	2.382	**.001**
	Ortaokul	**8.607(*)**	2.631	**.007**
	Üniversite	.084	1.919	1.000
Üniversite	**İlkokul**	**8.895(*)**	2.281	**.001**
	Ortaokul	**8.523(*)**	2.540	**.006**
	Lise	-.084	1.919	1.000

Tablo 76-b'de "kalite ölçeği adam yüzde sıra puanlarının" babaların öğrenim durumu değişkenine göre hangi alt gruplar arasında farklılaştığını belirlemek üzere yapılan post-hoc "Tamhane testi" sonuçları görülmektedir. Buna göre; lise mezunu babaların kalite ölçeği adam yüzde sıra puanlarının ilkokul ve ortaokul mezunu babaların puanlarından; üniversite mezunu babaların puanlarının ise ilkokul ve ortaokul mezunu babaların puanlarından daha yüksek ve .01 düzeyinde de farklı olduğu tespit edilmiştir.

Tablo 77-a; Ailesinin Yanında Kalan Çocukların Goodenough-Harris İnsan Çiz Testi Kalite Ölçeği Kadın Ham Puanlarının Babalarının Öğrenim Durumu Değişkenine Göre Farklılaşıp Farklılaşmadığını Belirlemek Üzere Yapılan Tek Yönlü Varyans Analizi (Anova) Sonuçları

f, $\overline{X}$ ve ss Değerleri					ANOVA Sonuçları					
Puan	**Grup**	N	$\overline{X}$	ss	**Var. K.**	KT	Sd	KO	F	p
Testten Alınan Toplam Puan	**İlkokul**	131	2.50	.836	**G.Arası**	27.767	3	9.256	16.341	.000
	Ortaokul	124	2.57	.767	**G. İçi**	520.519	919	.566		
	Lise	290	2.86	.736	**Toplam**	548.286	922			
	Üniversite	378	2.95	.730						
	Toplam	923	2.81	.771						

Tablo 77-a'da görüldüğü gibi, "kalite ölçeği kadın ham puanlarının" aritmetik ortalamalarının babaların öğrenim durumu değişkenine göre farklılık gösterip

göstermediğini belirlemek amacıyla yapılan tek yönlü varyans analizi (ANOVA) sonucunda grupların aritmetik ortalamaları arasında istatistiksel olarak anlamlı fark bulunmuştur (F=16.341; p<.001). Belirlenen anlamlı farklılığın hangi gruplardan kaynaklandığını belirlemek üzere tamamlayıcı post-hoc analiz tekniklerine geçilmiştir.

ANOVA sonrası hangi post-hoc çoklu karşılaştırma tekniğinin kullanılacağına karar vermek için öncelikle Levene's testi ile grup dağılımlarının varyanslarının homojen olup olmadığı hipotezi sınanmış, varyansların homojen olmadığı saptanmıştır (L_F=9.489; p<.001). Bunun üzerine varyansların homojen olmaması durumunda yaygınlıkla kullanılan "Tamhane testi" çoklu karşılaştırma tekniği tercih edilmiştir. Gerçekleştirilen "Tamhane testi" çoklu karşılaştırma analizi sonuçları aşağıda sunulmuştur.

Tablo 77-b; Test Puanlarının Babaların Öğrenim Durumu Değişkenine Göre Hangi Alt Gruplar Arasında Farklılaştığını Belirlemek Üzere Post-Hoc Tamhane's T2 Testi Sonuçları

Öğrenim durumu (i)	Öğrenim durumu (j)	$x_i - x_j$	Sh_x	p
İlkokul	**Ortaokul**	-.076	.100	.971
	Lise	-.366(*)	.085	.000
	Üniversite	-.451(*)	.082	.000
Ortaokul	**İlkokul**	.076	.100	.971
	Lise	-.289(*)	.081	.003
	Üniversite	-.375(*)	.078	.000
Lise	**İlkokul**	**.366(*)**	.085	**.000**
	Ortaokul	**.289(*)**	.081	**.003**
	Üniversite	-.085	.057	.590
Üniversite	**İlkokul**	**.451(*)**	.082	**.000**
	Ortaokul	**.375(*)**	.078	**.000**
	Lise	.085	.057	.590

Tablo 77-b'de "kalite ölçeği kadın ham puanlarının" babaların öğrenim durumu değişkenine göre hangi alt gruplar arasında farklılaştığını belirlemek üzere yapılan post-hoc "Tamhane testi" sonuçları görülmektedir. Buna göre; lise mezunu babaların kalite ölçeği kadın ham puanlarının ilkokul ve ortaokul mezunu babaların puanlarından; üniversite mezunu babaların puanlarının ise ilkokul ve ortaokul mezunu babaların puanlarından daha yüksek ve .01 düzeyinde de farklı olduğu tespit edilmiştir.

Tablo 78-a; Ailesinin Yanında Kalan Çocukların Goodenough-Harris İnsan Çiz Testi Kalite Ölçeği Kadın Standart Puanlarının Babalarının Öğrenim Durumu Değişkenine Göre Farklılaşıp Farklılaşmadığını Belirlemek Üzere Yapılan Tek Yönlü Varyans Analizi (Anova) Sonuçları

	f, $\overline{X}$ ve ss Değerleri				ANOVA Sonuçları					
Puan	**Grup**	N	$\overline{X}$	ss	**Var. K.**	KT	Sd	KO	F	p
Testten Alınan Toplam Puan	**İlkokul**	131	95.94	12.382	**G.Arası**	5161.016	3	1720.339	14.305	.000
	Ortaokul	124	96.00	11.515	**G. İçi**	110517,079	919	120.258		
	Lise	290	101.00	10.691	**Toplam**	115678,095	922			
	Üniversite	378	101.43	10.460						
	Toplam	923	99.78	11.201						

Tablo 78-a'da görüldüğü gibi, "kalite ölçeği kadın standart puanlarının" aritmetik ortalamalarının babaların öğrenim durumu değişkenine göre farklılık gösterip göstermediğini belirlemek amacıyla yapılan tek yönlü varyans analizi (ANOVA) sonucunda grupların aritmetik ortalamaları arasında istatistiksel olarak anlamlı fark bulunmuştur (F=14.305; p<.001). Belirlenen anlamlı farklılığın hangi gruplardan kaynaklandığını belirlemek üzere tamamlayıcı post-hoc analiz tekniklerine geçilmiştir.

ANOVA sonrası hangi post-hoc çoklu karşılaştırma tekniğinin kullanılacağına karar vermek için öncelikle Levene's testi ile grup dağılımlarının varyanslarının homojen olup olmadığı hipotezi sınanmış, varyansların homojen olmadığı saptanmıştır (L_F=2.749; p<.001). Bunun üzerine varyansların homojen olmaması durumunda yaygınlıkla kullanılan "Tamhane testi" çoklu karşılaştırma tekniği tercih edilmiştir. Gerçekleştirilen "Tamhane testi" çoklu karşılaştırma analizi sonuçları aşağıda sunulmuştur.

Tablo 78-b; Test Puanlarının Babaların Öğrenim Durumu Değişkenine Göre Hangi Alt Gruplar Arasında Farklılaştığını Belirlemek Üzere Post-Hoc Tamhane's T2 Testi Sonuçları

Öğrenim durumu (i)	Öğrenim durumu (j)	$x_i - x_j$	Sh_x	p
İlkokul	**Ortaokul**	-.061	1.497	1.000
	Lise	-5.058(*)	1.251	.000
	Üniversite	-5.490(*)	1.208	.000
Ortaokul	**İlkokul**	.061	1.497	1.000
	Lise	-4.997(*)	1.210	.000
	Üniversite	-5.429(*)	1.166	.000
Lise	**İlkokul**	**5.058(*)**	1.251	**.000**
	Ortaokul	**4.997(*)**	1.210	**.000**
	Üniversite	-.432	.827	.996
Üniversite	**İlkokul**	**5.490(*)**	1.208	**.000**
	Ortaokul	**5.429(*)**	1.166	**.000**
	Lise	.432	.827	.996

Tablo 78-b'de "kalite ölçeği kadın standart puanlarının" babaların öğrenim durumu değişkenine göre hangi alt gruplar arasında farklılaştığını belirlemek üzere yapılan post-hoc "Tamhane testi" sonuçları görülmektedir. Buna göre; lise mezunu babaların kalite ölçeği kadın standart puanlarının ilkokul ve ortaokul mezunu babaların puanlarından; üniversite mezunu babaların puanlarının ise ilkokul ve ortaokul mezunu babaların puanlarından daha yüksek ve .01 düzeyinde de farklı olduğu tespit edilmiştir.

Tablo 79-a; Ailesinin Yanında Kalan Çocukların Goodenough-Harris İnsan Çiz Testi Kalite Ölçeği Kadın Yüzde Sıra Puanlarının Babalarının Öğrenim Durumu Değişkenine Göre Farklılaşıp Farklılaşmadığını Belirlemek Üzere Yapılan Tek Yönlü Varyans Analizi (Anova) Sonuçları

	f, $\overline{X}$ ve ss Değerleri				ANOVA Sonuçları					
Puan	**Grup**	N	$\overline{X}$	ss	**Var. K.**	KT	Sd	KO	F	p
Testten Alınan Toplam Puan	**İlkokul**	131	42.01	25.131	**G.Arası**	23417.722	3	7805.907		
	Ortaokul	124	41.05	24.140	**G. İçi**	510423,389	918	556.017		
	Lise	290	52.35	23.518	**Toplam**	533841,111	921		14.039	.000
	Üniversite	377	53.10	22.878						
	Toplam	922	49.67	24.076						

Tablo 79-a'da görüldüğü gibi, "kalite ölçeği kadın yüzde sıra puanlarının" aritmetik ortalamalarının babaların öğrenim durumu değişkenine göre farklılık gösterip göstermediğini belirlemek amacıyla yapılan tek yönlü varyans analizi (ANOVA) sonucunda grupların aritmetik ortalamaları arasında istatistiksel olarak anlamlı fark bulunmuştur (F=14.039; p<.001). Belirlenen anlamlı farklılığın hangi gruplardan kaynaklandığını belirlemek üzere tamamlayıcı post-hoc analiz tekniklerine geçilmiştir.

ANOVA sonrası hangi post-hoc çoklu karşılaştırma tekniğinin kullanılacağına karar vermek için öncelikle Levene's testi ile grup dağılımlarının varyanslarının homojen olup olmadığı hipotezi sınanmış, varyansların homojen olmadığı saptanmıştır (L_F=1.626; p<.001). Bunun üzerine varyansların homojen olmaması durumunda yaygınlıkla kullanılan "Scheffe testi" çoklu karşılaştırma tekniği tercih edilmiştir. Gerçekleştirilen "Scheffe testi" çoklu karşılaştırma analizi sonuçları aşağıda sunulmuştur.

Tablo 79-b; Test Puanlarının Babaların Öğrenim Durumu Değişkenine Göre Hangi Alt Gruplar Arasında Farklılaştığını Belirlemek Üzere Post-Hoc Scheffe Testi Sonuçları

Öğrenim durumu (i)	Öğrenim durumu (j)	$x_i - x_j$	Sh_x	p
İlkokul	**Ortaokul**	.959	2.954	.991
	Lise	-10.344(*)	2.482	.001
	Üniversite	-11.088(*)	2.391	.000
Ortaokul	**İlkokul**	-.959	2.954	.991
	Lise	-11.303(*)	2.530	.000
	Üniversite	-12.047(*)	2.441	.000
Lise	**İlkokul**	**10.344(*)**	2.482	**.001**
	Ortaokul	**11.303(*)**	2.530	**.000**
	Üniversite	-.744	1.842	.983
Üniversite	**İlkokul**	**11.088(*)**	2.391	**.000**
	Ortaokul	**12.047(*)**	2.441	**.000**
	Lise	.744	1.842	.983

Tablo 79-b'de "kalite ölçeği kadın yüzde sıra puanlarının" babaların öğrenim durumu değişkenine göre hangi alt gruplar arasında farklılaştığını belirlemek üzere yapılan post-hoc "Scheffe testi" sonuçları görülmektedir. Buna göre; lise mezunu babaların kalite ölçeği kadın yüzde sıra puanlarının ilkokul ve ortaokul mezunu babaların puanlarından; üniversite mezunu babaların puanlarının ise ilkokul ve ortaokul mezunu babaların puanlarından daha yüksek ve .01 düzeyinde de farklı olduğu tespit edilmiştir.

Tablo 80-a;Ailesinin Yanında Kalan Çocukların Goodenough-Harris İnsan Çiz Testi Nokta Ölçeği Adam Ham Puanlarının Annelerinin Yaş Değişkenine Göre Farklılaşıp Farklılaşmadığını Belirlemek Üzere Yapılan Tek Yönlü Varyans Analizi (Anova) Sonuçları

	f, $\overline{X}$ ve ss Değerleri				ANOVA Sonuçları					
Puan	**Grup**	N	$\overline{X}$	ss	**Var. K.**	KT	Sd	KO	F	p
	20–30 yaş	319	11.75	4.236	**G.Arası**	130.818	2	65.409		
Testten Alınan	**31–40 yaş**	993	12.12	4.054	**G. İçi**	23732.911	1417	16.749	3.905	.020
Toplam Puan	**41–50 yaş**	108	13.02	4.012	**Toplam**	23863.730	1419			
	Toplam	1420	12.11	4.101						

Tablo 80-a'da görüldüğü gibi, "nokta ölçeği adam ham puanlarının" aritmetik ortalamalarının annelerin yaş değişkenine göre farklılık gösterip göstermediğini belirlemek amacıyla yapılan tek yönlü varyans analizi (ANOVA) sonucunda grupların aritmetik ortalamaları arasında istatistiksel olarak anlamlı fark bulunmuştur (F=3.905; p<.005). Belirlenen anlamlı farklılığın hangi gruplardan kaynaklandığını belirlemek üzere tamamlayıcı post-hoc analiz tekniklerine geçilmiştir.

ANOVA sonrası hangi post-hoc çoklu karşılaştırma tekniğinin kullanılacağına karar vermek için öncelikle Levene's testi ile grup dağılımlarının varyanslarının homojen olup olmadığı hipotezi sınanmış, varyansların homojen olmadığı saptanmıştır (L_F=1.270; p<.005). Bunun üzerine varyansların homojen olmaması durumunda yaygınlıkla kullanılan "Scheffe testi" çoklu karşılaştırma tekniği tercih edilmiştir. Gerçekleştirilen "Scheffe testi" çoklu karşılaştırma analizi sonuçları aşağıda sunulmuştur.

Tablo 80-b; Test Puanlarının Annelerin Yaş Değişkenine Göre Hangi Alt Gruplar Arasında Farklılaştığını Belirlemek Üzere Post-Hoc Scheffe Testi Sonuçları

Yaş (i)	**Yaş (j)**	$x_i - x_j$	Sh_x	p
20–30 yaş	**31–40 yaş**	-.374	.263	.366
	41–50 yaş	-1.269(*)	.456	.021
31–40 yaş	**20–30 yaş**	.374	.263	.366
	41–50 yaş	-.896	.415	.097
41–50 yaş	**20–30 yaş**	**1.269(*)**	.456	**.021**
	31–40 yaş	.896	.415	.097

Tablo 80-b'de "nokta ölçeği adam ham puanlarının" annelerin yaş değişkenine göre hangi alt gruplar arasında farklılaştığını belirlemek üzere yapılan post-hoc "Scheffe testi" sonuçları görülmektedir. Buna göre; 41-50 yaş arasındaki annelerin

nokta ölçeği adam ham puanlarının 20-30 yaş arası annelerin puanlarından daha yüksek ve .05 düzeyinde de farklı olduğu tespit edilmiştir.

Tablo 81-a; Ailesinin Yanında Kalan Çocukların Goodenough-Harris İnsan Çiz Testi Nokta Ölçeği Adam Standart Puanlarının Annelerinin Yaş Değişkenine Göre Farklılaşıp Farklılaşmadığını Belirlemek Üzere Yapılan Tek Yönlü Varyans Analizi (Anova) Sonuçları

	f, $\overline{X}$ ve ss Değerleri				ANOVA Sonuçları					
Puan	**Grup**	N	$\overline{X}$	ss	**Var. K.**	KT	Sd	KO	F	p
Testten Alınan Toplam Puan	**20–30 yaş**	319	89.93	11.869	**G.Arası**	3710.769	2	1855.384	4.339	.013
	31–40 yaş	993	93.68	23.354	**G. İçi**	605933,014	1417	427.617		
	41–50 yaş	108	94.52	13.701	**Toplam**	609643,782	1419			
	Toplam	1420	92.90	20.727						

Tablo 81-a'da görüldüğü gibi, "nokta ölçeği adam standart puanlarının" aritmetik ortalamalarının annelerin yaş değişkenine göre farklılık gösterip göstermediğini belirlemek amacıyla yapılan tek yönlü varyans analizi (ANOVA) sonucunda grupların aritmetik ortalamaları arasında istatistiksel olarak anlamlı fark bulunmuştur (F=4.339; p<.005). Belirlenen anlamlı farklılığın hangi gruplardan kaynaklandığını belirlemek üzere tamamlayıcı post-hoc analiz tekniklerine geçilmiştir.

ANOVA sonrası hangi post-hoc çoklu karşılaştırma tekniğinin kullanılacağına karar vermek için öncelikle Levene's testi ile grup dağılımlarının varyanslarının homojen olup olmadığı hipotezi sınanmış, varyansların homojen olmadığı saptanmıştır (L_F=1.524; p<.005). Bunun üzerine varyansların homojen olmaması durumunda yaygınlıkla kullanılan "Scheffe testi" çoklu karşılaştırma tekniği tercih edilmiştir. Gerçekleştirilen "Scheffe testi" çoklu karşılaştırma analizi sonuçları aşağıda sunulmuştur.

Tablo 81-b; Test Puanlarının Annelerin Yaş Değişkenine Göre Hangi Alt Gruplar Arasında Farklılaştığını Belirlemek Üzere Post-Hoc Scheffe Testi Sonuçları

Yaş (i)	**Yaş (j)**	$x_i - x_j$	Sh_x	p
20–30 yaş	**31–40 yaş**	-3.756(*)	1.331	.019
	41–50 yaş	-4.591	2.302	.137
31–40 yaş	**20–30 yaş**	**3.756(*)**	1.331	**.019**
	41–50 yaş	-.835	2.095	.924
41–50 yaş	**20–30 yaş**	4.591	2.302	.137
	31–40 yaş	.835	2.095	.924

Tablo 81-b'de "nokta ölçeği adam standart puanlarının" annelerin yaş değişkenine göre hangi alt gruplar arasında farklılaştığını belirlemek üzere yapılan post-hoc

"Scheffe testi" sonuçları görülmektedir. Buna göre; 31-40 yaş arasındaki annelerin nokta ölçeği adam standart puanlarının 20-30 yaş arası annelerin puanlarından daha yüksek ve .05 düzeyinde de farklı olduğu tespit edilmiştir.

Tablo 82-a; Ailesinin Yanında Kalan Çocukların Goodenough-Harris İnsan Çiz Testi Nokta Ölçeği Adam Yüzde Sıra Puanlarının Annelerinin Yaş Değişkenine Göre Farklılaşıp Farklılaşmadığını Belirlemek Üzere Yapılan Tek Yönlü Varyans Analizi (Anova) Sonuçları

	f, $\overline{X}$ ve ss Değerleri				ANOVA Sonuçları					
Puan	**Grup**	N	$\overline{X}$	ss	**Var. K.**	KT	Sd	KO	F	p
Testten Alınan Toplam Puan	**20–30 yaş**	319	28.83	22.443	**G.Arası**	12997.069	2	6498.534	10.262	.000
	31–40 yaş	993	35.73	25.773	**G. İçi**	897321,075	1417	633.254		
	41–50 yaş	108	37.94	27.036	**Toplam**	910318,144	1419			
	Toplam	1420	34.35	25.328						

Tablo 82-a'da görüldüğü gibi, "nokta ölçeği adam yüzde sıra puanlarının" aritmetik ortalamalarının annelerin yaş değişkenine göre farklılık gösterip göstermediğini belirlemek amacıyla yapılan tek yönlü varyans analizi (ANOVA) sonucunda grupların aritmetik ortalamaları arasında istatistiksel olarak anlamlı fark bulunmuştur (F=10.262; p<.001). Belirlenen anlamlı farklılığın hangi gruplardan kaynaklandığını belirlemek üzere tamamlayıcı post-hoc analiz tekniklerine geçilmiştir.

ANOVA sonrası hangi post-hoc çoklu karşılaştırma tekniğinin kullanılacağına karar vermek için öncelikle Levene's testi ile grup dağılımlarının varyanslarının homojen olup olmadığı hipotezi sınanmış, varyansların homojen olmadığı saptanmıştır (L_F=10.120; p<.001). Bunun üzerine varyansların homojen olmaması durumunda yaygınlıkla kullanılan "Tamhane testi" çoklu karşılaştırma tekniği tercih edilmiştir. Gerçekleştirilen "Tamhane testi" çoklu karşılaştırma analizi sonuçları aşağıda sunulmuştur.

Tablo 82-b; Test Puanlarının Annelerin Yaş Değişkenine Göre Hangi Alt Gruplar Arasında Farklılaştığını Belirlemek Üzere Post-Hoc Tamhane's T2 Testi Sonuçları

Yaş (i)	**Yaş (j)**	$x_i - x_j$	Sh_x	p
20–30 yaş	**31–40 yaş**	-6.899(*)	1.499	.000
	41–50 yaş	-9.104(*)	2.889	.006
31–40 yaş	**20–30 yaş**	**6.899(*)**	1.499	**.000**
	41–50 yaş	-2.205	2.727	.805
41–50 yaş	**20–30 yaş**	**9.104(*)**	2.889	**.006**
	31–40 yaş	2.205	2.727	.805

Tablo 82-b'de "nokta ölçeği adam yüzde sıra puanlarının" annelerin yaş değişkenine göre hangi alt gruplar arasında farklılaştığını belirlemek üzere yapılan post-hoc

"Tamhane testi" sonuçları görülmektedir. Buna göre; 31-40 yaş arasındaki annelerin nokta ölçeği adam yüzde sıra puanlarının 20-30 yaş arası annelerin puanlarından; 41-50 yaş arası annelerin puanlarının ise 20-30 yaş arası annelerin puanlarından daha yüksek ve .01 düzeyinde de farklı olduğu tespit edilmiştir.

Tablo 83-a; Ailesinin Yanında Kalan Çocukların Goodenough-Harris İnsan Çiz Testi Nokta Ölçeği Kadın Ham Puanlarının Annelerinin Yaş Değişkenine Göre Farklılaşıp Farklılaşmadığını Belirlemek Üzere Yapılan Tek Yönlü Varyans Analizi (Anova) Sonuçları

	f, $\overline{X}$ ve *ss* Değerleri				ANOVA Sonuçları					
Puan	**Grup**	*N*	$\overline{X}$	*ss*	**Var. K.**	*KT*	*Sd*	*KO*	*F*	*p*
Testten Alınan Toplam Puan	**20–30 yaş**	319	13.33	4.826	**G.Arası**	144.539	2	72.269	3.342	.036
	31–40 yaş	993	13.77	4.617	**G. İçi**	30639.430	1417	21.623		
	41–50 yaş	108	14.66	4.418	**Toplam**	30783.968	1419			
	Toplam	1420	13.74	4.658						

Tablo 83-a'da görüldüğü gibi, "nokta ölçeği kadın ham puanlarının" aritmetik ortalamalarının annelerin yaş değişkenine göre farklılık gösterip göstermediğini belirlemek amacıyla yapılan tek yönlü varyans analizi (ANOVA) sonucunda grupların aritmetik ortalamaları arasında istatistiksel olarak anlamlı fark bulunmuştur (F=3.342; p<.005). Belirlenen anlamlı farklılığın hangi gruplardan kaynaklandığını belirlemek üzere tamamlayıcı post-hoc analiz tekniklerine geçilmiştir.

ANOVA sonrası hangi post-hoc çoklu karşılaştırma tekniğinin kullanılacağına karar vermek için öncelikle Levene's testi ile grup dağılımlarının varyanslarının homojen olup olmadığı hipotezi sınanmış, varyansların homojen olmadığı saptanmıştır (L_F=1.730; p<.005). Bunun üzerine varyansların homojen olmaması durumunda yaygınlıkla kullanılan "Scheffe testi" çoklu karşılaştırma tekniği tercih edilmiştir. Gerçekleştirilen "Scheffe testi" çoklu karşılaştırma analizi sonuçları aşağıda sunulmuştur.

Tablo 83-b; Test Puanlarının Annelerin Yaş Değişkenine Göre Hangi Alt Gruplar Arasında Farklılaştığını Belirlemek Üzere Post-Hoc Scheffe Testi Sonuçları

Yaş (i)	Yaş (j)	$x_i - x_j$	Sh_x	p
20–30 yaş	**31–40 yaş**	-.433	.299	.351
	41–50 yaş	-1.325(*)	.518	.038
31–40 yaş	**20–30 yaş**	.433	.299	.351
	41–50 yaş	-.892	.471	.167
41–50 yaş	**20–30 yaş**	**1.325(*)**	.518	**.038**
	31–40 yaş	.892	.471	.167

Tablo 83-b'de "nokta ölçeği kadın ham puanlarının" annelerin yaş değişkenine göre hangi alt gruplar arasında farklılaştığını belirlemek üzere yapılan post-hoc "Scheffe testi" sonuçları görülmektedir. Buna göre; 41-50 yaş arasındaki annelerin nokta ölçeği kadın ham puanlarının 20-30 yaş arası annelerin puanlarından daha yüksek ve .05 düzeyinde de farklı olduğu tespit edilmiştir.

Tablo 84-a; Ailesinin Yanında Kalan Çocukların Goodenough-Harris İnsan Çiz Testi Nokta Ölçeği Kadın Standart Puanlarının Annelerinin Yaş Değişkenine Göre Farklılaşıp Farklılaşmadığını Belirlemek Üzere Yapılan Tek Yönlü Varyans Analizi (Anova) Sonuçları

	f, $\overline{X}$ ve ss Değerleri				ANOVA Sonuçları					
Puan	**Grup**	N	$\overline{X}$	ss	**Var. K.**	KT	Sd	KO	F	p
Testten Alınan Toplam Puan	**20–30 yaş**	319	92.91	12.630	**G.Arası**	3130.222	2	1565.111	8.779	.000
	31–40 yaş	993	96.11	13.592	**G. İçi**	252631,652	1417	178.286		
	41–50 yaş	108	97.91	13.196	**Toplam**	255761,873	1419			
	Toplam	1420	95.53	13.425						

Tablo 84-a'da görüldüğü gibi, "nokta ölçeği kadın standart puanlarının" aritmetik ortalamalarının annelerin yaş değişkenine göre farklılık gösterip göstermediğini belirlemek amacıyla yapılan tek yönlü varyans analizi (ANOVA) sonucunda grupların aritmetik ortalamaları arasında istatistiksel olarak anlamlı fark bulunmuştur (F=8.779; p<.001). Belirlenen anlamlı farklılığın hangi gruplardan kaynaklandığını belirlemek üzere tamamlayıcı post-hoc analiz tekniklerine geçilmiştir.

ANOVA sonrası hangi post-hoc çoklu karşılaştırma tekniğinin kullanılacağına karar vermek için öncelikle Levene's testi ile grup dağılımlarının varyanslarının homojen olup olmadığı hipotezi sınanmış, varyansların homojen olmadığı saptanmıştır (L_F=3.326; p<.001). Bunun üzerine varyansların homojen olmaması durumunda yaygınlıkla kullanılan "Tamhane testi" çoklu karşılaştırma tekniği tercih edilmiştir. Gerçekleştirilen "Tamhane testi" çoklu karşılaştırma analizi sonuçları aşağıda sunulmuştur.

Tablo 84-b; Test Puanlarının Annelerin Yaş Değişkenine Göre Hangi Alt Gruplar Arasında Farklılaştığını Belirlemek Üzere Post-Hoc Tamhane's T2 Testi Sonuçları

Yaş (i)	Yaş (j)	$x_i - x_j$	Sh_x	p
20–30 yaş	**31–40 yaş**	-3.198(*)	.828	.000
	41–50 yaş	-4.995(*)	1.453	.002
31–40 yaş	**20–30 yaş**	**3.198(*)**	.828	**.000**
	41–50 yaş	-1.798	1.341	.453
41–50 yaş	**20–30 yaş**	**4.995(*)**	1.453	**.002**
	31–40 yaş	1.798	1.341	.453

Tablo 84-b'de "nokta ölçeği kadın standart puanlarının" annelerin yaş değişkenine göre hangi alt gruplar arasında farklılaştığını belirlemek üzere yapılan post-hoc "Tamhane testi" sonuçları görülmektedir. Buna göre; 31–40 yaş arasındaki annelerin nokta ölçeği kadın standart puanlarının 20–30 yaş arası annelerin puanlarından; 41-50 yaş arasındaki annelerin nokta ölçeği kadın standart puanlarının 20-30 yaş arası annelerin puanlarından daha yüksek ve .01 düzeyinde de farklı olduğu tespit edilmiştir.

Tablo 85-a; Ailesinin Yanında Kalan Çocukların Goodenough-Harris İnsan Çiz Testi Nokta Ölçeği Kadın Yüzde Sıra Puanlarının Annelerinin Yaş Değişkenine Göre Farklılaşıp Farklılaşmadığını Belirlemek Üzere Yapılan Tek Yönlü Varyans Analizi (Anova) Sonuçları

	f, $\overline{X}$ ve ss Değerleri				ANOVA Sonuçları					
Puan	**Grup**	N	$\overline{X}$	ss	**Var. K.**	KT	Sd	KO	F	p
Testten Alınan Toplam Puan	**20–30 yaş**	319	35.08	23.579	**G.Arası**	12768.466	2	6384.233	9.332	.000
	31–40 yaş	993	41.94	27.023	**G. İçi**	969408,027	1417	684.127		
	41–50 yaş	108	43.99	25.246	**Toplam**	982176,493	1419			
	Toplam	1420	40.56	26.309						

Tablo 85-a'da görüldüğü gibi, "nokta ölçeği kadın yüzde sıra puanlarının" aritmetik ortalamalarının annelerin yaş değişkenine göre farklılık gösterip göstermediğini belirlemek amacıyla yapılan tek yönlü varyans analizi (ANOVA) sonucunda grupların aritmetik ortalamaları arasında istatistiksel olarak anlamlı fark bulunmuştur (F=9.332; p<.001). Belirlenen anlamlı farklılığın hangi gruplardan kaynaklandığını belirlemek üzere tamamlayıcı post-hoc analiz tekniklerine geçilmiştir.

ANOVA sonrası hangi post-hoc çoklu karşılaştırma tekniğinin kullanılacağına karar vermek için öncelikle Levene's testi ile grup dağılımlarının varyanslarının homojen olup olmadığı hipotezi sınanmış, varyansların homojen olmadığı saptanmıştır (L_F=9.506; p<.001). Bunun üzerine varyansların homojen olmaması durumunda yaygınlıkla kullanılan "Tamhane testi" çoklu karşılaştırma tekniği tercih edilmiştir.

Gerçekleştirilen "Tamhane testi" çoklu karşılaştırma analizi sonuçları aşağıda sunulmuştur.

Tablo 85-b; Test Puanlarının Annelerin Yaş Değişkenine Göre Hangi Alt Gruplar Arasında Farklılaştığını Belirlemek Üzere Post-Hoc Tamhane's T2 Testi Sonuçları

Yaş (i)	Yaş (j)	$x_i - x_j$	Sh_x	p
20–30 yaş	**31–40 yaş**	-6.868(*)	1.574	.000
	41–50 yaş	-8.916(*)	2.765	.005
31–40 yaş	**20–30 yaş**	**6.868(*)**	1.574	**.000**
	41–50 yaş	-2.047	2.576	.813
41–50 yaş	**20–30 yaş**	**8.916(*)**	2.765	**.005**
	31–40 yaş	2.047	2.576	.813

Tablo 85-b'de "nokta ölçeği kadın yüzde sıra puanlarının" annelerin yaş değişkenine göre hangi alt gruplar arasında farklılaştığını belirlemek üzere yapılan post-hoc "Tamhane testi" sonuçları görülmektedir. Buna göre; 31-40 yaş arasındaki annelerin nokta ölçeği kadın yüzde sıra puanlarının 20-30 yaş arası annelerin puanlarından; 41-50 yaş arasındaki annelerin puanlarının ise 20-30 yaş arasındaki annelerin puanlarından daha yüksek ve .01 düzeyinde de farklı olduğu tespit edilmiştir.

Tablo 86-a; Ailesinin Yanında Kalan Çocukların Goodenough-Harris İnsan Çiz Testi Nokta Ölçeği Kendi Standart Puanlarının Annelerinin Yaş Değişkenine Göre Farklılaşıp Farklılaşmadığını Belirlemek Üzere Yapılan Tek Yönlü Varyans Analizi (Anova) Sonuçları

	f, $\overline{X}$ ve ss Değerleri				ANOVA Sonuçları					
Puan	**Grup**	N	$\overline{X}$	ss	**Var. K.**	KT	Sd	KO	F	p
Testten Alınan Toplam Puan	**20–30 yaş**	319	90.03	12.330	**G.Arası**	2632.195	2	1316.098	7.481	.001
	31–40 yaş	993	93.26	13.411	**G. İçi**	249274,630	1417	175.917		
	41–50 yaş	108	93.53	14.506	**Toplam**	251906,825	1419			
	Toplam	1420	92.55	13.324						

Tablo 86-a'da görüldüğü gibi, "nokta ölçeği kendi standart puanlarının" aritmetik ortalamalarının annelerin yaş değişkenine göre farklılık gösterip göstermediğini belirlemek amacıyla yapılan tek yönlü varyans analizi (ANOVA) sonucunda grupların aritmetik ortalamaları arasında istatistiksel olarak anlamlı fark bulunmuştur (F=7.481; p<.001). Belirlenen anlamlı farklılığın hangi gruplardan kaynaklandığını belirlemek üzere tamamlayıcı post-hoc analiz tekniklerine geçilmiştir.

ANOVA sonrası hangi post-hoc çoklu karşılaştırma tekniğinin kullanılacağına karar vermek için öncelikle Levene's testi ile grup dağılımlarının varyanslarının homojen olup olmadığı hipotezi sınanmış, varyansların homojen olmadığı saptanmıştır (L_F=2.415; p<.001). Bunun üzerine varyansların homojen olmaması durumunda

yaygınlıkla kullanılan "Scheffe testi" çoklu karşılaştırma tekniği tercih edilmiştir. Gerçekleştirilen "Scheffe testi" çoklu karşılaştırma analizi sonuçları aşağıda sunulmuştur.

Tablo 86-b; Test Puanlarının Annelerin Yaş Değişkenine Göre Hangi Alt Gruplar Arasında Farklılaştığını Belirlemek Üzere Post-Hoc Scheffe Testi Sonuçları

Yaş (i)	Yaş (j)	$x_i - x_j$	Sh_x	p
20–30 yaş	**31–40 yaş**	-3.232(*)	.854	.001
	41–50 yaş	-3.500	1.477	.061
31–40 yaş	**20–30 yaş**	**3.232(*)**	.854	**.001**
	41–50 yaş	-.268	1.344	.980
41–50 yaş	**20–30 yaş**	3.500	1.477	.061
	31–40 yaş	.268	1.344	.980

Tablo 86-b'de "nokta ölçeği kendi standart puanlarının" annelerin yaş değişkenine göre hangi alt gruplar arasında farklılaştığını belirlemek üzere yapılan post-hoc "Scheffe testi" sonuçları görülmektedir. Buna göre; 31-40 yaş arasındaki annelerin nokta ölçeği kendi standart puanlarının 20-30 yaş arası annelerin puanlarından daha yüksek ve .01 düzeyinde de farklı olduğu tespit edilmiştir.

Tablo 87-a; Ailesinin Yanında Kalan Çocukların Goodenough-Harris İnsan Çiz Testi Nokta Ölçeği Kendi Yüzde Sıra Puanlarının Annelerinin Yaş Değişkenine Göre Farklılaşıp Farklılaşmadığını Belirlemek Üzere Yapılan Tek Yönlü Varyans Analizi (Anova) Sonuçları

	f, $\overline{X}$ ve ss Değerleri				ANOVA Sonuçları					
Puan	**Grup**	N	$\overline{X}$	ss	**Var. K.**	KT	Sd	KO	F	p
Testten Alınan Toplam Puan	**20–30 yaş**	319	29.87	22.158	**G.Arası**	9642.413	2	4821.206	7.463	.001
	31–40 yaş	993	36.16	26.169	**G. İçi**	915373,302	1417	645.994		
	41–50 yaş	108	35.59	27.325	**Toplam**	925015,715	1419			
	Toplam	1420	34.71	25.532						

Tablo 87-a'da görüldüğü gibi, "nokta ölçeği kendi yüzde sıra puanlarının" aritmetik ortalamalarının annelerin yaş değişkenine göre farklılık gösterip göstermediğini belirlemek amacıyla yapılan tek yönlü varyans analizi (ANOVA) sonucunda grupların aritmetik ortalamaları arasında istatistiksel olarak anlamlı fark bulunmuştur (F=7.463; p<.001). Belirlenen anlamlı farklılığın hangi gruplardan kaynaklandığını belirlemek üzere tamamlayıcı post-hoc analiz tekniklerine geçilmiştir.

ANOVA sonrası hangi post-hoc çoklu karşılaştırma tekniğinin kullanılacağına karar vermek için öncelikle Levene's testi ile grup dağılımlarının varyanslarının homojen olup olmadığı hipotezi sınanmış, varyansların homojen olmadığı saptanmış-

tır (L_F=9.478; p<.001). Bunun üzerine varyansların homojen olmaması durumunda yaygınlıkla kullanılan "Tamhane testi" çoklu karşılaştırma tekniği tercih edilmiştir. Gerçekleştirilen "Tamhane testi" çoklu karşılaştırma analizi sonuçları aşağıda sunulmuştur.

Tablo 87-b; Test Puanlarının Annelerin Yaş Değişkenine Göre Hangi Alt Gruplar Arasında Farklılaştığını Belirlemek Üzere Post-Hoc Tamhane's T2 Testi Sonuçları

Yaş (i)	Yaş (j)	$x_i - x_j$	Sh_x	p
20–30 yaş	**31–40 yaş**	-6.290(*)	1.493	.000
	41–50 yaş	-5.718	2.907	.145
31–40 yaş	**20–30 yaş**	**6.290(*)**	1.493	**.000**
	41–50 yaş	.572	2.757	.996
41–50 yaş	**20–30 yaş**	5.718	2.907	.145
	31–40 yaş	-.572	2.757	.996

Tablo 87-b'de "nokta ölçeği kendi yüzde sıra puanlarının" annelerin yaş değişkenine göre hangi alt gruplar arasında farklılaştığını belirlemek üzere yapılan post-hoc "Tamhane testi" sonuçları görülmektedir. Buna göre; 31-40 yaş arasındaki annelerin nokta ölçeği kendi yüzde sıra puanlarının 20-30 yaş arası annelerin puanlarından daha yüksek ve .01 düzeyinde de farklı olduğu tespit edilmiştir.

Tablo 88-a; Ailesinin Yanında Kalan Çocukların Goodenough-Harris İnsan Çiz Testi Kalite Ölçeği Kadın Ham Puanlarının Annelerinin Yaş Değişkenine Göre Farklılaşıp Farklılaşmadığını Belirlemek Üzere Yapılan Tek Yönlü Varyans Analizi (Anova) Sonuçları

	f, $\overline{X}$ ve ss Değerleri				ANOVA Sonuçları					
Puan	**Grup**	N	$\overline{X}$	ss	**Var. K.**	KT	Sd	KO	F	p
Testten Alınan Toplam Puan	**20–30 yaş**	233	2.50	.732	**G.Arası**	3.855	2	1.927	3.248	.039
	31–40 yaş	617	2.54	.813	**G. İçi**	547.766	923	.593		
	41–50 yaş	77	2.69	.936	**Toplam**	551.621	925			
	Toplam	927	2.54	.805						

Tablo 88-a'da görüldüğü gibi, "kalite ölçeği kadın ham puanlarının" aritmetik ortalamalarının annelerin yaş değişkenine göre farklılık gösterip göstermediğini belirlemek amacıyla yapılan tek yönlü varyans analizi (ANOVA) sonucunda grupların aritmetik ortalamaları arasında istatistiksel olarak anlamlı fark bulunmuştur (F=3.248; p<.005). Belirlenen anlamlı farklılığın hangi gruplardan kaynaklandığını belirlemek üzere tamamlayıcı post-hoc analiz tekniklerine geçilmiştir.

ANOVA sonrası hangi post-hoc çoklu karşılaştırma tekniğinin kullanılacağına karar vermek için öncelikle Levene's testi ile grup dağılımlarının varyanslarının homojen olup olmadığı hipotezi sınanmış, varyansların homojen olmadığı saptanmış-

tır (L_F=1.505; p<.005). Bunun üzerine varyansların homojen olmaması durumunda yaygınlıkla kullanılan "Scheffe testi" çoklu karşılaştırma tekniği tercih edilmiştir. Gerçekleştirilen "Scheffe testi" çoklu karşılaştırma analizi sonuçları aşağıda sunulmuştur.

Tablo 88-b; Test Puanlarının Annelerin Yaş Değişkenine Göre Hangi Alt Gruplar Arasında Farklılaştığını Belirlemek Üzere Post-Hoc Scheffe Testi Sonuçları

Yaş (i)	Yaş (j)	$x_i - x_j$	Sh_x	p
20–30 yaş	**31–40 yaş**	-.081	.059	.395
	41–50 yaş	-.257(*)	.102	.041
31–40 yaş	**20–30 yaş**	.081	.059	.395
	41–50 yaş	-.176	.094	.170
41–50 yaş	**20–30 yaş**	**.257(*)**	.102	**.041**
	31–40 yaş	.176	.094	.170

Tablo 88-b'de "kalite ölçeği kadın ham puanlarının" annelerin yaş değişkenine göre hangi alt gruplar arasında farklılaştığını belirlemek üzere yapılan post-hoc "Scheffe testi" sonuçları görülmektedir. Buna göre; 41-50 yaş arasındaki annelerin kalite ölçeği kadın ham puanlarının 20-30 yaş arası annelerin puanlarından daha yüksek ve .05 düzeyinde de farklı olduğu tespit edilmiştir.

Tablo 89; Ailesinin Yanında Kalan Çocukların Goodenough-Harris İnsan Çiz Testi Nokta Ölçeği Adam Ham, Standart, Yüzde Sıra Puanlarının Annenin Çalışma Durumu Değişkenine Göre Farklılaşıp Farklılaşmadığını Belirlemek Üzere Yapılan Bağımsız Grup t Testi Sonuçları

Puan türü	Annenin Çalışma Durumu	n	X	ss	t	p
Ham puan	Çalışıyor	624	12.20	4.103	.823	.411
	Çalışmıyor	793	12.02	4.091		
Standart puan	**Çalışıyor**	624	**95.57**	27.662	4.344	**.000**
	Çalışmıyor	793	90.77	12.534		
Yüzde sıra puan	**Çalışıyor**	624	**38.53**	26.340	5.622	**.000**
	Çalışmıyor	793	30.99	23.986		

Tablo 89' da görüldüğü gibi annenin çalışma durumu değişkenine göre annesi çalışan ve çalışmayan çocukların "nokta ölçeği adam standart puanları" ve "nokta ölçeği adam yüzde sıra puanları" arasında annesi çalışan çocukların lehine .01 düzeyinde anlamlı bir fark bulunmuştur. Annenin çalışma durumu değişkenine göre annesi çalışan ve çalışmayan çocukların "nokta ölçeği adam ham puanları" arasında anlamlı bir fark bulunmamıştır.

Tablo 90; Ailesinin Yanında Kalan Çocukların Goodenough-Harris İnsan Çiz Testi Nokta Ölçeği Kadın Ham, Standart, Yüzde Sıra Puanlarının Annenin Çalışma Durumu Değişkenine Göre Farklılaşıp Farklılaşmadığını Belirlemek Üzere Yapılan Bağımsız Grup t Testi Sonuçları

Puan türü	**Annenin Çalışma Durumu**	n	X	ss	t	p
Ham puan	Çalışıyor	624	13.83	4.624	.745	.456
	Çalışmıyor	793	13.64	4.695		
Standart puan	**Çalışıyor**	624	**97.67**	13.690	5.440	**.000**
	Çalışmıyor	793	93.79	12.998		
Yüzde sıra puan	**Çalışıyor**	624	**44.93**	27.448	5.679	**.000**
	Çalışmıyor	793	37.02	24.847		

Tablo 90' da görüldüğü gibi annenin çalışma durumu değişkenine göre annesi çalışan ve çalışmayan çocukların "nokta ölçeği kadın standart puanları" ve "nokta ölçeği kadın yüzde sıra puanları" arasında annesi çalışan çocukların lehine .01 düzeyinde anlamlı bir fark bulunmuştur. Annenin çalışma durumu değişkenine göre annesi çalışan ve çalışmayan çocukların "nokta ölçeği kadın ham puanları" arasında anlamlı bir fark bulunmamıştır.

Tablo 91; Ailesinin Yanında Kalan Çocukların Goodenough-Harris İnsan Çiz Testi Nokta Ölçeği Kendi Ham, Standart, Yüzde Sıra Puanlarının Annenin Çalışma Durumu Değişkenine Göre Farklılaşıp Farklılaşmadığını Belirlemek Üzere Yapılan Bağımsız Grup t Testi Sonuçları

Puan türü	**Annenin Çalışma Durumu**	n	X	ss	t	p
Ham puan	Çalışıyor	624	12.20	4.103	.823	.411
	Çalışmıyor	793	12.02	4.091		
Standart puan	**Çalışıyor**	624	**95.57**	27.662	4.344	**.000**
	Çalışmıyor	793	90.77	12.534		
Yüzde sıra puan	**Çalışıyor**	624	**38.53**	26.340	5.622	**.000**
	Çalışmıyor	793	30.99	23.986		

Tablo 91' de görüldüğü gibi annenin çalışma durumu değişkenine göre annesi çalışan ve çalışmayan çocukların "nokta ölçeği kendi standart puanları" ve "nokta ölçeği kendi yüzde sıra puanları" arasında annesi çalışan çocukların lehine .01 düzeyinde anlamlı bir fark bulunmuştur. Annenin çalışma durumu değişkenine göre annesi çalışan ve çalışmayan çocukların "nokta ölçeği kendi ham puanları" arasında anlamlı bir fark bulunmamıştır.

Tablo 92; Ailesinin Yanında Kalan Çocukların Goodenough-Harris İnsan Çiz Testi Kalite Ölçeği Adam Ham, Standart, Yüzde Sıra Puanlarının Annenin Çalışma Durumu Değişkenine Göre Farklılaşıp Farklılaşmadığını Belirlemek Üzere Yapılan Bağımsız Grup t Testi Sonuçları

Puan türü	**Annenin Çalışma Durumu**	n	X	ss	t	p
Ham puan	Çalışıyor	341	**2.65**	.785	3.266	**.001**
	Çalışmıyor	583	2.47	.805		
Standart puan	**Çalışıyor**	341	**98.35**	13.016	3.375	**.001**
	Çalışmıyor	583	95.60	11.239		
Yüzde sıra puan	**Çalışıyor**	341	**45.21**	24.510	2.947	**.003**
	Çalışmıyor	582	40.32	24.236		

Tablo 92' de görüldüğü gibi annenin çalışma durumu değişkenine göre annesi çalışan ve annesi çalışmayan çocukların "kalite ölçeği adam ham puanları", "kalite ölçeği adam standart puanları", "kalite ölçeği adam yüzde sıra puanları" arasında annesi çalışan çocukların lehine .01 düzeyinde anlamlı bir fark bulunmuştur.

Tablo 93; Ailesinin Yanında Kalan Çocukların Goodenough-Harris İnsan Çiz Testi Kalite Ölçeği Kadın Ham, Standart, Yüzde Sıra Puanlarının Annenin Çalışma Durumu Değişkenine Göre Farklılaşıp Farklılaşmadığını Belirlemek Üzere Yapılan Bağımsız Grup t Testi Sonuçları

Puan türü	**Annenin Çalışma Durumu**	n	X	ss	t	p
Ham puan	Çalışıyor	341	**2.92**	.727	3.530	**.000**
	Çalışmıyor	582	2.74	.790		
Standart puan	**Çalışıyor**	341	**101.33**	10.735	3.282	**.001**
	Çalışmıyor	582	98.83	11.406		
Yüzde sıra puan	**Çalışıyor**	341	**52.84**	23.436	3.128	**.002**
	Çalışmıyor	581	47.73	24.263		

Tablo 93' de görüldüğü gibi annenin çalışma durumu değişkenine göre annesi çalışan ve annesi çalışmayan çocukların "kalite ölçeği kadın ham puanları", "kalite ölçeği kadın standart puanları", "kalite ölçeği kadın yüzde sıra puanları" arasında annesi çalışan çocukların lehine .01 düzeyinde anlamlı bir fark bulunmuştur.

2. Kurumda kalan çocukların Goodenough-Harris İnsan Çiz Testi puanları demografik özelliklerine (yaş, cinsiyet) göre farklılaşmakta mıdır?

Tablo 94; Kurumda Kalan Çocukların Goodenough-Harris İnsan Çiz Testi Nokta Ölçeği Adam Ham, Standart, Yüzde Sıra Puanlarının Yaş Değişkenine Göre Farklılaşıp Farklılaşmadığını Belirlemek Üzere Yapılan Bağımsız Grup t Testi Sonuçları

Puan türü	**Yaş**	n	X	ss	t	p
Ham puan	4 yaş	23	5.65	3.588	-1.870	.066
	5 yaş	43	7.40	3.620		
Standart puan	**4 yaş**	23	**80.26**	15.316	2.153	**.035**
	5 yaş	43	73.26	10.902		
Yüzde sıra puan	**4 yaş**	23	**16.30**	21.827	2.409	**.019**
	5 yaş	43	7.40	7.929		

Tablo 94'de görüldüğü gibi kurumda kalan 4 ve 5 yaş grubu çocukların yaş değişkenine göre "nokta ölçeği adam standart puanları" ve "nokta ölçeği adam yüzde sıra puanları" arasında 4 yaş çocuklarının lehine .05 düzeyinde anlamlı bir fark bulunmuştur. Kurumda kalan 4 ve 5 yaş grubu çocukların yaş değişkenine göre "nokta ölçeği adam ham puanları" arasında anlamlı bir fark bulunmamıştır.

Tablo 95; Kurumda Kalan Çocukların Goodenough-Harris İnsan Çiz Testi Nokta Ölçeği Kadın Ham, Standart, Yüzde Sıra Puanlarının Yaş Değişkenine Göre Farklılaşıp Farklılaşmadığını Belirlemek Üzere Yapılan Bağımsız Grup t Testi Sonuçları

Puan türü	**Yaş**	n	X	ss	t	p
Ham puan	4 yaş	23	5.91	4.133	-2.504	**.015**
	5 yaş	43	**8.51**	3.954		
Standart puan	4 yaş	23	80.13	16.761	1.126	.264
	5 yaş	43	76.37	10.351		
Yüzde sıra puan	**4 yaş**	23	**18.83**	24.300	2.125	**.037**
	5 yaş	43	9.70	10.577		

Tablo 95' de görüldüğü gibi kurumda kalan 4 ve 5 yaş grubu çocukların yaş değişkenine göre "nokta ölçeği kadın ham puanları" arasında 5 yaş çocuklarının lehine .05 düzeyinde; "nokta ölçeği kadın yüzde sıra puanları" arasında 4 yaş çocuklarının lehine .05 düzeyinde anlamlı bir fark bulunmuştur. Kurumda kalan 4 ve 5 yaş grubu çocukların yaş değişkenine göre "nokta ölçeği adam standart puanları" arasında anlamlı bir fark bulunmamıştır.

Tablo 96; Kurumda Kalan Çocukların Goodenough-Harris İnsan Çiz Testi Nokta Ölçeği Kendi Ham, Standart, Yüzde Sıra Puanlarının Yaş Değişkenine Göre Farklılaşıp Farklılaşmadığını Belirlemek Üzere Yapılan Bağımsız Grup t Testi Sonuçları

Puan türü	**Yaş**	n	X	ss	t	p
Ham puan	4 yaş	23	5.65	3.228	-2.092	**.040**
	5 yaş	43	**7.47**	3.418		
Standart puan	**4 yaş**	23	**78.65**	12.808	2.088	**.041**
	5 yaş	43	72.88	9.402		
Yüzde sıra puan	**4 yaş**	23	**13.78**	18.962	2.353	**.022**
	5 yaş	43	6.21	6.937		

Tablo 96' da görüldüğü gibi kurumda kalan 4 ve 5 yaş grubu çocukların yaş değişkenine göre "nokta ölçeği kendi ham puanları" arasında 5 yaş çocuklarının lehine .05; "nokta ölçeği kendi standart puanları" ve "nokta ölçeği kendi yüzde sıra puanları" arasında 4 yaş çocuklarının lehine .05 düzeyinde anlamlı bir fark bulunmuştur.

Tablo 97; Kurumda Kalan Çocukların Goodenough-Harris İnsan Çiz Testi Nokta Ölçeği Adam Ham, Standart, Yüzde Sıra Puanlarının Yaş Değişkenine Göre Farklılaşıp Farklılaşmadığını Belirlemek Üzere Yapılan Bağımsız Grup t Testi Sonuçları

Puan türü	**Yaş**	n	X	ss	t	p
Ham puan	5 yaş	43	7.40	3.620	-4.699	**.000**
	6 yaş üstü	33	**10.82**	2.391		
Standart puan	5 yaş	43	73.26	10.902	-2.116	**.038**
	6 yaş üstü	33	**77.70**	5.850		
Yüzde sıra puan	5 yaş	43	7.40	7.929	-.432	.667
	6 yaş üstü	33	8.12	6.259		

Tablo 97' de görüldüğü gibi kurumda kalan 5 ve 6 yaş üstü çocukların yaş değişkenine göre "nokta ölçeği adam ham puanları" arasında 6 yaş üstü çocuklarının lehine .01; "nokta ölçeği adam standart puanları" arasında 6 yaş üstü çocuklarının lehine .05 düzeyinde anlamlı bir fark bulunmuştur. Kurumda kalan 5 ve 6 yaş üstü çocukların yaş değişkenine göre "nokta ölçeği adam yüzde sıra puanları" arasında anlamlı bir fark bulunmamıştır.

Tablo 98; Kurumda Kalan Çocukların Goodenough-Harris İnsan Çiz Testi Nokta Ölçeği Kadın Ham, Standart, Yüzde Sıra Puanlarının Yaş Değişkenine Göre Farklılaşıp Farklılaşmadığını Belirlemek Üzere Yapılan Bağımsız Grup t Testi Sonuçları

Puan türü	**Yaş**	n	X	ss	t	p
Ham puan	5 yaş	43	8.51	3.954	-5.554	**.000**
	6 yaş üstü	33	**13.27**	3.347		
Standart puan	5 yaş	43	76.37	10.351	-2.778	**.007**
	6 yaş üstü	33	**82.27**	7.362		
Yüzde sıra puan	5 yaş	43	9.70	10.577	-1.858	.067
	6 yaş üstü	33	14.24	10.562		

Tablo 98' de görüldüğü gibi kurumda kalan 5 ve 6 yaş üstü çocukların yaş değişkenine göre "nokta ölçeği kadın ham puanları" arasında 6 yaş üstü çocuklarının lehine .01; "nokta ölçeği kadın standart puanları" arasında 6 yaş üstü çocuklarının lehine .01 düzeyinde anlamlı bir fark bulunmuştur. Kurumda kalan 5 ve 6 yaş üstü çocukların yaş değişkenine göre "nokta ölçeği kadın yüzde sıra puanları" arasında anlamlı bir fark bulunmamıştır.

Tablo 99; Kurumda Kalan Çocukların Goodenough-Harris İnsan Çiz Testi Nokta Ölçeği Kendi Ham, Standart, Yüzde Sıra Puanlarının Yaş Değişkenine Göre Farklılaşıp Farklılaşmadığını Belirlemek Üzere Yapılan Bağımsız Grup t Testi Sonuçları

Puan türü	**Yaş**	n	X	ss	t	p
Ham puan	5 yaş	43	7.47	3.418	-5.028	**.000**
	6 yaş üstü	33	**11.48**	3.501		
Standart puan	5 yaş	43	72.88	9.402	-2.417	**.018**
	6 yaş üstü	33	**77.79**	7.861		
Yüzde sıra puan	5 yaş	43	6.21	6.937	-1.881	.064
	6 yaş üstü	33	9.48	8.231		

Tablo 99' da görüldüğü gibi kurumda kalan 5 ve 6 yaş üstü çocukların yaş değişkenine göre "nokta ölçeği kendi ham puanları" arasında 6 yaş üstü çocuklarının lehine .01; "nokta ölçeği kendi standart puanları" arasında 6 yaş üstü çocuklarının lehine .05 düzeyinde anlamlı bir fark bulunmuştur. Kurumda kalan 5 ve 6 yaş üstü çocukların yaş değişkenine göre "nokta ölçeği kendi yüzde sıra puanları" arasında anlamlı bir fark bulunmamıştır.

Tablo 100; Kurumda Kalan Çocukların Goodenough-Harris İnsan Çiz Testi Kalite Ölçeği Adam Ham, Standart, Yüzde Sıra Puanlarının Yaş Değişkenine Göre Farklılaşıp Farklılaşmadığını Belirlemek Üzere Yapılan Bağımsız Grup t Testi Sonuçları

Puan türü	**Yaş**	n	X	ss	t	p
Ham puan	5 yaş	43	1.56	.548	-4.100	**.000**
	6 yaş üstü	33	**2.09**	.579		
Standart puan	5 yaş	43	83.53	8.803	.801	.426
	6 yaş üstü	33	82.06	6.675		
Yüzde sıra puan	5 yaş	43	16.86	13.897	1.209	.231
	6 yaş üstü	33	13.48	9.128		

Tablo 100' de görüldüğü gibi kurumda kalan 5 ve 6 yaş üstü çocukların yaş değişkenine göre "kalite ölçeği adam ham puanları" arasında 6 yaş üstü çocuklarının lehine .01 düzeyinde anlamlı bir fark bulunmuştur. Kurumda kalan 5 ve 6 yaş üstü çocukların yaş değişkenine göre "kalite ölçeği adam standart puanları" ve "kalite ölçeği adam yüzde sıra puanları" arasında anlamlı bir fark bulunmamıştır.

Tablo 101; Kurumda Kalan Çocukların Goodenough-Harris İnsan Çiz Testi Kalite Ölçeği Kadın Ham, Standart, Yüzde Sıra Puanlarının Yaş Değişkenine Göre Farklılaşıp Farklılaşmadığını Belirlemek Üzere Yapılan Bağımsız Grup t Testi Sonuçları

Puan türü	**Yaş**	n	X	ss	t	p
Ham puan	5 yaş	43	1.74	.658	-5.405	**.000**
	6 yaş üstü	33	**2.55**	.617		
Standart puan	5 yaş	43	84.74	10.351	-.961	.340
	6 yaş üstü	33	86.62	7.768		
Yüzde sıra puan	5 yaş	43	20.00	17.562	-.401	.690
	6 yaş üstü	33	21.52	14.554		

Tablo 101' de görüldüğü gibi kurumda kalan 5 ve 6 yaş üstü çocukların yaş değişkenine göre "kalite ölçeği kadın ham puanları" arasında 6 yaş üstü çocuklarının lehine .01 düzeyinde anlamlı bir fark bulunmuştur. Kurumda kalan 5 ve 6 yaş üstü çocukların yaş değişkenine göre "kalite ölçeği kadın standart puanları" ve "kalite ölçeği kadın yüzde sıra puanları" arasında anlamlı bir fark bulunmamıştır.

Tablo 102; Kurumda Kalan Çocukların Goodenough-Harris İnsan Çiz Testi Nokta Ölçeği Kadın Ham, Standart, Yüzde Sıra Puanlarının Cinsiyet Değişkenine Göre Farklılaşıp Farklılaşmadığını Belirlemek Üzere Yapılan Bağımsız Grup t Testi Sonuçları

Puan türü	**Cinsiyet**	n	X	ss	t	p
Ham puan	**Kız**	46	**10.54**	4.684	2.087	**.040**
	Erkek	53	8.58	4.634		
Standart puan	Kız	46	77.85	10.975	-1.095	.276
	Erkek	53	80.40	12.018		
Yüzde sıra puan	Kız	46	11.17	13.722	-1.325	.188
	Erkek	53	15.21	16.218		

Tablo 102' de görüldüğü gibi cinsiyet değişkenine göre kız ve erkek çocukların "nokta ölçeği kadın ham puanları" arasında kızların lehine .05 düzeyinde anlamlı bir fark bulunmuştur. Cinsiyet değişkenine göre kız ve erkek çocukların "nokta ölçeği kadın standart puanları" ve "nokta ölçeği kadın yüzde sıra puanları" arasında anlamlı bir fark bulunmamıştır.

Tablo 103; Kurumda Kalan Çocukların Goodenough-Harris İnsan Çiz Testi Nokta Ölçeği Kendi Ham, Standart, Yüzde Sıra Puanlarının Cinsiyet Değişkenine Göre Farklılaşıp Farklılaşmadığını Belirlemek Üzere Yapılan Bağımsız Grup t Testi Sonuçları

Puan türü	**Cinsiyet**	n	X	ss	t	p
Ham puan	**Kız**	46	**9.46**	4.257	2.497	**.014**
	Erkek	53	7.45	3.729		
Standart puan	Kız	46	75.22	9.503	-.587	.559
	Erkek	53	76.42	10.636		
Yüzde sıra puan	Kız	46	8.09	10.430	-783	.436
	Erkek	53	9.94	12.396		

Tablo 103' de görüldüğü gibi cinsiyet değişkenine göre kız ve erkek çocukların "nokta ölçeği kendi ham puanları" arasında kızların lehine .05 düzeyinde anlamlı bir fark bulunmuştur. Cinsiyet değişkenine göre kız ve erkek çocukların "nokta ölçeği kendi standart puanları" ve "nokta ölçeği kendi yüzde sıra puanları" arasında anlamlı bir fark bulunmamıştır.

3. Ailesinin yanında kalan çocukların "Goodenough-Harris İnsan Çiz Testi Puanları" ile "Aile Resmi Kriterleri" arasında fark var mıdır?

Tablo 104; Ailesinin Yanında Kalan Çocukların Goodenough-Harris İnsan Çiz Testi Nokta Ölçeği Adam Ham, Standart, Yüzde Sıra Puanlarının Resimde Organların Durumu Değişkenine Göre Farklılaşıp Farklılaşmadığını Belirlemek Üzere Yapılan Bağımsız Grup t Testi Sonuçları

Puan türü	Resimde Organların Durumu	n	X	ss	t	p
Ham puan	**Organlar tam**	62	**13.629**	3.842	2.989	**.004**
	Organlar tam değil	33	11.121	3.990		
Standart puan	**Organlar tam**	62	**90.306**	11.343	2.720	**.008**
	Organlar tam değil	33	83.909	10.047		
Yüzde sıra puan	**Organlar tam**	62	**30.451**	21.584	2.724	**.008**
	Organlar tam değil	33	18.697	16.662		

Tablo 104'de görüldüğü gibi ailesinin yanında kalan çocukların resimlerinde organların durumu değişkenine göre "nokta ölçeği adam ham puanları", "nokta ölçeği adam standart puanları" ve "nokta ölçeği adam yüzde sıra puanları" arasında organların tam çizilişinin lehine .01 düzeyinde anlamlı bir fark bulunmuştur.

Tablo 105; Ailesinin Yanında Kalan Çocukların Goodenough-Harris İnsan Çiz Testi Nokta Ölçeği Kadın Ham, Standart, Yüzde Sıra Puanlarının Resimde Organların Durumu Değişkenine Göre Farklılaşıp Farklılaşmadığını Belirlemek Üzere Yapılan Bağımsız Grup t Testi Sonuçları

Puan türü	Resimde Organların Durumu	n	X	ss	t	p
Ham puan	**Organlar tam**	62	**15.483**	4.128	2.349	**.021**
	Organlar tam değil	33	13.303	4.633		
Standart puan	**Organlar tam**	62	**93.258**	11.216	1.982	**.050**
	Organlar tam değil	33	88.515	10.883		
Yüzde sıra puan	**Organlar tam**	62	**36.532**	21.857	2.077	**.041**
	Organlar tam değil	33	27.000	20.181		

Tablo 105'de görüldüğü gibi ailesinin yanında kalan çocukların resimlerinde organların durumu değişkenine göre "nokta ölçeği kadın ham puanları", "nokta ölçeği kadın standart puanları" ve "nokta ölçeği kadın yüzde sıra puanları" arasında organların tam çizilişinin lehine .05 düzeyinde anlamlı bir fark bulunmuştur.

Tablo 106; Ailesinin Yanında Kalan Çocukların Goodenough-Harris İnsan Çiz Testi Nokta Ölçeği Kendi Ham, Standart, Yüzde Sıra Puanlarının Resimde Organların Durumu Değişkenine Göre Farklılaşıp Farklılaşmadığını Belirlemek Üzere Yapılan Bağımsız Grup t Testi Sonuçları

Puan türü	Resimde Organların Durumu	n	X	ss	t	p
Ham puan	**Organlar tam**	62	**14.403**	4.336	2.371	**.020**
	Organlar tam değil	33	12.212	4.196		
Standart puan	**Organlar tam**	62	**90.258**	10.732	2.447	**.016**
	Organlar tam değil	33	85.000	8.336		
Yüzde sıra puan	**Organlar tam**	62	**29.951**	20.690	2.731	**.008**
	Organlar tam değil	33	19.090	13.182		

Tablo 106'da görüldüğü gibi ailesinin yanında kalan çocukların resimlerinde organların durumu değişkenine göre "nokta ölçeği kendi ham puanları" ve "nokta ölçeği kendi standart puanları" arasında organların tam çizilişinin lehine .05; "nokta ölçeği kendi yüzde sıra puanları" arasında organların tam çizilişinin lehine ise .01 düzeyinde anlamlı bir fark bulunmuştur.

Tablo 107; Ailesinin Yanında Kalan Çocukların Goodenough-Harris İnsan Çiz Testi Kalite Ölçeği Kadın Ham, Standart, Yüzde Sıra Puanlarının Resimde Organların Durumu Değişkenine Göre Farklılaşıp Farklılaşmadığını Belirlemek Üzere Yapılan Bağımsız Grup t Testi Sonuçları

Puan türü	Resimde Organların Durumu	n	X	ss	t	p
Ham puan	**Organlar tam**	62	**2.935**	.743	2.942	**.004**
	Organlar tam değil	33	2.437	.840		
Standart puan	**Organlar tam**	62	**101.338**	12.193	2.819	**.006**
	Organlar tam değil	33	93.968	11.641		
Yüzde sıra puan	**Organlar tam**	62	**53.371**	25.078	2.821	**.006**
	Organlar tam değil	33	38.250	23.702		

Tablo 107'de görüldüğü gibi ailesinin yanında kalan çocukların resimlerinde organların durumu değişkenine göre "kalite ölçeği kadın ham puanları", "kalite ölçeği kadın standart puanları" ve "kalite ölçeği kadın yüzde sıra puanları" arasında organların tam çizilişinin lehine .01 düzeyinde anlamlı bir fark bulunmuştur.

4. Kurumda kalan çocukların "Goodenough-Harris İnsan Çiz Testi Puanları" ile "Aile Resmi Kriterleri" arasında fark var mıdır?

Tablo 108; Kurumda Kalan Çocukların Goodenough-Harris İnsan Çiz Testi Nokta Ölçeği Adam Ham, Standart, Yüzde Sıra Puanlarının Çocuğun Resimde Yer Alma Değişkenine Göre Farklılaşıp Farklılaşmadığını Belirlemek Üzere Yapılan Bağımsız Grup t Testi Sonuçları

Puan türü	Çocuğun Resimde Yer Alışı	n	X	ss	t	p
Ham puan	**Kendisi var**	39	**9.205**	3.503	2.356	**.021**
	Kendisi yok	59	7.389	3.877		
Standart puan	Kendisi var	39	78.076	11.853	1.292	.200
	Kendisi yok	59	75.118	10.571		
Yüzde sıra puan	Kendisi var	39	11.333	17.049	1.051	.296
	Kendisi yok	59	8.576	8.761		

Tablo 108'de görüldüğü gibi kurumda kalan çocukların resimlerinde kendisinin yer alma değişkenine göre "nokta ölçeği adam ham puanları" arasında çocuğun resimde yer almasının lehine .05 düzeyinde anlamlı bir fark bulunmuştur.

Kurumda kalan çocukların resimlerinde kendisinin yer alma değişkenine göre "nokta ölçeği adam standart puanları" ve "nokta ölçeği adam yüzde sıra puanları" arasında anlamlı fark bulunmamıştır.

Tablo 109; Kurumda Kalan Çocukların Goodenough-Harris İnsan Çiz Testi Nokta Ölçeği Kadın Ham, Standart, Yüzde Sıra Puanlarının Çocuğun Resimde Yer Alma Değişkenine Göre Farklılaşıp Farklılaşmadığını Belirlemek Üzere Yapılan Bağımsız Grup t Testi Sonuçları

Puan türü	Çocuğun Resimde Yer Alışı	n	X	ss	t	p
Ham puan	**Kendisi var**	39	**11.461**	4.518	3.485	**.001**
	Kendisi yok	59	8.220	4.499		
Standart puan	**Kendisi var**	39	**83.153**	11.739	2.818	**.006**
	Kendisi yok	59	76.627	10.868		
Yüzde sıra puan	**Kendisi var**	39	**18.205**	19.337	2.615	**.010**
	Kendisi yok	59	10.220	10.829		

Tablo 109'da görüldüğü gibi kurumda kalan çocukların resimlerinde kendisinin yer alma değişkenine göre "nokta ölçeği kadın ham puanları" ve "nokta ölçeği kadın standart puanları" arasında çocuğun resimde yer almasının lehine .01; "nokta ölçeği kadın yüzde sıra puanları" arasında ise çocuğun resimde yer almasının lehine .05 düzeyinde anlamlı bir fark bulunmuştur.

Tablo 110; Kurumda Kalan Çocukların Goodenough-Harris İnsan Çiz Testi Nokta Ölçeği Kendi Ham, Standart, Yüzde Sıra Puanlarının Çocuğun Resimde Yer Alma Değişkenine Göre Farklılaşıp Farklılaşmadığını Belirlemek Üzere Yapılan Bağımsız Grup t Testi Sonuçları

Puan türü	Çocuğun Resimde Yer Alışı	n	X	ss	t	p
Ham puan	**Kendisi var**	39	**10.153**	3.808	3.654	**.000**
	Kendisi yok	59	7.237	3.905		
Standart puan	**Kendisi var**	39	**79.538**	10.364	3.025	**.003**
	Kendisi yok	59	73.457	9.311		
Yüzde sıra puan	**Kendisi var**	39	**12.974**	15.492	2.783	**.006**
	Kendisi yok	59	6.559	7.015		

Tablo 110'da görüldüğü gibi kurumda kalan çocukların resimlerinde kendisinin yer alma değişkenine göre "nokta ölçeği kendi ham puanları", "nokta ölçeği kendi standart puanları" ve "nokta ölçeği kendi yüzde sıra puanları" arasında çocuğun resimde yer almasının lehine .01 düzeyinde anlamlı bir fark bulunmuştur.

Tablo 111; Kurumda Kalan Çocukların Goodenough-Harris İnsan Çiz Testi Nokta Ölçeği Adam Ham, Standart, Yüzde Sıra Puanlarının Annenin Resimde Yer Alma Durumu Değişkenine Göre Farklılaşıp Farklılaşmadığını Belirlemek Üzere Yapılan Bağımsız Grup t Testi Sonuçları

Puan türü	Annenin Resimde Yer Alışı	n	X	ss	t	p
Ham puan	**Anne var**	41	**9.365**	3.411	2.935	**.004**
	Anne yok	56	7.142	3.872		
Standart puan	**Anne var**	41	**79.561**	11.523	2.532	**.013**
	Anne yok	56	73.892	10.403		
Yüzde sıra puan	Anne var	41	12.634	16.832	1.956	.053
	Anne yok	56	7.571	8.228		

Tablo 111'de görüldüğü gibi kurumda kalan çocukların resimlerinde annenin yer alma durumu değişkenine göre "nokta ölçeği adam ham puanları" arasında annenin resimde yer almasının lehine .01; "nokta ölçeği adam standart puanları" arasında ise annenin resimde yer almasının lehine .05 düzeyinde anlamlı bir fark bulunmuştur.

Kurumda kalan çocukların resimlerinde annenin yer alma durumu değişkenine göre "nokta ölçeği adam yüzde sıra puanları" arasında anlamlı fark bulunmamıştır.

Tablo 112; Kurumda Kalan Çocukların Goodenough-Harris İnsan Çiz Testi Nokta Ölçeği Kadın Ham, Standart, Yüzde Sıra Puanlarının Annenin Resimde Yer Alma Durumu Değişkenine Göre Farklılaşıp Farklılaşmadığını Belirlemek Üzere Yapılan Bağımsız Grup t Testi Sonuçları

Puan türü	Annenin Resimde Yer Alışı	n	X	ss	t	p
Ham puan	**Anne var**	41	**10.780**	3.959	2.339	**.021**
	Anne yok	56	8.535	5.123		
Standart puan	Anne var	41	81.902	9.611	1.944	.055
	Anne yok	56	77.303	12.712		
Yüzde sıra puan	Anne var	41	14.609	16.937	.624	.534
	Anne yok	56	12.642	14.069		

Tablo 112'de görüldüğü gibi kurumda kalan çocukların resimlerinde annenin yer alma durumu değişkenine göre "nokta ölçeği kadın ham puanları" arasında annenin resimde yer almasının lehine .05 düzeyinde anlamlı bir fark bulunmuştur.

Kurumda kalan çocukların resimlerinde annenin yer alma durumu değişkenine göre "nokta ölçeği kadın standart puanları" ve "nokta ölçeği kadın yüzde sıra puanları" arasında anlamlı fark bulunmamıştır.

Tablo 113; Kurumda Kalan Çocukların Goodenough-Harris İnsan Çiz Testi Kalite Ölçeği Adam Ham, Standart, Yüzde Sıra Puanlarının Annenin Resimde Yer Alma Durumu Değişkenine Göre Farklılaşıp Farklılaşmadığını Belirlemek Üzere Yapılan Bağımsız Grup t Testi Sonuçları

Puan türü	Annenin Resimde Yer Alışı	n	X	ss	t	p
Ham puan	**Anne var**	33	**1.969**	.636	2.484	**.015**
	Anne yok	42	1.619	.582		
Standart puan	Anne var	33	84.666	7.872	1.914	.060
	Anne yok	42	81.190	7.759		
Yüzde sıra puan	Anne var	33	17.818	13.338	1.705	.092
	Anne yok	42	13.071	10.773		

Tablo 113'de görüldüğü gibi kurumda kalan çocukların resimlerinde annenin yer alma durumu değişkenine göre "kalite ölçeği adam ham puanları" arasında annenin resimde yer almasının lehine .05 düzeyinde anlamlı bir fark bulunmuştur.

Kurumda kalan çocukların resimlerinde annenin yer alma durumu değişkenine göre "kalite ölçeği adam standart puanları" ve "kalite ölçeği adam yüzde sıra puanları" arasında anlamlı fark bulunmamıştır.

Tablo 114; Kurumda Kalan Çocukların Goodenough-Harris İnsan Çiz Testi Nokta Ölçeği Adam Ham, Standart, Yüzde Sıra Puanlarının Babanın Resimde Yer Alma Durumu Değişkenine Göre Farklılaşıp Farklılaşmadığını Belirlemek Üzere Yapılan Bağımsız Grup t Testi Sonuçları

Puan türü	Babanın Resimde Yer Alışı	n	X	ss	t	p
Ham puan	**Baba var**	41	**9.682**	3.289	3.755	**.000**
	Baba yok	56	6.910	3.796		
Standart puan	**Baba var**	41	**80.512**	10.888	3.345	**.001**
	Baba yok	56	73.196	10.459		
Yüzde sıra puan	**Baba var**	41	**13.268**	16.936	2.404	**.018**
	Baba yok	56	7.107	7.735		

Tablo 114'de görüldüğü gibi kurumda kalan çocukların resimlerinde babanın yer alma durumu değişkenine göre "nokta ölçeği adam ham puanları" ve "nokta ölçeği adam standart puanları" arasında babanın resimde yer almasının lehine .01; "nokta ölçeği adam yüzde sıra puanları" arasında ise babanın resimde yer almasının lehine .05 düzeyinde anlamlı bir fark bulunmuştur.

Tablo 115; Kurumda Kalan Çocukların Goodenough-Harris İnsan Çiz Testi Nokta Ölçeği Kadın Ham, Standart, Yüzde Sıra Puanlarının Babanın Resimde Yer Alma Durumu Değişkenine Göre Farklılaşıp Farklılaşmadığını Belirlemek Üzere Yapılan Bağımsız Grup t Testi Sonuçları

Puan türü	Babanın Resimde Yer Alışı	n	X	ss	t	p
Ham puan	**Baba var**	41	**10.926**	4.008	2.621	**.010**
	Baba yok	56	8.428	5.044		
Standart puan	**Baba var**	41	**82.682**	10.223	2.550	**.012**
	Baba yok	56	76.732	12.109		
Yüzde sıra puan	**Baba var**	41	**16.243**	18.455	1.537	.128
	Baba yok	56	11.446	12.284		

Tablo 115'de görüldüğü gibi kurumda kalan çocukların resimlerinde babanın yer alma durumu değişkenine göre "nokta ölçeği kadın ham puanları" ve "nokta ölçeği kadın standart puanları" arasında babanın resimde yer almasının lehine .05 düzeyinde anlamlı bir fark bulunmuştur.

Kurumda kalan çocukların resimlerinde babanın yer alma durumu değişkenine göre "nokta ölçeği kadın yüzde sıra puanları" arasında anlamlı bir fark bulunmamıştır.

Tablo 116; Kurumda Kalan Çocukların Goodenough-Harris İnsan Çiz Testi Kalite Ölçeği Adam Ham, Standart, Yüzde Sıra Puanlarının Babanın Resimde Yer Alma Durumu Değişkenine Göre Farklılaşıp Farklılaşmadığını Belirlemek Üzere Yapılan Bağımsız Grup t Testi Sonuçları

Puan türü	Babanın Resimde Yer Alışı	n	X	ss	t	p
Ham puan	**Baba var**	33	**1.969**	.636	2.484	**.015**
	Baba yok	42	1.619	.582		
Standart puan	**Baba var**	33	**84.787**	8.608	2.039	**.045**
	Baba yok	42	81.095	7.073		
Yüzde sıra puan	**Baba var**	33	**18.575**	14.066	2.220	**.029**
	Baba yok	42	12.476	9.688		

Tablo 116'da görüldüğü gibi kurumda kalan çocukların resimlerinde babanın yer alma durumu değişkenine göre "kalite ölçeği adam ham puanları", "kalite ölçeği adam standart puanları" ve "kalite ölçeği adam yüzde sıra puanları" arasında babanın resimde yer almasının lehine .05 düzeyinde anlamlı bir fark bulunmuştur.

5. Ailesinin yanında kalan çocukların "Goodenough-Harris İnsan Çiz Testi Puanları" ile "Anamnez Formu" arasında fark var mıdır?

Tablo 117; Ailesinin Yanında Kalan Çocukların Goodenough-Harris İnsan Çiz Testi Nokta Ölçeği Adam Ham, Standart, Yüzde Sıra Puanlarının Duygu Durumu Değişkenine Göre Farklılaşıp Farklılaşmadığını Belirlemek Üzere Yapılan Bağımsız Grup t Testi Sonuçları

Puan türü	Duygu durumu	n	X	ss	t	p
Ham puan	Duyguları kolayca zedelenir	48	11.895	3.904	-2.242	**.028**
	Duyguları bazen kolayca zedelenir	30	**13.900**	3.735		
Standart puan	Duyguları kolayca zedelenir	48	85.312	11.014	-2.430	**.017**
	Duyguları bazen kolayca zedelenir	30	**91.400**	10.341		
Yüzde sıra puan	Duyguları kolayca zedelenir	48	21.687	18.782	-2.194	**.031**
	Duyguları bazen kolayca zedelenir	30	**31.733**	21.036		

Tablo 117'de görüldüğü gibi ailesinin yanında kalan çocukların duygu durumu değişkenine göre "nokta ölçeği adam ham puanları", "nokta ölçeği adam standart puanları" ve "nokta ölçeği adam yüzde sıra puanları" arasında duyguları bazen kolayca zedelenen çocukların lehine .05 düzeyinde anlamlı bir fark bulunmuştur.

Tablo 118; Ailesinin Yanında Kalan Çocukların Goodenough-Harris İnsan Çiz Testi Nokta Ölçeği Kadın Ham, Standart, Yüzde Sıra Puanlarının Duygu Durumu Değişkenine Göre Farklılaşıp Farklılaşmadığını Belirlemek Üzere Yapılan Bağımsız Grup t Testi Sonuçları

Puan türü	Duygu durumu	n	X	ss	t	p
Ham puan	Duyguları kolayca zedelenir	48	13.562	4.428	-2.790	**.007**
	Duyguları bazen kolayca zedelenir	30	**16.266**	3.694		
Standart puan	Duyguları kolayca zedelenir	48	88.479	12.028	-2.747	**.008**
	Duyguları bazen kolayca zedelenir	30	**95.366**	8.352		
Yüzde sıra puan	Duyguları kolayca zedelenir	48	27.270	23.209	-2.557	**.013**
	Duyguları bazen kolayca zedelenir	30	**39.833**	17.156		

Tablo 118'de görüldüğü gibi ailesinin yanında kalan çocukların duygu durumu değişkenine göre "nokta ölçeği kadın ham puanları" ve "nokta ölçeği kadın standart puanları" arasında duyguları bazen kolayca zedelenen çocukların lehine .01; "nokta ölçeği kadın yüzde sıra puanları" arasında ise duyguları bazen kolayca zedelenen çocukların lehine .05 düzeyinde anlamlı bir fark bulunmuştur.

Tablo 119; Ailesinin Yanında Kalan Çocukların Goodenough-Harris İnsan Çiz Testi Nokta Ölçeği Kendi Ham, Standart, Yüzde Sıra Puanlarının Duygu Durumu Değişkenine Göre Farklılaşıp Farklılaşmadığını Belirlemek Üzere Yapılan Bağımsız Grup t Testi Sonuçları

Puan türü	Duygu durumu	n	X	ss	t	p
Ham puan	Duyguları kolayca zedelenir	48	12.895	3.979	-1.945	.056
	Duyguları bazen kolayca zedelenir	30	**14.800**	4.551		
Standart puan	Duyguları kolayca zedelenir	48	86.208	9.362	-2.350	**.021**
	Duyguları bazen kolayca zedelenir	30	**91.466**	10.012		
Yüzde sıra puan	Duyguları kolayca zedelenir	48	21.750	15.785	-2.344	**.022**
	Duyguları bazen kolayca zedelenir	30	**31.533**	20.946		

Tablo 119'da görüldüğü gibi ailesinin yanında kalan çocukların duygu durumu değişkenine göre "nokta ölçeği kendi standart puanları" ve "nokta ölçeği kendi yüzde sıra puanları" arasında duyguları bazen kolayca zedelenen çocukların lehine .05 düzeyinde anlamlı bir fark bulunmuştur.

Ailesinin yanında kalan çocukların duygu durumu değişkenine göre "nokta ölçeği kendi ham puanları" arasında anlamlı bir fark bulunmamıştır.

Tablo 120; Ailesinin Yanında Kalan Çocukların Goodenough-Harris İnsan Çiz Testi Kalite Ölçeği Kadın Ham, Standart, Yüzde Sıra Puanlarının Duygu Durumu Değişkenine Göre Farklılaşıp Farklılaşmadığını Belirlemek Üzere Yapılan Bağımsız Grup t Testi Sonuçları

Puan türü	**Duygu durumu**	n	X	ss	t	p
Ham puan	Duyguları kolayca zedelenir	48	2.604	.818	-2.152	**.035**
	Duyguları bazen kolayca zedelenir	30	**3.000**	.742		
Standart puan	Duyguları kolayca zedelenir	48	96.125	13.325	-2.199	**.031**
	Duyguları bazen kolayca zedelenir	30	**102.366**	10.094		
Yüzde sıra puan	Duyguları kolayca zedelenir	48	41.875	26.717	-2.515	**.014**
	Duyguları bazen kolayca zedelenir	30	**56.500**	21.903		

Tablo 120'de görüldüğü gibi ailesinin yanında kalan çocukların duygu durumu değişkenine göre "kalite ölçeği kadın ham puanları", "kalite ölçeği kadın standart puanları" ve "kalite ölçeği kadın yüzde sıra puanları" arasında duyguları bazen kolayca zedelenen çocukların lehine .05 düzeyinde anlamlı bir fark bulunmuştur.

Tablo 121; Ailesinin Yanında Kalan Çocukların Goodenough-Harris İnsan Çiz Testi Nokta Ölçeği Adam Ham, Standart, Yüzde Sıra Puanlarının Çocuğun Hayal Kurma Durumu Değişkenine Göre Farklılaşıp Farklılaşmadığını Belirlemek Üzere Yapılan Bağımsız Grup t Testi Sonuçları

Puan türü	**Çocuğun Hayal Kurma Durumu**	n	X	ss	t	p
Ham puan	Sık sık hayal kurar.	34	12.088	4.017	-2.138	**.036**
	Bazen hayal kurar.	43	**14.046**	3.969		
Standart puan	Sık sık hayal kurar.	34	85.529	10.508	-2.617	**.011**
	Bazen hayal kurar.	43	**92.093**	11.245		
Yüzde sıra puan	Sık sık hayal kurar.	34	21.088	18.025	-2.839	**.006**
	Bazen hayal kurar.	43	**34.162**	21.536		

Tablo 121'de görüldüğü gibi ailesinin yanında kalan çocukların hayal kurma durumu değişkenine göre "nokta ölçeği adam ham puanları" ve "nokta ölçeği adam standart puanları" arasında çocuğun bazen hayal kurmasının lehine .05; "nokta ölçeği adam yüzde sıra puanları" arasında ise çocuğun bazen hayal kurmasının lehine .01 düzeyinde anlamlı bir fark bulunmuştur.

Tablo 122; Ailesinin Yanında Kalan Çocukların Goodenough-Harris İnsan Çiz Testi Nokta Ölçeği Kadın Ham, Standart, Yüzde Sıra Puanlarının Çocuğun Hayal Kurma Durumu Değişkenine Göre Farklılaşıp Farklılaşmadığını Belirlemek Üzere Yapılan Bağımsız Grup t Testi Sonuçları

Puan türü	**Çocuğun Hayal Kurma Durumu**	n	X	ss	t	p
Ham puan	Sık sık hayal kurar.	34	14.676	4.161	-1.039	.302
	Bazen hayal kurar.	43	15.697	4.378		
Standart puan	Sık sık hayal kurar.	34	90.676	9.543	-1.630	.107
	Bazen hayal kurar.	43	94.627	11.303		
Yüzde sıra puan	Sık sık hayal kurar.	34	30.058	18.068	-2.033	**.046**
	Bazen hayal kurar.	43	**39.674**	22.411		

Tablo 122'de görüldüğü gibi ailesinin yanında kalan çocukların hayal kurma durumu değişkenine göre "nokta ölçeği kadın yüzde sıra puanları" arasında çocuğun bazen hayal kurmasının lehine .05 düzeyinde anlamlı bir fark bulunmuştur.

Ailesinin yanında kalan çocukların hayal kurma durumu değişkenine göre "nokta ölçeği kadın ham puanları" ve "nokta ölçeği kadın standart puanları" arasında anlamlı bir fark bulunmamıştır.

Tablo 123; Ailesinin Yanında Kalan Çocukların Goodenough-Harris İnsan Çiz Testi Kalite Ölçeği Adam Ham, Standart, Yüzde Sıra Puanlarının Çocuğun Hayal Kurma Durumu Değişkenine Göre Farklılaşıp Farklılaşmadığını Belirlemek Üzere Yapılan Bağımsız Grup t Testi Sonuçları

Puan türü	**Çocuğun Hayal Kurma Durumu**	n	X	ss	t	p
Ham puan	Sık sık hayal kurar.	34	2.441	.894	-1.548	.126
	Bazen hayal kurar.	43	2.744	.819		
Standart puan	Sık sık hayal kurar.	34	93.794	11.339	-2.306	**.024**
	Bazen hayal kurar.	43	**99.790**	11.323		
Yüzde sıra puan	Sık sık hayal kurar.	34	36.088	23.628	-2.476	**.016**
	Bazen hayal kurar.	43	**49.976**	25.067		

Tablo 123'de görüldüğü gibi ailesinin yanında kalan çocukların hayal kurma durumu değişkenine göre "kalite ölçeği adam standart puanları" ve "kalite ölçeği adam yüzde sıra puanları" arasında çocuğun bazen hayal kurmasının lehine .05 düzeyinde anlamlı bir fark bulunmuştur.

Ailesinin yanında kalan çocukların hayal kurma durumu değişkenine göre "kalite ölçeği adam ham puanları" arasında anlamlı bir fark bulunmamıştır.

Tablo 124; Ailesinin Yanında Kalan Çocukların Goodenough-Harris İnsan Çiz Testi Kalite Ölçeği Kadın Ham, Standart, Yüzde Sıra Puanlarının Çocuğun Hayal Kurma Durumu Değişkenine Göre Farklılaşıp Farklılaşmadığını Belirlemek Üzere Yapılan Bağımsız Grup t Testi Sonuçları

Puan türü	**Çocuğun Hayal Kurma Durumu**	n	X	ss	t	p
Ham puan	Sık sık hayal kurar.	34	2.705	.718	-1.506	.136
	Bazen hayal kurar.	43	2.976	.830		
Standart puan	Sık sık hayal kurar.	34	96.941	9.957	-2.164	**.034**
	Bazen hayal kurar.	43	**102.697**	12.727		
Yüzde sıra puan	Sık sık hayal kurar.	34	44.147	21.287	-2.280	**.025**
	Bazen hayal kurar.	43	**56.697**	25.906		

Tablo 124'de görüldüğü gibi ailesinin yanında kalan çocukların hayal kurma durumu değişkenine göre "kalite ölçeği kadın standart puanları" ve "kalite ölçeği kadın yüzde sıra puanları" arasında çocuğun bazen hayal kurmasının lehine .05 düzeyinde anlamlı bir fark bulunmuştur.

Ailesinin yanında kalan çocukların hayal kurma durumu değişkenine göre "kalite ölçeği kadın ham puanları" arasında anlamlı bir fark bulunmamıştır.

Tablo 125; Ailesinin Yanında Kalan Çocukların Goodenough-Harris İnsan Çiz Testi Nokta Ölçeği Adam Ham, Standart, Yüzde Sıra Puanlarının Çocuğun Hareketlilik Durumu Değişkenine Göre Farklılaşıp Farklılaşmadığını Belirlemek Üzere Yapılan Bağımsız Grup t Testi Sonuçları

Puan türü	**Çocuğun Hareketlilik Durumu**	n	X	ss	t	p
Ham puan	Yerinde duramayan, aşırı hareketli bir görünümdedir.	30	11.433	4.312	-1.714	.091
	Yerinde duramayan, aşırı hareketli değildir.	41	13.122	3.938		
Standart puan	Yerinde duramayan, aşırı hareketli bir görünümdedir.	30	83.600	11.684	-2.211	**.038**
	Yerinde duramayan, aşırı hareketli değildir.	41	**89.243**	10.702		
Yüzde sıra puan	Yerinde duramayan, aşırı hareketli bir görünümdedir.	30	19.566	19.829	-1.724	.089
	Yerinde duramayan, aşırı hareketli değildir.	41	27.878	20.237		

Tablo 125'de görüldüğü gibi ailesinin yanında kalan çocukların hareketlilik durumu değişkenine göre "nokta ölçeği adam standart puanları" arasında çocuğun aşırı hareketli olmayışının lehine .05 düzeyinde anlamlı bir fark bulunmuştur.

Ailesinin yanında kalan çocukların hareketlilik durumu değişkenine göre "nokta ölçeği adam ham puanları" ve "nokta ölçeği adam yüzde sıra puanları" arasında anlamlı bir fark bulunmamıştır.

Tablo 126; Ailesinin Yanında Kalan Çocukların Goodenough- Harris İnsan Çiz Testi Nokta Ölçeği Kadın Ham, Standart, Yüzde Sıra Puanlarının Çocuğun Hareketlilik Durumu Değişkenine Göre Farklılaşıp Farklılaşmadığını Belirlemek Üzere Yapılan Bağımsız Grup t Testi Sonuçları

Puan türü	**Çocuğun Hareketlilik Durumu**	n	X	ss	t	p
Ham puan	Yerinde duramayan, aşırı hareketli bir görünümdedir.	30	12.766	5.237	-2.846	**.006**
	Yerinde duramayan, aşırı hareketli değildir.	41	**15.804**	3.763		
Standart puan	Yerinde duramayan, aşırı hareketli bir görünümdedir.	30	85.700	13.007	-3.289	**.002**
	Yerinde duramayan, aşırı hareketli değildir.	41	**94.463**	9.460		
Yüzde sıra puan	Yerinde duramayan, aşırı hareketli bir görünümdedir.	30	23.533	23.267	-2.750	**.008**
	Yerinde duramayan, aşırı hareketli değildir.	41	**37.902**	20.578		

Tablo 126'da görüldüğü gibi ailesinin yanında kalan çocukların hareketlilik durumu değişkenine göre "nokta ölçeği kadın ham puanları", "nokta ölçeği kadın standart puanları" ve "nokta ölçeği kadın yüzde sıra puanları" arasında çocuğun aşırı hareketli olmayışının lehine .01 düzeyinde anlamlı bir fark bulunmuştur.

Tablo 127; Ailesinin Yanında Kalan Çocukların Goodenough-Harris İnsan Çiz Testi Nokta Ölçeği Kendi Ham, Standart, Yüzde Sıra Puanlarının Çocuğun Hareketlilik Durumu Değişkenine Göre Farklılaşıp Farklılaşmadığını Belirlemek Üzere Yapılan Bağımsız Grup t Testi Sonuçları

Puan türü	**Çocuğun Hareketlilik Durumu**	n	X	ss	t	p
Ham puan	Yerinde duramayan, aşırı hareketli bir görünümdedir.	30	12.166	4.871	-2.091	**.040**
	Yerinde duramayan, aşırı hareketli değildir.	41	**14.390**	4.073		
Standart puan	Yerinde duramayan, aşırı hareketli bir görünümdedir.	30	83.533	10.947	-2.940	**.004**
	Yerinde duramayan, aşırı hareketli değildir.	41	**90.463**	8.894		
Yüzde sıra puan	Yerinde duramayan, aşırı hareketli bir görünümdedir.	30	18.700	17.963	-2.363	**.021**
	Yerinde duramayan, aşırı hareketli değildir.	41	**28.926**	18.050		

Tablo 127'de görüldüğü gibi ailesinin yanında kalan çocukların hareketlilik durumu değişkenine göre "nokta ölçeği kendi ham puanları" ve "nokta ölçeği kendi yüzde sıra puanları" arasında çocuğun aşırı hareketli olmayışının lehine .05; "nokta ölçeği kendi standart puanları" arasında ise çocuğun aşırı hareketli olmayışının lehine .01 düzeyinde anlamlı bir fark bulunmuştur.

Tablo 128; Ailesinin Yanında Kalan Çocukların Goodenough-Harris İnsan Çiz Testi Kalite Ölçeği Kadın Ham, Standart, Yüzde Sıra Puanlarının Çocuğun Hareketlilik Durumu Değişkenine Göre Farklılaşıp Farklılaşmadığını Belirlemek Üzere Yapılan Bağımsız Grup t Testi Sonuçları

Puan türü	**Çocuğun Hareketlilik Durumu**	n	X	ss	t	p
Ham puan	Yerinde duramayan, aşırı hareketli bir görünümdedir.	30	2.466	.973	-2.301	**.024**
	Yerinde duramayan, aşırı hareketli değildir.	41	**2.925**	.693		
Standart puan	Yerinde duramayan, aşırı hareketli bir görünümdedir.	30	92.933	14.354	-2.873	**.005**
	Yerinde duramayan, aşırı hareketli değildir.	41	**101.375**	10.239		
Yüzde sıra puan	Yerinde duramayan, aşırı hareketli bir görünümdedir.	30	35.566	27.719	-3.002	**.004**
	Yerinde duramayan, aşırı hareketli değildir.	41	**53.475**	22.194		

Tablo 128'de görüldüğü gibi ailesinin yanında kalan çocukların hareketlilik durumu değişkenine göre "kalite ölçeği kadın ham puanları" arasında çocuğun aşırı hareketli olmayışının lehine .05; "kalite ölçeği kadın standart puanları" ve "kalite ölçeği kadın yüzde sıra puanları" arasında ise çocuğun aşırı hareketli olmayışının lehine .01 düzeyinde anlamlı bir fark bulunmuştur.

6. Ailesinin yanında olup anne-babası ayrı olan çocuklar ile kurumda kalan çocukların Goodenough-Harris İnsan Çiz Testi Puanlarının arasında fark var mıdır?

Tablo 129; Ailesinin Yanında Olup Anne-Babası Ayrı Olan Çocuklar ile Kurumda Kalan Çocukların Goodenough-Harris İnsan Çiz Testi Nokta Ölçeği Adam Ham, Standart, Yüzde Sıra Puanlarının Farklılaşıp Farklılaşmadığını Belirlemek Üzere Yapılan Bağımsız Grup t Testi Sonuçları

Puan türü	Aile/Kurum	n	X	ss	t	p
Ham puan	**Ailesinin yanında**	45	**12.58**	3.590	5.639	**.000**
	SHÇEK	71	8.70	3.615		
Standart puan	**Ailesinin yanında**	45	**91.13**	8.385	8.111	**.000**
	SHÇEK	71	76.92	9.677		
Yüzde sıra puan	**Ailesinin yanında**	45	**29.38**	17.871	6.830	**.000**
	SHÇEK	71	9.58	9.631		

Tablo 129' da görüldüğü gibi ailesinin yanında olup, anne-babası ayrı olan çocuklar ile kurumda kalan çocukların "nokta ölçeği adam ham puanları", "nokta ölçeği adam standart puanları", "nokta ölçeği adam yüzde sıra puanları" arasında ailesinin yanında kalan çocukların lehine .01 düzeyinde anlamlı bir fark bulunmuştur.

Tablo 130; Ailesinin Yanında Olup Anne-Babası Ayrı Olan Çocuklar ile Kurumda Kalan Çocukların Goodenough-Harris İnsan Çiz Testi Nokta Ölçeği Kadın Ham, Standart, Yüzde Sıra Puanlarının Farklılaşıp Farklılaşmadığını Belirlemek Üzere Yapılan Bağımsız Grup t Testi Sonuçları

Puan türü	Aile/Kurum	n	X	ss	t	p
Ham puan	**Ailesinin yanında**	45	**14.98**	3.917	5.808	**.000**
	SHÇEK	71	10.31	4.397		
Standart puan	**Ailesinin yanında**	45	**96.31**	9.746	8.075	**.000**
	SHÇEK	71	80.52	10.575		
Yüzde sıra puan	**Ailesinin yanında**	45	**41.60**	21.134	7.743	**.000**
	SHÇEK	71	14.04	13.951		

Tablo 130' da görüldüğü gibi ailesinin yanında olup, anne-babası ayrı olan çocuklar ile kurumda kalan çocukların "nokta ölçeği kadın ham puanları", "nokta ölçeği kadın standart puanları", "nokta ölçeği kadın yüzde sıra puanları" arasında ailesinin yanında kalan çocukların lehine .01 düzeyinde anlamlı bir fark bulunmuştur.

Tablo 131; Ailesinin Yanında Olup Anne-Babası Ayrı Olan Çocuklar ile Kurumda Kalan Çocukların Goodenough-Harris İnsan Çiz Testi Nokta Ölçeği Kendi Ham, Standart, Yüzde Sıra Puanlarının Farklılaşıp Farklılaşmadığını Belirlemek Üzere Yapılan Bağımsız Grup t Testi Sonuçları

Puan türü	Aile/Kurum	n	X	ss	t	p
Ham puan	**Ailesinin yanında**	45	**13.20**	4.251	5.636	**.000**
	SHÇEK	71	8.92	3.816		
Standart puan	**Ailesinin yanında**	45	**90.93**	9.647	8.033	**.000**
	SHÇEK	71	76.45	9.344		
Yüzde sıra puan	**Ailesinin yanında**	45	**30.49**	18.846	7.976	**.000**
	SHÇEK	71	9.07	10.009		

Tablo 131' de görüldüğü gibi ailesinin yanında olup, anne-babası ayrı olan çocuklar ile kurumda kalan çocukların "nokta ölçeği kendi ham puanları", "nokta ölçeği kendi standart puanları", nokta ölçeği kendi yüzde sıra puanları" arasında ailesinin yanında kalan çocukların lehine .01 düzeyinde anlamlı bir fark bulunmuştur.

Tablo 132; Ailesinin Yanında Olup Anne-Babası Ayrı Olan Çocuklar ile Kurumda Kalan Çocukların Goodenough-Harris İnsan Çiz Testi Kalite Ölçeği Adam Ham, Standart, Yüzde Sıra Puanlarının Farklılaşıp Farklılaşmadığını Belirlemek Üzere Yapılan Bağımsız Grup t Testi Sonuçları

Puan türü	Aile/Kurum	n	X	ss	t	p
Ham puan	**Ailesinin yanında**	45	**2.57**	.655	5.336	**.000**
	SHÇEK	71	1.86	.601		
Standart puan	**Ailesinin yanında**	45	**97.43**	9.939	7.179	**.000**
	SHÇEK	71	83.34	7.794		
Yüzde sıra puan	**Ailesinin yanında**	45	**43.49**	22.765	6.622	**.000**
	SHÇEK	71	15.88	12.316		

Tablo 132' de görüldüğü gibi ailesinin yanında olup, anne-babası ayrı olan çocuklar ile kurumda kalan çocukların "kalite ölçeği adam ham puanları", "kalite ölçeği adam standart puanları", "kalite ölçeği adam yüzde sıra puanları" arasında ailesinin yanında kalan çocukların lehine .01 düzeyinde anlamlı bir fark bulunmuştur.

Tablo 133; Ailesinin Yanında Olup Anne-Babası Ayrı Olan Çocuklar ile Kurumda Kalan Çocukların Goodenough-Harris İnsan Çiz Testi Kalite Ölçeği Kadın Ham, Standart, Yüzde Sıra Puanlarının Farklılaşıp Farklılaşmadığını Belirlemek Üzere Yapılan Bağımsız Grup t Testi Sonuçları

Puan türü	Aile/Kurum	n	X	ss	t	p
Ham puan	**Ailesinin yanında**	45	**3.03**	.568	6.496	**.000**
	SHÇEK	71	2.17	.699		
Standart puan	**Ailesinin yanında**	45	**103.60**	9.450	9.192	**.000**
	SHÇEK	71	86.05	8.641		
Yüzde sıra puan	**Ailesinin yanında**	45	**57.43**	20.547	9.188	**.000**
	SHÇEK	71	20.85	14.949		

Tablo 133' de görüldüğü gibi ailesinin yanında olup, anne-babası ayrı olan çocuklar ile kurumda kalan çocukların "kalite ölçeği kadın ham puanları", "kalite ölçeği kadın standart puanları", "kalite ölçeği kadın yüzde sıra puanları" arasında ailesinin yanında kalan çocukların lehine .01 düzeyinde anlamlı bir fark bulunmuştur.

7. Ailesinin yanında kalan çocukların "Aile Resmi Kriterleri" ile "Okul Öncesi Davranış Ölçeği" puanları arasında fark var mıdır?

Ailesinin yanında kalan çocukların "Aile Resmi Kriterleri" ile "Okul Öncesi Davranış Ölçeği" puanları arasında anlamlı bir fark bulunmamıştır.

8. Kurumda kalan çocukların "Aile Resmi Kriterleri" ile "Okul Öncesi Davranış Ölçeği" puanları arasında fark var mıdır?

Kurumda kalan çocukların "Aile Resmi Kriterleri" ile "Okul Öncesi Davranış Ölçeği" puanları arasında anlamlı bir fark bulunmamıştır.

Ayrıca örneklem grubuna aşağıdaki istatiki işlemler de yapılmıştır:

Kurumda kalan çocukların aileleri olmadığından Anamnez Formu doldurulamadığı için Goodenough-Harris İnsan Çiz Testi Puanları ile istatistiki bir işlem yapılamamıştır.

Ailesinin yanında kalan çocukların aşağıdaki tabloda belirtilen Aile Resmi Kriterleri ile Anamnez Formu'nda yer alan değişkenlerden frekans değeri 30 ve üzerinde olanlar arasında Ki-Kare Bağımsızlık testi yapılmış ve ilişki olmadığı bulunmuştur.

AİLE RESMİ KRİTERLERİ
Aile üyeleri eksik çizilmiş/tam çizilmiş,
Resimde çocuğun kendisi yok/var,
Resimde anne yok/var,
Resimde baba yok/var,
Resimde kardeş yok/var/tek çocuk,
Resimde aile birlikte çizilmemiş/ çizilmiş,
Resimde, çocuk aile dışında/ içinde,
Aile üyeleri belli bir sırayla çizilmemiş/ çizilmiş,
Çizilen aile üyelerinin organları tam çizilmemiş/ tam çizilmiş,
Aile üyelerinin çizimde orantısı yok/normal/küçük/büyük,

ANAMNEZ FORMU
Duyguları kolayca zedelenir.
Kolayca ve sık ağlar.
Sık sık hayal kurar.
Çabaları sırasında başarısızlık halinde kolayca kırıklığa uğrar.
Aile ve okul çevresinde çekingendir.
Yalnız kalma, hastalık, ölüm gibi konularda akranlarına oranla daha endişelidir.
Arkadaşlarıyla ilişkileri iyidir.
Oyun ve okul grubu içerisinde lider/pasif/bağımlıdır.
Kavgacı ve zarar vericidir.
Kız ve erkek kardeşleriyle ilişkileri iyidir.
Kural ve kısıtlamaları benimser.
Yerinde duramayan, aşırı hareketli bir görünümdedir.
Hatalarını reddederek başkalarını suçlar.
Parmak emme, tırnak yeme, alt ıslatma, dışkı kaçırma gibi alışkanlıkları vardır.
Tikleri ve korkuları vardır.
Anlattığı öyküler çoğu kez gerçek dışıdır.
Dalgınlık ve dikkatini bir problem üzerinde toplayabilme konusunda zorlukları vardır.
Başladığı işi bitirme konusunda başarılıdır.
Sınıf içinde uyumludur.

BÖLÜM 5

SONUÇLAR VE ÖNERİLER

5.1. SONUÇ ve TARTIŞMA

Bu başlık altında ailesinin yanında ve kurumda kalan çocukların insan ve aile resmi çizimlerinin değerlendirilmesine yönelik sonuçlar yer almaktadır.

1. Ailesinin yanında kalan çocukların Goodenough-Harris İnsan Çiz Testi puanları demografik özelliklerine (yaş, cinsiyet, sosyo-ekonomik düzey, çocuk sırası, evde yaşayan aile bireyleri sayısı, anne öğrenim durumu, baba öğrenim durumu, annenin yaş durumu, annenin çalışma durumu) göre farklılaşmakta mıdır?

Kronolojik yaşı I. Yaş Aralığında (4 yaş 0 ay 0 gün- 4 yaş 3 ay 0 gün) olan çocuklar ile II. Yaş Aralığında (4 yaş 3 ay 1 gün - 4 yaş 6 ay 0 gün) olan çocukların "nokta ölçeği adam ham puanları", "nokta ölçeği adam standart puanları ve "nokta ölçeği adam yüzde sıra puanları" arasında II. Yaş Aralığının lehine .05 düzeyinde anlamlı bir fark bulunmuştur. Benzer biçimde, kronolojik yaşı I. Yaş Aralığında olan çocuklar ile II. Yaş Aralığında olan çocukların "nokta ölçeği kadın ham puanları", "nokta ölçeği kadın standart puanları" ve "nokta ölçeği kadın yüzde sıra puanları" arasında II. Yaş Aralığının lehine .01 düzeyinde anlamlı bir fark olduğu tespit edilmiştir. I. Yaş Aralığında olan çocuklar ile II. Yaş Aralığında olan çocukların "nokta ölçeği kendi ham puanları", "nokta ölçeği kendi standart puanları" ve "nokta ölçeği kendi yüzde sıra puanları" arasında da II. Yaş Aralığının lehine.01 düzeyinde anlamlı bir fark bulunmuştur.

Bu durum, Chappell ve Steitz (1993) tarafından yapılan bir araştırmanın sonuçları arasında da belirtildiği gibi çocukların olgunlaştıkça ve deneyimleri arttıkça çizim becerilerinin de arttığı sonucunu göstermektedir. Önceki bölümlerde de belirtildiği gibi çocuklar, bilişsel olarak geliştikçe ve olgunlaştıkça çizim tasarımları basit resimlerden farklılık içeren karmaşık yapılar sergilemeye başlar (Golomb, 2004; Harris, 1963). Başka bir ifadeyle resim becerisinin artması çocukların bilişsel gelişimleriyle doğru orantılıdır.

Kronolojik yaşı II. Yaş Aralığında (4 yaş 3 ay 1 gün - 4 yaş 6 ay 0 gün) olan çocuklar ile III. Yaş Aralığında (4 yaş 6 ay 1 gün - 4 yaş 9 ay 0 gün) olan çocukların "nokta ölçeği adam ham puanları", "nokta ölçeği adam standart puanları" ve "nokta ölçeği adam yüzde sıra puanları" arasında III. Yaş Aralığının lehine .01 düzeyinde anlamlı bir fark bulunmuştur. II. Yaş Aralığında olan çocuklar ile III. Yaş Aralığında olan çocukların "nokta ölçeği kadın ham puanları", "nokta ölçeği kadın standart puanları",

"nokta ölçeği kadın yüzde sıra puanları", "nokta ölçeği kendi ham puanları", "nokta ölçeği kendi standart puanları" ve "nokta ölçeği kendi yüzde sıra puanları" arasında ise III. Yaş Aralığının lehine .05 düzeyinde anlamlı bir fark bulunmuştur.

I.ve II. Yaş aralığında olduğu gibi, II. ve III. Yaş aralığında da çizim becerilerinde büyük yaş grubunun lehine çıkan fark çocukların bilişsel gelişimleriyle ilişkili olarak yorumlanabilir. Araştırmada elde edilen bu sonuç, literatür bilgilerini ve önceki yaş grubunda elde edilen sonuçları destekler niteliktedir.

Kronolojik yaşı III. Yaş Aralığında (4 yaş 6 ay 1 gün–4 yaş 9 ay 0 gün) olan çocuklar ile IV. Yaş Aralığında (4 yaş 9 ay 1 gün–4 yaş 12 ay 0 gün) olan çocukların Goodenough-Harris İnsan Çiz Testi puanları arasında anlamlı bir fark yoktur. Bu durum diğer sonuçlardan farklı olarak yaş ilerledikçe çizgisel gelişimin geliştiği yönündeki bulguları desteklememektedir. Bunun nedeni, çocukların 5 yaşına yaklaştıkça sosyal çevreye olan uyumlarının artması ve buna bağlı olarak ilgilerinin çevreye yoğunlaşması olarak açıklanabilir. Nitekim çocukların bu yaşlarda çizgisel etkinliklerden ziyade çevreyle etkileşimde bulunmayı tercih ettikleri gözlemlenebilir.

Kronolojik yaşı IV. Yaş Aralığında (4 yaş 9 ay 1 gün - 4 yaş 12 ay 0 gün) olan çocuklar ile V. Yaş Aralığında (5 yaş 0 ay 0 gün -5 yaş 3 ay 0 gün) olan çocukların "nokta ölçeği adam standart puanları" ve "nokta ölçeği adam yüzde sıra puanları" arasında IV. Yaş aralığının lehine .01 düzeyinde anlamlı bir fark bulunmuş ancak kronolojik yaşı IV. Yaş Aralığında olan çocuklar ile V. Yaş Aralığında olan çocukların "nokta ölçeği adam ham puanları" arasında anlamlı bir fark bulunmamıştır.

Kronolojik yaşı IV. Yaş Aralığında olan çocuklar ile V. Yaş Aralığında olan çocukların "nokta ölçeği kadın standart puanları" ve "nokta ölçeği kadın yüzde sıra puanları" arasında IV. Yaş aralığının lehine .01 düzeyinde anlamlı bir fark bulunmuş ve IV. Yaş aralığında olan çocuklar ile V. Yaş aralığında olan çocukların "nokta ölçeği kadın ham puanları" arasında anlamlı bir fark bulunmamıştır. Kronolojik yaşı IV. Yaş Aralığında olan çocuklar ile V. Yaş olan çocukların "nokta ölçeği kendi ham puanları" arasında V. Yaş aralığının lehine .05 düzeyinde; "nokta ölçeği kendi standart puanları" ve "nokta ölçeği kendi yüzde sıra puanları" arasında ise IV. Yaş aralığının lehine .01 düzeyinde anlamlı bir fark bulunmuştur.

Bu durum, diğer sonuçların tersine bir sonuç olarak görünmekle birlikte Yavuzer (2008)'in de belirttiği gibi çocukların erken dönemlerde yaratıcılıklarını yaşadıkları argümanını desteklemektedir. Çünkü erken dönemde kalemle tanışan çocuklar becerilerini pekiştirmek istedikleri için yaratıcılıklarını daha çok kullanırlar. Literatürde de söylendiği gibi altın çağ olan 5 yaştan sonra ise çocuğun hayatında oyun çizgisel etkinliklerden daha fazla önem kazanmaktadır. Dolayısıyla küçük yaş grubu çocuklarının lehine tespit edilmiş anlamlı farklılıklar gelişimsel özellikler dikkate alındığında beklenen bir sonuç olarak görünmektedir.

Kronolojik yaşı V. Yaş Aralığında (5 yaş 0 ay 0 gün -5 yaş 3 ay 0 gün) olan çocuklar ile VI. Yaş Aralığında (5 yaş 3 ay 1 gün - 5 yaş 6 ay 0 gün) olan çocukların "nokta ölçeği adam ham puanları", "nokta ölçeği adam standart puanları","nokta ölçeği adam yüzde sıra puanları", "nokta ölçeği kadın ham puanları", "nokta ölçeği kadın standart

puanları", "nokta ölçeği kadın yüzde sıra puanları", "nokta ölçeği kendi ham puanları", "nokta ölçeği kendi standart puanları" ve "nokta ölçeği kendi yüzde sıra puanları" arasında VI. Yaş aralığının lehine .01 düzeyinde, anlamlı bir fark bulunmuştur.

Ayrıca, kronolojik yaşı V. Yaşa aralığında olan çocuklar ile VI. Yaş aralığında olan çocukların "kalite ölçeği adam ham puanları", "kalite ölçeği adam standart puanları", "kalite ölçeği adam yüzde sıra puanları", kalite ölçeği kadın ham puanları", "kalite ölçeği kadın standart puanları" ve "kalite ölçeği kadın yüzde sıra puanları" arasında .01 düzeyinde VI. Yaş aralığının lehine anlamlı bir fark bulunmuştur.

Araştırmada elde edilen bu sonuç önceki sonuçları destekler niteliktedir. Farklı araştırmalarda elde edilen benzer sonuçlar "çocukların gereken olgunluk düzeyine gelmeden çizim becerilerinin artmadığı ve ayrıntılar içeren çizimler yapamadıkları" şeklinde yorumlanmıştır (Golomb, 1973; Cox, 1986; Numminen ve diğerleri, 1996).

Kronolojik yaşı VI. Yaş Aralığında (5 yaş 3 ay 1 gün - 5 yaş 6 ay 0 gün) olan çocuklar ile VII. Yaş Aralığında (5 yaş 6 ay 1 gün - 5 yaş 9 ay 0 gün) olan çocukların Goodenough-Harris İnsan Çiz Testi puanları arasında anlamlı bir fark yoktur. Benzer biçimde, kronolojik yaşı VII. Yaş Aralığında (5 yaş 6 ay 1 gün - 5 yaş 9 ay 0 gün) olan çocuklar ile VIII. Yaş Aralığında (5 yaş 9 ay 1 gün–5 yaş 12 ay 0 gün) olan çocukların Goodenough-Harris İnsan Çiz Testi puanları arasında da anlamlı bir fark yoktur. Bu durumun nedeninin, ilk çocukluktaki son kritik dönem olan 6 yaşa doğru ilerleyen çocukların iç dünyasında yaşadıkları kararsızlıkların çizgisel etkinliklere de yansımasından kaynaklandığı söylenilebilir. Yavuzer (2008) ve Oktay (2002)'a göre bir geçiş dönemi oluşturan 6 yaşta çocuk, dengesiz, kurala karşı olan, isyankâr bir tutum ve davranış içine girer. 6 yaşında çocuk, tembel ve kararsız görünümdedir. Çocuğun bu kararsızlığının çizgisel etkinliklerine de yansıdığı düşünülmektedir.

Cinsiyet değişkenine göre 4 yaş grubu çocukların "nokta ölçeği adam ham puanları" arasında kızların lehine .01 düzeyinde anlamlı bir fark bulunmuş ve 4 yaş grubu çocukların "nokta ölçeği adam standart puanları" ve "nokta ölçeği adam yüzde sıra puanları" arasında anlamlı bir fark bulunmamıştır. 4 yaş grubu çocukların "nokta ölçeği kadın ham puanları" arasında kızların lehine .01 düzeyinde anlamlı bir fark bulunmuştur. 4 yaş grubu çocukların "nokta ölçeği kadın standart puanları" ve "nokta ölçeği kadın yüzde sıra puanları" arasında ise anlamlı bir fark bulunmamıştır. 4 yaş grubu çocukların "nokta ölçeği kendi ham puanları" arasında kızların lehine .01; "nokta ölçeği kendi standart puanları" ve "nokta ölçeği kendi yüzde sıra puanları" arasında kızların lehine .05 düzeyinde anlamlı bir fark bulunmuştur.

Cinsiyet değişkenine göre 5 yaş grubu çocukların "nokta ölçeği adam ham puanları" arasında kızların lehine .01 düzeyinde anlamlı bir fark bulunmuştur. 5 yaş grubu çocukların "nokta ölçeği adam standart puanları", "nokta ölçeği adam yüzde sıra puanları" arasında ise anlamlı bir fark bulunmamıştır. 5 yaş grubu çocukların "nokta ölçeği kadın ham puanları" arasında kızların lehine .01; "nokta ölçeği kadın yüzde sıra puanları" arasında erkeklerin lehine .05 düzeyinde anlamlı bir fark bulunmuş ve "nokta ölçeği kadın standart puanları" arasında anlamlı bir fark bulunmamıştır. 5 yaş grubu çocukların "nokta ölçeği kendi ham puanları" ve "nokta ölçeği

kendi standart puanları" arasında kızların lehine .01; "nokta ölçeği kendi yüzde sıra puanları" arasında kızların lehine .05 düzeyinde anlamlı bir fark bulunmuştur.

5 yaş grubu çocukların "kalite ölçeği adam ham puanları" arasında kızların lehine .01 düzeyinde anlamlı bir fark bulunmuştur. Cinsiyet değişkenine göre 5 yaş grubu çocukların "kalite ölçeği adam standart puanları" ve "kalite ölçeği adam yüzde sıra puanları" arasında anlamlı bir fark bulunmamıştır. 5 yaş grubu çocukların "kalite ölçeği kadın ham puanları" arasında kızların lehine .01 düzeyinde anlamlı bir fark bulunmuştur. Cinsiyet değişkenine göre 5 yaş grubu çocukların "kalite ölçeği kadın standart puanları" ve "kalite ölçeği kadın yüzde sıra puanları" arasında anlamlı bir fark bulunmamıştır.

6 yaş grubu çocukların "nokta ölçeği kadın ham puanları" arasında kızların lehine .01 düzeyinde anlamlı bir fark bulunmuştur. Cinsiyet değişkenine göre 6 yaş grubu çocukların "nokta ölçeği kadın standart puanları" ve "nokta ölçeği kadın yüzde sıra puanları" arasında anlamlı bir fark bulunmamıştır. 6 yaş grubu çocukların "nokta ölçeği kendi ham puanları" arasında kızların lehine .01 düzeyinde anlamlı bir fark bulunmuş, "nokta ölçeği kendi standart puanları" ve "nokta ölçeği kendi yüzde sıra puanları" arasında anlamlı bir fark bulunmamıştır.

6 yaş grubu çocukların "kalite ölçeği kadın ham puanları" arasında kızların lehine .01 düzeyinde anlamlı bir fark bulunmuş ve "kalite ölçeği kendi standart puanları" ve "kalite ölçeği kendi yüzde sıra puanları" arasında anlamlı bir fark bulunmamıştır.

Kız çocuklarının erkek çocuklara oranla çizimlerinde detaya daha fazla önem verdikleri literatürde oldukça yaygın olarak bilinmektedir. Bu durum 12 yaşa kadar kendini göstermektedir. 12 yaştan sonra ise bu farklılık gözlenmemektedir (Amann ve Gainotti, 1992). Ayrıca Papadakis-Michaelides (1989), 240 çocukla yaptıkları bir araştırmada (4 yaş 6 ay ve 10 yaş 6 ay) çocukların herhangi bir işi yapan erkek ve kadın figürleri çizmelerini istemişler ve bu araştırmada cinsiyet farkına ilişkin önemli bulgular elde etmişlerdir. Araştırma sonuçlarına göre kız ve erkek çocuklarının çizdikleri figürlerde çeşitli farklılıklar olduğu ortaya çıkmıştır. Kız çocuklarının insan figürü çizimlerini, erkek çocuklarına göre daha çok detaylandırdıkları ortaya çıkmıştır. Benzer sonuçlar, Brown (1990), Koppitz ve Casullo (1983)'nun yaptıkları araştırmalarda da görülmüştür.

Sosyo-ekonomik düzey değişkenine göre üst sosyo-ekonomik düzey "nokta ölçeği adam ham puanları"nın alt sosyo-ekonomik düzey puanlarından; orta sosyo-ekonomik düzey puanlarının ise alt sosyo-ekonomik düzey puanlarından daha yüksek ve .01 düzeyinde de farklı olduğu tespit edilmiştir.

Sosyo-ekonomik düzey değişkenine göre üst sosyo-ekonomik düzey "nokta ölçeği adam standart puanlarının" orta ve alt sosyo-ekonomik düzey puanlarından daha yüksek ve .01 düzeyinde de farklı olduğu bulunmuştur. Ayrıca üst sosyo-ekonomik düzey "nokta ölçeği adam yüzde sıra puanları"nın orta ve alt sosyo-ekonomik düzey puanlarından daha yüksek ve .01 düzeyinde de farklı olduğu tespit edilmiştir.

Sosyo-ekonomik düzey değişkenine göre üst sosyo-ekonomik düzey "nokta ölçeği kadın ham puanları"nın alt sosyo-ekonomik düzey puanlarından; orta sos-

yo-ekonomik düzey puanlarının ise alt sosyo-ekonomik düzey puanlarından daha yüksek ve .01 düzeyinde de farklı olduğu tespit edilmiştir. Üst sosyo-ekonomik düzey "nokta ölçeği kadın standart puanları"nın orta ve alt sosyo-ekonomik düzey puanlarından daha yüksek ve .01 düzeyinde de farklı olduğu bulunmuştur. Üst sosyo-ekonomik düzey "nokta ölçeği kadın yüzde sıra puanları"nın orta ve alt sosyo-ekonomik düzey puanlarından daha yüksek ve .01 düzeyinde de farklı olduğu tespit edilmiştir.

Sosyo-ekonomik düzey değişkenine göre üst sosyo-ekonomik düzey "nokta ölçeği kendi ham puanları"nın alt sosyo-ekonomik düzey puanlarından; orta sosyo-ekonomik düzey puanlarının ise alt sosyo-ekonomik düzey puanlarından daha yüksek ve .01 düzeyinde de farklı olduğu tespit edilmiştir. Ayrıca üst sosyo-ekonomik düzey "nokta ölçeği kendi standart puanları"nın orta ve alt sosyo-ekonomik düzey puanlarından daha yüksek ve .01 düzeyinde de farklı olduğu saptanmış, üst sosyo-ekonomik düzey "nokta ölçeği kendi yüzde sıra puanları"nın orta ve alt sosyo-ekonomik düzey puanlarından daha yüksek ve .01 düzeyinde de farklı olduğu tespit edilmiştir.

Sosyo-ekonomik düzey değişkenine göre üst sosyo-ekonomik düzey "kalite ölçeği adam ham puanları"nın alt sosyo-ekonomik düzey puanlarından; orta sosyo-ekonomik düzey puanlarının ise alt sosyo-ekonomik düzey puanlarından daha yüksek ve .01 düzeyinde de farklı olduğu tespit edilmiştir. Üst sosyo-ekonomik düzey "kalite ölçeği adam standart puanları"nın alt sosyo-ekonomik düzey puanlarından daha yüksek ve .01 düzeyinde; orta sosyo-ekonomik düzey puanlarının ise alt sosyo-ekonomik düzey puanlarından daha yüksek ve .05 düzeyinde de farklı olduğu tespit edilmiştir. Üst sosyo-ekonomik düzey "kalite ölçeği adam yüzde sıra puanları"nın alt sosyo-ekonomik düzey puanlarından; orta sosyo-ekonomik düzey puanlarının ise alt sosyo-ekonomik düzey puanlarından daha yüksek ve .01 düzeyinde de farklı olduğu bulunmuştur.

Sosyo-ekonomik düzey değişkenine göre üst sosyo-ekonomik düzey "kalite ölçeği kadın ham puanları"nın alt sosyo-ekonomik düzey puanlarından; orta sosyo-ekonomik düzey puanlarının ise alt sosyo-ekonomik düzey puanlarından daha yüksek ve .01 düzeyinde de farklı olduğu tespit edilmiştir. Üst sosyo-ekonomik düzey "kalite ölçeği kadın standart puanları"nın alt sosyo-ekonomik düzey puanlarından; orta sosyo-ekonomik düzey puanlarının ise alt sosyo-ekonomik düzey puanlarından daha yüksek ve .01 düzeyinde de farklı olduğu tespit edilmiştir. Üst sosyo-ekonomik düzey "kalite ölçeği kadın yüzde sıra puanları"nın alt sosyo-ekonomik düzey puanlarından; orta sosyo-ekonomik düzey puanlarının ise alt sosyo-ekonomik düzey puanlarından daha yüksek ve .01 düzeyinde de farklı olduğu tespit edilmiştir.

Yapılan araştırmalar, çocukların içinde bulundukları çevrenin özelliklerinin (yerleşim yeri, teknolojiye ilişkin özellikler gibi) çocukları etkilediğini ve bu etkinin çizimlerine yansıdığını ortaya koymuştur (Herberholz, 1985). Çocuğun çevreden yadsınamayacağı düşünüldüğünde sosyo-ekonomik düzeyin çocuğu etkilemesinin kaçınılmaz olduğunu söylemek yanlış olmayacaktır. Tarancı (1999) tarafından

yapılan bir araştırmada elde edilen sonuçlar da yine çocukların sosyo-ekonomik düzeyinin resimlerini etkilediğini ortaya koymaktadır.

Ailedeki çocuk sırası değişkenine göre 1. çocuk ile 2. çocukların "nokta ölçeği kendi ham puanları", "nokta ölçeği kendi standart puanları" arasında 1. çocukların lehine .05 düzeyinde anlamlı bir fark bulunmuştur. Ailedeki çocuk sırası değişkenine göre 1. çocuk ile 2. çocukların "nokta ölçeği kendi yüzde sıra puanları" arasında anlamlı bir fark bulunmamıştır.

Bu durum, anne-babanın ilk çocuklarıyla daha çok ilgilendiğini göstermektedir. Çocuğun dünyaya geliş sırasıyla ilgili yapılan çalışmalar ilk doğan çocukların daha yoğun yetişkin ilgisi gördüğü, büyükler tarafından daha kolay kabul gördüğünü ortaya koymuştur. İlk çocuk, ebeveynin ilgisi, istekleri ve yüksek beklentileri sonucu, akademik ve mesleki alanda yüksek başarı sergilemektedir. İlk çocuk, ailenin "örnek çocuğu" olarak görüldüğü için, başkalarının onayını alma ve kabul görme ihtiyacını fazlasıyla hisseder. Sosyal beklentilere daha kolay uyum sağlar. İlk doğan çocuklar, daha çok yetişkin merkezli, yardımsever, uyumlu, kendilerini kontrol edebilirler (Yavuzer, 2007).

Evde yaşayan aile bireyleri değişkenine göre çekirdek aile ve bakıcı ile çekirdek aile ve akrabayla yaşayan çocukların "nokta ölçeği adam standart puanları" arasında çekirdek aile ve akraba ile yaşayanların lehine .05; "nokta ölçeği adam yüzde sıra puanları" arasında çekirdek aile ve bakıcı ile yaşayanların lehine .01 düzeyinde anlamlı bir fark bulunmuştur. Evde yaşayan aile bireyleri değişkenine göre çekirdek aile ve bakıcı ile çekirdek aile ve akrabayla yaşayan çocukların "nokta ölçeği adam ham puanları" arasında anlamlı bir fark bulunmamıştır. Evde yaşayan aile bireyleri değişkenine göre çekirdek aile ve bakıcı ile çekirdek aile ve akrabayla yaşayan çocukların "nokta ölçeği kadın standart puanları" ve "nokta ölçeği kadın yüzde sıra puanları" arasında çekirdek aile ve bakıcı ile yaşayanların lehine .01 düzeyinde anlamlı bir fark tespit edilmemiştir. Evde yaşayan aile bireyleri değişkenine göre çekirdek aile ve bakıcı ile çekirdek aile ve akrabayla yaşayan çocukların "nokta ölçeği kadın ham puanları" arasında anlamlı bir fark bulunmamıştır.

Evde yaşayan aile bireyleri değişkenine göre çekirdek aile ve bakıcı ile çekirdek aile ve akrabayla yaşayan çocukların "nokta ölçeği kendi standart puanları" ve "nokta ölçeği kendi yüzde sıra puanları" arasında çekirdek aile ve bakıcı ile yaşayanların lehine .01 düzeyinde anlamlı bir fark bulunmuştur. Evde yaşayan aile bireyleri değişkenine göre çekirdek aile ve bakıcı ile çekirdek aile ve akrabayla yaşayan çocukların "nokta ölçeği kendi ham puanları" arasında anlamlı bir farklılık yoktur.

Bu durum, okul öncesi çocukların eğitimine ilişkin verilen önemin artmasıyla bakıcıların çocukların gelişimlerini destekler nitelikte çizgi çalışmalarıyla ilgili etkinliklere giderek daha fazla önem verdiklerini düşündürebilir. Bakıcı anne eğitim programlarının yaygınlaşması bakıcıların giderek eğitim konusunda bilinçlenmesini sağlamaktadır. Ayrıca çekirdek ailelerin eğitim düzeylerinin de artması yine çocukla evde yapılan etkinliklerin çeşitlenmesine ve kâğıt-kalem etkinliklerinin önem kazanmasına neden olmaktadır.

Üniversite mezunu annelerin "nokta ölçeği adam standart puanları" nın ilkokul, ortaokul ve lise mezunu annelerin puanlarından daha yüksek ve .01 düzeyinde de farklı olduğu tespit edilmiştir. Lise mezunu annelerin "nokta ölçeği adam yüzde sıra puanları" nın ilkokul mezunu annelerin puanlarından; üniversite mezunu annelerin puanlarının ise ilkokul, ortaokul ve lise mezunu annelerin puanlarından daha yüksek ve .01 düzeyinde de farklı olduğu tespit edilmiştir.

Üniversite mezunu annelerin "nokta ölçeği kadın ham puanları" nın ilkokul ve ortaokul mezunu annelerin puanlarından daha yüksek ve .05 düzeyinde de farklı olduğu tespit edilmiştir. Lise mezunu annelerin "nokta ölçeği kadın standart puanları" nın ilkokul mezunu annelerin puanlarından; üniversite mezunu annelerin puanlarının ise ilkokul, ortaokul ve lise mezunu annelerin puanlarından daha yüksek ve .01 düzeyinde de farklı olduğu tespit edilmiştir.

Lise mezunu annelerin "nokta ölçeği kadın yüzde sıra puanları" nın ilkokul mezunu annelerin puanlarından; üniversite mezunu annelerin puanlarının ise ilkokul, ortaokul ve lise mezunu annelerin puanlarından daha yüksek ve .01 düzeyinde de farklı olduğu tespit edilmiştir. Lise mezunu annelerin "nokta ölçeği kendi standart puanları" nın ilkokul mezunu annelerin puanlarından; üniversite mezunu annelerin puanlarının ise ilkokul, ortaokul ve lise mezunu annelerin puanlarından daha yüksek ve .01 düzeyinde de farklı olduğu tespit edilmiştir. Ayrıca lise mezunu annelerin "nokta ölçeği kendi standart puanları" nın, ortaokul mezunu annelerin puanlarından daha yüksek ve .05 düzeyinde de farklı olduğu tespit edilmiştir

Lise mezunu annelerin "nokta ölçeği kendi yüzde sıra puanları" nın ilkokul mezunu annelerin puanlarından; üniversite mezunu annelerin puanlarının ise ilkokul, ortaokul ve lise mezunu annelerin puanlarından daha yüksek ve .01 düzeyinde de farklı olduğu tespit edilmiştir. Lise mezunu annelerin "kalite ölçeği adam ham puanları" nın ilkokul mezunu annelerin puanlarından; üniversite mezunu annelerin puanlarının ise ilkokul mezunu annelerin puanlarından daha yüksek ve .01 düzeyinde de farklı olduğu bulunmuştur. Lise mezunu annelerin "kalite ölçeği adam standart puanları" nın ilkokul mezunu annelerin puanlarından; üniversite mezunu annelerin puanlarının ise ilkokul mezunu annelerin puanlarından daha yüksek ve .01 düzeyinde de farklı olduğu tespit edilmiştir.

Lise mezunu annelerin "kalite ölçeği adam yüzde sıra puanları" nın ilkokul mezunu annelerin puanlarından; üniversite mezunu annelerin puanlarının ise ilkokul mezunu annelerin puanlarından daha yüksek ve .01 düzeyinde de farklı olduğu tespit edilmiştir. Lise mezunu annelerin "kalite ölçeği kadın ham puanları" nın ilkokul ve ortaokul mezunu annelerin puanlarından; üniversite mezunu annelerin puanlarının ise ilkokul ve ortaokul mezunu annelerin puanlarından daha yüksek ve .01 düzeyinde de farklı olduğu tespit edilmiştir.

Lise mezunu annelerin "kalite ölçeği kadın standart puanları" nın ilkokul mezunu annelerin puanlarından daha yüksek ve .01 düzeyinde; ayrıca lise mezunu annelerin puanlarının ortaokul mezunu annelerin puanlarından daha yüksek ve .05 düzeyinde farklı olduğu tespit edilmiştir. Üniversite mezunu annelerin puanlarının

ise ilkokul mezunu annelerin puanlarından daha yüksek ve .01 düzeyinde; ayrıca üniversite mezunu annelerin puanlarının ortaokul mezunu annelerin puanlarından daha yüksek ve .05 düzeyinde de farklı olduğu bulunmuştur. Üniversite mezunu annelerin "kalite ölçeği kadın yüzde sıra puanları"nın, ortaokul mezunu annelerin puanlarından daha yüksek ve .05 düzeyinde farklı olduğu tespit edilmiştir.

Annelerin öğrenim düzeyinin yüksek olması ve meslek sahibi olmaları, paralel biçimde çocukların yetiştirilmesini etkilemektedir. Bu durum çocuk resimlerine de yansımaktadır. Öğrenim düzeyi arattıkça anneler çocuklarıyla nitelikli zaman geçirmekte ve çocuğun eğitimine olumlu yönde katkıda bulunmaktadır. Araştırmada annenin öğrenim durumuyla ilgili elde edilen sonuçlar bu durumu destekler niteliktedir.

Babaların öğrenim durumu değişkenine göre üniversite mezunu babaların "nokta ölçeği adam ham puanları" nın ortaokul mezunu babaların puanlarından daha yüksek ve .05 düzeyinde de farklı olduğu tespit edilmiştir.

Üniversite mezunu babaların "nokta ölçeği adam standart puanları" nın ilkokul ve ortaokul mezunu babaların puanlarından daha yüksek ve .01 düzeyinde de farklı olduğu tespit edilmiştir. Bununla birlikte üniversite mezunu babaların "nokta ölçeği adam standart puanları" nın, lise mezunu babaların puanlarından daha yüksek ve .05 düzeyinde de farklı olduğu tespit edilmiştir.

Lise mezunu babaların "nokta ölçeği adam yüzde sıra puanları" nın ilkokul ve ortaokul mezunu babaların puanlarından; üniversite mezunu babaların puanlarının ise ilkokul, ortaokul ve lise mezunu babaların puanlarından daha yüksek olduğu ve .01 düzeyinde farklı olduğu tespit edilmiştir.

Lise mezunu babaların "nokta ölçeği kadın ham puanları" nın ortaokul mezunu babaların puanlarından daha yüksek ve .05 düzeyinde; üniversite mezunu babaların puanlarının ise ilkokul ve ortaokul mezunu babaların puanlarından daha yüksek ve .01 düzeyinde de farklı olduğu tespit edilmiştir. Lise mezunu babaların "nokta ölçeği kadın standart puanları" nın ilkokul ve ortaokul mezunu babaların puanlarından; üniversite mezunu babaların puanlarının ise ilkokul, ortaokul ve lise mezunu babaların puanlarından daha yüksek ve .01 düzeyinde de farklı olduğu tespit edilmiştir. Yine lise mezunu babaların "nokta ölçeği kadın yüzde sıra puanları" nın ilkokul ve ortaokul mezunu babaların puanlarından; üniversite mezunu babaların puanlarının ise ilkokul, ortaokul ve lise mezunu babaların puanlarından daha yüksek ve .01 düzeyinde de farklı olduğu tespit edilmiştir.

Üniversite mezunu babaların "nokta ölçeği kendi ham puanları" nın ortaokul mezunu babaların puanlarından daha yüksek ve .01 düzeyinde de farklı olduğu tespit edilmiştir.

Lise mezunu babaların "nokta ölçeği kendi standart puanları" nın ilkokul ve ortaokul mezunu babaların puanlarından; üniversite mezunu babaların puanlarının ise ilkokul, ortaokul ve lise mezunu babaların puanlarından daha yüksek ve .01 düzeyinde de farklı olduğu bulunmuştur. Lise mezunu babaların "nokta ölçeği kendi yüzde sıra puanları" nın ilkokul ve ortaokul mezunu babaların puanlarından; üni-

versite mezunu babaların puanlarının ise ilkokul, ortaokul ve lise mezunu babaların puanlarından daha yüksek ve .01 düzeyinde de farklı olduğu tespit edilmiştir.

Lise mezunu babaların "kalite ölçeği adam ham puanları" nın ilkokul mezunu babaların puanlarından daha yüksek ve .01 düzeyinde; lise mezunu babaların puanlarının ortaokul mezunu babaların puanlarından daha yüksek ve .05 düzeyinde farklı olduğu tespit edilmiştir. Üniversite mezunu babaların puanlarının ise ilkokul ve ortaokul mezunu babaların puanlarından daha yüksek ve .01 düzeyinde de farklı olduğu bulunmuştur. Lise mezunu babaların "kalite ölçeği adam standart puanları" nın ilkokul ve ortaokul mezunu babaların puanlarından daha yüksek ve .05 düzeyinde; üniversite mezunu babaların puanlarının ise ilkokul ve ortaokul mezunu babaların puanlarından daha yüksek ve .01 düzeyinde de farklı olduğu tespit edilmiştir.

Lise mezunu babaların "kalite ölçeği adam yüzde sıra puanları" nın ilkokul ve ortaokul mezunu babaların puanlarından; üniversite mezunu babaların puanlarının ise ilkokul ve ortaokul mezunu babaların puanlarından daha yüksek ve .01 düzeyinde de farklı olduğu bulunmuştur. Lise mezunu babaların "kalite ölçeği kadın ham puanları" nın ilkokul ve ortaokul mezunu babaların puanlarından; üniversite mezunu babaların puanlarının ise ilkokul ve ortaokul mezunu babaların puanlarından daha yüksek ve .01 düzeyinde de farklı olduğu tespit edilmiştir.

Lise mezunu babaların "kalite ölçeği kadın standart puanları" nın ilkokul ve ortaokul mezunu babaların puanlarından; üniversite mezunu babaların puanlarının ise ilkokul ve ortaokul mezunu babaların puanlarından daha yüksek ve .01 düzeyinde de farklı olduğu tespit bulunmuş ayrıca lise mezunu babaların "kalite ölçeği kadın yüzde sıra puanları" nın ilkokul ve ortaokul mezunu babaların puanlarından; üniversite mezunu babaların puanlarının ise ilkokul ve ortaokul mezunu babaların puanlarından daha yüksek ve .01 düzeyinde de farklı olduğu tespit edilmiştir.

Annenin öğrenim düzeyinin arttıkça çocukların çizim becerilerinin geliştiği önceki paragraflarda da ifade edilmiştir. Benzer biçimde babanın öğrenim düzeyi de çocukların çizim becerilerini etkilemektedir. Babanın öğrenim düzeyi arttıkça çocuğun çizim becerilerin olumlu yönde etkilenmesi, babaların da çocuk yetiştirme konusunda giderek bilinçlendiğini gösterebilir.

41-50 yaş arasındaki annelerin "nokta ölçeği adam ham puanları" nın 20-30 yaş arası annelerin puanlarından daha yüksek ve .05 düzeyinde de farklı olduğu tespit edilmiştir. 31-40 yaş arasındaki annelerin "nokta ölçeği adam standart puanları" nın 20-30 yaş arası annelerin puanlarından daha yüksek ve .05 düzeyinde de farklı olduğu bulunmuştur.

31-40 yaş arasındaki annelerin "nokta ölçeği adam yüzde sıra puanları" nın 20-30 yaş arası annelerin puanlarından; 41-50 yaş arası annelerin puanlarının ise 20-30 yaş arası annelerin puanlarından daha yüksek ve .01 düzeyinde de farklı olduğu tespit edilmiştir. Ayrıca 41-50 yaş arasındaki annelerin "nokta ölçeği kadın ham puanları" nın 20-30 yaş arası annelerin puanlarından daha yüksek ve .05 düzeyinde de farklı olduğu da tespit edilmiştir.

31–40 yaş arasındaki annelerin "nokta ölçeği kadın standart puanları" nın 20–30 yaş arası annelerin puanlarından; 41-50 yaş arasındaki annelerin nokta ölçeği kadın standart puanlarının 20-30 yaş arası annelerin puanlarından daha yüksek ve .01 düzeyinde de farklı olduğu tespit edilmiştir. 31-40 yaş arasındaki annelerin "nokta ölçeği kadın yüzde sıra puanları" nın 20-30 yaş arası annelerin puanlarından; 41-50 yaş arasındaki annelerin puanlarının ise 20-30 yaş arasındaki annelerin puanlarından daha yüksek ve .01 düzeyinde de farklı olduğu bulunmuştur.

31-40 yaş arasındaki annelerin "nokta ölçeği kendi standart puanları" nın 20-30 yaş arası annelerin puanlarından daha yüksek ve .01 düzeyinde de farklı olduğu tespit edilmiştir. Ayrıca, 31-40 yaş arasındaki annelerin "nokta ölçeği kendi yüzde sıra puanları" nın 20-30 yaş arası annelerin puanlarından daha yüksek ve .01 düzeyinde de farklı olduğu bulunmuştur. 41-50 yaş arasındaki annelerin "kalite ölçeği kadın ham puanları"nın da 20-30 yaş arası annelerin puanlarından daha yüksek ve .05 düzeyinde de farklı olduğu tespit edilmiştir.

Anne ve babanın öğrenim durumu dışında çocuk gelişimini önemli yönde etkileyen faktörlerden biri de annenin disiplinin temelini oluşturan düzenli ve tutarlı davranışlar sergilemesidir. Bu durum yaşla birlikte kazanılan bir olgunluk süreci olarak da düşünülebilir. Yukarıda elde edilen sonuçların temelinde, annenin olgunluk düzeyi, kişilik gelişimi, hayatı algılama biçimi gibi pek çok faktörün çocuğun yetiştirilme tarzına ve dolayısıyla çizim becerilerinde etkili olduğu düşünülebilir.

Annenin çalışma durumu değişkenine göre annesi çalışan ve çalışmayan çocukların "nokta ölçeği adam standart puanları" ve "nokta ölçeği adam yüzde sıra puanları" arasında annesi çalışan çocukların lehine .01 düzeyinde anlamlı bir fark bulunmuştur. Annenin çalışma durumu değişkenine göre annesi çalışan ve çalışmayan çocukların "nokta ölçeği adam ham puanları" arasında anlamlı bir fark bulunmamıştır.

Annenin çalışma durumu değişkenine göre annesi çalışan ve çalışmayan çocukların "nokta ölçeği kadın standart puanları" ve "nokta ölçeği kadın yüzde sıra puanları" arasında annesi çalışan çocukların lehine .01 düzeyinde anlamlı bir fark bulunmuştur. Annenin çalışma durumu değişkenine göre annesi çalışan ve çalışmayan çocukların "nokta ölçeği kadın ham puanları" arasında anlamlı bir fark bulunmamıştır. Annenin çalışma durumu değişkenine göre ise annesi çalışan ve çalışmayan çocukların "nokta ölçeği kendi standart puanları" ve "nokta ölçeği kendi yüzde sıra puanları" arasında annesi çalışan çocukların lehine .01 düzeyinde anlamlı bir fark bulunmuştur. Annenin çalışma durumu değişkenine göre annesi çalışan ve çalışmayan çocukların "nokta ölçeği kendi ham puanları" arasında anlamlı bir fark tespit edilmemiştir.

Annenin çalışma durumu değişkenine göre annesi çalışan ve annesi çalışmayan çocukların "kalite ölçeği adam ham puanları", "kalite ölçeği adam standart puanları", "kalite ölçeği adam yüzde sıra puanları" arasında annesi çalışan çocukların lehine .01 düzeyinde anlamlı bir fark bulunmuştur. Ayrıca annenin çalışma durumu değişkenine göre annesi çalışan ve annesi çalışmayan çocukların "kalite ölçeği kadın

ham puanları", "kalite ölçeği kadın standart puanları", "kalite ölçeği kadın yüzde sıra puanları" arasında annesi çalışan çocukların lehine .01 düzeyinde anlamlı bir fark tespit edilmiştir.

Araştırmada elde edilen bu sonuçlar çalışan annelerin çocuklarının çizim becerilerinin diğerlerine oranla daha çok geliştiği göstermektedir. Çalışan annelerin çocuklarını genellikle okul öncesi eğitim veren kurumlara yönlendirmesi bu durumun bir nedeni olarak düşünülebilir. Ayrıca çocukların ilgilerini ve gelişimlerini destekleme konusunda daha bilinçli ve girişimci oldukları söylenebilir.

2. Kurumda kalan çocukların Goodenough-Harris İnsan Çiz Testi puanları demografik özelliklerine (yaş, cinsiyet) göre farklılaşmakta mıdır?

4 ve 5 yaş grubu çocukların yaş değişkenine göre "nokta ölçeği adam standart puanları" ve "nokta ölçeği adam yüzde sıra puanları" arasında 4 yaş çocuklarının lehine .05 düzeyinde anlamlı bir fark bulunmuştur. Kurumda kalan 4 ve 5 yaş grubu çocukların yaş değişkenine göre "nokta ölçeği adam ham puanları" arasında anlamlı bir fark bulunmamıştır.

4 ve 5 yaş grubu çocukların yaş değişkenine göre "nokta ölçeği kadın ham puanları" arasında 5 yaş çocuklarının lehine .05 düzeyinde; "nokta ölçeği kadın yüzde sıra puanları" arasında 4 yaş çocuklarının lehine .05 düzeyinde anlamlı bir fark bulunmuştur. Kurumda kalan 4 ve 5 yaş grubu çocukların yaş değişkenine göre "nokta ölçeği adam standart puanları" arasında anlamlı bir fark bulunmamıştır.

4 ve 5 yaş grubu çocukların yaş değişkenine göre "nokta ölçeği kendi ham puanları" arasında 5 yaş çocuklarının lehine .05; "nokta ölçeği kendi standart puanları" ve "nokta ölçeği kendi yüzde sıra puanları" arasında 4 yaş çocuklarının lehine .05 düzeyinde anlamlı bir fark bulunmuştur.

Araştırmada elde edilen bu sonuçlar, ailesinin yanında kalan çocuklarla ilgili elde edilen sonuçlarla örtüşmektedir. Bu durum kurumda kalan çocukların çizim becerilerine yönelik gelişimsel özelliklerin ailesinin yanında kalan çocuklarla benzerlik gösterdiği şeklinde yorumlanabilir.

5 ve 6 yaş üstü çocukların yaş değişkenine göre "nokta ölçeği adam ham puanları" arasında 6 yaş üstü çocuklarının lehine .01; "nokta ölçeği adam standart puanları" arasında 6 yaş üstü çocuklarının lehine .05 düzeyinde anlamlı bir fark bulunmuştur. Kurumda kalan 5 ve 6 yaş üstü çocukların yaş değişkenine göre "nokta ölçeği adam yüzde sıra puanları" arasında anlamlı bir fark bulunmamıştır.

5 ve 6 yaş üstü çocukların yaş değişkenine göre "nokta ölçeği kadın ham puanları" arasında 6 yaş üstü çocuklarının lehine .01; "nokta ölçeği kadın standart puanları" arasında 6 yaş üstü çocuklarının lehine .01 düzeyinde anlamlı bir fark bulunmuştur. Kurumda kalan 5 ve 6 yaş üstü çocukların yaş değişkenine göre "nokta ölçeği kadın yüzde sıra puanları" arasında anlamlı bir fark tespit edilmiştir.

5 ve 6 yaş üstü çocukların yaş değişkenine göre "nokta ölçeği kendi ham puanları" arasında 6 yaş üstü çocuklarının lehine .01; "nokta ölçeği kendi standart puanları" arasında 6 yaş üstü çocuklarının lehine .05 düzeyinde anlamlı bir fark bulunmuştur. Kurumda kalan 5 ve 6 yaş üstü çocukların yaş değişkenine göre "nokta ölçeği kendi yüzde sıra puanları" arasında anlamlı bir fark bulunmamıştır.

5 ve 6 yaş üstü çocukların yaş değişkenine göre "kalite ölçeği adam ham puanları" arasında 6 yaş üstü çocuklarının lehine .01 düzeyinde anlamlı bir fark bulunmuştur. Kurumda kalan 5 ve 6 yaş üstü çocukların yaş değişkenine göre "kalite ölçeği adam standart puanları" ve "kalite ölçeği adam yüzde sıra puanları" arasında anlamlı bir fark tespit edilmiştir. Fakat, 5 ve 6 yaş üstü çocukların yaş değişkenine göre "kalite ölçeği kadın ham puanları" arasında 6 yaş üstü çocuklarının lehine .01 düzeyinde anlamlı bir fark bulunmuştur. Kurumda kalan 5 ve 6 yaş üstü çocukların yaş değişkenine göre "kalite ölçeği kadın standart puanları" ve "kalite ölçeği kadın yüzde sıra puanları" arasında anlamlı bir fark bulunmamıştır.

Aynı yaş özelliklerinde aile yanında kalan çocuklarda da görüldüğü gibi kurumda kalan çocuklarda da kritik dönem olan 6 yaşa doğru iç dünyada yaşanan kararsızlıkların çizgisel etkinliklere de yansıdığı görülmektedir.

Cinsiyet değişkenine göre kız ve erkek çocukların "nokta ölçeği kadın ham puanları" arasında kızların lehine .05 düzeyinde anlamlı bir fark bulunmuştur. Cinsiyet değişkenine göre kız ve erkek çocukların "nokta ölçeği kadın standart puanları" ve "nokta ölçeği kadın yüzde sıra puanları" arasında anlamlı bir fark bulunmamıştır.

Cinsiyet değişkenine göre kız ve erkek çocukların "nokta ölçeği kendi ham puanları" arasında kızların lehine .05 düzeyinde anlamlı bir fark bulunmuştur. Cinsiyet değişkenine göre kız ve erkek çocukların "nokta ölçeği kendi standart puanları" ve "nokta ölçeği kendi yüzde sıra puanları" arasında anlamlı bir fark tespit edilmemiştir.

Araştırmada elde edilen sonuçlara göre cinsiyet faktörü kurumda kalan çocuklar üzerinde desteklendiği gibi aile yanında kalan çocuklarda olduğu gibi literatürde ve araştırmalarda desteklendiği kadar etkili değildir. Anlamlı bir fark olmayışının nedeni kurumda kalan çocukların bir takım duygusal yoksunluklar yaşamasından kaynaklanabilir. Yakın ilgi, olumlu iletişim ve zengin çevre çizim becerisi üzerinde oldukça etkilidir. Kurumda kalan çocukların bu anlamda yaşadıkları eksikliklerin çizim becerilerine de yansıdığı görülmektedir.

3. Ailesinin yanında kalan çocukların "Goodenough-Harris İnsan Çiz Testi Puanları" ile "Aile Resmi Kriterleri" arasında fark var mıdır?

Ailesinin yanında kalan çocukların resimlerinde organların durumu değişkenine göre "nokta ölçeği adam ham puanları", "nokta ölçeği adam standart puanları" ve "nokta ölçeği adam yüzde sıra puanları" arasında organların tam çizilişinin lehine .01 düzeyinde anlamlı bir fark bulunmuştur.

Benzer biçimde ailesinin yanında kalan çocukların resimlerinde organların durumu değişkenine göre "nokta ölçeği kadın ham puanları", "nokta ölçeği kadın stan-

dart puanları" ve "nokta ölçeği kadın yüzde sıra puanları" arasında organların tam çizilişinin lehine .05 düzeyinde anlamlı bir fark bulunmuştur.

Ailesinin yanında kalan çocukların resimlerinde organların durumu değişkenine göre "nokta ölçeği kendi ham puanları" ve "nokta ölçeği kendi standart puanları" arasında organların tam çizilişinin lehine .05; "nokta ölçeği kendi yüzde sıra puanları" arasında organların tam çizilişinin lehine ise .01 düzeyinde anlamlı bir fark bulunmuştur.

Ailesinin yanında kalan çocukların resimlerinde organların durumu değişkenine göre "kalite ölçeği kadın ham puanları", "kalite ölçeği kadın standart puanları" ve "kalite ölçeği kadın yüzde sıra puanları" arasında organların tam çizilişinin lehine .01 düzeyinde anlamlı bir fark tespit edilmiştir.

Yavuzer (2005), çocukların yaptıkları resimlerde yakından ilgilendikleri ya da endişe duydukları beden kısımlarını eksik bırakabileceklerini ifade etmektedir. Araştırmada elde edilen sonuçlara göre, araştırmaya katılan ve ailesinin yanında kalan çocukların organları tam olarak çizmeleri, Yavuzer'in belirttiği gibi herhangi bir endişe ya da korku taşımadıklarını düşündürebilir.

4. Kurumda kalan çocukların "Goodenough-Harris İnsan Çiz Testi Puanları" ile "Aile Resmi Kriterleri" arasında fark var mıdır?

Kurumda kalan çocukların resimlerinde kendisinin yer alma değişkenine göre "nokta ölçeği adam ham puanları" arasında çocuğun resimde yer almasının lehine .05 düzeyinde anlamlı bir fark bulunmuştur. Kurumda kalan çocukların resimlerinde kendisinin yer alma değişkenine göre "nokta ölçeği adam standart puanları" ve "nokta ölçeği adam yüzde sıra puanları" arasında anlamlı fark bulunmamıştır.

Kurumda kalan çocukların resimlerinde kendisinin yer alma değişkenine göre "nokta ölçeği kadın ham puanları" ve "nokta ölçeği kadın standart puanları" arasında çocuğun resimde yer almasının lehine .01; "nokta ölçeği kadın yüzde sıra puanları" arasında ise çocuğun resimde yer almasının lehine .05 düzeyinde anlamlı bir fark tespit edilmiştir.

Kurumda kalan çocukların resimlerinde kendisinin yer alma değişkenine göre "nokta ölçeği kendi ham puanları", "nokta ölçeği kendi standart puanları" ve "nokta ölçeği kendi yüzde sıra puanları" arasında çocuğun resimde yer almasının lehine .01 düzeyinde anlamlı bir fark bulunmuştur.

Kurumda kalan çocukların resimlerinde annenin yer alma durumu değişkenine göre "nokta ölçeği adam ham puanları" arasında annenin resimde yer almasının lehine .01; "nokta ölçeği adam standart puanları" arasında ise annenin resimde yer almasının lehine .05 düzeyinde anlamlı bir fark bulunmuştur. Kurumda kalan çocukların resimlerinde annenin yer alma durumu değişkenine göre "nokta ölçeği adam yüzde sıra puanları" arasında anlamlı fark bulunmamıştır.

Kurumda kalan çocukların resimlerinde annenin yer alma durumu değişkenine göre "nokta ölçeği kadın ham puanları" arasında annenin resimde yer almasının le-

hine .05 düzeyinde anlamlı bir fark bulunmuştur. Kurumda kalan çocukların resimlerinde annenin yer alma durumu değişkenine göre "nokta ölçeği kadın standart puanları" ve "nokta ölçeği kadın yüzde sıra puanları" arasında anlamlı fark bulunmamıştır.

Kurumda kalan çocukların resimlerinde annenin yer alma durumu değişkenine göre "kalite ölçeği adam ham puanları" arasında annenin resimde yer almasının lehine .05 düzeyinde anlamlı bir fark bulunmuştur. Kurumda kalan çocukların resimlerinde annenin yer alma durumu değişkenine göre "kalite ölçeği adam standart puanları" ve "kalite ölçeği adam yüzde sıra puanları" arasında anlamlı fark tespit edilmiştir.

Kurumda kalan çocukların resimlerinde babanın yer alma durumu değişkenine göre "nokta ölçeği adam ham puanları" ve "nokta ölçeği adam standart puanları" arasında babanın resimde yer almasının lehine .01; "nokta ölçeği adam yüzde sıra puanları" arasında ise babanın resimde yer almasının lehine .05 düzeyinde anlamlı bir fark bulunmuştur.

Kurumda kalan çocukların resimlerinde babanın yer alma durumu değişkenine göre "nokta ölçeği kadın ham puanları" ve "nokta ölçeği kadın standart puanları" arasında babanın resimde yer almasının lehine .05 düzeyinde anlamlı bir fark bulunmuştur. Kurumda kalan çocukların resimlerinde babanın yer alma durumu değişkenine göre "nokta ölçeği kadın yüzde sıra puanları" arasında anlamlı bir fark bulunmamıştır.

Kurumda kalan çocukların resimlerinde babanın yer alma durumu değişkenine göre "kalite ölçeği adam ham puanları", "kalite ölçeği adam standart puanları" ve "kalite ölçeği adam yüzde sıra puanları" arasında babanın resimde yer almasının lehine .05 düzeyinde anlamlı bir fark bulunmuştur.

Araştırmada elde edilen sonuçlara göre kurumda kalan çocuklar aile resimleri içinde kendilerini, anne ve baba figürlerini katmaktadırlar. Bu durum çocukların var olan durum kadar beklentilerini de çizimlerine yansıttıklarının bir göstergesi olarak kabul edilebilir. Nitekim literatürde parçalanmış aileden gelen çocukların resimlerinde içinde bulundukları ortamdaki mutsuzluklarıyla özlemlerini dile getirmeye çalıştıkları belirtilmektedir (Yavuzer, 2005, s.113). Ayrıca çocukların resimleri sayesinde onların sosyal konumları, değerler, beklenti ve umutları hakkında zengin bilgilere ulaşabilmek mümkündür (Merriman ve Guerin, 2006).

5. Ailesinin yanında kalan çocukların "Goodenough-Harris İnsan Çiz Testi Puanları" ile "Anamnez Formu" arasında fark var mıdır?

Ailesinin yanında kalan çocukların duygu durumu değişkenine göre "nokta ölçeği adam ham puanları", "nokta ölçeği adam standart puanları" ve "nokta ölçeği adam yüzde sıra puanları" arasında duyguları bazen kolayca zedelenen çocukların lehine .05 düzeyinde anlamlı bir fark bulunmuştur.

Ailesinin yanında kalan çocukların duygu durumu değişkenine göre "nokta ölçeği kadın ham puanları" ve "nokta ölçeği kadın standart puanları" arasında duygu-

ları bazen kolayca zedelenen çocukların lehine .01; "nokta ölçeği kadın yüzde sıra puanları" arasında ise duyguları bazen kolayca zedelenen çocukların lehine .05 düzeyinde anlamlı bir fark tespit edilmiştir.

Ailesinin yanında kalan çocukların duygu durumu değişkenine göre "nokta ölçeği kendi standart puanları" ve "nokta ölçeği kendi yüzde sıra puanları" arasında duyguları bazen kolayca zedelenen çocukların lehine .05 düzeyinde anlamlı bir fark bulunmuştur. Ailesinin yanında kalan çocukların duygu durumu değişkenine göre "nokta ölçeği kendi ham puanları" arasında anlamlı bir fark bulunmamıştır.

Ailesinin yanında kalan çocukların duygu durumu değişkenine göre "kalite ölçeği kadın ham puanları", "kalite ölçeği kadın standart puanları" ve "kalite ölçeği kadın yüzde sıra puanları" arasında duyguları bazen kolayca zedelenen çocukların lehine .05 düzeyinde anlamlı bir fark bulunmuştur.

Çocuk resmi, yalnızca bilişsel özelliklerin değil duygusal özelliklerin de dışa yansıması olarak düşünüldüğünde, çocukların duygusal özelliklerinin çizim becerilerini etkilediği yadsınamaz. Bu nedenle eğitimciler ve ebeveynler çocuklarının çizdikleri resimlere bakarak onların hem gelişim düzeyleri hem de duygusal dünyaları hakkında ipuçları yakalamaya ve daha fazla bilgi edinmeye çalışmaktadırlar (Burkitt ve diğerleri, 2005). Araştırma sonuçlarına göre duyguları bazen kolayca zedelenen çocukların çizim becerilerinin duyguları hep zedelenen ve duyguları hiç zedelenmeyen çocuklara oranla daha fazla gelişmiştir. Bunun bir nedeni olarak, duygular uç noktalarda yaşandığında, bu durumun çizim becerisinin gelişimini olumsuz yönde etkilediği gösterilebilir.

Ailesinin yanında kalan çocukların hayal kurma durumu değişkenine göre "nokta ölçeği adam ham puanları" ve "nokta ölçeği adam standart puanları" arasında çocuğun bazen hayal kurmasının lehine .05; "nokta ölçeği adam yüzde sıra puanları" arasında ise çocuğun bazen hayal kurmasının lehine .01 düzeyinde anlamlı bir fark bulunmuştur.

Ailesinin yanında kalan çocukların hayal kurma durumu değişkenine göre "nokta ölçeği kadın yüzde sıra puanları" arasında çocuğun bazen hayal kurmasının lehine .05 düzeyinde anlamlı bir fark bulunmuştur. Ailesinin yanında kalan çocukların hayal kurma durumu değişkenine göre "nokta ölçeği kadın ham puanları" ve "nokta ölçeği kadın standart puanları" arasında anlamlı bir fark tespit edilmiştir.

Ailesinin yanında kalan çocukların hayal kurma durumu değişkenine göre "kalite ölçeği adam standart puanları" ve "kalite ölçeği adam yüzde sıra puanları" arasında çocuğun bazen hayal kurmasının lehine .05 düzeyinde anlamlı bir fark bulunmuştur. Ailesinin yanında kalan çocukların hayal kurma durumu değişkenine göre "kalite ölçeği adam ham puanları" arasında anlamlı bir fark bulunmamıştır.

Ailesinin yanında kalan çocukların hayal kurma durumu değişkenine göre "kalite ölçeği kadın standart puanları" ve "kalite ölçeği kadın yüzde sıra puanları" arasında çocuğun bazen hayal kurmasının lehine .05 düzeyinde anlamlı bir fark bulunmuştur. Ailesinin yanında kalan çocukların hayal kurma durumu değişkenine göre "kalite ölçeği kadın ham puanları" arasında anlamlı bir fark bulunmamıştır.

Araştırmada elde edilen sonuçlara göre bazen hayal kuran çocukların çizim becerilerinin hiç hayal kurmayan ve her zaman hayal kuran çocuklara oranla daha gelişmiş olduğu ortaya çıkmıştır. Bu sonuç duygu durumu değişkeniyle ilişkili olarak ortaya çıkan sonuçlarla örtüşmektedir. Bunun bir nedeni olarak yaratıcılığın aşırı hayalci olma durumundan ya da hiç hayalci olmama durumundan olumsuz yönde etkilenmesi olarak gösterilebilir.

Ailesinin yanında kalan çocukların hareketlilik durumu değişkenine göre "nokta ölçeği adam standart puanları" arasında çocuğun aşırı hareketli olmayışının lehine .05 düzeyinde anlamlı bir fark bulunmuştur. Ailesinin yanında kalan çocukların hareketlilik durumu değişkenine göre "nokta ölçeği adam ham puanları" ve "nokta ölçeği adam yüzde sıra puanları" arasında anlamlı bir fark bulunmamıştır.

Ailesinin yanında kalan çocukların hareketlilik durumu değişkenine göre "nokta ölçeği kadın ham puanları", "nokta ölçeği kadın standart puanları" ve "nokta ölçeği kadın yüzde sıra puanları" arasında çocuğun aşırı hareketli olmayışının lehine .01 düzeyinde anlamlı bir fark bulunmuştur. Ayrıca ailesinin yanında kalan çocukların hareketlilik durumu değişkenine göre "nokta ölçeği kendi ham puanları" ve "nokta ölçeği kendi yüzde sıra puanları" arasında çocuğun aşırı hareketli olmayışının lehine .05; "nokta ölçeği kendi standart puanları" arasında ise çocuğun aşırı hareketli olmayışının lehine .01 düzeyinde anlamlı bir fark tespit edilmiştir.

Ailesinin yanında kalan çocukların hareketlilik durumu değişkenine göre "kalite ölçeği kadın ham puanları" arasında çocuğun aşırı hareketli olmayışının lehine .05; "kalite ölçeği kadın standart puanları" ve "kalite ölçeği kadın yüzde sıra puanları" arasında ise çocuğun aşırı hareketli olmayışının lehine .01 düzeyinde anlamlı bir fark bulunmuştur.

Yavuzer (2005), aktif olmanın insanın doğal yapısıyla ilişkili ve oyunun da fazla enerjiyi dışarı atmanın bir yolu olarak görülebileceğini belirtmektedir. Çünkü çocuklar temel ihtiyaçları karşılamak için enerji harcamazlar ve biriken enerji oyun sonucunda atılabilir (Rubin ve diğerleri, 1983). Herbert Spencer (1873) da, Schiller gibi oyunu, çocuklar için enerjinin atıldığı ve fiziksel aktiviteye dönüştüğü bir araç olarak görmektedir (akt: Evans ve Pellegrini, 1997, s.230). Araştırmada elde edilen sonuç, aşırı hareketli olmayan çocukların çizim becerilerinin diğerlerine göre daha fazla geliştiğini göstermektedir. Bu durum daha az hareketli olan çocukların fazla enerjilerini çizimle dışa vurduklarını düşündürebilir. Başka bir ifadeyle çizim aşırı hareketli olmayan çocukların enerjilerini boşaltmaları için bir araçtır.

6. Ailesinin yanında olup anne-babası ayrı olan çocuklar ile kurumda kalan çocukların Goodenough-Harris İnsan Çiz Testi Puanlarının arasında fark var mıdır?

Ailesinin yanında olup, anne-babası ayrı olan çocuklar ile kurumda kalan çocukların "nokta ölçeği adam ham puanları", "nokta ölçeği adam standart puanları", "nokta ölçeği adam yüzde sıra puanları" arasında ailesinin yanında kalan çocukların lehine .01 düzeyinde anlamlı bir fark bulunmuştur. Ailesinin yanında olup, anne-ba-

bası ayrı olan çocuklar ile kurumda kalan çocukların "nokta ölçeği kadın ham puanları", "nokta ölçeği kadın standart puanları", "nokta ölçeği kadın yüzde sıra puanları" arasında ailesinin yanında kalan çocukların lehine .01 düzeyinde anlamlı bir fark tespit edilmiştir.

Ailesinin yanında olup, anne-babası ayrı olan çocuklar ile kurumda kalan çocukların "nokta ölçeği kendi ham puanları", "nokta ölçeği kendi standart puanları", nokta ölçeği kendi yüzde sıra puanları" arasında ailesinin yanında kalan çocukların lehine .01 düzeyinde anlamlı bir fark bulunmuştur. Ailesinin yanında olup, anne-babası ayrı olan çocuklar ile kurumda kalan çocukların "kalite ölçeği adam ham puanları", "kalite ölçeği adam standart puanları", "kalite ölçeği adam yüzde sıra puanları" arasında ailesinin yanında kalan çocukların lehine .01 düzeyinde anlamlı bir fark tespit edilmiştir.

Ailesinin yanında olup, anne-babası ayrı olan çocuklar ile kurumda kalan çocukların "kalite ölçeği kadın ham puanları", "kalite ölçeği kadın standart puanları", "kalite ölçeği kadın yüzde sıra puanları" arasında ailesinin yanında kalan çocukların lehine .01 düzeyinde anlamlı bir fark bulunmuştur.

Çocuğun herhangi bir nedenle ailesinde koparak çocuk yuvalarında, yetiştirme yurtlarında ya da benzer kurumlarda büyümesinin onun gelişimini önemli ölçüde etkileyen uyumsuzluk ve ruhsal bozukluklara yol açan durumlar olduğu bilinmektedir (Yörükoğlu, 1986). Bu durumun bir göstergesi olarak, yapılan araştırmanın sonuçlarına göre ailesinin yanında kalan çocuklar anne ve babası ayrı olsa dahi kurumlarda kalan çocuklara göre çizim becerisi daha fazla gelişmiş çocuklardır. Yapılan araştırmalarda çocukların çizimlerinin aileleriyle yaşadıkları deneyimlerin temsilleri vasıtasıyla iç dünyalarını yansıtıyor olduğu görülmüştür (Cherney ve diğerleri, 2006). Kurumlarda kalan çocukların aile deneyimleri olmadığından çizilen resimlerin de bu anlamda zengin detaylara sahip olmaması beklenen bir sonuçtur.

7. Ailesinin yanında kalan çocukların "Aile Resmi Kriterleri" ile "Okul Öncesi Davranış Ölçeği" puanları arasında fark var mıdır?

Ailesinin yanında kalan çocukların "Aile Resmi Kriterleri" ile "Okul Öncesi Davranış Ölçeği" puanları arasında anlamlı bir fark bulunmamıştır.

8. Kurumda kalan çocukların "Aile Resmi Kriterleri" ile "Okul Öncesi Davranış Ölçeği" puanları arasında fark var mıdır?

Kurumda kalan çocukların "Aile Resmi Kriterleri" ile "Okul Öncesi Davranış Ölçeği" puanları arasında anlamlı bir fark bulunmamıştır.

Yapılan araştırmada elde edilen bulgulardan genel olarak aşağıdaki sonuçlara ulaşılmıştır;

- Çocukların çizim becerileri bilişsel gelişimlerine paralel olarak gelişmektedir.
- Çocuklar çizimlerinde duygu, düşünce, istek ve özlemlerini ifade etmektedirler.

- Cinsiyet, çocuk çizimleri üzerinde önemli bir etkendir ve kız çocuklarının çizim becerileri erkek çocuklara göre daha gelişmiştir.
- 4 yaş grubu çocuklarının kalemle tanışma heyecanı üst seviyededir ve bu yaş grubundaki çocuklar çizimlerini pekiştirmek için çabalamaktadırlar.
- 5 -6 yaş grubu çocuklar çevreyle etkileşimlerinin oldukça yoğun olduğu bir dönemdirler ve bu dönemde çizime olan ilgileri azalmaktadır.
- Daha az hareketli çocuklar kendilerini çizim yoluyla diğer çocuklara göre daha fazla ifade etmektedir ve enerjilerini çizim yoluyla boşaltmaktadırlar.
- Duygusal olarak bazen zedelenen ve bazen hayal kuran çocukların çizim becerileri diğer çocuklara göre daha çok gelişmiştir.
- Kurumda kalan çocuklarla aile yanında kalan çocuklar arasında çok büyük farklılıklar olmamakla birlikte kurumda kalan çocuklar çizim becerileriyle ilişkili olarak literatürün aksine cinsiyet faktöründen etkilenmemektedirler.
- Kurumda kalan çocuklar, aile özlemlerini resimlerine yansıtmaktadırlar.

5.2. ÖNERİLER

1. Ailelere Yönelik Öneriler

- Ailelerin çocukların çizim becerilerinin geliştirilmesinde önemli bir rol oynadığı düşünüldüğünde, anne ve babaların çocukların çizimleri konusunda onları besleyici önemler almaları önerilebilir. Çizim becerisinin geliştiği yaşlarda çocuğun bu yönde nitelikli biçimde desteklenmesi onun yaratıcılığını besleyecek ve kendisini ifade etmesini sağlayacaktır. Çocuğun çizgi gelişimini sağlamak için resim kâğıtları ve farklı renkli kalemlerle serbest çizim egzersizleri yapabilmesi için olanak tanınmalıdır. Örnek çizim modeli verilememeli ve serbest çizim için çocuklar cesaretlendirilmeli, teşvik edilmelidir. Çocuğun düşündüklerini çizmesi için cesaretlendirilerek uygun ortam sağlanmalıdır.

2. Okul Öncesi Öğretmenlerine Yönelik Öneriler

- Çocuklar gerçek boyut ve renkle sınırlandırılmamalı, özgür orantı ve renk kullanmaları için teşvik edilmelidirler.
- Çocuk resmini istediği boyutta çizip, boyayabilmeli, spontanlıkları ve çocukçalıkları önde tutulmalıdır.
- Resim etkinliği çocuğun gelişimini görüp tanımak adına değerlendirilmeli ve önemsenmelidir. Resim etkinliği, sadece çocuğu yansıtan bir etkinlik olmakla kalmaz aynı zamanda diğer etkinliklere de hizmet eder.

3. Kurumda Çalışanlara Yönelik Öneriler

- Çocuk resminin önemi ile ilgili hizmet içi eğitim çalışmalarının yapılması sağlanmalıdır. Bu eğitimler çocukların olumlu biçimde yönlendirilebilmeleri için oldukça önemlidir.

4. Araştırmacılara Öneriler

- Çocuk çizimleri kendi başına bir psikolojik tahlil aracı olarak kullanılmayacağı bilinmektedir. Ancak yapılan çalışmalarda farklı yöntemleri destekler biçimde

kullanılabilir. Bu yönde farklı betimsel ve deneysel çalışmaların yapılması gerekmektedir.

- Yapılan araştırma 4–6 yaşla sınırlı olduğundan farklı yaş grupları ve farklı çevrelerde yapılacak araştırmaların literatürü zenginleştirebileceği düşünülmektedir. Alanla ilgili yapılacak araştırma konuları şöyle belirtilebilir:
  - Çizim becerisini etkileyen değişkenlere yönelik araştırmalar
  - 6 yaş sonrasındaki çizim becerisinin gelişimine yönelik araştırmalar
  - Çizim becerisi ve yaratıcılık arasındaki ilişkiye yönelik araştırmalar
  - Çizim becerisi ve öz yeterlilik algısı arasındaki ilişkiye yönelik araştırmalar
  - Çizim becerisi ve kendini tanıma arasındaki ilişkiye yönelik araştırmalar
  - Çizim becerisi ve zorbalık arasındaki ilişkiye yönelik araştırmalar
  - Kurumda kalan çocuklarla aile yanında kalan çocukların çizim becerilerinin karşılaştırılmasına yönelik araştırmalar
  - Kurumda kalan çocuklar ile evlatlık verilen ve koruyucu aile bakımında olan çocukların çizim becerilerinin karşılaştırılmasına yönelik araştırmalar
  - Çizim becerisi ve akademik başarı arasındaki ilişkiye yönelik araştırmalar

KAYNAKÇA

Abell, S., Von Briesen, P. and Watz, L. (1996). *Intellectual evaluations of children using human figure drawings: An empirical investigation of two methods.* **J**ournal of Clinical Psychology, 52(1), pp.67-74.

Abut, M. (2005). *İlköğretim dönemi (7–8 yaş) çocuklarında resim-iş derslerinde hikâye üretmenin resim becerilerine etkisi.* Yayımlanmamış yüksek lisans tezi, Marmara Üniversitesi Eğitim Bilimleri Enstitüsü

Afacan, L. (1999). *Çocukta yaratıcı imge ve imgelem gücünün resimde dışa vurumu.* Yayımlanmamış yüksek lisans tezi, Karadeniz Teknik Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü

Aikman, K. G. & Belter, RW. Finch, AJ. Jr. (1992). *Human figure drawings: validity in assessing intellectual level and academic achievement.* Journal of Clinical Psychology. 1992 Jan; 48(1):114-20.

Akkaya, T.; Mütevellioğlu, B. (2004). Şematik dönemde yaratıcılığa ket vuran yetişkin davranışlarının önlenmesi ve yaratıcılığın geliştirilmesi. *Sanat ve Plastik Sanatlar Eğitimi Dergisi*

Alschuler, R.; Hattwick, L. B. W. (1951). *Painting and personality-volume I.* Chicago, İllinois: The Unıversity of Chicago Pres

Alschuler, R., & Hattwick, L. B. W. (1951). *Painting and Personality-Volume II.* Chicago, İllinois: The Unıversity of Chicago Pres

Amann-Gainotti, M., Sellaroli, T. (1992). *Sexual differences in children's drawings of pregnancy***.** Acta Paedopsychiatrica: International Journal of Child anda Adolescent Psychiatry, 55(1), 9–13.

Argalı, L. (2005). *Okul Yaş Grubu (6–12) Çocukların hemşireyi algılayışları.* Yayımlanmamış yüksek lisans tezi, Marmara Üniversitesi Sağlık Bilimleri Enstitüsü

Arısoy, A. (1994), *İlkokullarda resim-iş eğitimi ve karşılaşılan sorunlar***,** Yayımlanmamış yüksek lisans tezi, Gazi Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü

Art Education, Encyclopedia of Britannica (1971). Cilt II, U.S.A.

Artut, K. (2004). *Okul öncesinde resim eğitimi.* Ankara: Anı Yayıncılık

Avcı, S. (2000). *3–12 Yaş çocukların sanat eğitimi üzerine görüş ve öneriler.* Yayımlanmamış doktora lisans tezi, Ankara Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü

Aydemir, F. B. (1994). *Yaratıcılık açısından çocuk resim yarışmaları***.** Yayımlanmamış yüksek lisans tezi, Gazi Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü

Ayık, F. (1996). *Çocuksunun Çağdaş Resim Sanatındaki Dışavurumcu Yansımaları.* Yayımlanmamış yüksek lisans tezi, Atatürk Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü

Ayvalı, A. (1997). *7–11 Yaş grubu ailesi yanında ve kurumda büyüyen kız ve erkek çocuklarının anne-baba figürü çizimlerinin duygusal gelişim ve gelişimsel düzey açısından incelenmesi.* Yayımlanmamış yüksek lisans tezi, Hacettepe Üniversitesi Sağlık Bilimleri Enstitüsü

Bacigalupa, C. D. (2005). *Kindergartners' understandings of stories with prosocial themes.* Ph.D. dissertation, University of Minnesota, United States-Minnesota. Retrieved December 4, 2006, from ProQuest Digital Dissertations database. (Publication No. AAT 3172780).

Balat, U. G. (2003). *Altı yaş grubu korunmaya muhtaç ve ailesinin yanında kalan çocukların okula hazır bulunuşluk ile ilgili temel kavram bilgilerinin karşılaştırılması.* Yayımlanmamış doktara tezi, Hacettepe Üniversitesi Sağlık Bilimleri Enstitüsü

Barroqueiro, D. (2004). *An examination of the function of language in young children's artistic experience.* Ed.D. dissertation, University of Illinois at Urbana-Champaign, United States-Illinois. Retrieved December 4, 2006, from ProQuest Digital Dissertations database. (Publication No. AAT 3160861).

Bayraktar, R., ve Sayıl, M. (1985). Zihinsel gerçekçilik döneminde çocukların çizimlerinde görülen sistematik özellikler ve bağlamın etkisi. *III. Ulusal Psikoloji Kongresi***,** 49–60.

Bayraktar, R., ve Sayıl, M. (1988). Çocukların resimlerine ilişkin kuramsal görüşler ve derinlik çizimi. *Türk Psikoloji Dergisi***,** 6 (22), 79–85.

Bayraktar, R., ve Sayıl, M. (1990). Çocukların kısmi saklama ilişkisine olan farkındalıklarının çizimlerine etkisi. *Türk Psikoloji Dergisi***,** 7 (24) 3–10.

Bayraktar, E. (2007). *Görsel sanatlar eğitiminin otistik çocuklar üzerindeki etkileri,* Yayımlanmamış yüksek lisans tezi, Gazi Üniversitesi Eğitim Bilimleri Enstitüsü

Bekhit, NS. & Thomas, GV. & Jolley, RP. (2005). *The use of drawing for psychological assessment in Britain: survey findings.* Psychology Psychotherapy. 2005 Jun; 78 (Pt 2): 205-17.

Bell, J.E. (1972). *Family therapy***.** New York: Jason Aronson Inc.

Brenneman, K. A. (1996). *What young preschoolers know about writing.* Ph.D. dissertation, University of California, Los Angeles, United States-California. Retrieved December 4, 2006, from ProQuest Digital Dissertations database. (Publication No. AAT 9620734)

Britain, S. D. (1970). *Effect of manipulation of children's affect on their family drawings.* Journal of Projective Techniques and Personality Assessment. 34, 234-237.

Brooks, M. L. (2002). *Drawing to learn***.** Ph.D. dissertation, University of Alberta (Canada), Canada. Retrieved December 4, 2006, from ProQuest Digital Dissertations database. (Publication No. AAT NQ81169).

Brown, E.V. (1990). Developmental characteristics of figure drawings made by boys and girls ages five through eleven. *Perceptual and Motor Skills,* V:70, p.p. 279–288

Burkitt, E.; Barrett M.; Davis, A. (2004). *The effect of affective characterizations on the use of size and colour in drawings produced by children in the absence of a model***,** Educational Psychology, Vol. 24, No. 3.

Burkitt, E.; Barrett M.; Davis, A. (2005). *Drawings of emotionally characterised figures by children from different educational backgrounds***,** International Journal of Art and Design Education, Volume 24, No 1.

Burkitt, E.; Barrett N. (2006). *The effects of brief and elaborate mood ınduction procedures on the size of young children's drawings***,** Educational Psychology, Vol. 26, No. 1.

Burns, R. C. & Kaufman, S. H. (1970). *Kinetic Family Drawings (K-F-D).* New York: Brunner/ Mazel

Catte, M. & Cox, M. V. (1999). *Emotional indicators in children's drawings.* European Child & Adolescent Psychiatry, Jun;8(2):86-91.

Cengiz, K.C. (2001). *5–6 Yaş grubu okul öncesi kurumsallaşmış çocuklarda hazır materyallerden bakarak çizme ve spontane çizme uygulamalarının çizgi becerileri gelişimi açısından karşılaştırılması.* Yayımlanmamış yüksek lisans tezi, Afyon Kocatepe Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü

Chappell, P.A., Steitz, J.A. (1993). *Young children's human figure drawings an cognitive development***.** Perceptual and Motor Skills. V: 76, p.p. 611–617.

Cherney, D. I.; Seiwert, C. S.; Dickey, M. T.; Flichtbeil, J. D. (2006). *Children's drawings: a mirror to their minds***,** Educational Psychology, Vol. 26, No. 1.

Cibelek, E.N. (1990). *Sosyo-ekonomik ve kültürel yaşantının ilkokul çağı (6–12 yaş) çocuk resimleri üzerine etkisi***,** Yayımlanmamış yüksek lisans tezi, Gazi Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü

Cox, M. (1986). *Children's drawings***.** Penguin Psychology Boks, Third Edition

Cox, V. M. (2000). *Relative heights of males and females in children's drawings***,** International Journals of Early Education, Vol. 8, No.3.

Çelebi, E. (2000). *S.H.Ç.E.K.'E Bağlı kurum yuvalarında kalan korunmaya muhtaç beş-altı yaş çocukların insan figürü çizimlerine görsel sanat eğitiminin etkisinin incelenmesi***.** Yayımlanmamış yüksek lisans tezi, Hacettepe Üniversitesi Sağlık Bilimleri Enstitüsü

de la Veracruz, M., Helwig, L., & Richmond, B. O. (1979). *Cultural impact on human figure drawings.* Social Behavior and Personality: An International Journal, 7 (1), 29-32.

Demirsar, A. (1985). *Çocuk ve anne-baba ilişkileri***.** İstanbul: Redhouse Yayınevi.

Deren, S. (1975). *An empirical evaluation of the validity of the Draw-a-Family test.* Journal of Clinical Psychology, 31, 47-52.

Di Leo, J. H. (1973). *Children's drawings as diagnostic aids.* New York: Brunner/Mazel

Doğru S. Y.; Turcan A.İ.; Arslan E., ve Doğru S. (2006). Çocukların resimlerindeki aileyi tanılama durumlarının değerlendirilmesi. *Selçuk Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi***,** 223–235

Dönmez, N. (2002). *Resimsel gelişim aşamalarına göre ana sınıfı çocuk resimlerinin fon-figür özelliklerinin yorumlanması.* Yayımlanmamış yüksek lisans tezi, Anadolu Üniversitesi Eğitim Bilimleri Enstitüsü

Drosinos, K. J. (2006). *Color selection in object drawings of young children***.** M.A. dissertation, University of Maryland, College Park, United States-Maryland. Retrieved December 4, 2006, from ProQuest Digital Dissertations database. (Publication No. AAT 1433798).

Dülger, D. (2002). *12–14 Yaş arası uyumsuz öğrencilerin resim etkinlikleri yolu ile duygularını ifade etmeleri ve analizi.* Yayımlanmamış yüksek lisans tezi, Selçuk Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü

Erkul, M.E. (2003). *Madde bağımlısı çocuk resimleri ile ilköğretim ikinci kademe çocuk resimlerinin karşılaştırılması***.** Yayımlanmamış yüksek lisans tezi, Uludağ Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü

Evans, J.; Pellegrini, A. (1997). *Surplus energy theory: an enduring but inadequate justification for school break-time.* Educational Review; 49, 3; pp. 229–236, Academic Research Library, Carfax, Oxfordshire

Friedman, S. L., & Stevenson, M. B. (1980). *The perception of Picture***.** Vol.1. New York: Academic Pres.

Gençtan, E. (1982). *Çağdaş yaşam ve normal dışı davranışlar* (12. Basım). Ankara: Maya Matbaacılık

Golomb, C. (1973). *Children's representation of the human figure: The effects of models, media, and instructions.* Genetic Psychology Monographs, 87 (2), 197-251.

Golomb, C. (1988). *Symbolic inventions and transformations in child art***.** Imaginatioan and Education. Tecaher College Press, Columbia University

Golomb, C. (2004). *The child's creation of a pictorial world***.** Mahwah, NL: Lawrence Erlbaum.

Goodman, N. (1976). *Languages of art (2nd edn).* İndianapolis: Hackett.

Goodnow, J. (1977). *Children Drawings***.** Cambridge: Harvard University Pres.

Gutknecht, D.B. ve E.W. Butler. (1985). *Family, self and society***.** 2. Edition, USA: University Press of America Inc.

Gür, Ç.; Temel, F. (2006). Sanat eğitim programının üst sosyo-ekonomik düzeyden gelen altı yaş üstün yetenekli çocukların çizim becerilerine etkisi. *Avrupa Birliği Sürecinde Okul Öncesi Eğitimin Bugünü ve Geleceği Sempozyumu (Uluslararası Katılımlı)* (s.106–118). Kıbrıs

Gürtuna, S. (2007). *Çocuk ve sanat eğitimi.* İstanbul: Morpa Kültür Yayınları.

Harris, D. B. (1963). *Children's drawing as measures of intellectual maturity***,** New York: Harcourt

Herberholz, H. (1985). *Early childhood art***.** 3. Edition, University of California

Herth, K. (1998). *Hope as seen through the eyes of homeless children.* Journal of Advanced Nursing, 1998 Nov; 28 (5):1053-62.

Hulse, W. C. (1951). *The emotionally disturbed child draws his family.* Quarterly Journal of Child Behavior, 3, 152-174.

Işık, Ö. E. (2003). *İlköğretimde bilişsel gelişime koşut olan resimsel gelişmede uzam kavramının saptanması***.** Yayımlanmamış yüksek lisans tezi, Anadolu Üniversitesi Eğitim Bilimleri Enstitüsü

Karababa, B. (1993). *Türkiye'de çocuk resimleri yarışmaları ve yarışmaların çocuğun sanat gelişimine ve eğitimine etkileri***.** Yayımlanmamış yüksek lisans tezi, Gazi Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü

Kehnemuyi, Z. (1995). *Çocuğun görsel sanat eğitimi.* İstanbul: Yapı Kredi Yayınları

Kellogg, R. (1970). *Analyzing children's art.* USA: Mayfield Publishing Company

Kermen, B. (2000). *4–10 Yaş grubu çocukların basit figür çizimi gelişimindeki bilişsel karşılaştırmalar***.** Yayımlanmamış yüksek lisans tezi, Marmara Üniversitesi Eğitim Bilimleri Enstitüsü

Keskin, S. (2004). Çocuğun yaş, cinsiyet, bilişsel yetenek ve anaokuluna gitmesinin annenin ev kadınlığı tutumuna etkisi. *Cerrahpaşa Tıp Dergisi,* 35 (4), 181–187

Keskin, S. (2005). Çocuğun akademik yeteneğine anne davranışının etkisi. *İ. Ü. İstanbul Tıp Fakültesi Dergisi***,** 68 (2), 46–49

Keskin, S. P. (2007). *Çöp çocuk***.** İstanbul: Boyut Yayınları.

Kılıç, N. (2002). *Projektif bir teknik olarak ilköğretim çocuğu resimleri.* Yayımlanmamış yüksek lisans tezi, Anadolu Üniversitesi Eğitim Bilimleri Enstitüsü

Kılıç, S. (1996). *Çocuk resimleri ve expresif resimlerin renk armonileri açısından karşılaştırılması.* Yayımlanmamış yüksek lisans tezi, Ankara Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü

Kındap, Y. (2005). *5–14 Yaş çocuklarında çizimin temsil ve estetik yönünün gelişimi.* Yayımlanmamış yüksek lisans tezi, Hacettepe Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü

Kındap, Y.; Sayıl, M. (2005). Çocuk çizimlerinde temsil ve ifade: doğrusal ve doğrusal olmayan gelişim. *Türk Psikoloji Dergisi*

Kırkan U. (1994). *Çocuk resminde aile.* Yayımlanmamış yüksek lisans tezi, Marmara Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü

Kırışoğlo, O. T. (2005). *Sanatta eğitim***.** Ankara: Pegem Yayıncılık

Klepsch, M; Logie, L. (1982). *Children draw and tell: an ıntroduction to the projective uses of children's human figure.* Brunner/Mazel İnc.: New York

Koppitz, E.M, Casullo, M.M. (1983). *Exploring cultural influences on HFDs of young adolescents*. Perceptual and Motor Skills, V:57, p.p. 479–483.

Koppitz, E. (1984). *Psychological evaluation of human figure drawings by middle school pupils.* Orlando, FL: Grune & Stratton, Inc.

Laak, ter. & Goede, de. M. & Aleva, A. & Rijswijk. van. P. (2005). The *Draw-A-Person Test: an indicator of children's cognitive and socioemotional adaptation?.* The Journal of Genetic Psychology. 2005 Mar;166(1):77-93.

Lawton, M. J., Sechrest, L. (1962). *Figure drawings by young boys from father-present and father-absent homes,* Journal of Clinical Psychology. Volume 18, Issue 3, July 1962.

LeBlanc, L. A. (2003). *Fantasy and reality: Understanding children's perceptions of animated images.* M.A.(C.Y.S.) dissertation, Mount Saint Vincent University (Canada), Canada. Retrieved December 4, 2006, from ProQuest Digital Dissertations database. (Publication No. AAT MQ90904).

Lowenfeld, V. (1971). *Creative anda mental growth.* New York: The Macmilaan Company

Lowenfeld, V., & Brittain, W. L. (1975). *Creative and mental growth (6th edition).* New York, NY: MacMillan.

Louis, L. L. (2000). *What children have in mind: A study of early graphic representation in paint.* Ed.D. dissertation, Columbia University Teachers College, United States--New York. Retrieved December 4, 2006, from ProQuest Digital Dissertations database. (Publication No. AAT 9989278).

Malchiodi, C. A (2005). *Çocukların Resimlerini Anlamak* (T. Yurtbay, Çev.). İstanbul: Epsilon. (1998)

McPhillimy, B. (1996). *Controlling your class***.** England: John Wiley&Sons Ltd.

Merriman, B. & Guerin, S. (2006). *Using children's drawings as data in child-centred research.* The Irish Journal of Psychology, Volume 27, Nos. 1-2, 48-57.

Molina-Serrano, Y. (2004). *Spatial sense and representational strategies used by culturally and linguistically diverse first-grade students during the performance of spatial sense tasks***.** Ph.D. dissertation, State University of New York at Buffalo, United States-New York. Retrieved December 4, 2006, from ProQuest Digital Dissertations database. (Publication No. AAT 3113514).

Mott, S. M. (1954), *Concept of mother: Astudy of four-and five-year-old children.* Child Development, 1954, 99-106.

Numminen, P, Nevala, N., Pennanen, M., & Sääkslahti, A. (1996). *Human figure drawing as a representative medium of perceptual motor development among 3-to 5-year-old children.* (ERIC Document Reproduction Service No. 400 095).

O'Brien, R. P. & Patton, W. F. (1974). *Development of an objective scoring method for the Kinetic Family Drawing.* Journal of Personality Assessment, 38, 156-164.

Oktay, A. (2002). *Yaşamın sihirli yılları***.** İstanbul: Epsilon Yayıncılık

Öksüz, C. (1999). *Çocuk resimlerinde görme biçimleri***.** Yayımlanmamış yüksek lisans tezi, İnönü Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü

Öner, N. (1994). *Türkiye'de kullanılan psikolojik testler.* İstanbul: Boğaziçi Üniversitesi Matbaası

Özalp, E. Y. (2005). *Yaratıcı düşünme testi-resim üretme (test for creative thinking drawing production) Türkçe versiyonu***.** Yayımlanmamış yüksek lisans tezi, Marmara Üniversitesi Eğitim Bilimleri Enstitüsü

Özer, Ö. N. (2000). Çocuk resmi ve çocuk düşüncesi. I. Ulusal Çocuk Kurultayı Bildiri Kitabı, İstanbul: Umut Matbaası

Özgüven, İ.E. (2001). *Ailede iletişim ve yaşam***.** Ankara: PDREM Yayınları.

Özkan, T. (1998). *Adana yöresi ilköğretim okullarında (11–13 yaş) çocuk resmindeki teknikler ve renkler.* Yayımlanmamış yüksek lisans tezi, Marmara Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü

Öztürk, Ş. (1994). *Duyuşsal alanın bir objektivasyon olarak çocuk resimlerine yansıması.* Yayımlanmamış yüksek lisans tezi, Gazi Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü

Papadakis-Michaelides (1989). *Development of children's drawings in relation to gender and culture***.** Unpublished Ph.D. thesis, University of Birmingham

Papageorges, Elisabeth (1999) *Quelle correlation affective peut-on obtenir entre l'emotion musicale et l'expression picturale (couleurs, traits, spatialisation) chez les jeunes enfants de quatre ou cinq ans?* M.A. dissertation, McGill University (Canada), Canada. Retrieved February 11, 2008, from ProQuest Digital Dissertations database. (Publication No. AAT MQ50555).

Pıanta, Robert C.; Longmaıd, K.; Ferguson, J. E., *Attachment-based classıfıcatıons of children's famıly drawıngs: psychometric properties and relatıons with children's adjustment in kindergarten, curry school of educatıon***,** Unıversıty of Vırgınıa, Journal of Clinical Child Psychology, 1999, Vol. 28, No.2, 244–255.

Picard, D. ; Vinter, A. (2005). *Development of graphic formulas fort he depiction of familiar objects.* International Journal of Behavioral Development, 29(5).

Pilevneli, P. S. (1993). *Primitif sanat ve çocuk yaratıcılığının çağdaş sanata kaynak olması***.** Yayımlanmamış yüksek lisans tezi, Mimar Sinan Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü

Polat, F. (1996). *6–11 Yaş grubu çocukların hamile anne çizimlerinde cinsiyetle ilgili farklılıkların incelenmesi.* Yayımlanmamış yüksek lisans tezi, Hacettepe Üniversitesi Sağlık Bilimleri Enstitüsü

Polat, F., ve Darıca, N. (1999). 6–11 Yaş grubu çocuklarının hamile anne çizimlerinde cinsiyetle ilgili farklılıkların incelenmesi. *Çocuk Gelişimi ve Eğitimi Dergisi***,** *1* (1), 34–44.

Raskin. L. M. & Pitcher-Baker, G. (1977). *Kinetic Family Drawings by children with perceptual-motor delays*. Journal of Learning Disabilities, 10, 370-374.

Reznikoff, M. & Reznikoff, H. R. (1956). *The family drawing test: A comparative study of children's drawing.* Journal of Clinical Psychology, 12, 167-169.

Ring, K. (2006). *Supporting young children drawing: Developing a role.* International Journal of Education Through Art, 2 (3), 195-209.

Rubin, K., Fein, G., & Vandenberg, B. (1983). Play. In E.M. Hetherington (Ed.), *Handbook of child psychology: Socialization, personality, and social development* (Vol.4) (pp.693–774). New York: Willey

Sabatelli, R., & S. Bartle. (1995). *Journal of marriage and family* survey approaches to the assessment of family functioning: conceptual, operational and analytical issues.. vol: 57, 34–42.

Samurçay, N. (1975). *Okul öncesi çocuklarında grafik faaliyetin gelişimi.* Ankara: Ankara Üniversitesi Basımevi

San, İ. (1979). *Sanatsal yaratma, çocukta yaratıcılık***.** İstanbul: Türkiye İş Bankası Yayınları

Saran, N. (1991). *Aile Yazıları: Birey, Kişilik ve Toplum***.** Ankara: Başbakanlık Aile Araştırma Kurumu Yayınları

Sayıl, M. (1986). *4–10 Yaş çocuklarının çizimlerinde derinlik ilişkisi: kısmi saklama*. Yayımlanmamış yüksek lisans tezi, Hacettepe Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü

Sayıl, M. (1990). *Okulöncesi dönemdeki çocukların kısmi saklama görevlerindeki başarılarıyla kodlama ve planlama süreçleri arasındaki ilişkiler***.** Yayımlanmamış doktora tezi, Hacettepe Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü

Sayıl, M. (1991). Okul öncesindeki kısmi saklama çizimleri ile planlama ve kodlama süreçleri arasındaki ilişkiler. *Türk Psikoloji Dergisi,* 7(26), 23–29

Sayıl, M. (1993). Planlama Becerisi ve Çocukların Serbest Çizimlerinde Planlama. *Türk Psikoloji Dergisi***,** *8*(29), 38–44)

Sayıl, M. (1996). Okul öncesi dönemdeki çocukların duygusal yüz ifadelerini tanıma ve çizme becerileri. *Türk Psikoloji Dergisi, 11*(36), 61–69

Sayıl, M. (1997). İlkokul çocuklarında duygusal yüz ifadesi çizimlerinin gelişimi. *Çocuk ve Gençlik Ruh Sağlığı Dergisi,* 4 (3), 129–133

Sayıl, M. (2004). Çocuk çizimlerinin klinik amaçlı kullanımı üzerine bir değerlendirme. *Türk Psikoloji Yazıları*

Sayıl, M., ve Bayraktar, R. (1990). 4–10 Yaş çocuklarının çizimlerinde derinlik ilişkisi: kısmi saklama. *V. Ulusal Psikoloji Kongresi*

Schornstein, H. M. & Derr J. (1978). *The many applications of Kinetic Family Drawings in child abuse.* The British Journal of Projective Psychology and Personality Study, 23, 33-35.

Shearn, C. R. & Russell, K. R. (1970). *Use of the family drawing technique for studying parent-child interaction.* Journal Of Projective Techniques and Personality Assessment. 34, 35-44.

Senemoğlu, N. (2005). *Gelişim, öğrenme ve öğretim: kuramdan uygulamaya.* Ankara: Gazi Kitabevi

Sims, C. A. (1974). *Kinetic Family Drawings and Family Relations Indicator.* Journal of Clinical Psychology, 30, 87-88.

Sisto, F. F. (2000). *Relationships of the Piagetian cognitive development to human figure drawing***,** Child Study Journal, Volume 30, No: 4.

Smith, P. M. (1993). *Young children's depiction of contrast in human figure drawing: standing and walking.* Educational Psychology, 13(2), 107-118.

Sosyal Hizmetler ve Çocuk Esirgeme Kurumu. İstanbul İl Sosyal Hizmetler Müdürlüğü (2007).

Şahin, S. (1990). *Çocuk resimlerinde figür.* Yayımlanmamış yüksek lisans tezi, Marmara Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü

Şenel, S. (1995). *Çocuk resminde aile ve plan algısı (Adapazarı Ferizli İlçesinde).* Yayımlanmamış yüksek lisans tezi, Marmara Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü

Tarakçı, S. (2001). *İlk kez hastaneye yatan okul çağı çocukların hemşireyi algılayışları***.** Yayımlanmamış yüksek lisans tezi, Marmara Üniversitesi Sağlık Bilimleri Enstitüsü

Tekin, Z. (1995). *Çocuk resimleri ve oyun***.** Yayımlanmamış yüksek lisans tezi, Gazi Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü

Thomas, G. V., & Silk, A. M. S. (1990). *An introduction to the psychology of children's drawings.* Great Britain: Harvester Wheatsheaf

Toomela, A. (2006). *Generic representations in children's drawings.* Trames Journal of the Humanities and Social Sciences, 2006, 10(60/55), 4, 341–354.

Türkkan, B. (2006). Okul öncesi dönem çocuklarının yaptıkları resimlerin aile yaşamlarına ilişkin ipuçları bakımından değerlendirilmesi. *1. Uluslararası Okul Öncesi Eğitim Kongresi* (s.79–97). İstanbul.

Vinter, A.; Perruchet, P. (2000). *Implict learning in children is not related to age: evidence from drawing behavior***,** Child Development, Volume 71, Number 5

Wales, R. (1990). *Children's pictures.* In R. Grieve&M. Hughes (Eds), Understanding children (pp. 140-155). Oxford, UK: Blackwell

White, C. R.; Wallace, J.; Huffman, L. C. (2004). *Use of drawings to ıdentify thought impairment among students with emotional and behavioral disorders: an exploratory study***,** Art Therapy: Journal of the American Art Therapy Association, 21 (4).

Yalçıntaş Tarancı, G. (1999). *10–11 Yaş grubu özel ve resmi ilköğretim okullarına devam eden kız ve erkek çocukların aile çizimlerinin sosyo-kültürel değişkenler yönünden karşılaştırılması.* Yayımlanmamış yüksek lisans tezi, Hacettepe Üniversitesi Sağlık Bilimleri Enstitüsü

Yanbeyi, S. (1994). *Samsun'da 6–12 yaş arasındaki çocuk resimleri***.** Yayımlanmamış yüksek lisans tezi, Ondokuz Mayıs Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü

Yavuzer, H. (2005). *Resimleriyle çocuk.* İstanbul: Remzi Kitabevi

Yavuzer, H. (2007). *Çocuğu tanımak ve anlamak.* İstanbul: Remzi Kitabevi

Yavuzer, H. (2008). *Çocuk psikolojisi.* İstanbul: Remzi Kitabevi

Yılmaz, H. (1995). *İnsan resmi çizimlerinde çizim sırası ile çizim ayrıntısının baş/gövde oranına etkisinin gelişimsel olarak incelenmesi.* Yayımlanmamış yüksek lisans tezi, Hacettepe Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü

Yılmaz, S. (2001). *İlköğretim okullarında (12–15) yaş arası çocukların kendilerini dışa vurmada resim-iş dersinin önemi.* Yayımlanmamış yüksek lisans tezi, Gazi Üniversitesi Eğitim Bilimleri Enstitüsü

Yörükoğlu, A. (1986). *Çocuk ruh sağlığı.* Ankara: Doğuş Matbaası